

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII
DUPLICAT

LIVIU REBREANU

RĂSCOALA

ROMAN

II

FOCURILE

EDITURA „ADEVERUL" S. A.

Muzeul Digital al Românilor
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rtr/rtr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rrm1901-1932

18857 — M

RĂSCOALA

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

DE ACELAŞ AUTOR:

GOLANII, NUVELE ŞI SCHIŢE, EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCA".

MĂRTURISIRE, NUVELE ŞI SCHIŢE, BIBLIOTECA „CAMINUL".

CALVARUL, POVESTIRE, EDITURA „VIAŢA ROMÂNEASCA".

CADRILUL, COMEDIE ÎN TREI ACTE, EDITURA „VIAŢA ROMÂNEASCA".

ION, ROMAN, EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ".

NOROCUL, NUVELE ŞI SCHIŢE, BIBLIOTECA „UNIVERSALA".

NUVELE ALESE, COLECŢIUNEA „SCRIITORII ROMÂNI CONTEMPORANI", EDITURA LITERARA „CASA ŞCOALELOR".

PĂDUREA SPÂNZURAŢILOR, ROMAN, EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ".

PLICUL, COMEDIE ÎN TREI ACTE, EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCA".

ADAM ŞI EVA, ROMAN, EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ"

APOSTOLII, COMEDIE ÎN TREI ACTE, EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ".

CIULEANDRA, ROMAN, EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ".

CRĂIŞORUL, ROMAN, EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCA".

METROPOLE, BERLIN—ROMA—PARIS, EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ".

IŢIC ŞTRUL DEZERTOR, TREI NUVELE, EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCA".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

LIVIU REBREANU

RĂSCOALA

ROMAN

VOLUMUL II

S
RH

BCU Cluj-Napoca
FILOL 2007 05118

BIBL. UNIV. CLUJ
EXEMPLAR LEGAL

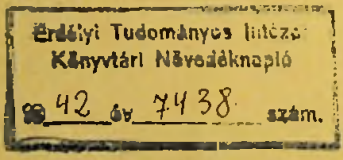
EDITURA „ADEVERUL", S. A.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

S'au tras din ediția aceasta douăzeci și cinci exemplare pe hîrtie Van Gelder Zonen, numerotate I—XXV.

COPYRIGHT BY LIVIU REBREANU

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAPITOLUL VII

SCÂNTEIA

1.

In aceeaşi Duminecă, pela amiazi, Grigore Iuga cu Titu Herdelea coborau în gara Burdea unde îi aştepta brişca galbenă dela Amara cu Ichim pe capră.

— Toate bune pe-aici, Ichime? întrebă Grigore.

— Deocamdată pace, conaşule! zise vizitiul.

Răspunsul cu „deocamdată" nu-i plăcu lui Grigore, totuş nu insistă. Destul îl plictisise călătoria cu trenul. Intr'un vagon a fost numai el cu Herdelea. Celelalte deasemenea aproape goale. In toate gările în schimb vălmăşag de oameni speriaţi care-şi povesteau grozăvii despre ţăranii răzvrătiţi şi mai ales despre intenţiile lor. Toţi recunoşteau pînă la urmă că la ei e linişte, ce-i drept, dar că se pregătesc lucruri nemaipomenite. Grigore ştia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bine că prin părţile acestea nu s'a întîmplat încă nimica şi deaceea minciunile îl supărau socotindu-le ca o propagandă directă pentru stîrnirea dezordinelor. In gara Titu avu apoi ghinionul să se mai întîlnească şi cu Ilie Rogojinaru, arendaşul cu care călătorise astă-toamnă şi-l exasperase cu teoriile lui agrare practice. Nu mai scăpă de el pînă la Costeşti.

— Ei, cucoane, am avut ori n'am avut dreptate cu ţăranii? îl apostrofase arendaşul mereu jovial şi sgomotos.

Pe urmă a venit în compartimentul lor, să le mai treacă urîtul. Le-a povestit că se repezise la Bucureşti fiindcă prinsese din vînt o vorbă cum că moşia Babaroaga a d-nei Iuga ar fi de vînzare. De mult tot umblă el să se tragă mai aproape de Capitală şi i-ar fi convenit de minune un petec de pămînt în Argeşul de jos, în regiunea unde şi-a început meseria asta grea de agricultor. S'a interesat niţel şi s'a dus în Strada Argintari. Nu ştia că boierii sînt în divorţ şi încă a întrebat pe doamna (tare mai e frumoasă, nu-i fie de deochiu) ce mai face conul Grigore, de i-a venit să-i pleznească obrazul de ruşine cînd a auzit cum e situaţia chiar din guriţa cuconiţei. Au discutat şi au rămas să se întîlnească la ţară acuma, zilele astea, că dumneaei merge acolo tocmai pentru vînzarea proprietăţii. Şi iată că s'a pornit răzmeriţa şi trebue să plece degrabă şi el acasă, la Olena, să-şi apere bruma de agoniseală, că el ştie cum să vorbească şi să se tocmească cu ţăranii.

— Poate că ne-o feri Dumnezeu de pîrjol! zise Rogojinaru într'un rînd. Numai stăpîni-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ncrr1901-1932

rea să fie cuminte și energică. Țăranului îi trebue dreptate, cucoane, dar și stăpîn. Dacă stăpînul e slab, dreptatea nu-i mai ajunge. Deaceea zic că fără o mînă tare nu se vor liniști oamenii. Eu nu mă iau după jurnale, că jurnalele spun mai multe minciuni decît adevăr. M'am întîlnit însă alaltăeri cu un arendaș ovreiu de pelîngă Vaslui. Ce mi-a povestit bietul om nici nu-ți vine a crede. Cu țăranii s'ar fi înțeles el cum s'a înțeles și altădată. Dar la încheerea învoielilor s'a pomenit cu prefectul care le-a spus să nu se lase înșelați de arendașul jidan și mai bine să-l iea la goană. Auzi d-ta, prefect să îndemne pe țărani să iea la goană pe arendaș! Oamenilor atîta le-a trebuit că s'au și apucat să dea foc conacului, să omoare vitele și cîte ticăloșii... Și de ce credeți că i-a ațițat prefectul? Din ură contra jidanilor? Aș! Un cumnat de-al lui umbla să iea cu arendă moșia și nu putea. Acuma, dacă a alungat pe ovreiu, credea că vor pune ei mîna pe bunătatea de proprietate. Numai că socoteala a eșit pe dos, că țăranii s'au ridicat pe urmă să împartă între ei pămîntul. Prefectul s'a supărat, firește, și a scos armata. Degeaba, oamenii nu s'au înfricoșat nici de armată, că știau bine că armata n'are voie să tragă, și unde mi-au început să se repează în soldați cu furci, cu pietre, de nici n'au nemerit sărmanii încotro să fugă!... Ei, apoi vedeți d-voastră, cum să se potolească oamenii și cum să fie ascultători dacă tocmai cîrmuirea îi învață la rele? Destul că opoziția își face de cap și țipă prin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toate jurnalele că ţăranii au dreptate şi că sînt nişte mieluşei...

Dealtfel plictiseala lui Grigore creştea cu cît se apropiau de Amara, parcă atmosfera s'ar fi încărcat mereu de mai multe presimţiri rele. Tînărul Herdelea, văzîndu-l cum se posomoreşte, regretă că a venit şi se întreba de ce l-o mai fi luat. Grigore îşi dădu seama şi-i zise amărît:

— Să mă ierţi că sînt cum sînt, dar nici eu nu mai ştiu ce e cu mine!

Brişca înainta anevoie pe şoseaua desfundată de ploile începutului de primăvară. Vizitiul îndemna telegarii, bombănind:

— Nu s'a sbicit deloc drumul... Dacă tot plouă şi nu mai dă soarele...

Grigore observa cu atenţie şi satele şi cîmpurile, parc'ar fi căutat să ghicească o taină. Subt bolta mohorîtă pămîntul negru se sgribulea pătat cu dese ochiuri de apă tulbure, iar prin sate ţăranii, ca Dumineca, mai pela cîrciumă, mai pela cîte-o casă, se sfătuiau ca şi altădată. Lui Grigore însă i se părea că în ochii lor luceşte ceva deosebit şi că toată înfăţişarea lor ar fi mai dîrză. După ce eşiră din Lespezi, întrebă deodată pe vizitiu:

— Cu muncile cum mai staţi, Ichime?

— Apoi stăm bine, conaşule, că nici nu le-am început! răspunse vizitiul cu o şovăire. Şi vremea a fost rea, c'a tot plouat, şi nici oamenii nu s'au cumpănit încă la învoieli...

— A, nici învoelile nu le-aţi făcut? zise Grigore.

— Nu le-am făcut, conaşule, că oamenii se codesc şi trăgănesc, că pe-aici a venit ves-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanilor.ro/index1901-1932

tea că trebue să se împartă moşiile la oameni ş'apoi oamenii aşteaptă împărţeala...

In Amara, în jurul cîrciumii lui Busuioc, era mai multă lume ca de obiceiu. Ichim spuse că s'au adunat oamenii şi din celelalte sate din pricina călăreţilor care au trecut de dimineaţă cu poruncile lui Vodă.

Grigore deslusi pînă şi pe faţa tatălui său o îngrijorare, cu toate că bătrînul se silea s'o ascundă. Ştia că dela el nu va afla nimic şi că va trebui să iea contact direct cu ţăranii ca să-şi dea seama de adevărata atmosferă, deşi chiar puţinele cuvinte ale lui Ichim i-o zugrăviseră suficient. Vorbi întîi cu logofătul Bumbu care mărturisi că trăeşte cu spaima'n sîn şi nici măcar nu poate să-i spuie boierului cum stau lucrurile şi pentrucă se sfieşte şi de teamă să nu-l supere. Dacă ar fi consimţit acum trei săptămîni să îndulcească numai niţeluş condiţiile învoelilor, azi n'ar mai avea nici o grije. Atunci oamenii s'ar fi mulţumit cu cîteva fărîmituri, acuma nici nu mai vor să audă de ce-a fost. Mai ales de cînd umblă fel de fel de svonuri despre împărţirea moşiilor, nu e chip să te mai înţelegi cu nimeni...

Eşind apoi cu Titu Herdelea în sat, plutonierul Boiangiu le spuse că pînă acum e linişte şi doar arestarea învăţătorului Dragoş a cam aţiţat pe săteni. El nu cunoştea motivele arestării, prin sat însă merge svonul că boierul Miron ar fi provocat-o pentrucă Dragoş a intervenit în favoarea ţăranilor.

Se amestecară însfîrşit între oamenii adunaţi la cîrciumă. Grigore îi întrebă de necazuri. Auzi răspunsuri blînde, dar în doi peri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu îndrăzneau sau nu voiau să-şi deschidă inimile, cu toate că privirile lor nu erau duşmănoase, ci mai curînd întrebătoare. Ispiti în deosebi pe Petre a cărui faţă aspră părea mai frămîntată de înfrigurare. Petre se zăpăci. El iubea pe Grigore ca pe un arhanghel, mai ales de cînd cu plata boilor şi ştergerea datoriei, şi ar fi fost în stare să sară în foc pentru el. Bîlbăi încurcat:

— De, coane Grigoriţă, ne-am luat şi noi după alţii, că învoielile vechi au fost prea grele şi nu putem trăi... Moş Lupule, ia spune matale conaşului, că eşti mai bun de gură şi mai bătrîn!

— Spune, moş Lupule, să te-auzim! îl îndemnă şi Grigore cu o curiozitate prietenoasă.

— Apoi, conaşule, unii s'au învoit, alţii au mai chibzuit, cum i-a mînat mintea şi simţirea pe fiecare! făcu Lupu Chiriţoiu trăgănat. Da oamenii o duc tare greu, conaşule, credeţi-ne şi pe noi! Eu sînt bătrîn şi cine ştie de-oi mai apuca Crăciunul, dar mergem din rău în mai rău. Eram flăcău pe vremea bunicului matale, coane Grigoriţă, şi ştiu ce-a fost. Era uite-aşa ca matale şi la fel de bun şi de milos, şi nu suferea să vază un om flămînd ori necăjit, că îndată poruncea să-i dea dela curte ce-i lipsea. Lua boierul din zece una şi aşa ne ajutam şi eşeam deasupra nevoilor. Şi pămînt era destul că şi oamenii erau mai puţini...

Se întinse la amintiri pînă ce alţii îl întrerupseră întrebînd pe Grigore ce să fie cu călăreţii care au vestit poruncile regelui şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

cînd şi cum o să înceapă împărţirea pămînturilor?

Intorcîndu-se spre casă tînărul Iuga ceru impresiile lui Herdelea.

— Mie oamenii mi se par liniştiţi — zise Titu. Dacă-i iai cu binele te poţi înţelege cu dînşii. Nu se ştie însă pînă cînd, căci...

— Şi tocmai asta e întrebarea cea mare! murmură îngrijorat Grigore.

Seara rămase în patru ochi cu bătrînul să discute împreună situaţia şi mijloacele de întrebuinţat pentru a evita o nenorocire posibilă. Miron Iuga strînse din sprîncene de îndată ce auzi că Grigore, pentru liniştirea spiritelor, a stat de vorbă cu oamenii. Iar cînd tînărul îi ceru să intervie pentru eliberarea grabnică a învăţătorului, bătrînul izbucni:

— Adică să mă umilesc eu în faţa ţăranilor?

— Nu e umilinţă, tată! zise Grigore. Dragoş n'a săvîrşit nici o crimă care să...

— Dragoşul tău e instigatorul sătenilor mei! spuse Miron grav. El mi i-a zăpăcit, mi i-a aţîţat şi le-a scormonit toate nemulţumirile. Ce-aţi făcut voi la oraşe, a făcut el aici, încît mi-a distrus toată munca mea de treizeci de ani!... Dealtfel, dacă nu ştiai, află că eu am cerut, motivat, prefectului să mi-l ridice imediat din sat şi te asigur că liniştea învăţătorului tău nu e deloc spre răul ţăranilor!

— Te înşeli, tată! Dragoş e indispensabil aici în momentele acestea. Numai el ar fi în stare, prin influenţa lui firească să mai înfrîneze pornirile de urâ!

— O, dacă am fi ajuns în aşa hal, ar fi rău

de noi, Grigoriță! zise batjocoritor bătrînul. Frîna sînt eu, Grigoriță!

Tînărul se spăimîntă. Înțelegea că tatăl său trăește pe altă lume sau nu vrea să-și dea seama de realitate. Îi expuse toate cîte le-a aflat, subliniind că n'a avut timp să afle decît cine știe a cîtea parte din nemulțumirile care amenință să se transforme în incendiu. Îl rugă însfîrșit să-l lase pe dînsul să încerce a se învoi cu țăranii.

Bătrînul refuză. Era convins că Grigore, cu metodele lui femenine, ar îngreuia situația. Avea atîta încredere în propria-i experiență și cunoaștere a oamenilor, că s'ar fi considerat înjosit dacă, tocmai în zilele grele, și-ar fi renegat mijloacele sale cu eficacitate experimentate în trei decenii și ar fi trecut mîna unui tînăr cu capul plin numai de teorii.

— Orice clipă de slăbiciune, orice ezitare, orice lipsă de energie n'ar face decît să încurajeze în rele pe nenorociții înfierbîntați de agitațiile voastre! zise Miron ocrotitor. Dealtfel tu exagerezi mult, desigur fără să-ți dai seama, gravitatea stărilor de lucruri de-aici. Ce-o fi în alte locuri nu știu. Bănuesc că exagerările tendențioase au creiat atmosfera apăsată în general. Cu oamenii mei însă eu am metodele mele încercate. Întîi supunere și pe urmă tocmeală. Firește cu două sisteme în acelaș timp nu se poate lucra și nu se pot obține rezultate. Dacă m'ai fi întrebat pe mine, te-aș fi rugat să nu te amesteci între țărani și să nu le culegi revendicările. E un semn de slăbiciune, după părerea mea, ș'apoi mă descoperi pe mine ca pe un tiran fără inimă și-mi încurci socotelile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cînd apare un conflict e bine să fie un intermediar care... — obiectă Grigore.

— Nu, nu ! întrerupse bătrînul mai vioi, fiindcă își amintea cum și învățătorul îi vorbise deunăzi cam la fel. Eu nu cunosc nici un conflict și nici nu admit măcar posibilitatea de conflicte între mine și țărani. Ar însemna că și eu caut să-i exploatez, ca alții, sau să profit de neputințele lor. Și tu știi că nu e în obicciul nostru să ne îngrășăm din stoarcerea țăranului.

Discuția se lungi pînă tîrziu după miezul nopții. Tînărul Iuga încercă toate argumentele și rugăminții. Insistențele enervară de cîteva ori pe bătrînul Miron precum încăpățînarea bătrînului enerva pe Grigore care trebui să-i spuie neted că atitudinea aceasta de sfidare a realității poate să-i pericliteze averea și viața.

— S'a făcut tîrziu și ne certăm înzadar! zise la urmă Miron. Imi pare rău că n'ai ajuns încă să știi că tatăl tău nu cedează niciodată cînd e convins de dreptatea lui și că nu se pleacă decît înaintea lui Dumnezeu.

— Atunci mie nu-mi rămîne decît să plec cum am venit? întrebă Grigore uluit.

— Cred că da! mormăi bătrînul dînd din cap. Mi-ar fi fost drag să te am alături de mine, dar mi-e teamă că în loc de-a avea un sprijin, aș avea o piedică. Intoarce-te liniștit la București și lasă-mă pe mine să-mi apăr pămîntul. Cît trăesc eu, asta e datoria mea...

A doua zi de dimineață Grigore vru să reia convorbirea. Tatăl său îl opri hotărît, sfătuindu-l să plece. S'a gîndit, a chibzuit și singura soluție este asta. Altfel ar avea în fiece mo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ment controverse care i-ar paraliza orice mişcare. Mai cu seamă că şi Nadina şi-a anunţat sosirea. Tînărul numai acuma află vestea şi se revoltă:

— Ce impresie are să facă asupra lumii comerţul d-tale cu fosta mea nevastă? Bună nu, cu siguranţă. Nici chiar asupra sătenilor!

— Pentrucă s'a despărţit de tine a devenit o ciumată cu care nu mai poţi avea legături de curtenie sau de afaceri? făcu bătrînul. Ca'n toate, exagerezi şi aici.

— Nu ştiu care exagerăm, tată, dar ştiu că eu într'adevăr nu pot rămînea să mă întîlnesc cu Nadina în preajma transcrierii divorţului! spuse Grigore.

— Un motiv mai mult să mă laşi singur spre binele amîndurora! aprobă Miron Iuga grav.

Indată după dejun trebui să plecc ca să poată prinde la Costeşti acceleratul. Brişca galbenă cu Ichim trăsese din vreme la scară. Miron îşi îmbrăţişă odrasla fără emfază, ca totdeauna. Grigore îl sărută pe amîndoi obrajii, înduioşat şi deabia stăpînindu-şi firea:

— Am să reviu peste cîteva zile, tată! Sper că atunci te voi găsi singur?

— Să revii cînd va fi linişte, Grigoriţă! răspunse bătrînul plin de încredere.

Insoţi brişca pînă în faţa noului conac, lîngă rondul în formă de inimă, răvăşit de intemperiile iernii. Eşind pe poartă Grigore întoarse capul. Bătrînul era în acelaş loc, ca un stîlp înfipt în pămînt...

In dreptul cîrciumii ţăranii stăteau ca şi ieri, parcă nici nu s'ar mai fi mişcat de-acolo.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

— Ce mai așteaptă oamenii, Ichime? zise Grigore.

— Parcă ei știu ce așteaptă, conașule? bolborosi vizitiul. Uite-așa ca proștii...

Titu Herdelea se simțea de prisos, cum se simțise toată vremea. Se bucura că pleacă mai repede. I se părea că scapă dintr'un cazan clocotitor.

2.

— Oare de ce-o fi plecînd așa degrabă? întrebă Ignat Cercel cu ochii după brișca galbenă ce se depărta.

Țăranii se uitau toți după brișcă, mai mult din obișnuință.

— Apoi ce să caute aici? zise cineva. Se duce unde-i mai bine și mai cald.

— Rămîne boierul cel bătrîn, n'ai grije! făcu Serafim Mogoș acru. Nu scapi de boieri cu una cu două, Gherasime!

— Măcar de-ar fi toți ca dumnealui! strigă Petre. L-ai văzut și eri cum a venit între oameni... Dacă n'ar fi bătrînul...

— Păi da, vezi bine, numai că bătrînul poruncește! zise iar Serafim.

Bătea puțin vînt. Oamenii își stringeau sumanele și înfundau căciulile. Nu se îndurau deloc să se împrăștie. Unii se mai repezeau pe-acasă, să-și mai vază de vite ori să mai înbuce, dar se întorceau curînd, parcă le-ar fi fost frică să nu se întîmple ceva în lipsa lor. Cei din satele vecine, care fuseseră eri să întrebe despre călărețiî albi, au venit și azi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aducînd și alți tovarăși ca la o ședătoare mare. Vorbeau despre aceleași necazuri, ca totdeauna, doar mai cu luare aminte ca și cînd s'ar feri să nu-i audă cineva. Nu se prea priveau în ochi fie de teamă să nu vază ce pîlpăie în ochii celorlalți sau să nu vază ceilalți focul din ochii proprii. Pe toate fețele însă juca o întrebare, aceeași, posomorîtă și pătimașă, care aștepta un răspuns.

Primarul, de cîte ori trecea, striga:

— Da ce, măi oameni, voi n'aveți case, n'aveți neveste, n'aveți copii?

Îi răspundea mereu Vasile Zidaru, cu aceeași glumă, stîrnind același rîs aspru:

— Ne-am ciocoit și noi, don' primar, c'așa au venit vremurile!

Deabia către seară se mai risipiră după ce văzură pe colonelul Ștefănescu trecînd cu careta spre conacul Iuga, iar mai pe urmă pe arendașul Cosma Buruiană. Pe grecul însă nu l-a zărit nimeni pentrucă a sosit pe întunerec cînd numai în cîrciumă mai erau cîțiva întîrziați.

Miron Iuga îi adunase pe toți, chiar și pe Platamonu, ca să se documenteze. Cel mai speriat era colonelul pensionar. Se văicărea ca o babă că-și pierde acuma tot rodul unei vieți de trudă. Grija cea mare o avea însă din pricina celor trei fete pe care le-ar fi trimis undeva, să nu le pîngărească cumva bestiile astea turbate. Luat mai de scurt de Miron, mărturisi că la el e liniște și pace, învoielile făcute, numai muncile nu le-a început încă. Îi era frică de ziua de mîine pentrucă bestiile astea turbate nu merită nici o încredere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramsivamaroxindri1901-1932

— Cum să fiu calm, domnule Iuga, cînd îi cunosc cum îi cunosc eu? strigă Ștefănescu plîngător. D-ta ai jandarmii colea, subt streașină. Eu nimic, sînt singur cu bietele fete la cheremul tîlharilor. Cerui generalului Dardalat măcar un pichet de soldați, pentru paza copilelor cel puțin. Așă! Nu poate. Nici la moșia lui n'are decît o ordonanță. Și să mai faci agricultură în țara asta!... Cum să nu te jupoaie de viu țăranii dacă guvernului nu-i pasă de soarta noastră?

— Dacă vorbești așa și față de țărani, să nu te miri de ce ți-or face! zise Iuga ironic.

— Se poate, coane Miroane? se indignă colonelul. Dar cum îți închipui? Eu vă spun aci, d-voastră, ca unor frați de suferință! Cu țăranii însă fac milițiе în toată regula! Se poate?

Mai liniștit era Platamonu. Fata o expediase la Pitești mai demultișor, iar el cu nevasta și feciorul n'aveau de ce să se teamă. Ei stau pe loc orice s'ar întîmpla și nici n'ar avea unde să meargă, toată averea lor fiind vîrîtă în cele două moșii. Firește, nu pomenea nimic despre rezervele în monetă bună ce le avea la banca din București. Asta îl privea. Dealtfel el se află foarte bine cu țăranii. Nu i-a bruftuluit niciodată, nu i-a bătut, așa că n'are nimeni de ce să-l urască. Bietul Chirilă Păun s'a supărat pentru întîmplarea fetei cu Aristide, dar și pe el are să-l împace. Pentru proprietatea Lespezi s'a învoit perfect cu oamenii; i-a mai înlesnit puțin, ce-i drept, totuș speră că se va despăgubi altfel. Numai cu Babaroaga e boeluc. Țăranii, de unde odinioară umblau s'o cumpere ei, acuma cer să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fie parcelată între dînșii gratis. Din fericire mîine sosește d-na Nadina și se va lichida și încurcătura cu Babaroaga.

Cosma Buruiană n'avea nici o noutate să-i comunice. Frica lui o cunoștea Iuga prea bine. Ce nu voia să spuie Cosma nimănui era că-și pregătise familia să fie gata în orice clipă de plecare. Mai bine să se ducă pe gîrlă toate, numai să scape cu viață.

Miron Iuga le recomandă sînge rece și energie deși își da seama că recomandația lui e vorbă în vînt. Oamenii aceștia sînt morți de frică de-acuma. Îi convocase în realitate ca să se controleze pe sine însuși. El, după cîte aflase, credea că svonurile despre intențiile de răzvrătire ale țăranilor lui sînt în bună parte exagerări de-ale celor fricoși. Credința și-a găsit-o deplin confirmată de lamentațiile arendașilor, încît acuma era lămurit.

Mai multă încredere avea în primarul satului și în șeful postului de jandarmi cu care stătu mai lung de vorbă în aceeași seară, după ce se retraseră arendașii. Amîndoi raportară că oamenii sînt liniștiți, cam murmură ei din pricina învoielilor, după obiceiu, dar numai să se îndrepte puțin vremea și toți se vor da pe brază. De cumpărarea moșiei Babaroaga s'au lăsat fiindcă le-a intrat în cap că stăpînirea le-o va împărți lor pe degeaba. Așa s'a născocit și povestea cu călărețîi albi care vestesc împărțirea pămînturilor... Oamenii mereu asta visează, mai cu seamă primăvara. Totuș primarul Pravilă observă respectuos că trebuie să meargă mînă'n mînă cu jandarmii, că de s'ar ivi niscai smintiți să facă vre-o răutate, să poată fi puși îndată la lo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cul lor. Boiangiu deasemenea spuse că și primarul să fie cu ochii în patru, că postul e slab, abia cinci oameni cu dînsul împreună. Miron Iuga făgădui că va atrage atenția prefectului, care are să treacă pe-aci într'o zi d'astea, să vază dacă nu s'ar putea să-i mai trimită cîțiva jandarmi. Adăogă însă că ordinea nu depinde de mulțimea paznicilor, ci de vigilența lor.

— Oamenii trebuie să simtă că există o autoritate! zise bătrînul Miron. Nici provocări, dar nici șovăiri! Orice încercare de desordine, înainte de-a servi ca îndemn altora, să fie reprimată energic și exemplar!

— Am înțeles, cucoane! murmură primarul supus.

— Trăiți! făcu Boiangiu umflîndu-și pieptul ca să arate că are energie mai multă chiar decît trebue.

3.

Titu Herdelea și Grigore Iuga sosiră la București pe înserat. Acceleratul era lixit de oameni îngroziți care-și părăsiseră gospodăriile de frica țăranilor, fugind la București, singurul loc unde sperau să fie la adăpostul primejdiilor.

— Asta e începutul panicii! spuse Grigore trist. Iți închipui cum alimentează asta nenorocirile!

Nefiind chip să puie mîna pe o birjă în îmbulzeala din Piața Gării de Nord, se agățară de un vagon de tramvaiu cu cai, arhi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plin deasemenea. In Piața Teatrului Național coborîră. Grigore spunea că se va duce la Predeleanu, iar Titu voia să iasă mai tîrziu în oraș să mai culeagă noutăți. In clipa cînd își dădură mîna să se despartă, se apropiă un țigănuș cu ziare țipînd cît îl ținea gura:

— *Adevĕrul*, ediție specială!... *Adevĕrul*!... Specială!

Cumpărară amîndoi. Titlul gras sărea în ochi: „Tulburările țărănești în discuția Camerei". Fără o vorbă se retraseră împreună subt un felinar să citească. O interpelare prilejise o desbatere furtunoasă în jurul desordinelor țărănești care se întindeau vertiginos. Cîțiva deputați din opoziție acuzau guvernul că n'a fost capabil să împiedice izbucnirea nemulțumirilor, apărau pe țărani și protestau vehement ca nu cumva să se recurgă la represiuni sîngeroase. Mai mulți guvernamentali imputau opoziției că încurajează pe răufăcători și că agenții ei îndeamnă pe țărani la nelegiuiri.

— Bună propagandă! murmură Grigore Iuga. Țara arde și dumnealor își fac complimente!

Titu Herdelea o luă pe Calea Victoriei. N'auzea decît „răscoale", „țărani", „tulburări", „arendași"... Coti la dreapta pe bulevard, spre casă. Un glas cunoscut îl opri:

— Ei, domnule Herdelea?... Ce mai faci?... Ce zici de răscoale? Ce? Văzuși surpriza ciocoilor? Dumnealor credeau că s'a găsit țapul ispășitor: jidanii sînt vinovați că ciocoii exploatează pe țărani! Știi, la noi totdeauna jidanii sînt pricina tuturor relelor. Ei, dar țăranii s'au întors împotriva ciocoilor și acuma

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

nu mai sînt buni țăranii. Acuma scoate armata, ucide-i, spînzură-i!

Era tînărul Mendelson, fiul cizmarului din Buzești. Herdelea nu-l mai întîlnise de cînd s'a mutat. Vorbea cu un zîmbet ciudat care pe Titu îl supăra încît îi răspunse cu imputare:

— Nu e nici un motiv de bucurie, domnule Mendelson, în...

— Da ce, eu mă bucur? protestă tînărul atît de vehement că intonă cuvintele cu un accent ovreiesc aproape comic. Cine ți-a spus d-tale că mă bucur?... Mai întîi eu, ca socialist, sînt contra violențelor și deci nu pot să mă bucur. Pe urmă eu știu că bieții țărani vor plăti cu mult sînge curajul lor de-a se ridica împotriva boierilor...

Un sfert de ceas îi făcu teoria nedreptăților sociale, să-i dovedească de ce pe el îl dor mai mult mișcările actuale decît pe alții. Herdelea, ca să scape de vorbăria lui, se scuză că trebue să meargă acasă, că vine de pe drum, dar tînărul Mendelson îl întovărăși pînă în fața porții și nu-l slăbi pînă nu-și termină expozeul.

Acasă îl așteptau pe Titu două scrisorele. Una, sosită prin poștă, îl anunța că Tanța va veni Miercuri, după amiazi, pela șase, cînd se mai întunecă puțin, și se încheia cu mii de sărutări. Cealaltă i-o lăsase aseară preotul Belciug comunicîndu-i că pleacă în mare grabă fiindcă revoluția a luat proporții mari de tot și are să ajungă curînd și la București, încît orice întîrziere ar putea să-l coste viața... Lui Titu îi părea rău că părintelul a fugit așa. Ar fi vrut să trimită și el acasă mă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

car cîteva nimicuri, să primească și ai lui ceva dela dînsul din București. Cu bileţelul popii în mînă însă se pomeni gîndindu-se:

— Cînd zice Tanța că vine? Miercuri?... Azi e Luni... Va să zică tocmai poimîine...

A doua zi se înființă mai de vreme la *Drapelul*. Ca niciodată odaia lui Roșu era plină de redactori și de gălăgie. Se discutau întîmplările de eri dela Cameră și mai cu seamă un articol-manifest apărut în *Glasul Poporului*, oficiosul opoziției, semnat de un fost ministru. Directorul Deliceanu tuna și fulgera comentînd pasagiile pe care un redactor roșcovan, veșnic revoltatul Bebe Antoniade, le citea cu glas tare.

— Stai, șefule, ascultă că acuma vine partea cea mai tare! strigă Bebe triumfător. Ia ascultați: „Cu cîtă durere de inimă văd insuficiența, nedestoinicia guvernului în fața gravelor evenimente. Cînd țăranii nu cer decît putința de-a trăi, cînd putința aceasta li se refuză cu obrăznicie, cînd dreptatea muritorilor de foame strigă la cer, pe d. prim-ministru îl preocupă drepturile cîștigate. Ce drepturi cîștigate? Acelea de-a extermina pe țăranii noștri, pe aceia care sunt talpa, țăria, ființa țării întregi?" Stați, stați, că acuma e și mai frumos! „Nu există decît un singur drept care e mai presus de orice, anume dreptul țăranilor de-a trăi în țara lor, de-a nu fi jefuiți, de-a fi ocrotiți contra venalității unei administrații corupte, de-a fi sprijiniți în lupta pentru recucerirea pămîntului lor strămoșesc din mîinile murdare ale exploatatorilor fără milă. Și cine nu înțelege lupta aceasta de trei ori sfîntă, trebue să se coboare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

la locul care este mai potrivit cu gradul lui de înțelegere a lucrurilor. Să se știe că toate au o margine chiar și în țara noastră binecuvîntată și că pietrele s'ar ridica singure să ne lovească dacă am tolera ca sîngele romînilor să plătească incapacitatea guvernului!"

După o clipă de consternare generală, Deliceanu exclamă în culmea indignării:

— Asta e provocare directă la rebeliune! La asta nu există decît un singur răspuns demn: arestarea individului, indiferent cine ar fi! Cu atît mai rușinos că e un fost ministru!

— Așa-s ăștia, șefule — zise redactorul cititor sentențios. Cînd vor să răstoarne guvernul, nu mai aleg mijloacele.

— Ei, tocmai deaceea, guvernul nu poate răspunde la astfel de crime decît printr'un singur gest: la Văcărești! declară directorul marțial. Sau, dacă nu se simte în stare, atunci mai bine să se retragă și să-i lase pe demagogi să potolească mișcările pe care le-au provocat!

— De ce să-i lase, domnule! protestă bătrînul reporter Davidescu, înfricoșat de perspectiva opoziției. Mai bine să-i bage pe toți la dubă și să-i învețe omenie!

Titu Herdelea care se strecurase într'un colț, intimidat de sanhedrinul redacțional, deveni centrul interesului cînd Roșu îl întrebă ce-a văzut la țară. După ce tînărul povesti că în general a găsit liniște și numai atmosfera i s'a părut apăsată, Deliceanu observă:

— Firește! Unde n'au ajuns încă instigatorii dumnealor e liniște... Trimiteți însă arti-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

colul onorabilului fost ministru și să vedem dacă va mai fi liniște!

Roșu nu mai rămase singur pînă la amiazi, deși grozav ar fi dorit să spuie lui Titu, confidentul său de toate zilele, cîteva amănunte extraordinare pe care numai el le cunoștea. Deaceea, cînd Herdelea se pregăti să plece, îi zise semnificativ:

— N'ar fi rău să treci după masă pela Cameră, puiule! Poate să fie iar ceva interesant! Și mîine să vii mai de dimineață la redacție, ai înțeles?

4.

Marți dimineața soarele scoase capul de după perdeaua de nouri plumburii. În bătaia razelor calde țăranii se îmbulzeau împrejurul cîrciumii lui Busuioc să afle ce-o fi pus la cale aseară boierii la curtea bătrînului. Primarul, micros și glumeț, le spunea mereu :

— Măi băieți, nu vă pierdeți vremea degeaba, măi!... Ori așteptați să mai vie călărețîi cei năzdrăvani?... Vedeți-vă de treburi, măi oameni!

— Ei, săracii călărești că bine-au mai glăsuit! zise Marin Stan, puțin cherchelit, după ce poposise un răstimp la tejgheaua lui Cristea. Altfel cine ar mai fi adunat pe boierii noștri la sfat și la tocmeală?... Ehei, fraților, frica-i mare cucoană!... Nu-i așa, dom' primar?

— Măi Marine, cum îți vine ție, om în toată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/index1901-1932

firea, să vorbești atîtea bazaconii? făcu Pravilă în batjocură. Da de cine să le fie frică boierilor, măi Marine? De tine, mă?... Vai de căpățîna ta, Marine!

Unii rîseră, dar alții strigau amenințător:

— Ba să le mai fie frică și de noi!

— Apoi de bine și de bucurie nu s'au strîns ei! zise Serafim Mogoș.

— Poruncile cu împărțirea pămînturilor o fi umblînd să le dosească! zise Ignat Cercel.

— Bine că ne-au spus călăreții că nici noi nu ne-om lăsa! zise Toader Strîmbu.

Primarul întrerupse energic:

— Ia mai țineți-vă gura, măi, că pe urmă mă supăr! Eu vă vorbesc frumos, iar voi dă-i și dă-i cu prostia! Apoi așa nu ne împăcăm, fraților!

Marin Stan, cu o privire galeșă caraghioasă, întrebă deodată:

— Don' primar, eu poate c'am băut ceva, nu zic, dar matale cu plutonierul ce-ați căutat azi-noapte la boierul cel bătrîn, ai?

— Da ce, tu crezi că noi ne ascundem de tine ori de cineva? ripostă Pravilă semeț. Ce, mi-e rușine că m'a chemat boierul Miron? Nu-s eu primarul comunei? Apoi?... Și ce, am pus la cale lucruri de rușine? Cine umblă să ție liniște și pace în sat, face rău, ai? Așa zici tu, măi Marinică?

— Ba nu, Doamne ferește! răspunse Marin serios, parcă i-ar fi trecut șumeneala. Că noi liniște și pace vrem și dreptate!... Dar credeam că boierul te-a întrebat și pe matale cum și în ce fel să împartă pămînturile la oameni...

— Apoi tocmai pe boierul Miron l-ai nime-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rit să împartă pământuri. Marine băiete? rise primarul. Nu-l știi tu pe dumnealui cît i-e de dragă moșia?

— De bună voie cine-și împarte averea? mormăi Ignat Cercel. Dar dacă-i porunca dela Vodă?... Mie nu mi-a luat porcul pentru bir? Ș'am tăcut că n'am avut ce face și copilașii rabdă de foame!

Văzînd că n'o scoate la capăt, primarul Pravilă mai făcu vre-o două glume și apoi o șterse la cancelarie. Pela amiazi pică însă Matei Dulmanu dela Lespezi cu știrea, aflată dela argații conacului, că azi are să sosească cuconița dela București cu automobilul, că a și făcut foc în toate odăile și curățenie... Intre țărani se începu o fierbere ca și cînd intră dihorul între găini. Glasuri felurite porniră și se încrucișară în mulțimea răscolită:

— Da de ce mai vine?... Ori tot vrea să vîndă Babaroaga altora?

— N'o lăsăm, cum s'o lăsăm?

— Mai bine să le dăm foc!

— Poate că are și dumneaei vre-o poruncă pentru împărțire...

— Trebuia să băgăm plugurile și nu să tot așteptăm!

— Lăsați-o să vie, oameni buni, că noi ce păzim? strigă Petre Petre mai tare ca toți.

In vreme ce oamenii se frămîntau așa, Pavel Tunsu, un bărbat uscățiv, cu cap mic și cu ochi hrăpăreți, ginerele babei Ioana, se tocmea cu copilașul său Costică:

— Du-te, măi băiete, la mă-ta mare să te joci cu copiii, c'așa ți-a poruncit mămica! Du-te, Costică, nu te ține după mine, printre picioarele oamenilor, c'aici nu-i de copii, nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mari1901-1932

vezi? (Și cum Costică tăcea și se agăța de mînecа lui:) Pleacă, măi, că te bat, auzi? Ori nu vrei să auzi?

— Mi-e frică de ciini — se scînci copilul.

— Ce ciini, că nu-i nici un ciine pînă la măta mare, că-i numai colea! îl îndemnă Pavel. Aide, du-te, dragul tatii, nu mă necăji! Du-te binișor!

Costică, mai convins, mai de teama bătăii, căci tatăl-său îl cam snopea cînd se supăra, porni tîndălind de vale pe uliță. Era desculț, cu capul gol, cu o cămașă murdară, ruptă și cu mînecile largi. Cum se depărtă puțin își recăpătă sburdălnicia obișnuită, iar ajungînd la cocioaba babei Ioana, înainte chiar de a intra în ogradă, începu să cheme pe Nicu, băiețelul lui Vasile Zidaru, de peste drum, cu niște strigăte de să răscoale pe toți vecinii.

Baba Ioana era necăjită cu o găină care căzuse cloșcă, o așezase pe ouă și acuma, după o săptămînă, nu mai voia să stea, încît o făcea să alerge după ea prin cea ogradă și grădină. Auzind glasul nepotului mormăi bosumflată, gîndindu-se că numai adineaori i-a plecat de pe cap nebunul de Anton:

— Abia scăpai de un nebun și-mi vine altul, mai îndrăcit!

Cînd însfîrșit Costică, împreună cu Nicu, se ivi în pragul casei, bătrîna îl bombăni fără să-l privească:

— Ascultă, băiete, să vă jucați frumos și să nu mă mai amărăști și tu că sînt cu destul de amărîtă, fire-ar a dracului!

Costică nu luă în seamă cicăleala ei și după ce se învîrti puțin prin casă și se hărțui cu ciinii, se văită că i-e foame.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Te trimite și nemîncat să te hrănesc eu, că nu v'am hrănit destul! bufni baba Ioana. Vezi că-i mămăliga pe masă, învălită în prosop, și oala cu lapte pe vatră! Du-te și crapă pînă-i plezni!

Bătrîna își văzu de ale ei, iar copiii de jocurile lor. Din cînd în cînd însă îi mai ocăra, îi mai blestema ca să nu-și facă de cap:

— Măi dracilor, lăsați cîinii în pace c'o să vă muște!... Costică, fire-ai al dracului, nu-mi hîșăi găinile că se sperie și nu se mai string acasă!... Băiete, nebunit-ai ori nu mai ai mult? Cum te sui tu călare pe purcel, să mi-l deșăli, bată-te Dumnezeu!

Mai tîrziu Costică ieși în uliță unde avea mai mult loc pentru a arăta lui Nicu alte năzdrăvănii. El fiind mai mare se socotea obligat să întreție admirația tovarășului de joacă prin toate obrăzniciile posibile față de bunică-sa. După un răstimp baba Ioana iar strigă din casă:

— Măi băiete, stai în ogradă și nu te mai juca în uliță, să te calce vre-o căruță și să-mi mai găsesc beleaua din pricina ta!

Numai decît răsună de peste drum și glasul nevestei lui Vasile Zidaru:

— Nicușor! Vin la mămica și nu te mai ține după zănatecul de Costică! Vino să-ți dea mămica ta ceva!

Costică se juca de-a calul, fugea de ici-colo și, de cîteori trecea pe lîngă Nicu, necheza triumfător. Nicușor era atît de fermecat de joc că nici nu auzi glasul mămicăi.

Pe baba Ioana o înfuria orice amestec al nevestei lui Vasile. Mai ales însă nu suferea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramsivamaratoxindri1901-1932

să-i ocărască nepotul. Cu mîinile ude, cum spăla o cratiță, eși la portiță, în uliță:

— Costică, drace, acu să vii înlăuntru, auzi?... Ce mi te sbenguești pe drum? Ograda nu-ți ajunge?... N'auzi, măi băiete?... Ori înlăuntru, ori pleacă acasă!

Copilul se miorlăi, fără a se opri din joc:

— Ce-ai cu mine, mamare?... Lasă-ne să ne jucăm că nu facem nimic!

Bunica, dezarmată, bolborosi ceva, trînti portița și se întoarse la cratiță:

— Să te duci dracului acasă, să nu-mi scoți mie sufletul, că n'am vreme să mă țin de coada ta, fire-ai al dracului!

Nici n'apucă bine să-și bage iar mîinile în cratiță că se și auzi de departe un tutuit de automobil. Cît era de mînioasă, baba tot mai strigă după odorul de nepot:

— Fugi de-acolo, băiete, să nu te calce aia!

Nicu, fricos, nu mai așteptă glasul mămicăi și se retrase grabnic după portiță, mulțumit să privească printre uluci. Costică însă, viteaz, se înfipse în mijlocul uliței și de-acolo făcu falnic:

— Uite, Nicule, mi-e nu mi-e frică!... Uite! Uite!

Întinse brațele încît mînecile largi îi atîrnau ca niște aripi de liliac și scoase limba mare în batjocură spre mașina ce apăruse și se apropia în goană, cu gemete stridente de sirenă.

— Măi Costică, unde ești, ica seama, fire-ai al dracului! răsună iar glasul babei de lîngă ușa cocioabei.

Automobilul ajunsese numai la vre-o cincizeci de pași și copilul nu se clintea din loc în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ciuda avertismentelor nervoase ale trompetei. Observînd îndărătnicia copilului, șoferul dădu să-l ferească la dreapta. Costică trecu deasemenea la dreapta parc'ar fi vrut cu tot dinadinsul să se arunce subt roți. Cu o răsucire bruscă de volan trăsura viră la stînga, dar tot atît de brusc trecu și copilul la stînga. Atunci frînele scîrțiiră cu oftări ruginite și mașina stopă scurt în țipetele doamnei din fund. In clipa următoare șoferul fu lîngă copilul care rămăsese cu limba scoasă, încremenit la doi pași de botul automobilului.

— Rupe-i urechile, Rudolf, să se învețe minte, blestematul! strigă domnul cu bărbuță din mașină.

Șoferul sgîlțîi zdravăn urechile băiatului, îi mai arse și cîteva palme peste cap și apoi îl zvîrli pe podeț, lîngă portița în dosul căreia Nicu amorțise de frică cu gura căscată și luminările subt nas:

— Acolo să stai, hoțule, nu înaintea mașinilor!

Pe cînd automobilul cotea, puțin mai jos, în curtea conacului Iuga, răcnetele lui Costică umpleau văzduhul și adunau vecinii. Baba Ioana, speriată, sosi într'un suflet:

— Ce-i Costică?... Ce-ai pățit?

Copilul răspunse printre sughițuri de plins:

— Eu m'am... m'am... m'am jucat... și... aoleu, aoleu urechile mele!

— Ce s'a întîmplat, măi Nicușor, că tu ai văzut? întrebă baba.

— L'a bătut domnul dacă n'a vrut să fereească! bîigui Nicu suspinînd de emoție.

— Bine ți-a făcut! Prea bine! făcu baba Ioana, venindu-și în fire, către nepotu-său bă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index/1901-1932

tut. Trebuia să-ţi sucească gîtul, afurisitule, că n'asculţi oricît îmi bat gura cu tine!... Aide, pleacă acasă! Du-te dracului cu cine mi te-a trimis să-mi mai sară inima şi pentru tine!... Acu să pleci că te iau şi eu la bătaie, drac împieliţat ce eşti!

Copilul se ridică şi, fără să se uite la nimeni, porni pe uliţă în sus, ţinîndu-se cu mîinile de urechi şi urlînd:

— Aoleu că mi-a rupt urechea!... Aoleu că m'a omorît!

— Tare-i neastîmpărat şi nebunatec băiatul ăsta! clătină din cap o femee.

— Hai acasă, Nicuşor! zise nevasta lui Vasile Zidaru, luîndu-şi odrasla cu mîndrie de mînă. Tu eşti cuminte, Nicuşor, aşa-i, dragul mamii? Tu nu eşti obraznic cu oamenii, aşa-i Nicuşor?

Baba Ioana se întoarse în ogradă închinîndu-se şi apoi blodogorind:

— Fire-aţi ai dracului să fiţi!

5.

Tribuna presei era aproape goală. Doar vre-o trei redactori care desbăteau, împreună cu Titu Herdelea, probabilitatea căderii guvernului şi bătrînul reporter parlamentar de la *Universul,* Bididiu, care, în colţul său rezervat, dormita gîfîind în aşteptarea deschiderii şedinţei. Trecuse de cinci şi jos în incintă numai cîţi-va deputaţi obscuri şi plictisiţi căscau cu gravitate de mameluci. Tribunele însă gemeau de lume. Un redactor tine-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rel, plimbîndu-şi privirea peste feţele înroşite de curiozitate şi enervare, remarcă diplomatic:

— Numai moşieri şi arendaşi în tribune... Parcă discursurile de-aici o să-i apere de furia ţăranilor!

Titu Herdelea ştia că noutăţi numai jos, în culoare, ar putea auzi. Dar el venea rar la Cameră şi nu îndrăznea să coboare ca alţi confraţi specializaţi. Deocamdată se cam plictisea şi el. Subtilităţile pentru şi contra guvernului, pe care le vînturau cei trei nu-l prea interesau. Nu cunoştea culisele luptelor dintre partide şi în partide, iar dintre oamenii politici numai pe cei cîţiva despre care se vorbea mai des în ziare şi numai din nume.

Deodată intră, misterios şi important, un reporter slab, mic şi cocîrjit, Popescu-Răcaru dela *Dimineaţa*. Cel dela *Universul* se trezi din moleşeală şi întrebă căscînd:

— Ce-i, monşer, începe ori nu începe, că eu o dau dracului de afacere!

— Taci, bre, că începe! zise Popescu-Răcaru. Dar şedinţa e fleac. Să vă spun eu mai bine o ştire extraordinară şi senzaţională. A adus-o adineaori şeful de cabinet dela Interne. E caldă... Zice că într'un orăşel dela Dunăre, n'a vrut să comunice ce oraş, trebue însă să fie Giurgiu, azi-dimineaţă rezerviştii concentraţi s'au revoltat contra ofiţerilor, pe doi i-au ucis, pe mai mulţi i-au rănit foarte grav şi apoi s'au risipit prin satele lor luînd şi armele cu ei. Ai? Asta nu mai e glumă! Vă închipuiţi ce panică a produs în guvern ştirea asta. Va să zică nici armata nu e sigură.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Şi turburările au ajuns în Vlaşca. Se pare că şi din Ilfov, împrejurul Bucureştilor, s'au primit informaţii că ţăranii se agită. Ce-ar fi să se năpustească asupra Capitalei şi armata să treacă de partea lor?... Guvernul se zice că se gîndeşte foarte serios să ceară intervenţia armatelor austriece, altfel e pericol să se ducă peste cap ţara...

Informaţiile reporterului stîrniră consternare. Gîturi curioase din tribuna vecină se întindeau să audă. Un redactor obiectă totuş:

— Cîte basme circulă acuma...

— Ce basme, bre? se indignă Popescu-Răcaru. N'auzi că ştirea e proaspătă, adusă de şeful de cabinet dela Interne şi spusă într'un grup de deputaţi... Da ce, azi mai e nevoe de basme? Dealtfel eu o şi duc la gazetă. Nu ştiu însă dacă ne-o lăsa-o guvernul s'o dăm?

— Eu nici n'o mai comunic — făcu Bididiu, somnolent. Ar fi inutil. Noi nu publicăm decît informaţii cu ştampila oficialităţii.

— D'aia sînteţi organul laşităţii de cugetare! surîse un tînăr bătăios.

— Zi, băiete, cît poftești! murmură redactorul strîngînd din umeri. Ce, *Universul* e jurnalul meu?

Incinta începea să se învioreze. Pe estrada prezidenţială forfoteau secretari şi funcţionari. Se auzeau glasurile aprozilor de pe culoare: „Poftiţi la şedinţă, domnilor deputaţi!" Examinînd figurile de jos Titu Herdelea zări pe Gogu Ionescu care se uita la tribuna doamnelor căutîndu-şi soţia cu care schimbă cîteva semne. Eugenia văzuse pe tînărul Herdelea şi i-l arăta din ochi lui Gogu. Peste

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cîteva clipe Gogu veni subt tribuna presei şi de-acolo strigă lui Titu:

— Iea pe Eugenia la sfîrşitul şedinţei şi aşteptaţi-mă jos!

Herdelea numai acuma descoperi pe Eugenia, care-i zîmbea prietenos. O salută cu o plecăciune reverenţioasă.

Şedinţa însfîrşit se deschise. Sgomotul continua în incintă în timp ce în jurul preşedintelui se morfoleau procese-verbale, sumare şi alte lucruri pe care nu le asculta nimeni. O figură incoloră se pierdea pe banca ministerială. Apoi glasul expeditiv al preşedintelui anunţă:

— Domnul raportor are cuvîntul!

Un domn mustăcios şi vînjos se urcă la tribună şi citi cu voce mîndră de bariton proiectul de lege pentru scutirea de orice taxe a benzinei întrebuinţată de automobile. Deputaţii din bănci, cu convorbirile lor zeloase, înăbuşeau cuvintele raportorului ca şi cînd le-ar fi fost ruşine de ele.

— Uite de ce le arde dumnealor în momentele astea, să uşureze pe cei treizeci de milionari care se plimbă cu automobile! mormăi redactorul *Universului* scriindu-şi cronica.

Peste cîteva minute apoi răsună iarăş chemarea aprozilor: „Poftiţi la vot, domnilor deputaţi!"

— Aideţi, domnilor, că nu mai e nimic! zise un gazetar, strîngîndu-şi grăbit filele şi plecînd.

Titu Herdelea stătu pînă văzu pe Gogu Ionescu defilînd în faţa urnelor de vot, iar pe urmă coborî cu Eugenia.

— Nu ştiu cine-mi spuse, mi se pare Deli-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/anii 1901-1932

ceanu, c'ai fost cu Grigore la Amara? îl întrebă foarte agitat Gogu. Ce-i pe-acolo?... Nici idee n'ai cît sîntem de îngrijoraţi! Închipuește-ți, dragă, Nadina tocmai acuma s'a găsit să se ducă la ţară, să-şi vînză moşia! Azi la prînz a plecat cu automobilul... Ce zici d-ta de treaba asta?

Tînărul Herdelea căută să-l liniştească povestindu-i că într'adevăr numai ascară a sosit dela Amara unde stăpînea ordine şi pace. Gogu Ionescu reluă aproape lăcrimînd:

— Da, dar n'ai auzit că şi în Vlaşca au început devastările şi omorurile?... Nici în Bucureşti nu mai este deplină siguranţă şi ea se duce la ţară!... Doamne, parcă tot nu-mi vine a crede c'a plecat! Ce capriciu şi îndărătnicie! N'am mai pomenit! In vremuri d-astea dai încolo şi moşii, şi bani, numai viaţa să ţi-o salvezi. De unde pînă unde graba asta să lichideze moşia?... Nu ştiu, am impresia că un demon a ispitit-o, altfel nu se poate înţelege.

Il luară pe Titu cu dînşii, îl opriră la masă şi toată seara vorbiră despre Nadina.

6.

Ţăranii vorbeau tocmai despre cuconiţa, care adineaori trecuse cu automobilul spre conacul boierului Miron, cînd copilul lui Pavel Tunsu se apropiă văităndu-se ca din gură de şarpe:

— Aoleu, că mi-a smuls urechea!... Aoleu că m'a omorît!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vasile Zidaru, aflîndu-se mai la margine, îl întrebă:

— Da cine te-a bătut, măi Costică?... Ai?... Nu vrei să spui?... De ce nu spui, mă, cine te-a bătut?

Pavel Tunsu plecase acasă. Copilul înţelese că tatăl său nu poate să fie între oameni, altfel ar fi sărit să vază de ce plînge. Deaccea nici nu răspunse lui Vasile, ci îşi văzu de drum, continuînd urletele mai cu foc parcă s'ar fi fălit cu ce-a păţit şi ar fi vrut să dea de ştire la tot satul.

O femee, venind în urma copilului, se crezu obligată a răspunde ea lui Vasile:

— L-au muştruluit niţel boierii că nu s'a ferit din uliţă cînd a venit maşina!

Zidaru clătină din cap:

— Da dumnealor ce-şi mai pun mintea cu copiii?

Vre-o doi ţărani, alături, făcură deasemenea:

— Aşa-i, de ce să bată copilul?... Că doar nu le-a mîncat averea!

Iar Ignat Cercel se burzului:

— Acu nu le mai ajunge că ne schingiuesc pe noi, încep să ne oropsească şi copilaşii... Pe-ai mei i-au lăsat flămînzi că le-au luat purcelul... Bine stăm, n'am ce zice!

Alţii se amestecară:

— Apoi să lase'n pace copiii!... Ce-au şi cu bieţii copii!... Nici de dînşii nu mai încap?... Of, Doamne, rău ne-ai mai pedepsit!... Dacă sîntem şi noi molîi şi fricoşi!... Ia să te ştie că pui mîna pe par, să vedem ar mai îndrăzni să te batjocorească?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr 1901-1932

Toader Strîmbu, cu fața roșită, cu ochii bolbocați, răcnea:

— Să fi fost copilașul meu c'apoi le arătam eu!

Și într'un grup, mai aproape de ușa cîrciumii, Trifon Guju spunea fără pripeală, rece, liniștit, doar cu ochii încruntați ca totdeauna:

— Boierii numai de frică știu omenie!

Glasurile se împleteau, se încurcau și se întreceau. Oamenii se îmbulzeau cînd într'o parte, cînd în alta, ascultînd, bombănind, blestemînd. Parcă un vînt nehotărît ar fi împins-o încoace și încolo, mulțimea se svîrcolea și se aprindea.

Cîrciumarul Busuioc, care eșise în prag, înțelegînd pricina forfotelii, strigă către Trifon:

— De-al lui Pavel vorbiți? De băiețel?... Ia lăsați-l dracului, măi creștini, că-i obraznic și neastîmpărat de n'are pereche!... Că doar și tu l-ai ocărît deunăzi aici, Trifoane, cînd nu știu ce făcuse...

Vorbele cîrciumarului căzură peste oameni ca o undă rece pe o filfîire de aburi. Se făcu o clipă de tăcere uimită, parcă mulțimea s'ar fi desmeticit dintr'o aiureală. Trifon aproape rușinat, deschise gura să recunoască:

— Apoi...

Ii curmă însă brusc șovăirea glasul lui Petre Petre, înveninat de imputare aspră:

— Dar d-ta de ce sudui copilul, nea Cristache?... Pentrucă l-au bătut boierii?

Și deodată fierberea izbucni din nou ca flacările dintr'un jăratec scormonit la timp. Trifon, care n'apucase a închide gura, continuă acuma înfuriat:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Apoi tălică se vede că tot spre ciocoime tragi, d-aia n'ai simţire în suflet şi nu te doare cînd ne bate pe noi!

Busuioc mirosi o dogoreală din grămada de ţărani tulburaţi.Deşi adineaori i se părea caraghios să se sbuciume nişte oameni în toată firea pentrucă, pe bună dreptate, a fost tras niţel de urechi un copil cunoscut de toţi ca cel mai deşuchiat din sat, (cîte zile amare i-a făcut lui Pavel Tunsu îndrăcitul ăsta de băiat, numai sufletul lui ştie), fu cuprins şi el, fără voia lui, în vîrtejul indignării, şi izbucni umflîndu-se de mînie:

— Adică cum, măi Trifoane, eu trag cu ciocoii? Nu ţi-e ruşine să-mi arunci tu mie aşa ocară? Tocmai tu, mă, care de, mi-ai mîncat din strachină destul? Apoi tu te iai după alde Petre, mă, care linge toată ziua la curte şi pe urmă vine aci să mă înfrunte pe mine, mă?

— Da de ce ling eu, măi nea Cristache? strigă Petre îmbulzindu-se să se apropie de el. Cum ling, nea Cristache?... Că muncesc la boieri, d'aia ling?... Mie mi-a dat boierul ăl bătrîn brevet de cîrciumă să înşel oamenii şi să mă umplu de bani şi de toate, ori matale?... Ia lăsaţi-mă, măi oameni, să trec şi să-mi răspundă, că doar n'oi răbda să mă ruşineze dînsul pe mine în faţa satului parc'aş fi cîrpa lui...

— Apoi gură mare ca a ta mai rar, măi Petrică! zise cîrciumarul mai împăciuitor văzînd svîrcolirile flăcăului pe care ţăranii îl ostoiau. Şi ţîfnă, şi semeţie! Lasă că te-am păscut de cînd te-ai întors dela oaste! Parcă numai tu eşti om în sat!... Stai, băiete, că eşti

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indri1901-1932

tinerel! Lasă-ne și pe noi să trăim și să mai spunem cîte-o vorbă așezată!

Petre, cu cît îi ațineau drumul oamenii și-l opreau și cu cît Busuioc își înmuia glasul, cu atît se înverșuna și răcnea:

— Dă-te laoparte, nea Leonte! Lasă-mă, nea Toadere, n'ai auzit cum m'a ocărît? Vreau să-mi spuie burduhosul ce-am greșit cu de mă ocărește în așa hal?

— Taci, băiete, că nu ți-a dat cu paru 'n cap! făcu Leonte Orbișor, sgîlțiindu-l de braț, mîndru că e amestecat și el în harță.

— Mai bine-mi dădea o palmă decît să mă trăznească cu vorbe d'astea! strigă Petre mai sbătîndu-se dar totuș mai domolit. Că nici nu i-am furat nimic și nici nu l-am huiduit dac'am luat partea băiețelului!

— Așa-i soarta noastră! zise Toader Strîmbu amărît. Cînd ne bat boierii, în loc să întoarcem bățul ori măcar să țipăm, ne apucăm să ne batem între noi pe bătaia lor!

— Bine zici, Toadere! bombăni și Ignat Cercel, cu glasu-i jalnic. Uite-așa-i cum ai zis!

— Ba cu arțăgos nu sînt, că nu mi-e felul, dar cînd își bate joc de mine, sfîntul din cer să fie și nu mă las pînă nu-i plătesc cu vîrf și îndesat! făcu Petre potrivindu-și hainele ce i se cocoloșiseră în vălmășeală.

Tocmai cînd se mai potoli vrajba sosi și Pavel Tunsu cu o mutră jalnică de parc'ar fi venit dela un mort. In jurul lui țăranii se îngrămădiră cu nouă curiozitate ca și cînd din gura lui ar fi așteptat cuvîntul de mîntuire. Cîrciumarul, și ca să dreagă vorbele de adineaori, rupse ghiața din prag:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Da ce-i, Pavele, cu băieţelul tău?... Ce-a păţit cu boierii?

— Aoleo, nu mă mai întreba, Cristache, şi lasă-mă 'n plata Domnului că amărît ca mine nu mai poate fi om subt soare! răbufni ţăranul cu un glas în care era mai multă ură decît durere.

Şi povesti el, pe îndelete, cum s'ar fi întîmplat lucrurile: că Costică şedea pe podeţ, la maică-sa mare, şi se juca liniştit cu copilaşul lui Vasile Zidaru; că a venit apoi maşina, iar copiii, şi de frică, şi de dragul petrecerii lor nevinovate, au rămas frumos la locul lor şi numai s'au uitat după ea, cum se uită toată lumea şi cum s'au uitat şi oamenii cînd a trecut pe-aici adineaori. Ce li s'o fi părut boerilor din maşină, ce nu li s'o fi părut, Dumnezeu ştie, destul că a oprit deodată şi neamţul a sărit jos şi a dat fuga spre copii; Nicuşor al lui Vasile, mai micşor şi mai sperios a sbughit-o în ogradă, spre norocul lui că altfel pătimea şi el poate mai rău. Dacă nu se ştia cu nici o vină, Costică a stat liniştit, ba încă se şi mira ce-o fi vrînd neamţul care trîmbiţează la cîrma maşinii? Neamţul însă, nici una nici alta, înşfacă de urechi pe copil şi trage şi sucește pînă i le sfîrtecă deabinelea, apoi se pune cu palmele şi cu picioarele pe dînsul pînă l-a făcut una cu pămîntul. Pe urmă, după ce l-a bătut cît a poftit, l-a mai şi înjurat pe nemţeşte, cum o fi zis, şi s'a suit în maşină şi s'a dus dracului la boierul cel bătrîn...

— Acu au şi prins să-i curgă urechile şi să-i coacă, nu le-ar ajuta Maica Precista! urmă Pavel închinîndu-se ca la altar. Il lăsai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista transilvania nr.1-6/1901-1932

să-l oblojească muierea ş'am trimis şi pe ţaţa Nastasia a lui Nistor, să-i ajute, că-i mai bătrînă şi a vindecat şi pe fata lui Zamfir acum doi ani cînd i-a zdrobit mîna maşina de treerat... Nea Luca m'a sfătuit, că-l întîlnii venind încoace, să-l duc la spital la Piteşti. Şi trebue să-l duc, că n'am încotro şi tare mi-e milă de cît suferă, vai de păcatele lui. Numai mă gîndesc să nu fie degeaba şi să mai cheltuesc cine ştie cît bănet şi să-mi rămîie şi neom pe toată viaţa... Of!

Sfîrşi cu un suspin şi cu un gest de desperare. Ţăranii care clătinaseră mereu din cap, în semn de compătimire, cît a vorbit Pavel, tăceau. Numai după cîteva clipe Vasile Zidaru observă, tărăgănat şi uşurat parcă i-ar fi luat o piatră de pe inimă:

— Mă miram eu să fi îndrăznit băieţelul să le facă vre-un rău!

Zeci de glasuri aprobară acuma grăbite şi cu diferite apăsări:

— Nu, nu, cum să îndrăznească copilul!

Dintre toate însă se desprinse tocmai glasul cîrciumarului Busuioc, aproape poruncitor:

— De ce nu-ţi iai tu copilul de mînă, măi Pavele, să te duci cu dînsul, aşa oblojit şi chinuit cum e, la curtea boierului şi să ceri să-ţi plătească durerea acuma, îndată?

Pavel întoarse capul spre cîrciumar, încurcat, în vreme ce împrejurul lui se înălţau alte îndemnuri gălăgioase:

— Du-te, Pavele!... Că bine zice Cristea! Aide, Pavele, nu mai sta în cumpănă!... Trebue să-ţi plătească!

Insfîrşit ţăranul bîigui şovăitor:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Aoleu, oameni buni, mă mînaţi să mă stîlcească şi pe mine?... Că doar n'o să se sperie dînşii de-o umbră de om!

— Hai, Pavele, că merg şi eu cu tine! sări Petre, îndreptîndu-şi sumanul pe umeri.

— Să ne ducem cu toţii! strigă un om mic şi îndesat, cu o căciulă uriaşă dată pe ceafă. Că doar n'au să ne bată pe toţi!

— Taci, Gavrilă, nu fii copil! zise repede Ignat Cercel. Nu ne-am dus deunăzi mai tot satul pentru don' Nică şi nu ne-a izgonit boierul Miron ca pe nişte ciini?

— Apoi dacă ne-om tot lăsa ca atunci vezi bine că ne-or alunga! făcu gros şi ursuz Trifon Guju.

— De ce să ne lăsăm?... Să nu ne lăsăm!... Că nu sîntem ciini! izbucniră deavalma mai mulţi.

— Mai bine le dăm foc, să se aleagă scrum şi cenuşă din tot neamul lor! răcni singuratic un glas subţire ca un fir roşu şi atît de limpede parc'ar fi coborît din văzduh.

Toţi se întoarseră spre Melinte Heruvimu care ţinea capul sus, să arate că nu se ascunde de ce a spus. In aceeaşi clipă însă, din jos se auzi, ca o chemare de alarmă, sgomotul stăpînitor al automobilului.

— Vine, vine! şoptiră multe glasuri înfiorate, ca şi cînd ar fi uitat brusc îndemnul lui Melinte.

Mulţimea de ţărani cuprindea şi bătătura pentru horă şi uliţa din şanţ în şanţ fără să se mişte şi închizînd drumul parcă ar fi vrut să oprească trecerea. Totuş cînd se arătă în zare maşina, cineva strigă împăciuitor:

— Feriţi, măi oameni, feriţi că vine!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Cu mișcări încete, silite, țăranii deschiseră calea, strîngîndu-se pe marginile uliței. Mașina repeta, stăruitor și poruncitor, același avertisment ascuțit ca un țipăt mînios. Uruitul motorului și pocniturile eșapamentului se înălțau cu cît se apropia, dominînd toate glasurile și toate sgomotele satului. Oamenii rînduiți ca niște străjeri vechi pe amîndouă părțile drumului, priveau cu ochi tulburi și cu fețe întunecate goana automobilului. Numai cîrciumarul Busuioc, din pragul lui, scoase căciula cu plecăciunea obișnuită. O mînă delicată îi răspunse din mașină cu o fluturare amicală. In acest moment, parcă nu s'ar mai fi putut stăpîni, Petre Petre țîșni în mijlocul uliței, în urma mașinii, urlînd furios:

— Huo!... Huo!

Din vre-o sută de gîturi izbucni aproape simultan și furtunos același „huo" revoltat, pe cînd Trifon Guju, apucînd o piatră, o svîrli după automobilul ce se depărta, scrîșnind:

— Soarele și Dumnezeii voștri de tîlhari!

Sgomotul motorului era însă mai puternic decît huiduelile oamenilor. Domnul cu bărbuță din mașină totuș, parc'ar fi bănuit ceva, se uită o clipă înapoi și văzu fețele mînioase, pumnii ridicați și pe Trifon Guju svîrlind. Ingrozit și buimăcit întoarse repede capul și strînse umerii, așteptînd lovitura. Apoi cu cît depărtarea potolea uruitul automobilului, cu atît se îngroșa și se umfla vuietul îngrămădirii de țărani în mijlocul uliței din care se ridica întocmai ca o poruncă un glas răgușit:

— Mama voastră de ciocoi!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mem1901-1932

CAPITOLUL VIII

FLĂCĂRI

1.

Ziua următoare, Miercuri, înainte de amiazi, Platamonu sosi la Lespezi cu cabrioleta, aducînd şi pe avocatul Olimp Stavrat pe care-l găzduia la Gliganu.

— Iacă, ajungem cu bine, domnule avocat! zise arendaşul, care mîna calul, avînd alături de dînsul, în faţă, pe Stavrat, iar în fund pe Aristide.

— De ajuns văd că ajungem, dar cît de bine, vom vedea la urmă! răspunse Stavrat nervos, mîngăindu-şi bărbuţa ciupită puţin de cărunţeală şi uitîndu-se mereu în toate părţile parcă i-ar fi fost frică să nu răsară de undeva o ceată de ţărani răzvrătiţi.

— N'aveţi nici o grije, onorate domnule avocat! reluă Platamonu atît de ocrotitor, că devenea ironic. Nu sînt oamenii aşa de nebuni cum crede lumea la oraş! Ţăranul e

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

foarte cuminte din fire, poate chiar prea cuminte!

Olimp Stavrat nu se putea însă liniști cu asemenea consolări platonice. Îi intrase în suflet o spaimă care-l tortura necontenit și-i zugrăvea toate primejdiile în niște culori atît de sumbre că pretutindeni vedea numai stafii. Își blestema în gînd inspirația nenorocită de-a se lua după capriciile unei cucoane inconștiente. Ce-i trebuia lui să-și părăsească pacea și siguranța din București și să se aventureze prin satele străbătute de fiorii răzvrătirii? Nu i-ar ședea lui mai bine, ca un om în vîrstă ce este, să citească despre tulburările țărănești în jurnale, acasă la el, în fotoliu, sorbind o cafeluță dulce și fumînd o țigară de foi, în loc să tremure pe-aici? Știa dînsul, și din alte experiențe proprii, că a pune sentimentalism în relațiile de afaceri, înseamnă a compromite și afacerile și sentimentul. Ce l-a găsit să se ambaleze după clienta asta în așa hal prostesc? Bine, e frumoasă și pofticioasă, dar iată unde l-a adus. Și măcar de-ar fi profitat ceva. Ba deocamdată nici onorariul pentru procesul divorțului nu i l-a achitat. S'a ales cu avansul ce i l-a luat la început, cînd o trata ca pe o clientă distinsă. Nu-și va ierta niciodată mai ales greșeala de-a nu fi refuzat baremi în ultimul moment să plece, cînd toate ziarele anunțau că dezordinele și sălbătăciile au cuprins toată țara. Sau să se fi oprit în Pitești, unde e armată, după ce a văzut prin toate satele din calea lor țărani cu mutrele fioroase în pîlcuri șoptind cine știe ce și complotînd la lumina zilei și subt ochii lumii... Toată noaptea s'a svîrcolit fără somn,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cercetînd de nenumărate ori dacă e bine încuiată uşa şi tresărind de groază la fiece sgomot de-afară. Nu avea mare încredere nici în arendaş, oricît se arăta de amabil. Cine garantează că nu e şi dînsul înţeles cu ţăranii în taină, să se pomenească deodată cu tîlharii în cameră?

Inainte de-a coti pe poarta conacului, avocatul zări un grup de vre-o cinci ţărani într'o ogradă.

— Uite-i şi'aici! zise dînsul tresărind şi arătîndu-i arendaşului cu degetul.

— Oameni de treabă, domnule avocat! îl linişti Platamonu. Ii garantez eu pe ăştia!... Ii cunosc bine!... Cel cu căciula albă e Matei Dulmanu, bărbat cu stare şi de inimă. Poate să aveţi de-afface şi d-voastră cu dînsul că e dintre cei care se întovărăşiseră să cumpere proprietatea conţei Nadina!

Avocatul Stavrat se oprise şi eri, de două ori, în curtea conacului bătrînesc, cînd au sosit şi cînd pe urmă s'au înapoiat dela Miron Iuga, fără să fi intrat în casă. Totuş acuma examină clădirile şi ograda parcă niciodată nu le-ar mai fi văzut, observînd ursuz:

— In conacurile astea nu e nici o siguranţă... Deschis peste tot, intră cine pofteşte, te gîtuie şi-ţi dă foc şi pleacă pe-aci încolo nesupărat de nimeni...

Platamonu nici nu mai răspunse şi se mulţumi să zîmbească, pe cînd în dosul lor Aristide rîdea pe înfundate de laşitatea avocatului, ţinîndu-şi gura cu mîinile să nu bufnească.

De fapt conacul, într'adevăr, era cam neglijat, mai ales în privinţa dependinţelor. In-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?d=1901-1932

treţinerea cădea în sarcina arendaşului care avea dreptul să-l utilizeze după bunul său plac, afară de clădirea principală pe care Gogu Ionescu o restaurase acum cîţiva ani şi o rezervase pentru el şi soţia sa. Platamonu întrebuinţa numeroasele acareturi de-aici mai mult ca magazii şi depozite. Grajdurile şi coteţele stăteau aproape goale. Un căluţ pentru îngrijitorul conacului, Dumitru Ciulici, o vacă de lapte, cîteva păsări, ca să aibă boierii, cînd vin pentru cîteva zile sau măcar pentru trebuinţele imediate. Dacă stau mai îndelung, arendaşul se îngrijeşte să trimită dela Gliganu complectările necesare. In toată harabaia de curte locuia numai Dumitru Ciulici cu familia, adică nevasta şi patru copii. Arendaşul l-a moştenit şi-l păstrează fiindcă e de ispravă. Muierea lui Dumitru a fost bucătăreasă la Piteşti şi deci ştie să gătească perfect pentru boieri, iar fata cea mai mare, Ileana, s'a învăţat a face serviciul în casă, ca o jupîneasă dela oraş. Pentru alte nevoi, Dumitru s'a obişnuit să cheme oameni sau femeie din sat. Totuş conacul nu-şi capătă înfăţişarea de viaţă decît rareori, cînd se adună mai mulţi boieri. Numai atunci se înviorează curtea de oameni şi de mişcare şi de sgomot.

Acuma, într'un şopron, şoferul curăţa automobilul, fluierînd de zor o melodie nemţească. Şi cîteva găini şi raţe se plimbau, prin curte, bucuroase de căldura soarelui. Dumitru Ciulici, cu faţa osoasă, mustăcioasă, puţin adus de mijloc, se iuţea să ajute boierilor a coborî. Intrebat, înştiinţă pe Platamonu că coniţa s'a odihnit bine, s'a sculat mai adinea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ori şi în clipa aceasta se află la oglindă, gătindu-se.

Din cerdacul care apăra intrarea, arendaşul introduse pe Stavrat într'un vestibul mare unde aşteptară cîteva minute pînă ce apăru Ileana să le spuie că coniţa vine numai decît şi să poftească dumnealor in salon. In stînga era salonul şi un fel de cameră de lucru pentru Gogu Ionescu, în dreapta sufrageria despărţită printr'o altă odăiţă de odaia de culcare care dealtfel comunica direct şi cu vestibulul. Gogu împărţise în două odăiţa dela mijloc şi instalase o baie modernă care dădea numai spre dormitor. Din sufragerie, spre fund, un coridor ducea într'o cămăruţă transformată în oficiu. Pe urmă venea bucătăria mare şi mai încolo încăperile pentru servitori în care locuia Dumitru Ciulici cu ai săi.

Nadina intră fragedă şi frumoasă ca o rază de soare primăvăratec. In ochii ei lucea o bucurie trandafirie.

— Ei, tot speriat, cavalerul meu viteaz? zise cu o ironie drăgălaşă către Stavrat. Vai, dacă aş fi ştiut că ai să fii aşa de circumspect, te-aş fi cruţat: mi-aş fi ales alt avocat!

— O, d-voastră glumiţi, coniţă, pentrucă n'aveţi experienţa vieţii! murmură avocatul îngrijorat. Din nefericire...

— Nu, te rog, încetează, domnule Stavrat, cu lamentările! reluă Nadina serios. Ori vrei cu tot dinadinsul să mă faci să regret c'am venit? Nu voi regreta, fii sigur! Din contra, parcă niciodată nu mi s'a părut mai interesant la ţară ca acuma! Primăvara aceasta e mai superbă ca toate sau poate mi se pare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

mic așa pentrucă sînt pe cale să... Dar mai bine să vorbim despre afacerile noastre!

Cei doi schimbară o privire de înțelegere. Despre „afacerile" Nadinei vorbiseră ei aseară, după cină, pe îndelete, pînă spre miezul nopții. Discuția i-a convenit avocatului fiindcă astfel se întîrzia retragerea la culcare de care îi era groază. Platamonu i-a explicat, și Stavrat a fost de acord, că doamna trebue să se hotărască întîi cui vinde, ca să se poată trata serios. Stînd de vorbă în acelaș timp cu mai mulți amatori, fără a se intra în detalii practice, înseamnă vreme pierdută și frămîntare zadarnică pentru toți. El ar avea dreptul să ceară a fi preferat. Nu vrea totuș să se spună că ar fi forțat mîna cucoanei. E sigur că moșia, dacă se va vinde, numai el va cumpăra-o, căci numai el își dă seama cît face și cît rentează. Bine și înțelept ar fi fost să fi încheiat transacția atunci cînd i-a propus el și a stăruit. Atunci însă Nadina n'a vrut să trateze. Azi situația s'a schimbat în defavoarea ei. Cu mișcările țărănești actuale, nimeni nu mai cutează să-și vîre capitalul în proprietăți rurale cînd nu se știe ce va aduce ziua de mîine. El, în orice caz, acuma n'ar mai reflecta decît cel mult la o opțiune, urmînd ca eventuala definitivare să se facă după ce se vor mai liniști lucrurile.

Nadina asculta puțin nerăbdătoare obiecțiile și scrupulurile avocatului, se jena să-l întrerupă și să-i spuie că a făcut apel la dînsul tocmai pentrucă ca nu știe să se descurce, iar nu ca el să-i demonstreze și să multiplice încurcăturile. Totuș în cele din urmă îi zise:

— Eu îți comunicasem, dacă nu mă înșel,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că vînd cui îmi plăteşte mai mult şi îndată? Acuma amănuntele urmează să le aranjezi d-ta...

— Da, dar nu putem face licitaţie publică! observă Stavrat.

— Nu putem asculta ce oferă fiecare şi pe urmă să decidem? surîse Nadina.

— S'ar putea în alte împrejurări, coniţă, dacă-mi daţi voie şi mie să mă amestec în vorbă! interveni Platamonu. Momentul însă nu e prea potrivit pentru astfel de încercări.

— Adică din pricina ţăranilor — răspunse Nadina. Prea bine. Eu nu mă dau în lături să vînd ţăranilor. Le-am promis că vom sta de vorbă cînd va fi cazul. N'avem decît să stăm de vorbă!

— Cred c'ar fi de prisos, coniţă! făcu iar arendaşul. Ţăranii, şi cînd se sbăteau să cumpere, se gîndeau şi la preţ redus şi la mari înlesniri de plată, deoarece ei n'au alt capital decît munca lor...

— A, nu, în asemenea condiţii nu! protestă Nadina.

— Ei vor, fireşte, şi azi, să iea proprietatea d-voastră, dar vor s'o iea gratis! continuă Platamonu.

— Cum gratis? Cum s'o iea?

— Adică fără să plătească nimica şi să împartă pămîntul între dînşii!

— O, o, ce idee!

— Cu toate astea ei speră şi aşteaptă pentrucă aşa bate vîntul acuma! zise arendaşul.

— E puţin anacronic să ne mai mirăm de pretenţiile sătenilor cînd ştim din ziare, cel puţin, că în multe locuri au început să-şi pue în aplicare speranţele într'un mod cît se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

poate de evident! bombăni Stavrat. Nu încape prin urmare nici o îndoială că momentul nu e excesiv de fericit pentru a trata vînzarea unei moşii şi încă la faţa locului. Tatonările acestea se puteau face perfect şi la Bucureşti.

— Înţeleg reproşurile d-tale — ripostă Nadina contrariată. Dar de ce nu mi le-ai făcut la Bucureşti?

— V'am prevenit că e periculoasă călătoria la ţară şi nu m'aţi ascultat.

— Să lăsăm călătoria cu pericolele. Dacămi spuneai că nu se poate trata vînzarea acuma sau că o putem face mai bine în Bucureşti...

— Aveţi dreptate, coniţă. Am neglijat, recunosc...

Avocatul se simţea vinovat că a făcut prostia de-a pleca din Bucureşti, nu că n'a sfătuit-o pe ea. Deaceea nici nu-l mai interesau acuma pe el afacerile ei, ci necazurile lui. In sinea sa se gîndea numai cum s'ar putea aranja ca diseară să nu mai doarmă la conacul din Gliganu, ci să fie cel puţin în drum spre Bucureşti. N'a îndrăznit să spuie nici Nadinei, nici arendaşului ce-a văzut eri în Amara cînd a întors capul în maşină. Nu l-ar fi crezut şi ar fi rîs de el. El însuşi nu era prea sigur dacă n'a fost cumva o simplă închipuire a lui de om cu nervii exasperaţi. Dar chiar de n'ar fi fost eri decît o viziune, mîine scena poate să devie realitate. De ce s'ar expune el, om bătrîn şi cu mintea sănătoasă, să fie măcelărit de ţăranii înebuniţi? Ba chiar trebuie să profite pînă ce mai e posibilă salvarea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

— Acuma, coniță, să mai aveți și d-voastră nițică răbdare! reluă Platamonu. Ați făcut foarte bine c'ați venit, să vază oamenii că nu vă lepădați de moșie, cum ziceau dînșii. Chestie de cîteva zile pînă ce se va mai domoli dîldora asta cu răzmeriţele. Azi o să treacă și domnul prefect pe-aici, că e prin județ, să vorbească cu țăranii, să-i astîmpăre și să le scoată din cap închipuirile...

— Dar bătrînul Iuga? întrebă Nadina. Ieri i-am zis doar bună-ziua. E imposibil să mă eschivez. Trebuie să discutăm cu dînsul, să nu creadă că vreau să...

— Nu, nu, coniță! zise arendașul. Fiți sigură că nici dumnealui nu se gîndește în clipele astea la tratative! Deocamdată azi stați liniștită și odihniți-vă, iar mîine vom vedea ce va mai fi. Dacă domnul Iuga va dori să vă spuie ceva, vă trimite dumnealui știre, n'aveți grije!

Nadina nemulțumită totuș cu soluțiile acestea, deși trebuia să le recunoască cuminți, zise deodată cu o candoare parcă acum s'ar fi deșteptat:

— Atunci de ce am mai venit? Dacă era să aștept să treacă potopul, cum îmi spune deabia acuma d. Stavrat, de ce m'am mai deranjat încoace?

— Să nu vă pară rău, coniță! o liniști Platamonu. Ați făcut o plimbare frumoasă și veți face și o afacere bună cu ajutorul lui Dumnezeu!

Convorbirea se prelungi. Vre-o două ore fură sucite și răsucite aceleași întrebări cu aceleași răspunsuri și rezultate. Nadina pofti pe Stavrat la masă, să-i mai ție de urît. Aren-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dașul se retrase făgăduind că spre seară va reveni să ia pe domnul avocat.

— Sper că ai să-mi faci curte, iar nu să mă sperii cu ororile țăranilor? glumi Nadina către Stavrat pe cînd Platamonu își lua rămas bun.

Olimp Stavrat își mîngăia zăpăcit bărbuța. cu un surîs în care îngrijorarea se lupta cu cochetăria.

Afară, în curte, Aristide era nerăbdător. Ciupise puțin pe Ileana, în glumă și de față cu tatăl ei cu care se apucase să discute, ca să-și omoare plictiseala, despre mișcările țăranilor de prin alte părți, Dumitru interesîndu-se grav dacă e adevărat că are să se dea pămînt oamenilor

— Aidem, puiule, c'am isprăvit! strigă Platamonu coborînd grăbit din cerdac și suindu-se îndată în cabrioletă. Aidem, adăogă mai încet, cînd Aristide luă loc lîngă dînsul, că maică-ta o fi speriată!

Indată ce eșiră în uliță, dădură peste Matei Dulmanu cu oamenii de adineaori care parcă-i așteptau. Intr'adevăr Matei făcu semn să oprească puțin și apoi se apropiă singur.

— Ce-i, Matei? Ce te doare? zise arendașul prietenos ca totdeauna.

Țăranul trecu pe subt botul calului de partea cealaltă, lîngă Platamonu. Fața îi era mai întunecată ca de obiceiu și în ochi avea o pîlpăire mocnită. Puse un picior pe scărița cabrioletei și aplecîndu-se la urechea arendașului, rosti tainic:

— Cucoane, să te astîmperi cu Babaroaga, că-i rău!

Platamonu îngălbeni, dar, ca să nu-și a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rate tulburarea, răspunse cu acelaş glas blajin :

— Da ce s'a mai întîmplat, omule? Nu ţi-am spus eu chiar ţie că nu mă bag şi nu mă amestec dacă o luaţi voi?

— Apoi atunci ce cată aici cucoana? întrebă ţăranul bănuitor.

— Bine, ea o fi vrînd să o vînză că doar e moşia ei!

— Apoi d'aia, să nu te bagi că noi nu putem lăsa să ne iea nimeni pămîntul! făcu Matei cu o ameninţare.

— Din parte-mi să n'aveţi grijă, băicte! Numai cu dumneaei să vă înţelegeţi! bîigui arendaşul cu un glas care voia să fie ocrotitor şi nu izbutea.

— Apoi cu dumneaei om vedea noi ce-om face! spuse ţăranul. Aşa, cucoane! Să nu zici că nu ţi-am spus!

— Măi Matei, la mine vorba-i sfîntă! zise Platamonu mai sigur de sine. La mine pe unde iese vorba iasă şi sufletul! Să ştii, Matei!... Rămîi sănătos!

Ţăranul se dădu laoparte bombănind, în vreme ce arendaşul îşi îndemnă calul:

— Hi, Ortac!... Haidem că-i tîrziu!.. Ţţţ!

2.

— Da ce-o fi azi cu oamenii de stau toţi ascunşi pe-acasă? se minună Busuioc, ieşind pentru cine ştie a cîtea oară în pragul cîrciumii şi uitîndu-se pe uliţă. Că dela muşterii ca tine slabă nădejde de vieaţă, măi Spiridoane!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndr/1901-1932

Spiridon Răgălie băuse o măsură de ţuică şi o plătise. Ar mai fi cerut, dar ştia că Busuioc nu-i dă pe datorie, fiindcă mai e scris acolo la catastif şi nu se înlesneşte cam de mult să svîrle ceva şi să-l mai scază. Răspunse dulce, să fie pe placul cîrciumarului:

— Apoi dacă s'a îndreptat vremea s'or mai fi apucat şi dînşii să curăţe plugurile. să fie gata cînd o veni împărţeala pămîntului!

— Cum nu, că boierii nu vezi cum se îmbulzesc să-şi lepede moşiile? făcu Busuioc din prag, cu spatele şi batjocoritor; apoi, întorcîndu-se şi trecînd după tejghea, adăogă: Măi Spiridoane, tu eşti beţiv şi oropsit, dar tot parcă ai mai multă minte ca ceilalţi, că baremi nu te mai ostenești de pomană!

Ţăranul, slăbănog şi bătrîn, îşi potrivi o mutră mai amărîtă şi zise plîngător:

— D'apoi că alţii mai beau şi de bine, dar cu numai de supărări şi de necazuri, măi nea Cristache! Că de cînd mi-a murit baba, uite-aşa mă sbat, că noră-mea nu mă rabdă şi mă huiduește şi nu mă'ngrijeşte...

— Lasă că-ţi ştiu eu povestea, Spiridoane taică! i-o curmă cîrciumarul.

— Cum să n'o ştii tălică, vezi-bine c'o ştii — bolborosi bătrînul jicnit, întorcînd privirea spre uşa deschisă pe care tocmai intra un copil al lui Filip Ilioasa, încălţat şi curat.

— M'a trimis tata-mare să-mi dai... să-mi dai...! strigă copilul, lipindu-se de tejghea, cu glas subţire, cu ochii alunecînd peste rafturile din fund.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce să-ţi dau pentru părinţelul, Antonel? întrebă Busuioc surizător.

— Să-mi dai... un litru de gaz, dar cu sticla matale c'a noastră s'a spart! zise copilul încîntat că şi-a adus aminte.

— Bani ai ori să...?

— Am, uite-i! făcu Antonel cu mîndrie, arătîndu-i gologanii strînşi în palmă.

Doamna Dragoş a picat adineaori dela Piteşti unde fusese să-şi vază soţul întemniţat. Pînă la Costeşti a venit cu trenul şi de-acolo cum a putut. Nici o birje nu se încumeta să plece la ţară, de frică, deşi învăţătoreasa ar fi plătit bine.

Se întorcea mai mîhnită de cum s'a dus. A stat toată ziua le Luni pe la uşile domnilor, degeaba. Procurorul numai cu mare greutate a admis să-i lase merindea şi banii. Totuş, ea nu s'a dat bătută. Eri, Marţi, a schimbat macazul, a cinstit pe cine a trebuit dintre cei mai mici şi aşa a izbutit să vorbească cîteva minute cu Ionel care nici pînă azi nu ştie de ce l'au închis pentrucă nimeni nu i-a spus şi nici măcar de sănătate nu l-a întrebat. Invăţătorul însă e convins că-l ţine acolo ca să nu asmută pe oameni împotriva boierilor. Cînd i-a spus asta a şi rîs bietul Ionel şi a adăogat că e mai bine pentru dînsul că se află acuma departe de Amara, fiindcă de-ar fi fost acasă şi s'ar fi întîmplat ceva în sat, numai pe dînsul l-ar fi învinuit boierii de toate.

Florica povestea şi plîngea, iar bătrînii îşi frîngeau mîinile ascultînd.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr 1901 1932

— Apoi lasă că nici noi n'om mai răbda mult şi le-om da lor ce li se cuvine! mormăi Nicolae Dragoş deodată cu o ură care parcă înegrea cuvintele.

— Ba mai stai mulcom, Nicule, şi nu te tot băga în răutăţile oamenilor! protestă Florica, ştergîndu-şi lacrimile. Că de n'or ieşi bine lucrurile, vina iar pe bietul Ionel are să cază, c'o să zică lumea că el te-a învăţat să...

— Să ştiu că mă taie bucăţele şi mă aruncă la cîini şi nu mă las pînăce n'oi plăti cui trebuie şi ce trebuie! făcu flăcăul. Nu, nu, degeaba te superi că n'ascult nici pe tatăl din ceruri, aşa să ştii!

— Noroc, noroc, Trifoane! strigă Leonte Orbişor din uliţă, oprindu-se o clipă, cu sapa de-a umăr. Te-ai apucat de treburi?

— Ce să facem? Pe lîngă casă — răspunse Trifon Guju de pe prispă, ciocănind de zor.

— Baţi coasa, Trifoane, ori...? întrebă Leonte fără mirare.

— O bat să fie bătută! zise Trifon fără să ridice capul.

— Mi se pare că vrei să coseşti înainte de-a semăna?

— Apoi dacă trebuie?... De!

Carul cotea pe poarta veşnic dată înlături. Marin Stan, cu o închipuire de biciu în mînă, strigă din urma carului gol către copiii ce se jucau în bătătură:

— Fugi, băiete, din picioarele boilor!... Daţi-vă laoparte!

Apoi deodată necăjit se repezi înaintea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vitelor care o luaseră razna spre fundul ogrăzii:

— Fire-aţi ai dracului de zăpăciţi, unde vă duceţi?... Hooo!... Ho!... Iea seama că am să-ţi dau bătaie!... Hooo!... Ce, nu ţi-e bine? Te-ai boierit, ai?... Apoi stai că-ţi dau eu!

Ii plezni cu coderiştea biciului peste bot, întîi pe unul, apoi pe celălalt, scrîşnind:

— Să nu fii boier că te-a luat dracul!

— Nu ştiu ce să mă fac, socrule — zise Filip Ilioasa către preotul Nicodim care şedea pe un jilţ, în ceardac. la soare. Văd că vremea s'a îndreptat, pămîntul s'a zbicit şi mă tot bate capul să începem aratul, că parcă mă şi doare să stăm degeaba. Dar văd că oamenii...

Tăcu întrebător. Preotul bolea şi de bătrîneţe şi de amărăciunea cu fiul său care-l obseda mai mult cu cît se simţea mai slăbit. Toată iarna a suferit ba de una, ba de alta şi a spus mereu că nu mai apucă vara. Odată cu primele raze de soare, se mai înviorase şi-şi recăpătase pofta de vieaţă... Răspunse îngrijorat ginerelui său care stătea lîngă el, în picioare, gros, greoi, ca un butuc:

— De, Filipe, ar trebui, văd şi eu, dar dacă oamenii...

Apoi, cu glas schimbat:

— Dar mă mir ce mai aşteaptă şi oamenii de nu se apucă de munci?

— Se iau unii după alţii şi se îndeamnă — bolborosi Filip. Dar pînă una alta am rămas fără învoială cu boierul ş'apoi numai cu pămînturile noastre...

Niculina aducea o ulcică de lapte fier-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1931-1932

binte pentru tatăl său. Adineaori se sfătuise Filip şi cu ea. Se burzului cu vioiciunea ei obişnuită:

— Oamenii au înebunit de tot şi umblă după cai verzi pe pereţi de o să rămînem cu toţii muritori de foame! Uite asta are să fie!

— Mai rău e că nu se alege nici aşa nici altfel! făcu Filip, morfolindu-şi alene cuvintele. Ca să ştim ce facem...

— Impotriva oamenilor nu ne putem pune — zise preotul strîngînd în palme ulcica cu lapte ca să-şi încălzească mîinile. Ce face toată lumea vom face şi noi, că n'avem încotro...

— Apoi dacă lumea s'o apuca de blestemăţii, Filip n'are să se mai amestece, că el e om cu casă grea şi nu poate să se iea după cei desmăţaţi care n'aşteaptă decît să strice şi să prade cum ne-au furat şi nouă carnea astă-iarnă! reluă Niculina revoltată. Că oamenii nu ne-or da nici de mîncare şi nici n'or sări pentru noi. Sînt păţită eu cu oamenii de nici să nu mai aud de ei!

Filip, bucuros de energia soţiei sale, mormăi greoiu:

— S'a stricat lumea şi s'a înrăit cum nu se mai poate...

După o clipă, Niculina, parcă şi-ar fi adus aminte, zise îngrijorată:

— Da ce-o fi păţit Antonel de nu mai vine dela cîrciumă cu gazul, că a plecat demultişor şi...

— Muiere, să taci! Auzi ori n'auzi? Să taci că de unde nu, te pleznesc să mă ţii minte şi să nu mă mai înveţi tu pe mine ce şi cum!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

strigă Ignat Cercel mînios din ogradă către nevastă-sa care-l cicălea mereu din tindă.

— Apoi ţie ţi-i uşor să sudui, că umbli toată ziulica de iei colo, dar eu ce să mă fac cu copilaşii ăştia, bărbate, ce să mă fac? Şi cu ce să le astup gura? Că de unde am putut am cerut şi m'am împrumutat şi m'am sbătut de-am ajuns să nu-mi mai dea nimeni nici un pumn de malai...

Ignat înţelegea că femeea are dreptate şi deaceea se supăra mai tare. Se apucase, că n'avea nici o treabă, să mai dreagă gardul şi cioplea şi bocănea de mama focului. Se opri o clipă, cu toporul pe tăietor:

— Măi muiere, tu nu pricepi de vorbă bună?... Ce vrei să fac? Să mă spînzur? Ei, iacă, am să mă spînzur ca să te mulţumesc... Că tu nu mai ai răbdare cum au şi alţi oameni şi baţi mereu din clanţă: ham, ham, ham, parcă ai fi cîine şi nu om! Că doar vezi bine că ne sbatem şi trebuie să ne-ajute Dumnezeu şi nouă!

Femeea boscorodea în tindă. Glasul ei tînguitor îi borşea sîngele. Lîngă dînsul stătea liniştit, sorindu-se, cîinele jigărit şi flămînd. Văzîndu-l, fu cuprins de o furie prostească, parcă odihna cîinelui l-ar fi sfidat. Îi trînti brusc un picior, rostogolindu-l la cîţiva paşi:

— Mai du-te dracului şi tu, nu-mi sta 'n picioare!

Cîinele chelălăi prelung şi jalnic. Chelălăiala îi făcea bine lui Ignat ca o mîngîiere. Murmură răcorit într'un tîrziu, reluîndu-şi meremetiseala:

— Fire-ai al dracului să fii!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Alo!... Alo!... Da, da, postul Amara!... Aici șeful postului, plutonier Boiangiu!... Poftim?... Tu ești, Popescule? Bată-te, nu-ți cunoșteam glasul... Pe-aici bine, liniște, Popescule! La voi, la Izvoru?... Tot bine... Ce zici? Au dat foc conacului? Unde?... In Dobrești? A, Teleorman... E departe, prin mijlocul județului. Dar oricum, nu-i bine. Jandarmii ce-au făcut?... A, nu sînt jandarmi... Atunci d'aia, fiindcă altfel... Spune, spune, Popescule, ascult!... Va să zică a fost domnul prefect cu domnul căpitan la Izvoru și au plecat de o oră. Bine. Știu că trebuie să vie și-i aștept, dar mulțumesc că mi-ai dat de știre. Aici o să pice atunci mai după-amiazi, așa-i?... Bine, bine, perfect. Eu te înștiințez îndată orice s'ar întîmpla aici. Și tu deasemenea despre situația dela voi. Așa, Popescule!.. La revedere și noroc! Ce face madam Popescu, bine?... Didina mea foarte bine. Mersi. Spune-i și tu din partea noastră!...

Boiangiu, vorbind la telefon, făcuse semne nervoase nevestei sale să tacă pînă isprăvește. Agățînd receptorul, zise plictisit:

— Ce vrei, soro?... Mai lasă-mă acuma că am de lucru...

D-na Boiangiu citea *Universul* foarte regulat și era spăimîntată de veștile despre tulburările țăranilor, tot mai stăruitoare și eclipsînd toate crimele și faptele diverse ce o interesau deobiceiu pe ea în jurnal. De vre-o două zile însă, de cînd citea despre lumea care se refugiase la orașe, își întreba într'una soțul că ea ce face și cum rămîne aici s'o omoare țăranii? Plutonierul își simțea subminat curajul militar prin intențiile ei de fugă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr.1901-1932

iar pe deasupra, cum doamna vorbea şi în faţa jandarmilor şi chiar a civililor, îi demoraliza oamenii şi răspîndea între sătenii lui gînduri de rebeliune. A admonestat-o cu frumosul, a şi înjurat-o, dar cucoana se ţinea scaiu:

— Cu mine ce-ai hotărît, bărbate? Mă ţii aici să mă...

— Ascultă, Didino, mă scoţi din sărite! izbucni Boiangiu, profitînd că erau singuri. N'auzişi cu urechile tale că vine prefectul cu comandantul companiei?

— Am auzit, dar...

— Atunci să mă slăbeşti! Am să-ţi bag pe foc *Universul*, fi-ţi-ar al dracului!... Nici nu-mi mai pot face serviciul în tihnă din pricina smiorcăelilor tale! Te omoară şi te omoară ţăranii! Parc'ai turbat... Dac'o fi să te omoare, las să te omoare cu mine împreună că d'aia te-am luat şi te-am făcut cucoană de militar din ce n'ai fost!

Didina ieşi plîngînd:

— Of, nu ţi-ar ajuta Dumnezeu ţie cum îţi baţi tu joc de durerile mele!... Fire-ar...

— Of, Doamne, Doamne, rău mă mai chinuesc, măi Melentie, şi nu mai vine moartea să mă iea şi să ne scape pe toţi! Că de cum s'a lăsat toamna zac şi mă perpelesc şi mă rog lui Dumnezeu să aibă milă de bieţii copilaşi că mi se rupe inima cît sînt ei sărăcuţii de golaşi şi de flămînzi... Aoleu, aoleu... nu mai pot, mă năbuş... Uite, cum mi s'au răcit mîinile!... Aoleu, Maică Precistă!

In cocioabă era un aer greu de sudori şi de suspinuri. Pe geamurile murdare deabia pă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/marr1901-1937

trundeau cîteva raze de soare. In vatră fîsăia un ciot verde bolbocînd șomoioage de fum. Un băiețel de doi ani se juca gîngurind vesel cu un pisoiu bălțat, la picioarele patului, jos, pe pardoseala de lut umed.

Melentie Heruvimu stătea lîngă patul de scînduri, cu mîinile împreunate în față, cu gîtul plecat puțin și se uita la femeea bolnavă cu ochii îndureraţi de milă. Obrajii lui galbeni și supți svîcneau cînd își auzea maţele chiorăind parcă i-ar fi fost frică să nu audă și ea. Intr'un tîrziu o întrebă:

— Te doare rău?

Pe fața femeei trecu o undă de înviorare ca și cînd glasul lui i-ar fi alinat suferința. Răspunse cu un început de zîmbet:

— Nu mă doare, numai... Aoleu, aoleu!

Se svîrcolea ca o rîmă zdrobită.

Peste cîteva clipe dădu buzna pe ușă înlăuntru o fetiță de vre-o cinci ani, îmbujorată și bosumflată. Incepu din prag să pîrască:

— Tată, Păvăluc mi-a zis că... și eu am zis că... și el a zis...

— Du-te și te joacă pe-afară cu copiii, Lenuțo, du-te că maică-ta e bolnavă și...

Fetița n'ascultă pînă la capăt. Se retrase satisfăcută. Din tindă începu să strige de se auzi bine în casă:

— Păvăluc, a zis tata că...

Leonte Bumbu intrase să povestească repede nevestei ce-a aflat dela niște oameni care au trecut adineaori cu căruța spre Mozăceni: că au întîlnit, mai de vale, în Teleorman, cete de țărani umblînd din sat în sat,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdr/1901-1932

alungînd pe boieri, luîndu-le moşiile şi dînd foc conacelor ca nu cumva să se mai întoarcă înapoi...

Logofătul era mai îngrijorat ca boierul să nu se întîmple cumva să se scoale ţăranii. Deşi zicea, sfătuindu-se cu nevastă-sa, că el n'a năpăstuit pe nimeni şi a ajutat unde a putut, încît n'are de ce să-i fie frică, adăoga că ţăranii, cînd o pornesc razna, nu mai ţin socoteală de nimic. Avea dînsul destui oameni de credinţă care-l înştiinţau ce se petrece în sat şi care mereu îl asigurau că-l iubeşte toată lumea ca pe-un frate. Pe asigurările astea însă nu prea conta, ştiind ce asigurări oferă şi dînsul bătrînului Miron Iuga şi cît sînt ele de adevărate. Dealtfel, fără a mai avea nevoe de informaţii, simţea el deajuns că ţăranii fierb şi tot îşi iau vînt să facă ceva, fără să ştie nici ei ce anume. Dacă acuma vor prinde de veste ce fac alţii în alte părţi, n'ar fi de mirare să se ridice şi cei de-aici şi să se apuce de fărădelegi. Cum sînt oamenii de îndîrjiţi, te poţi aştepta la orice... Pe cînd nevastă-sa tocmai îl liniştea că Dumnezeu e bun şi o să-i ferească, un argat veni să-l vestească puţin speriat că-l cheamă repede boierul.

— Măi Leonte, băieţii ăştia ai noştri dela curte ce treabă învîrtesc acuma? întrebă Miron. Stăm şi noi ca nenorociţii ceilalţi s'aşteptăm revoluţia? Aceia săracii s'au îmbătat de aţiţările derbedeilor şi trebuie să-i laşi să le treacă beţia. Dar noi sîntem încă treji, Leonte! Să ne vedem de treburile noastre, Leonte! Dacă nu putem începe muncile peafară, pune-i cel puţin să cureţe grădinile şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

parcul, c'a venit primăvara și mai mare rușinea de halul în care ne găsește!

— Prea bine, cucoane, am înțeles! zise logofătul ca un caporal în fața generalului.

— Ș'apoi să nu uităm că e aici și conița Nadina — continuă bătrînul — și după-amiazi vine prefectul și pe urmă...

— De unde vii, măi Toadere? făcu Serafim Mogoș, ieșind în uliță.

— Numai de-aici. din Vaideei. Fusei pînă la cuscru meu Zaharia — răspunse Toader Strîmbu. oprindu-se.

Vorbiră despre vreme, despre pămînt, despre sărăcie. Toader îi spuse că în Vaideei s'aude că prin alte locuri oamenii au și pus mîna pe ce-au putut și-au alungat pe boieri și au început să-și ia fiecare cît pămînt îi trebuie.

— Of, că nu mai vine și la noi, să-mi iau și eu măcar nițel porumb de cel boieresc să-mi satur copilașii, că greu am mai dus-o iarna asta! oftă Toader Strîmbu.

— Ba eu parcă m'aș lipsi de toate, dar tare mi-e sete să-i dau șefului numai două scatoalce, știi, romînești să le ții minte și 'n groapă! făcu Serafim printre dinți, întunecîndu-se la față parc'ar fi băut otravă. Uite-atîta poftesc, Toadere, și pe urmă poate să-mi taie capul!

Trăsura cea bună cu caii cei buni stătea la scară de un ceas, încărcată cu fel de fel de pachete și legături și Cosma Buruiană încă nu se îndura să iasă. Vre-o doi argați cu pînda-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rul Iacob Mitruţoiu se învîrteau pelîngă trăsură, ajutau, potriveau...

Insfîrşit apăru arendaşul cu toată familia, nevastă şi copii, îmbondoriţi şi fiecare cu cîte o cutie sau un pacheţel în mînă. Vătăşelul Lazăr Odudie, omul de încredere al lui Cosma, venea în urma lor, cu capul gol, ascultînd respectos potopul de instrucţii. In vreme ce d-na Buruiană şi copiii se instalau în trăsură, printre bagaje, arendaşul mai spuse vătăşeluluî:

— Aşa, Lazăre... Cred că ne-am înţeles?... Să ai grije de toate şi să nu cumva să-mi laşi casa singură, să te duci pela cîrciumă sau după alte parascovenii...

— Vai de mine, conaşule, se poate? protestă Odudie. Nu mă cunoaşteţi d-voastră?

— Bine, bine, dar să iei seama, Lazăre! zise Cosma Buruiană urcîndu-se şi el sus pe capră, lîngă vizitiu.

— Am înţeles, conaşule! făcu vătăşelul plecat, adăogînd după o clipă, nedumerit: Iertaţi, că vă întreb, conaşule, dar ca să ştiu pentru... D-voastră adică nu vă mai întoarceţi?

— Ce vorbă-i asta, Lazăre? strigă arendaşul. Cum să nu mă mai întorc? De ce să nu mă întorc?... I-auzi vorbă! O să-mi las eu averea vraişte? Şi ce, e vre-o pricină?... Se poate să-ţi închipui aşa ceva, Lazăre?... Nu, băiete! Noi diseară sîntem înapoi, aici, nu ţi-am spus? Ori, da, nu ţi-am spus... Diseară ne întoarcem, mai devreme, mai tîrziu, cum ne-o ajuta Dumnezeu. Ne ducem numai la Costeşti, să tîrguim cîte ceva pentru copii, că vine vara şi trebuie, iar la Piteşti e prea de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndri1901-1932

parte... Așa, rămîi sănătos, Lazăre!... Hai, dă-i drumul, băiete!

Vizitiul țîțîi la cai. Trăsura se urni scîrțăind și ieși din curte, cotind spre dreapta. Cînd dispăru, un argat rîse:

— Asta s'a dus dorului... Nu se mai întoarce cum nu plec eu!

— D'apoi să se întoarcă numai cînd l-oi chema eu! mormăi Iacob Mitruțoiu.

— Gura, gura, băieți! făcu Lazăr Odudie, vătășelul, fără convingere, ca o obligație mașinală.

— Ce vînt te-aduce, Luco, pela noi?... Ia șezi!... Dă-i un scaun, măi babo, nu te mai zăpăci degeaba, că n'a venit la pețit! făcu Lupu Chirițoiu cînd se pomeni cu Luca Talabă în casă.

— Apoi lasă, maică Paraschivo, c'am tot șezut! zise Luca așezîndu-se.

Voia să se înțeleagă cu moș Lupu cum și ce să facă cu moșia Babaroaga care nici azi nu-l lăsa să doarmă. Cît a fost vorba de cumpărat cinstit, cum știa că se cuvine, s'a străduit, a alergat, s'a luptat în toate felurile. Nu s'ar da bătut nici acuma, dar a aflat că oamenii umblă să bage plugurile fără nici o învoială, să cuprindă care ce s'o nemeri.

— Eu în treburi d-astea nu m'am amestecat, moș Lupule, drept îți spun, și nici nu mi-au plăcut!... Acu oamenii tot vin să mă ispitească, ba unul, ba altul, să nu ne lăsăm și, dacă am început isprava, s'o și isprăvim... Bine, bine, zic, am început-o, dar voi ați cîrmit-o altfel! Apoi am cîrmit-o, zic dînșii, pentrucă a venit dreptatea noastră și după

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dreptate ale noastre trebuie să fie toate moşiile... Eu văd bine că nu-i bine şi totuş ei nu mă slăbesc de nici nu mai ştiu pe ce lume sînt!

— Ba eu spun în faţa oricui că-mi văz de necazurile mele şi nu mă bag, nu mă amestec! se feri bătrînul Lupu. D'astea am mai pomenit eu, că-s cu părul alb. Tot aşa, c'o fi şi c'o drege ş'a venit pe urmă potopul!... Nu, nu, Luco, nu-i bine!

In sufrageria conacului dela Vlăduţa o fetişcană aşternea masa pentru o singură persoană. Era întîia oară, căci numai ieri au plecat domnişoarele la oraş şi colonelul s'a întors azi-noapte tîrziu şi mîncat. Incercase întîi să aşeze tacîmurile la locul unde şedea deobiceiu colonelul, dar i se părea masa prea bearcă. Pe urmă a mutat farfuriile în jurul mesei, poposindu-le la fiecare margine pînă ce a ajuns iar la locul obişnuit.

— Acu de i-o plăcea bine, de nu, să-mi spuie dumnealui cum e mai bine! murmură fata resemnată şi nemulţumită, aruncîndu-şi ochii pe fereastra mare deschisă dinspre curte unde colonelul Ştefănescu vorbea şi nu mai isprăvea cu ţăranii.

Bătrînul pensionar arendaş avea o înfăţişare mai vioaie şi glasul cutezător. Intr'un moment de inspiraţie, alaltăeri şi-a adus aminte de maiorul Tănăsescu care i-a fost camarad de promoţie şi de regiment ani de zile, la Severin, pe cînd erau căpitani. Nevastă-sa, fie iertată, a fost bună prietenă pe-atunci cu Tănăseasca. Mutaţi de curînd la Piteşti şi fără copii, ar putea găzdui perfect pe cele trei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

domnișoare Ștefănescu pînă va trece primejdia la țară. Nici n'a mai scris să-i întrebe. S'a îmbarcat eri dimineață cu fetele și cu o încărcătură respectabilă de provizii diferite. A revenit singur și fericit. Scăpase de grija cea mai mare. Acuma putea vorbi liniștit cu țăranii, să mai și glumească și să-i batjocorească:

— V'ați boierit și voi, mă! Vă vine cu strîmbul munca! E mai ușor să stai cu luleaua 'n gură decît să dai cu sapa, cum nu! Și să ocărăști pe boieri și să pui la cale rebeliuni! Ce zici, măi Ștefane?

— De, don' colonel, — făcu Ștefan cu fața zîmbitoare — mai încercăm și noi marea cu degetul...

— Vrem să vedem și noi cum o mai fi și altfel, că ce a fost am văzut și n'a fost bine! adăogă altul, întunecat.

— Numai să nu vedeți pe dracul, măi băieți! zise colonelul.

Peste cîteva minute, din vorbă 'n vorbă, țăranul zîmbitor întrebă:

— Da pe domnișoare le-ați dus la oraș, don' colonel?

— Aș fi poftit să le las aici să vă bateți voi joc de tinerețea lor, ai? răspunse pensionarul cu ton glumeț. Nu vă cunosc eu ce tîlhari sînteți voi?

— De ce, don' colonel, păcatele noastre?

— Fiindcă sînteți, Ștefane! Nu m'am trudit eu destul cu alde voi la armată? Vă știu și măselele din gură!.. Dar mie ce puteți să-mi faceți? Să mă omorîți? Ce, mi-e frică mie de moarte, mă? D'aia-s eu militar, mă?... Ori să mă prădați? Prădați-mă, dacă vă dă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/imdr1901-1932

mîna! Că eu tot ce am, aici am băgat şi cu voi am împărţit... Nu-i nimic, băieţi! Dumnezeu e sus şi vede!... Eu nu v'am bătut, nu v'am înşelat, nu v'am năpăstuit, v'am ajutat, v'am ocrotit, v'am învăţat. Acu puteţi să-mi trageţi cu parul. Aşa-i?

Colonelul se uită pe rînd la ţărani, aşteptînd o vorbă de protestare sau de recunoaştere. Oamenii tăceau. Deabia într'un tîrziu Ştefan, cel mai deschis, făcu:

— De!

Glasul se stinse gol ca o băşică de săpun.

— Oare ce-i cu tine, Petrică, dragul mamii, de nu mai ai stare şi nu te strîngi şi tu pe-acasă ca oamenii? se tîngui Smaranda.

— D'apoi acu nu-s acasă, mamă? făcu Petre aspru.

— Eşti, maică, dar stai mereu pe spini... Şi, Doamne, groază mi-e să nu păţeşti ceva dacă te amesteci în toate, în loc să vezi de sărăcia noastră!

— Nu m'amestec eu, mamă, că nici n'am ce să m'amestec! mormăi flăcăul. Dar dacă mă cheamă oamenii trebuie să mă duc, c'ar fi ruşine să stau!

— Ba nu-i ruşine, dragul mamii! Că io-s văduvă şi copiii ceilalţi sînt mai micşori şi numai în tine mi-i nădejdea să ne mai înlesnim. Că destul mi te-au ţinut acolo, la oaste, şi eu am fost singurică să mă lupt...

— Apoi tocmai s'aude că iar ne cheamă pe toţi la regimente din pricina...

— Doamne fereşte şi ne păzeşte şi ne mîntuieşte! se închină deodată femeea cuprinsă de spaimă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndr1901-1932

— Dar pe-aici încă n'a venit ordin că ne-ar fi spus primarul — urmă Petre. Acu ce-o fi o fi, nu-ți mai face grije și supărare de pomană!

Și, după un răstimp, parcă să-și smulgă un cuiu din inimă, reluă înăbușit:

— Numai cucoana asta de n'ar mai sta pe-aici că, nu știu, dînsa poartă toate relele... Baremi de s'ar duce cu Dumnezeu, să nu ne mai amărască!

Smaranda se înfurie brusc:

— Ducă-se pe pustii de cucoană, fire-ar a dracului!

Primarul Ion Pravilă intră în cîrciumă frecîndu-și mîinile mulțumit:

— Singur, Cristache, singur?... Uite-așa-mi place! Dă-mi repede un ciocănel că sînt grăbit!... Cîte am eu pe cap acuma, nici nu mai știu pe ce lume sînt!

— Vine, vine prefectul? întrebă Busuioc servindu-l.

— De l-ar aduce Dumnezeu mai degrabă, să se mai potolească și oamenii! zise primarul dînd peste cap țuica dintr'o înghițitură.

— Apoi parcă s'au mai mulcomit, că stau pe-acasă — murmură cîrciumarul cu părere de rău. Numai Spiridon mi-a ținut de urît pînă adineaori de l-am și dat afară...

— Ehei, băiete, liniștea asta nu-i a bună, ascultă-mă pe mine! făcu Pravilă misterios. Cîinele cînd mușcă nu mai latră!

— Ai simțit ceva, ai auzit ceva?

— Ce s'aud și ce să simt? Parcă oamenii cînd fac ceva spun? Ori știe cineva?... Incepe unul și ceilalți ca oile, Cristache!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Urîte timpuri, don' primar!

— De, după nemereală!... Măcar de nu s'ar urîţi mai rău!

Îşi aduse aminte că e grăbit şi, pornind spre uşă, strigă cu glas schimbat, poruncitor:

— Ia vezi, Cristache, să fie ordine şi la tine! De unde ştii că nu-i vine domnului prefect să intre şi să-ţi facă o inspecţie? Mai bine să fii pregătit!

— Să vie sănătos!... Dar nu cred că-i mai arde nimănui de inspecţia cîrciumilor. Sînt focuri mai mari acuma!

3.

Miercuri dimineaţa Titu Herdelea merse foarte devreme la *Drapelul*, să comunice lui Roşu ştirea despre revolta rezerviştilor şi uciderea ofiţerilor, mai ales că nici în *Dimineaţa* n'o văzuse apărută.

— Cunosc! zise secretarul cu superioritate. Ştiu şi altele mai grozave. *Dimineaţa* a încercat s'o publice, dar a fost avertisată că va fi imediat confiscată toată ediţia şi-a trebuit să renunţe. Ştiu, puiule. Eu să nu ştiu?

Se sculă dela biuroul său acoperit de jurnale, luă pe tînărul Herdelea de mînă ca pe un şcolar şi-l duse la o hartă a Romîniei bătută cu piuneze pe un perete.

— Vezi tu potcoava asta, puiule? îl dăscăli cu un glas de corepetitor experimentat, urmărind cu arătătorul sinuozităţile graniţei. O vezi, va să zică... Iţi aduci aminte, acum vre-o zece zile, cînd am vorbit noi despre tul-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

burările țărănești, ce ți-am spus? Ei, am avut dreptate?... Iacă, d'aici au pornit, sus de tot, colțul dinspre Bucovina, cu jidanii... Ș'a mers așa cîteva zile și-a coborît mereu și mereu cu „jos jidanii" și „jos perciunii". Îți aduci aminte, că și tu credeai că ar fi vorba numai de niște perciuni de jidani. Ș'acuma uite colea a ajuns, în Teleorman! Vezi? Și se întinde vertiginos mai departe pîrjolul. Te asigur că în trei-patru zile va fi la Severin, adică va fi cuprins toată potcoava... Acuma au băgat-o pe mînecă domnii cu „jos jidanii". Acuma simt pe pielea lor că țăranul nu face deosebire între jidan și creștin cînd s'a ridicat să-și caute singur dreptate. Ba tocmai unde nu-s jidani mișcările au început să ia un caracter mai sălbatec. In Moldova se pare că n'au fost omoruri și nu s'a vărsat sînge; pe cînd pe-aici mulți proprietari și arendași au fost măcelăriți de țăranii revoltați...

Se așează iarăș la biurou. Din mormanul de ziare numai capul i se vedea cu ochelarii care sticleau ca niște ochi monstruoși... Titu Herdelea a ascultat îngrozit, mai cu seamă de cînd i-a pomenit de Teleorman. Asta înseamnă că și Amara e în primejdie și deci Nadina despre care a vorbit aseară mereu la Gogu Ionescu.

— Domnule Roșu, te rog mult, — zise deodată tînărul Herdelea — din Argeș ai vre-o informație gravă?

— Incă nu — răspunse secretarul. Dar ancvoie va fi ferit și Argeșul de potop, dacă bîntue în Teleorman, adică în vecini. Ei, ce vrei? Intrebași din cauza amicului tău? De, e peri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

clătat foarte serios, deşi nu se poate şti. Depinde mult şi de capriciul soartei. In orice caz, fiindcă te interesează mai deaproape chestia, am să-ţi dau o sursă de informaţie sigură şi promptă. Du-te la ministerul de Interne, la directorul Modreanu... Spune-i că te-am trimis eu, din partea gazetei. La el se centralizează toate ştirile acuma, cele oficiale, fireşte. Are o însărcinare specială. E un om simpatic şi subţire, mare amator de reclamă. Iţi spun detaliile astea ca să ştii cum să-l iai...

Titu mulţumi mişcat. Era fericit că va putea servi şi el pe Grigore Iuga în deosebi care l-a îmbrăţişat atît de călduros dela prima întîlnire şi nu s'a desminţit deloc, apoi şi pe Gogu Ionescu care, sărmanul, e atît de îngrijorat din pricina Nadinei...

Uşa directorului se întredeschise subit şi în crăpătură apăru capul lui Deliceanu:

— Roşule, mai ai ceva?

— Nimic!... Poate mai spre amiazi. Am să telefonez şi viu să anunţ! zise secretarul fără să ridice nasul din jurnale.

Cînd se închise uşa, Titu întrebă uimit:

— A şi venit?

— Ehe! Chiar înaintea mea! rîse Roşu ironic. Ne clătinăm, ne clătinăm!

— Guvernul? făcu Herdelea.

— Şi guvernul, şi toată banda — urmă Roşu, ursuz ca deobiceiu. Ne ducem dracului cu toţii azi-mîine...

— Cel puţin în opoziţie vom putea lucra cu mai multă libertate! zîmbi naiv tînărul.

— De opoziţie să nu te bucuri, amice, pentrucă e cu mari primejdii pentru noi! mormăi secretarul apucîndu-se să-şi frece nervos

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr1901-1932

ochelarii, încît fără ei figura lui părea neputincioasă şi mai acră. Văzuşi ce armată de redactori, para-redactori şi reporteri avem azi, toţi mai mult sau mai puţin sinecurişti? Ei, mîine mă pot pomeni c'am rămas singur cu foarfecele astea, dacă cumva nu voi fi dat şi eu afară!... Asta-i gazeta de partid, tinere! Care poate, profită cît e la putere, pe urmă... Dar tu nu-ţi face inimă rea, puiule! adăogă cînd îşi potrivi ochelarii după urechi şi văzu cum s'a îngălbenit Herdelea. Tu mai eşti asigurat cîteva luni, întîmplător. Pînă atunci ai vreme suficientă să te aranjezi...

Redacţia apoi începu să se populeze. Fiecare nou sosit aducea cîte-o veste, toate care de care mai rele. Că răscoala s'a întins în judeţul cutare, că ţăranii au ucis în cutare regiune atîţia arendaşi sau moşieri, că armata s'a ciocnit într'un sat cu revoltaţii şi au fost sute de morţi şi răniţi de ambele părţi, că în altă parte sătenii au alungat cu pietre un detaşament de infanterie, că multe judeţe sînt complect izolate fiindcă ţăranii au tăiat firele telegrafice şi telefonice, că o doamnă proprietăreasă surprinsă de răsculaţi a fost desbrăcată în piclea goală şi purtată aşa prin mai multe comune, că ministrul de războiu e idiot pentrucă trimite trupele recrutate din cutare ţinut să reprime dezordinile tocmai în ţinutul respectiv încît soldaţii ar trebui să tragă în părinţii şi fraţii lor proprii, că astfel un caporal, după ce a împuşcat pe tatăl său, care se afla printre ţăranii răzvrătiţi, a cerut voe căpitanului să-l înmormînteze şi a fost decorat şi citat pe ordinea de zi a întregii armate, că în anume orăşele s'au format gărzi naţionale

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentru a se apăra de eventuale atacuri ale bandelor de țărani dobitociți, că la marginea județului Ilfov azi-noapte o patrulă de cavalerie deabia a putut împrăștia o ceată de cîteva mii de țărani pornită asupra Bucureștilor...

Pela unsprezece intră grav, ca un ministru fără portofoliu, Antimiu, reporterul gras cu blana soioasă și căciulița de lutru fals, mai asudat ca alte dăți, căci afară bătea soarele, și dînd mîna plictisit cu cîțiva, șoptind „bonjur, monșer", se prăvăli pe un scaun liber delîngă Roșu. Intrarea lui, ca unul ce culegea informații politice din izvoare înalte, potoli zelul limbuților gălăgioși. Observînd că tace ca să-și dea mai mare importanță, Roșu îl întrebă ironic dar și curios:

— Ai adus ceva, Antimiule?

— Ceva foarte important, nene Roșule! exclamă reporterul patetic. Din nenorocire nu pentru noi, cu toate că pe noi ne privește deaproape, fiindcă e soarta noastră la mijloc...

— Spune, frate, nu mai face literatură! îl întrerupse enervat secretarul.

— Ei bine, guvernul e căzut! zise reporterul, păstrînd mereu un accent de durere în glas. Cel mult mîine seară avem guvern nou!

Pe urmă povesti celor doritori de amănunte că primul-ministru a avut adineaori o audiență la rege în care i-a raportat că tulburările agrare au luat proporții atît de grave încît e nevoie de o urgentă și energică expediție de represiune. I-a arătat cu dovezi, că nu s'ar mai putea conta deplin pe armata noastră pentru asemenea însărcinare tragică și l-a rugat să facă apel la concursul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

armatei austriace, adăogînd că aceasta ar fi singura salvare şi că altfel ţara este ameninţată de o complectă distrugere. Regele însă a refuzat net să recurgă la amestec străin pentru pacificarea unor dezordini interioare şi a cerut primului-ministru o soluţie potrivită împrejurărilor şi demnităţii ţării. Neavînd altă soluţie, şi din cauza opoziţiei care nu e dispusă să-i dea concurs nici chiar în situaţia actuală, primul-ministru a oferit regelui demisia cabinetului. Demisia s'a primit în principiu, dar nu se va anunţa pînă ce se va stabili succesiunea, ca să nu se sporească haosul. Pentrucă guvernul viitor ar putea să aibă nevoie de anume legi urgente, trebuie să i se asigure deocamdată colaborarea actualului parlament, ceeace ar mai avea şi înfăţişarea unei uniuni naţionale în faţa gravităţii împrejurărilor şi ar înlesni luarea de măsuri severe. Şeful guvernului şi al partidului trebuie deci să se consulte cu prietenii săi şi să raporteze din nou regelui. Dar acestea nu mai sînt decît formalităţi care se vor împlini foarte repede.

— Va să zică crunta opoziţie? zise Roşu cu un surîs acru. Ia stai, să vedem dacă Deliceanu e în curent...

Trecu în cabinetul directorului. Peste cîteva clipe Deliceanu se ivi în prag, cu faţa puţin aprinsă, strigînd:

— Ce tot spui, Antimiule?... Ia vino'ncoace!

— Şefule, ne-am curăţat! zise reporterul iarăş patetic, dispărînd în camera lui Deliceanu cu paşi legănaţi de năduf.

Titu Herdelea se strecură afară. Roşu îi vîrîse un cuţit în suflet. De unde îşi închipui-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se că, muncind conştiincios, are asigurată o lefşoară din care să trăiască, azi iată-l iar ca frunza pe apă. Trebuie să se lămurească mai bine cu Roşu în chestia asta, ca să nu se pomenească pe drumuri.

Deocamdată căuta să nu se lase copleşit de gîndurile negre. Răul te chinueşte destul cînd a sosit, dece să-i înmulţeşti efectele suferind şi în aşteptarea sosirii lui? Fiind aproape de amiazi, se îndreptă spre ministerul de Interne să găsească pe Modreanu. Trebui să aştepte împreună cu alţi gazetari, veniţi deasemenea după noutăţi. Directorul lucra cu ministrul, comunicîndu-i probabil tocmai dosarul telegramelor şi rapoartele primite în cursul nopţii şi al dimineţii. Insfîrşit sosi afabil, surîzător şi sclivisit, zicînd dulce ca o cucoană întîrziată la întîlnire:

— Domnilor, dragii mei, scuzaţi-mă... Ministrul!... Timpuri grele, domnilor!... Numai un minut să lichidez dosarul ăsta şi sînt al d-voastră!

Sunase. Un funcţionar bătrîn şi necăjit la faţă luă dosarul roşu, îl încuie într'un sertar şi-i dădu cheia. In răstimp Modreanu trecuse în mijlocul ziariştilor şi le spuse cîteva noutăţi răsuflate. Ca să le şteargă decepţia adăogă că după amiazi la cinci are să le comunice lor ce-i va mai sosi, chiar înaintea ministrului.

Ziariştii se retraseră cu gălăgia cuvenită. Titu Herdelea rămase singur, la urmă, se prezintă şi întrebă în particular dacă are cumva vre-o informaţie din Argeş, arătîndu-i că se interesează din pricina lui Grigore Iuga.

— A, domnul Iuga? exclamă Modreanu a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indir1901-1932

ranjîndu-şi cravata la gît. Mi se pare c'am avut plăcerea să-l cunosc odată în tren... Cum nu, domnule Herdelea, bucuros, vino oricînd şi-ţi stau la dispoziţie. Pînă acuma însă poţi asigura pe prietenul d-tale că în Argeş e liniştel

Titu Herdelea coborî scara ca şi cînd ar fi aflat ştirea cea mai senzaţională, zicîndu-şi mulţumit:

— Trebuie să fiu şi eu recunoscător măcar cît pot, că nu se ştie ce aduce ziua de mîine!

4.

Era plină de ţărani şi curtea primăriei, şi uliţa. Aşteptau de vre-un ceas şi prefectul nu sosea. Primarul Pravilă, zelos şi înfrigurat, zorise lumea să se adune parc'ar fi izbucnit pîrjolul.

— Nu-i nimic, băieţi ! zicea dînsul cînd unuia, cînd altuia, prietenos şi ca o scuză. Noi s'aşteptăm pe domnul prefect, nu domnul perfect pe noi, c'aşa-i omenia!

Ţăranii aşteptau cu răbdarea tradiţională fiindcă timpul n'are preţ decît în toiul muncilor. Şi aşteptînd gurile se osteneau. Unii spuneau că prefectul vine să împartă pămînturi că tot aşa s'a întîmplat şi într'alt judeţ şi s'au liniştit creştinii şi s'au apucat de lucru. Alături însă alţii vorbeau domol despre ce-au făcut oamenii în Teleorman, cum s'au sculat cu mic cu mare, cum au izgonit pe toţi boierii şi au ajuns ei stăpîni pe toate.

— Altfel de oameni sînt pe-acolo — mormăi un glas amărît. Nu ca noi!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

Acolo oamenii au şi pămînt şi nici nu-s flămînzi şi nevoiaşi ca pe-aici!

— Apoi norocul numai de cei îndrăzneţi se ţine, nu de neputincioşii cu inima'n izmene!

— Numai noi parcă avem terciu în loc de sînge!

— Binişor, binişor, băieţi!

Plutonierul Boiangiu, în uliţă, cu ochii în direcţia de unde trebuiau să sosească boierii (de altfel un jandarm, postat în dreptul cîrciumii lui Busuioc, la încrucişarea drumurilor, avea ordin să vie în pas alergător să anunţe din vreme apropierea), tăifăsuia cu ţăranii dimprejurul lui, aruncînd şi cîte-o glumă care stîrnea negreşit mari hohote, dar păstrînd totuş demnitatea cuvenită. Un ţăran îşi îngădui chiar să-l întrebe cu gravitate:

— Oare, don' plutonier, ne dă pămînt ori nu ne dă? Că d-ta trebuie să ştii şi, Doamne, bine ne-ar mai prinde, don' plutonier, de ne-ar da!

— Crezi că mie nu mi-ar prinde bine, băiete? zise Boiangiu. Aolică!... Ori voi credeţi că şi eu am moşii ca boierul Miron?... Sabia şi puşca şi leşoara, fraţilor, asta mi-e moşia!

— Şi ce mai pică pe de lături, don' şef! complectă un mucalit.

Ţăranii porniră pe rîsete. Plutonierul se supără:

— Apoi vezi, măi, că sînteţi porci?... Care-i ăla, să-l văd şi să-l cunosc!... Aşa sînteţi, măi, fără ruşine şi fără obraz şi vă mai miraţi cînd luaţi la ceafă ce vi se cuvine!... Ieşi, măi, ăl cu nerusinarea!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

— Iartă-l, don' şef, c'a glumit şi el ca prostul...

— Apoi tocmai, să-i dau şi eu o glumă... Dar sosi într'un suflet jandarmul şi raportă că trăsura cu domnii tocmai a cotit spre curtea lui Miron Iuga. Intre ţărani ştirea provocă o mişcare. Primarul care se apropiase să afle ce-a spus ştafeta, se crezu obligat să explice că nici nu se putea să nu treacă prefectul pela boierul bătrîn cu care e vechiu prieten. Lămurirea nu curmă agitaţia, ci mai mult o spori: ce-o fi punînd la cale prefectul cu boierul Miron?

Peste un sfert de oră trăsura greoaie şi voluminoasă a prefecturii oprea în mijlocul ţăranilor. Lîngă prefectul Boerescu şedea în fund Miron Iuga, iar pe scăunel, în faţa lor, căpitanul de jandarmi Tiberiu Corbuleanu, cu o mustaţă ţanţoşă pe o figură brună lătăreaţă.

— Noroc, băieţi, bine v'am găsit! strigă Boerescu coborînd tacticos.

— Trăiţi, dom'le prefect! răspunse Ion Pravilă supus, îndesîndu-se să dea o mînă de ajutor, în vreme ce Boiangiu stătea ţeapăn cu dreapta la cozorocul chipiului.

— Tu eşti primarul? întrebă prefectul văzîndu-l. Da, te cunosc!... Ei, linişte pe-aicî, ai?... Ordine?

— Toate bune, domnule prefect! declară primarul dulce, subliniindu-şi convingerea cu o înflorire de zîmbet nehotărît pe faţă.

— Aşa-mi place, băieţi, bravo! strigă prefectul Boerescu rotindu-şi privirea peste ţăranii care se uitau la dînsul şi la trăsură tăcuţi, cu căciulile 'n cap. Să fiţi cuminţi şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

paşnici, oameni buni, cum trebuie să fie romînul!

Coborîse şi Miron Iuga. Prefectul îl luă de braţ şi intrară împreună în curtea primăriei. Căpitanul rămase puţin în urmă, ascultînd raportul plutonierului cu aprobări din cap... Apoi se opriră toţi în dreptul uşii cancelariei. In jurul lor ţăranii se îmbulzeau. Rămase liber numai un mic cerc dinaintea prefectului care examina parcă înfăţişarea oamenilor şi mai cu seamă privirile lor. Se silea să zîmbească şi să pară prietenos şi binevoitor, deşi se simţea obosit rău, fiind a doua zi de cînd se afla pe drum, în turneul de constatări, observaţie şi îmbărbătare. Mai mult decît oboseala îl supăra şi aproape îl jicnea atitudinea ţăranilor, pretutindeni prea puţin cuviincioasă şi uneori chiar provocătoare. Se obişnuise să fie primit, în cursul inspecţiilor, cu izbucniri de „trăiţi" şi voie bună, şi numai pe urmă să vie plîngerile şi reclamaţiile. Acuma sătenii îl întîmpinaseră peste tot cu tăcere şi cu ochi încruntaţi şi bănuitori. Dacă n'ar fi fost ambiţia lui de a-şi feri judeţul de tulburările ce bîntuiau aiurea, n'ar fi tolerat obrăznicile acestea. Işi rezerva în sine să-i înveţe omenie mai tîrziu, după ce se va restabili ordinea în ţară. Se credea cel mai destoinic prefect şi spunea cu mîndrie că primul judeţ din Romînia, în ordine alfabetică, e condus de primul prefect, în ordine calitativă. Faptul că judeţele vecine erau cuprinse de valul răzvrătirii, iar într'al lui nu se semnalase încă nici un incident, îl considera ca o dovadă a excelentelor metode administrati-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcri1901-1932

ve aplicate de dînsul. A întreprins turneul de inspecție deacuma convins profund că țăranii, văzîndu-l și ascultîndu-l, vor fi atît de sugestionați de autoritatea lui încît, chiar de-ar fi avut gînduri rebele, vor continua a fi cuminți și a păstra ordinea. Cînd a plecat din Pitești a spus căpitanului Corbuleanu, care socotea imprudentă călătoria prin sate în asemenea zile de surescitare, că el stă sau cade cu deviza lui, iar deviza, citită undeva de curînd și adoptată, era: pumn de oțel în mănuși de catifea. Cu atît mai mult ținea să-și puie în evidență calitățile de gospodar județean eminent cu cît ministrul ezitase să-l numească și marcase oarecare preferințe pentru un avocat care mai ocupase demnitatea de prefect în guvernarea trecută. A trebuit să pună piciorul în prag, adică să intervie direct și prin anume prieteni influenți dela București, ca să frîngă rezistența ministrului.

— Încă odată, băieți, bine v'am găsit! repetă Boerescu cu glas puternic de întrunire publică.

Făcu o mică pauză, așteptînd vre-un răspuns de mulțumire, cum se obișnuește. Oamenii tăceau. Numai cîțiva în uliță se mai băteau să se apropie, bombănind și chicotînd. Prefectul nu-și pierdu cumpătul. In clipa cînd vru să continuie, primarul răcni energic:

— Oameni buni, faceți tăcere!... Tăcere!... S'auzim pe domnul prefect!

Boerescu ținu apoi o cuvîntare patriotică. Își umfla glasul, gesticula, se roșea. In gura lui, cu cîțiva dinți de aur și alții falși, vorbele mari, de rigoare în astfel de ocazii, gîlgîiau ca niște bășici goale care pocnesc inutil

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

într'un bîlciu unde oamenii cască ochii cu urechile înfundate. Intre multiplele calităţi politice ce-şi atribuia prefectul era şi aceea de neîntrecut orator poporan. Avea convingerea mare că verbul său fierbinte merge totdeauna drept în inima ţăranului şi o modelează după intenţiile lui. Jongla şi acuma cu frazele şi cuvintele irezistibile: „opinca e talpa ţării", „munca voastră sfîntă", „ţăranul romîn cuminte şi harnic", „regele şi guvernul vă poartă de grije", „aveţi încredere în cîrmuitorii ţării", „iubirea patriei", „interesul ţării cere linişte şi ordine, fraţilor", „romînul nu piere"... Ţăranii ascultau şi-l priveau nemişcaţi, cu ochi ca de sticlă. Sutele de feţe cu aceeaşi expresie păreau a fi ale aceluiaşi cap, cu aceleaşi gînduri şi simţiri, un singur şi acelaş om în infinite exemplare, ca un produs în mare al unei uzine uriaşe. Imobilitatea şi tăcerea lor îndărătnică l'au supărat şi l'au cam speriat cînd le-a observat întîia oară în primul sat, încît deabia a avut puterea să continuie risipa de însufleţire oratorică...

Miron Iuga n'asculta discursul prefectului. El dispreţuia mijloacele acestea de-a încurca pe săteni cu apă chioară bătută 'n piuă. Ţăranului nu-i trebuesc discursuri, ci sfaturi sau porunci. El atrăsese atenţia lui Boerescu să nu piarză vremea cu vorbe şi mai bine, printr'o consultare limpede şi sinceră, să caute a afla nevoile şi dorinţele oamenilor, din care să vază ce se poate satisface şi ce nu, iar promisiunile să nu rămînă vînt ci să se transforme imediat în fapte. Prefectul n'a vrut, în ruptul capului, să renunţe la cuvîn-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr:1901-1932

tarea lui pe motiv că pretutindeni a ţinut-o şi a fost ascultată cu evlavie, o cuvîntare inteligentă (ca a lui, firește), fiind cea mai bună introducere pentru îndulcirea spiritelor şi descoperirea adevăratelor stări. Văzînd efectul vorbăriei pe care numai căpitanul, plutonierul şi primarul o gustau cu entuziasmul subaltern obligator, bătrînul Miron se simţea ruşinat şi aproape umilit în faţa ţăranilor.

Insfîrşit, după vre-o jumătate de ceas, prefectul Bocrescu îşi termină discursul, în loc de peroraţie, cu un îndemn vibrant:

— Aşa, copii!... Ş'acuma să-mi daţi îndată o dovadă că sînteţi buni romîni şi cetăţeni vrednici! Vă cer dovada aceasta eu, părintele vostru şi al judeţului nostru scump! Ei bine, dacă vreţi să-mi arătaţi că sînteţi cuminţi şi cinstiţi şi muncitori, cum ştiu că sînteţi, atunci să nu mai ascultaţi vorbele ce vi le spun rău-voitorii şi nici svonurile urîte, ci să vă întoarceţi degrabă la plugurile voastre, la munca voastră cea frumoasă care e temelia ţării! A dat Dumnezeu vreme bună, pămîntul cere munca şi sudoarea voastră ca să rodească mai îmbelşugat spre binele vostru şi al scumpei noastre ţărişoare!... Aţi auzit, copii? M'aţi înţeles voi bine, copii?... Faceţi voi cum v'am învăţat eu, ori nu vreţi să faceţi?

Ultimele cuvinte stîrniră un sgomot nehotărît. Din diferite părţi ale mulţimii se porniră glasuri:

— Nu putem, cucoane!... N'avem pămînt!... Pe ce să muncim?

Prefectul, auzind glasurile şi considerîndu-le drept efectul discursului său potolitor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de spirite, aruncă o privire semnificativă spre Miron Iuga, apoi strigă:

— De ce nu puteţi, copii?... Spuneţi drept şi pe faţă, ca să ştim!

Mai multe glasuri răspunseră mai hotărît:

— N'avem pămînt!... Ne trebuie pămînt!... Fără pămînt nu mai muncim!

Boerescu luă o mutră de învăţător indulgent care dojeneşte nişte copii nepricepuţi:

— Cum se poate, oamenii lui Dumnezeu, să-mi spuneţi mie prăpăstii d'astea?... Că n'aveţi pămînt!... N'a vrut dumnealui, domnul Iuga, să vă dea pămînt? Ori ceilalţi boieri?... Nu v'au dat dumnealor totdeauna? Din moşi-strămoşi? Că doar cu voi şi-au muncit moşiile, măi oameni, nu cu străini!

Toader Strîmbu se întinse în vîrful picioarelor răcnind:

— Cum a fost nu mai putem, dom'le prefect, că ni-e munca înzadar şi ne omoară sărăcia!

— Adică vreţi alte învoieli? zise Boerescu candid. Apoi staţi, măi băieţi, că...

— Nu mai vrem învoieli!... Să ne dea nouă pămîntul că noi îl muncim! îl întrerupseră alţii gălăgios.

Atunci Miron Iuga, nemulţumit de întorsătura ce o iea consfătuirea aceasta, făcu semn cu mîna că vrea să spuie şi el ceva. Ţăranii făcură linişte. Boierul cel bătrîn era pentru ei adevăratul stăpîn respectat al cărui cuvînt trebuie totdeauna ascultat cu sfinţenie.

— Cum vine asta, măi care strigaţi? întrebă bătrînul Iuga cuprinzând cu o privire toată mulţimea. Pămîntul meu să vi-l dau vouă?... Adică drept răsplată pentrucă eu şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tatăl meu şi bunicul meu v'am primit pe moşiile noastre pe voi şi pe părinţii şi pe bunicii voştri şi v'am dat de lucru ca să puteţi trăi şi am împărţit cu voi cele bune şi cele rele, acuma aţi vrea să ne scoateţi de tot de pe moşia ce ne-a mai rămas şi din casele noastre, să ne alungaţi ca pe nişte venetici?... Unde aţi mai pomenit voi dreptate de-asta, măi creştini?... Dar tu,Toadere, că te văd cu gura mai mare, tu împarţi averea ta cu alţii? Ia spune pe şleau, să te auzim!

Cei ce erau mai aproape întoarseră capetele rîzînd spre Toader Strîmbu care însă răspunse dîrz:

— Eu aş împărţi, cucoane, dacă aş avea ce, dar n'am!

— Cum n'ai, băiete? insistă Miron. Dar casă n'ai şi petecul de pămînt pe care-i casa nu-i al tău?

— Se surpă casa pe noi, cucoane — făcu Toader cu acelaş glas.

— Va să zică, fiindcă se surpă, n'o împarţi! continuă bătrînul boier. Iar eu sau altul, fiindcă ne-am învrednicit de n'am lăsat-o pe a noastră să se surpe, noi s'o împărţim cu tine? Parcă aşa zici tu că ar veni socoteala?... Apoi socoteala asta e strîmbă, măi oameni! Cine v'a învăţat şi v'a sucit minţile rău a făcut, că iată v'aţi pierdut cumpătul şi umblaţi după potcoave de cai morţi în loc să vă vedeţi de treburi ca oamenii cum se cade. Şi cine vă întărîtă să stăruiţi în purtările astea îşi bate joc de voi, să ştiţi! Eu nu v'am minţit niciodată şi nici nu v'am ademenit. Mie-mi place dreptatea şi omenia. N'aţi fost mulţumiţi cu învoielile trecute? Puteam

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sta de vorbă şi dacă aş fi văzut că dreptatea e de partea voastră, le-am fi schimbat. Dar nu cu ameninţare, ci cu vorbă bună, omenească. De ameninţări mie nu mi-e frică şi nu mă plec înaintea ameninţărilor de ori unde ar veni. Cine are dreptate, n'are de ce să ameninţe, fiindcă dreptatea iese totdeauna singură deasupra. Cu strîmbătatea treci gîrla cîteodată, dar în rîu te înnecî cu siguranţă, pe cînd cu dreptatea treci şi marea. Aşa să ştiţi, măi oameni! Şi vi-o spun şi pentrucă-s bătrîn şi pentrucă am păţit multe în viaţă şi m'am izbit de multe. Băgaţi-vă minţile 'n cap, potoliţi-vă, că numai aşa puteţi trăi!

Din şovăirea tăcerii următoare numai peste cîteva clipe se desprinse, ca un suspin al tuturor, cuvîntul plîngăreţ şi umil al lui Ignat Cercel, aflat în primele rînduri:

— Decît aşa traiu tot mai bună o fi moartea!

Glasul lui încurajă altele, cînd ici, cînd colo:

— Mai bine omorîţi-ne, să scăpaţi de noi!

— Ori că mori de foame, ori de altceva, tot moarte se cheamă!

— Barem dacă muncim de ne zdrobim oasele, s'avem cu ce să ne ţinem zilele!

— Nici aşa nu-i drept ca unii să pleznească de prea sătui, iar altora să li se usuce maţele de nemîncare!

Prefectului i se păru favorabilă evoluţia atmosferei. Cînd omul furios începe să discute e semn că a ajuns pe calea cumînţirii. Începu deci din nou şi mai băbeşte să explice oamenilor că a venit pentru împăciuire, căci

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

pacea cea mai rea tot e mai bună ca bătălia cea mai vitejească. Ba a adus şi pe domnul Iuga în mijlocul lor tocmai ca să se ajungă mai repede şi mai sigur la o pace frumoasă...

— Apoi cu dumnealui ne-om învoi noi, domnule prefect — vorbi Lupu Chiriţoiu, eşind în faţa boierilor ca şi cînd s'ar fi simţit dator, ca cel mai bătrîn, să dea lămuriri depline. Dar acu dacă a venit răzmeriţa, oamenii vor s'apuce şi ei niţel pămînt; că n'au mai deloc, cum apucă toţi pe unde trece focul. Drept şi cinstit este ce-a spus boierul nostru, domnule prefect, că nu se cade să rîvneşti la moşia omului care-o munceşte şi se trudeşte cu ea ca şi noi şi o are din moşi-strămoşi. Nici nu cred că rîvneşte nimeni dintre oamenii ăştia de treabă la averea boierului Miron, că doar cu dumnealui trăim şi ne ajutăm. Dar sînt moşii destule pe care boerii le-au lepădat şi le ţin alţii numai ca să stoarcă bani din ele şi să-şi bată joc de munca noastră. Oamenii nu-s răi şi stau liniştiţi, numai să le daţi pămînt, că fără pămînt nu pot trăi! Iacă, v'am spus eu ce vrea satul că dacă vorbesc toţi deodată nu-i chip de înţelegere!

Din toate părţile ţăranii izbucniră în aprobări gălăgioase, toate cuprinzînd cuvîntul „pămînt", încît glasul mulţimii părea un cor în multe voci repetînd nesfîrşit acelaş refren:

— Pămînt!... Pămînt!... Pămînt!

Prefectul Boerescu se zăpăci puţin şi dădu în altă pologhie de explicaţii că el înţelege dragostea şi nevoia lor de pămînt, că doar şi dînsul e proprietar şi iubeşte ogorul strămoşesc, dar ce doresc oamenii nu se poate împlini pe dată şi cu japca; sîntem o ţară cu legi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi trebuie să ne purtăm după ele. Să aibă răbdare şi să stea liniştiţi, fiindcă el, cum soseşte la Piteşti, va raporta guvernului şi guvernul, înţelept şi cu grije pentru necazurile sătenilor, va face legile care trebuiesc şi va împărţi pămînt celor ce au fost cuminţi şi paşnici... Promisiunea mincinoasă era o inspiraţie a momentului. Nu-i venise în minte s'o facă şi în celelalte sate pe unde a umblat şi-i părea rău. Interesul ordinei şi siguranţei în ţară nu numai scuză, dar chiar obligă la asemenea pioase mijloace de persuasiune. Cînd se va restabili pacea, nu-şi va mai aduce aminte nimeni de nişte vorbe aruncate în vînt, sau cel mult va fi elogiată isteţimea lui de-a trata pe copiii mari ce sînt ţăranii cu vorbele potrivite pentru copii.

Dar ţăranii întrerupeau făgăduelile prefectului cu glume şi cu rîsete. Unul strigă ascuţit că s'au săturat de vorbe, altul adăogă că boierii numai cu minciuni i-au ţinut, iar un al treilea că boierul cum deschide gura iese minciuna. Miron luga se înăbuşea în mijlocul ploii de necuviinţe. Prefectul însuşi roşi încurcat, neştiind ce să mai facă. Primarul, observînd că se îngroaşă glumele, strigă deodată energic:

— Ia mai lăsaţi gura, băieţi, lăsaţi gura!

Luca Talabă, aproape de ei, răspunse primarului:

— Ba mai bine să spuie tot, să ştie şi dumnealor ce-i doare pe oameni!

Totuş ţăranii făcură iar tăcere încît Boerescu, socotind că n'a fost destul de înţeles, încercă din nou să-i momească cu promisiuni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

Nici n'apucă însă acuma să deschidă gura, că Ştefan Mogoş îi reteză vorba:

— Am fost batjocoriţi destul şi mai rău ca vitele!

Şi apoi Nicolae Dragoş morocănos:

— Pe frate-meu cum l-aţi batjocorit de l-aţi închis fără nici o vină?

Bătrînul Dragoş, mai potolit şi respectos, spuse deasemenea:

— Mare nedreptate, dom'le prefect! A rămas şi satul fără învăţător!

In vreme ce alţi oameni strigau şi svîrleau mereu vorba „batjocură", prefectul nedumerit, se plecă spre primar să afle despre cine e vorba, iar înţelegînd, făcu repede:

— Staţi, staţi!... Să ne înţelegem, copii!... Cazul învăţătorului Dragoş nu e în mîna mea şi nici nu depinde de mine. E în cercetarea justiţiei şi deci...

Fiindcă sgomotul stăruia, Boerescu continuă mai tare:

— Cu toate astea am să rog pe domnul procuror să-i dea drumul imediat şi să-l cerceteze în libertate. Aţi auzit?... Sînteţi mulţumiţi, oameni buni?

Nicolae Dragoş mîrîi ceva, dar cum vorbeau mulţi deodată şi tot strigînd deavalma, nu i se auzi glasul, ci i se vedeau numai dinţii, albi şi puternici ca nişte colţi de cîine care muşcă. Din gălăgia tot mai aprinsă se deosebiră apoi îndemnuri către Pavel Tunsu să iasă înaintea prefectului, să ceară despăgubiri pentru bătaia şi durerile copilului. Pavel se lupta să străbată prin înghesuială, ajutat de glasuri silitoare:

— Du-te, Pavele, ce ţi-e frică?... Lăsaţi-l,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

măi creştini, să treacă omul că are jalbă!...

Ajuns în cele din urmă în faţa boierilor, Pavel Tunsu expuse cu mutră amărîtă şi glas plîns păţania copilaşului său şi reclamă bani pentru batjocura îndurată. Diversiunile acestea erau pe placul prefectului care socotea că, oferindu-le satisfacţie în lucrurile mici, vor da uitării nebuniile cele mari. Puse lui Pavel diferite întrebări, îl compătimi şi porunci primarului să facă îndată o anchetă oficială, să înregistreze plîngerea omului şi justele lui pretenţii, ca pe urmă el, prefectul, să poată obliga pe domnii automobilişti la plata cuvenitelor despăgubiri şi în acelaş timp să-i pedepsească după lege. Declaraţia, făcută cu o gravitate solemnă, stîrni într'adevăr mulţumiri care se exprimau într'o mişcare de uşurare şi în mulcomirea glasurilor.

De cum a apărut Pavel Tunsu cu plîngerea. Petre Petre prinse a se nelinişti, a se roşi şi a mormăi. Se vîrîse dintru început în faţă, unde erau fruntaşii satului. Stătea chiar alături de plutonierul Boiangiu. A ascultat cuminte şi respectuos toate frazele prefectului şi mai cu sfinţenie pe ale bătrînului luga, ba de cîteva ori, cînd unii oameni prea strigau, Petre s'a uitat urît spre dînşii parcă i-ar fi dojenit. S'a schimbat însă la faţă cum a auzit de cucoana cu automobilul, mînia copleşindu-l ca o flacără arzătoare. Se stăpînea şi stăpînirea mai mult îl durea. Apoi cînd prefectul a pomenit despre domnii automobilişti, Petre a izbucnit, aproape fără voia lui, parc'ar fi vrut să împiedice o nedreptate, cu o voce aspră, răguşită şi cu o văpaie în ochi:

— Numai cucoana e de vină, domnule pre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndri1901-1932

fect, c'a venit aci, peste noi, să ne zgîndăre necazurile!

Intervenţia şi mai cu seamă înfăţişarea lui pătimaşă, păru tuturor atît de insolentă că provocă indignare. Miron Iuga îi aruncă o privire de dispreţ, căpitanul de jandarmi îşi muşcă buzele strivind o înjurătură; iar Boerescu îl apostrofă nervos:

— Ce vrei tu, băiete, ce?

Pe Petre întrebarea parcă l-ar fi pălmuit. Adică acelaş prefect, care a ascultat strigătele şi batjocurile celorlalţi, numai pe el îl bruftulueşte ca şi cînd el ar fi cel mai ticălos om din sat, tocmai el care... Răspunse încruntat, în glas cu svîcniri bolovănoase:

— De ce-a mai venit cucoana aci? De ce ne batjocoreşti cucoana?... Nouă nu ne trebuie, să se ducă de unde-a venit, la ciocoii ei, şi să ne lase pe noi în pace, să nu ne chinuiască şi să nu schilodească copiii oamenilor, că noi nu i-am făcut nici un rău, şi nici să nu crează că moşia are s'o înstrăinеze, că...

Izbucnirea aceasta totuş nu găsi răsunet decît la o parte din oameni, ceilalţi întorcînd doar capetele spre dînsul cu o uimire binevoitoare. Plutonierul Boiangiu însă, închipuindu-şi că s'a aprins şi vorbeşte urît fără să-şi dea seama, încît mai tîrziu are să-i pară rău că s'a făcut de rîs, ridică deodată mîna şi-i acoperi gura cu palma ca unui copil nepriceput. Gestul jandarmului scoase cu totul din minţi pe Petre, care-l socotea ca o nouă înjosire a lui în faţa satului. Respinse violent mîna plutonierului, se smuci înapoi peste oamenii din dosul lui, răcnind furios:

— Iea mîna de pe mine!... De ce pui mîna

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe mine?... Ce-s eu, sluga ta, să pui mîna pe mine? Mă batjocoreşti pe mine?... De ce-ai pus mîna pe mine?

Mulţimea de ţărani fu pătrunsă brusc de un fior parcă răcnetele lui Petre i-ar fi răscolit toate durerile. Inainte ca lumea să se dezmeticească şi să pornească pe făgaşul deschis de feciorul Smarandei, primarul Ion Pravilă sări la dînsul şi-i zise prietenos dar şi poruncitor, găsind tocmai glasul potrivit împrejurării:

— Taci, băiete, că n'a pus nimeni mîna pe tine şi nici nu te-a batjocorit! Taci şi mai bine du-te şi-ţi vezi de treabă şi nu strica adunarea creştinilor!

Serafim Mogoş şi Nicolae Dragoş, dintre cei mai de-aproape, precum şi alţi cîţiva mai dinspre uliţă mormăiră ca într'un glas:

— Să nu mai puie mîna pe dînsul!... De ce-a pus mîna?

Primarul, profitînd de amestecul lor, continuă cu aceeaşi energie:

— Hai Serafime, şi tu Nicule, haideţi luaţi-l voi şi duceţi-l să se răcorească!... Hai, hai, nu staţi!

Sugestionat parcă de stăruinţa primarului, Petre îşi croi drum spre uliţă, urmat de cei doi şi apoi ici-colo de alţii. Depărtîndu-se însă striga mereu aceleaşi cuvinte, parcă limba i s'ar fi răsucit astfel încît altceva să nu mai poată rosti:

— De ce pune mîna pe mine, că nu-s batjocura nimănui... De ce pune mîna...

In timp ce Petre cu ai lui ajungea în uliţă, Ion Pravilă spuse prefectului, tot cu glas tare, să audă şi oamenii, că băiatul cine ştie ce are

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ori i s'o fi năzărit, că altfel e foarte de treabă și așezat, și harnic, fruntea flăcăilor, dar nevoile mai sucese mintea multora și-i înfierbîntă cînd nici cu gîndul n'ai gîndi. Numai căpitanul Corbuleanu îngălbenise și-și mușca buzele într'o enervare de frică și nehotărîre; el crezuse că răcnetele flăcăului vor deslănțui pe loc răzmerița, dacă cumva n'o fi chiar semnalul dinainte stabilit de țăranii conspiratori.

Prefectul, după ce se potoli incidentul, își zise în sine că și-a făcut datoria și poate să plece mai departe, să pacifice și alte sate pînă diseară. Ca să încheie vizita cu mai multă solemnitate, se crezu obligat să le mai tragă un mic discurs cu „iubita noastră patrie", „țărișoara noastră scumpă", „regele venerat", „datoria cetățenească", „guvernul vă poartă de grije", sfîrșind jovial și mulțumit:

— Și acuma rămîneți sănătoși, copii!... Eu am încredere în voi, precum și voi să aveți încredere în mine! Așa, copii!... Liniște, ordine și muncă!... Așa!... Aidem, căpitane!... Noroc și sănătate!

Țăranii năvăliră afară din curtea primăriei. Boerescu vru să conducă pe Iuga pînă acasă. Bătrînul refuză. Își luară rămas bun, îmbrățișîndu-se. Prefectul se urcă în trăsură cu căpitanul. Ei porniră în stînga, spre Lespezi, Miron Iuga în dreapta, pe jos, singur.

— Ți-a plăcut, căpitane, cum i-am liniștit și aici? zise prefectul Boerescu cînd se mai depărtară.

— Aveți mare curaj și multă experiență, domnule prefect! răspunse cu admirație căpitanul Corbuleanu gîndindu-se în sine că li-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

nişti rile acestea mai mult încurajează pe ţărani la dezordini.

Miron Iuga mergea pe mijlocul uliţei, examinînd în trecere casele şi ogrăzile parcă demult nu le-ar mai fi văzut şi regretînd că a consimţit să vie cu idiotul de Bocrescu care îşi închipuie că cu palavrele lui poate să influenţeze pe oamenii cu sufletele tulburate de toate vînturile demagogiei orăşeneşti.

In urma lui, la cîţiva paşi, veneau primarul cu plutonierul, înconjuraţi de ţărani, vorbind între ei încetişor parcă să nu supere pe boierul lor, care, cum mergea acuma în fruntea mulţimii, părea păstorul urmat de turma lui.

La cîrciuma lui Busuioc era gălăgie şi veselie. Din prag, cîrciumarul salută cu mare plecăciune. După ce trecu bătrînul Iuga, sgomotul, care încetase o clipă, reîncepu. Se auzea limpede glasul lui Petre:

— De ce să puie mîna pe mine?

5.

Oricît se silea avocatul Stavrat să-şi uite spaima şi să fie numai amabil şi curtenitor, îi era peste putinţă. Işi zicea că ar da dovadă de mare nesimţire şi cinism dacă, în împrejurările acestea, cînd toate primejdiile roiesc în aer gata să se abată asupra lui, s'ar mai putea gîndi la aventuri amoroase. Dealtfel acuma toată „curtea" lui îi apărea sie-însuşi mai mult ridicolă decît pasionată. Parcă ar fi înţeles subit că e om bătrîn şi nu-i şade bine să dea tîrcoale unei cucoane tinere

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi mondene ca Nadina, care n'are ce găsi la dînsul, dacă vrea iubire, şi care, tolerîndu-i totuş oftările, cel mult se amuză pe socoteala lui.

Nadina era veselă, ciripea, umbla de ici-colo să se intereseze de masă şi mereu zicea avocatului:

— Credeam că ai să-mi fii un tovarăş agreabil, să rîzi, să-mi faci curte sau baremi să-mi spui anecdote, însfîrşit să petrecem aici cîteva zile simpatice... Cînd colo, eşti un ursuz şi un fricos capabil să-mi strici toată dispoziţia!

Stavrat răspundea printr'un surîs amar prin care parcă voia să-i demonstreze fără vorbe că numai neînţelegerea situaţiei o poate face să privească lucrurile cu atîta uşurinţă şi să gîndească la petreceri...

După masă însă, compunîndu-şi o figură funerară, o rugă să-l asculte cîteva minute cu atenţie şi seriozitate, şi apoi adunîndu-şi toate darurile de persuasiune, îi explică amănunţit şi elocvent că a mai rămînea aici, în mijlocul ţărănimii agitate şi gata în fiece clipă să se revolte, să devasteze şi să masacreze, ar fi o nebunie. Dacă a dorit o escapadă extraordinară, a avut-o, căci a străbătut zeci de sate cu automobilul într'o vreme cînd nici trenurile nu mai sunt în siguranţă, ba a mai dormit şi o noapte într'un conac, nepăzită, expusă să fie atacată prin surprindere de ţărani, fără vre-o posibilitate de apărare. Scopul pentru care a riscat călătoria aceasta, sau poate numai pretextul, a căzut, cum prea bine i-a spus chiar şi arendaşul Platamonu, deşi amator de-a cumpăra. Concluzia: trebue să plece imediat de-aci, dacă nu la Bucureşti,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentrucă ar fi prea departe şi cu prea multe pericole, măcar la Piteşti, de unde eventual ar putea continua călătoria cu trenul, rămînînd ca automobilul să vie mai tîrziu, cînd va fi posibil. E singura eşire înţeleaptă din încurcătura aceasta tragică...

Nadina ascultă întîi cu o seriozitate prefăcută şi maliţioasă. Incetul cu încetul însă groaza care tremura în cuvintele cele mai banale ale avocatului şi care îi stătea pe faţă ca o mască din ce în ce mai reliefată, i se strecură şi ei în inimă. In curînd înţelese că Stavrat într'adevăr are dreptate şi că primejdia e la uşă, gata să intre în casă. O fereastră a salonaşului era deschisă larg. Se vedea curtea conacului, vastă şi pustie. Deafară nu pătrundea nici un sgomot. Liniştea era apăsătoare. Soarele lucea de undeva cu o lumină albă, făcînd mai dureroasă tăcerea în care vorbele speriate ale lui Stavrat bîjbîiau ca nişte păsări fugărite. Nadina nu voia totuş să-şi dea pe faţă îngrijorarea, ca şi cînd ar fi fost o umilinţă pentru ea. Dorea să se împotrivească şi, din pricina liniştii de-afară, nu îndrăznea nici să deschidă gura. Numai cînd se auzi deodată, ca un semnal de salvare, o melodie fluierată sîrguincios de Rudolf care probabil lucra ceva la maşină, Nadina îşi redobîndi încrederea şi zise:

— Desigur, dar nici să nu exagerăm excesiv, domnule Stavrat! Arendaşul ne-a asigurat, ştii bine, că ţăranii sînt pe-aici liniştiţi şi...

— Arendaşul e zevzec, coniţă, iertaţi-mă! exclamă avocatul cu vioiciune. Dealtfel oamenii care trăiesc permanent în primejdie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ajung să nu-şi mai dea seama de ea. Numai aşa se explică de ce şi bătrînul Iuga, om ponderat şi cu scaun la cap, nu s'a arătat eri deloc alarmat sau poate că dînsul are şi alte motive de-a fi calm! Noi însă, care sîntem străini de împrejurările obişnuite, mirosim în aer lucrurile anormale, fiindcă sensibilitatea noastră e mai ascuţită şi nu s'a tocit prin contactul cu primejdiile zilnice...

Olimp Stavrat continuă cu mai mult elan pînă ce Nadina, după un răstimp de ezitări între frică şi mîndrie, trimise pe Ileana să cheme pe Rudolf.

— Plecăm imediat! zise ca şoferului. Dă drumul maşinii! Imediat!

Rudolf răspunse simplu că, deocamdată, nu poate scoate maşina fiindcă are un defect de magnetou; chiar acuma lucrează şi se sileşte să-l repare. L-a demontat. In trei-patru ore însă speră să termine şi atunci ar putea pleca. Nadina îi porunci să zorească, adăogînd că trebuie neapărat să plece şi că nu mai vrea să petreacă noaptea aici cu nici un preţ.

— Vedeţi, coniţă, ghinionul? făcu Stavrat cînd rămaseră iar singuri. Peste trei-patru ore se întunecă. Dacă ziua e periculos să umbli prin sate, noaptea vă închipuiţi ce poate să fie... Dar să avem răbdare. Mecanicii, ca să-şi dovedească utilitatea şi valoarea, exagerează uneori timpul unei reparaţii. Poate că amicul Rudolf, unde v'a văzut aşa de grăbită, va isprăvi mai curînd şi atunci...

De-aci încolo fu rîndul avocatului să liniştească pe Nadina, şi să se ducă, în cîteva rîn-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

duri, la şopronul unde lucra Rudolf, să vază dacă mai are mult pînă să sfîrşească...

Pela ora cinci apoi auziră gălăgie în curte. Era prefectul Boereseu care, plecat din Amara, vorbise şi aici, în Lespezi, ţăranilor şi acuma venea să facă o scurtă vizită Nadinei, s'o felicite că tocmai în zilele acestea tulburi a coborît în mijlocul sătenilor, dînd pildă de curaj şi virtute şi altor proprietari... Platamonu, asistînd la întrunire împreună cu fiul său, a crezut de bine să amintească prefectului că Nadina se află la conac. Boerescu, zorit cum era să ajungă la Costeşti înainte de-a se întuneca, ar fi uitat-o, deşi Miron îi spusese şi chiar îl rugase s'o viziteze.

— Bine, bine, domnule prefect, dar eşti sigur că pînă mîine nu se întîmplă nimic rău aici? zise Nadina prea puţin încîntată de galanteriile lui Boerescu la care se adăogau discret şi bătăile din călcîie ale căpitanului Corbuleanu.

— Vai de mine, coniţă, se poate? protestă prefectul trufaş. Pînă mîine?... Mă ofensezi, coniţă!... Pentru eternitate, coniţă, pentru eternitate poţi fi sigură aici de linişte!

Boerescu plecă repede lăsînd în urmă-i o nouă serie de felicitări şi complimente. Platamonu rămase să ducă pe avocatul Stavrat.

— Aş vrea să plec acuma! zise Nadina cuprinsă deodată de mai mare frică. Trebuie să plec!... Nu mai vreau să dorm aici! Mi-e urît!

— Fiţi liniştită, coniţă! îi răspunse arendaşul cu un calm ce răspîndea o undă de încredere. N'aveţi nici o teamă!... Oamenii noştri sînt cuminţi!... Dealtfel v'a spus şi domnul prefect...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rdr/1901-1932

— Din păcate prefectul d-tale e cam idiot şi îngîmfat — observă Stavrat. Dacă ar fi după asigurările lui...

— Nu, nu, puteţi dormi fără grije! repetă Platamonu cu un zîmbet protector şi liniştitor. N'aveţi nici o teamă!

Se înţeleseră că mîine dimineaţă, după răsăritul soarelui, Nadina va trece cu automobilul prin Gliganu şi va lua pe Stavrat care o va aştepta gata de drum. Nadina îi petrecu pînă în cerdac. Ii văzu urcîndu-se în caretă. Cînd porni calul, toţi trei întoarseră capetele şi o salutară ceremonios. Ea le răspunse cu un surîs, apoi întinse mîna spre ei, mîna mică şi albă a cărei mişcare părea o bătaie de aripă. Ii urmări cu privirea pînă dispărură pe poartă şi apoi în dreapta pe uliţă. Dumitru Ciulici însoţise careta cîţiva paşi şi rămase pe urmă în mijlocul curţii, cu capul gol, nemişcat, parcă l-ar fi încremenit un gînd. Nadina stătea în acelaş loc, cu mîna repetînd mereu acelaş gest, cu ochii pierduţi după cei plecaţi, murmurînd mereu, parcă fără voia ei, în neştire.

— Pe mîine... pe mîine...

Zări pe Dumitru, pe care nu-l observase pînă atunci, şi avu o tresărire de spaimă, ca în faţa unui duşman de moarte. Murmurul i se stinse, dar surîsul îi rămase atîrnat pe buze ca o amintire din alte vremuri.

6.

— Cine-i?... Cine-i acolo?... Cine bate?

— Fii bun, Leonte, şi scoală niţel că s'a întîmplat o...!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

D-ta eşti, primare! bîigui logofătul Bumbu recunoscînd glasul. Uite-acu mă scol... Iacă viu!... Oare ce-s'o mai fi întîmplat, Doamne fereşte? adăogă apoi în sine-şi, horobăind prin întunerec, speriat, fiindcă nu pricepuse, somnoros cum era, ce spusese primarul.

Cînd deschise logofătul uşa, Ion Pravilă, fără să-l lase să mai întrebe ceva, îl întoarse înapoi:

— Hai, bre, îmbracă-te repede, să plecăm, că arde Ruginoasa!

— Aoleu!... Ruginoasa? făcu Leonte Bumbu dîrdîind deodată. Nu se poate!

— Acu lasă, nu te mai tocmi, omule! zise primarul nerăbdător. Nu vezi? Că parcă-i lună!

— Aoleu, aoleu! se cruci logofătul intrînd în casă.

Deafară primarul auzi întrebările femeei şi pe urmă văicărelile ei speriate. Se retrase mai deoparte, lîngă straja dela Ruginoasa care venise să-l vestească. De buimăceală nici măcar nu l-a prea descusut ce şi cum, ci a dat fuga încoace, la curte. Straja sufla greu şi bolborosea într'una aiurit.

— Oare demult arde, măi Nichifore? întrebă primarul uitîndu-se spre Ruginoasa unde cerul era roşu parc'ar fi stat să răsară soarele.

— D'apoi cînd am luat eu seama încă nu cîntase cocoşii de miezul nopţii — zise straja cu glas năbuşit. Acu nu ştiu cît să fie ceasul... O fi unul?... Că pînă am trezit oamenii, pînă am venit o fi trecut vremea...

— Şi de unde a pornit focul?

— Apoi întîi ardeau numai stogurile de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

paie și clăile de fîn, dar pe urmă au luat foc și acareturile că bate niţel vînt, nu tare, ca ș'aici...

Logofătul apăru îmbrăcat. Din casă îl petrecu glasul nevestei, plîngător:

— Ia seama, Leonte... Fii mai lăsător și nu te înfurci cu oamenii că-i știi cît sînt de oţărîţi acuma și...

Porni cu primarul și cu straja, fără să întrebe nimic. Numai după cîţiva paşi zise şoväind:

— Ce zici, dom' primar, n'ar fi bine să sculăm și pe boierul Miron?

— Ba lasă-l să se odihnească — bodogăni Pravilă — că are destulă vreme mîine să se tot supere și să se amărască!

Copacii din parcul conacului, închideau ca un zid negru zarea din curte spre Ruginoasa. Deabea în uliţă Leonte Bumbu văzu și înmărmuri cu mîna la falcă:

— Aoleu, mamă, mamă!

La răsărit pe cer atîrna o uriaşă perdea de flăcări. Cu toate că satul se afla la peste trei kilometri, vîlvătaia părea atît de aproape ca și cînd ar fi fost la marginea Amarei. Cerul era curat și luminos ca 'n zorii zorilor, doar cîteva stele mari mai pîlpăiau, înfricoşate și mirate, gata parcă și ele să moară. Dintr'o vatră de jăratec, în care mîini puternice parcă svîrleau mereu hrană nouă focului, limbile de flăcări ţîşneau, se svîrcoleau, se împleteau neîncetat ca niște şerpi apocaliptici, lingeau și înţepau poalele cerului zugrăvind răni în toate culorile, ștergîndu-le pe toate cu imense şomoiage de fum și lăsînd pentru cîteva clipe numai cîte-o zdreanţă purpurie,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

svăpăiată care fîlfîia ca un amenințător steag roșu... In luminile biruitoare ale focului umbre mari jucau și se întindeau pînă în tării parcă toată lumea ar fi început să se clatine și să pîrăie.

— Aoleu, ce-i asta? gemu iarăș logofătul.

— Acu lasă văicăreala — bolborosi primarul care privise și el flăcările cu aceiași înfricoșare. Haidem să sculăm și pe șeful postului și să ne ducem într'acolo...

Plutonierul Boiangiu tocmai eșea pe poartă, îmbrăcat și înarmat, însoțit de doi jandarmi. Cineva îl deșteptase adineaori și el a sărit îndată.

— Ei, ce facem, dom'le primar? întrebă Boiangiu uluit.

— D'apoi trebue să ne ducem la Ruginoasa, șefule, să vedem! răspunse primarul morocănos. Bine că au avut grije să te scoale... Măi Nichifore, ia fugi tu pînă la curte, să iasă un argat cu căruța, ca să mergem mai repede...

Cei rămași se holbau îngroziți la jăratecul uriaș care părea a crește mereu, a se întinde și a se apropia ca un potop. Leonte Bumbu murmură, ca o explicație, că acolo sînt cîteva mii de care de nutreț, afară de clădiri, afară de magazii. Pe urmă nimeni nu mai îndrăzni să deschidă gura. In tăcerea grea parcă se auzeau trozniturile flăcărilor ce se răsuceau și se svîrcoleau pe bolta cerească. Imprejur satul dormea sau se prefăcea că doarme într'o liniște de mormînt, sporind fiorii de groază ce stăpîneau văzduhul. Și totuș cei din uliță simțeau că în fiece casă și la fiecare geam ochi lacomi priveau luminile focului, așteptînd un semn sau o chemare tainică.

Apoi deodată, pe uliță, dinspre Ruginoasa,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se văzu venind un pîlc de oameni, fluierînd de zor parcă nici nu s'ar fi sinchisit de prăpădul din urma lor. Cu cît se apropiau, cu atît oamenii păreau mai îndrăzneți, ca și cînd ar fi vrut să batjocorească prin purtarea lor pe cei ce stăteau în fața postului de jandarmi. Trecînd, unul din grup strigă simplu:

— Bună seara!

Primarul, logofătul și plutonierul răspunseră deodată, grăbiți:

— Bună seara!

O clipă fluieratul încetă ca și cum ar mai fi așteptat vre-o întrebare sau chiar o dojană. Apoi cîțiva reluară melodia în vreme ce alții bufniră în rîsete, iar după ce se mai depărtară puțin unul dădu un chiot prelung și ascuțit parcă să ridice toată lumea în picioare. În acelaș moment noianul de flăcări dela răsărit se învolbură mai năpraznic parcă glasul omenesc de-aici ar fi scormonit temeliile jărateculuí de-acolo. O vîltoare de scîntei se ridică în văzduh, risipindu-se într'o vijelie de stele căzătoare. Mici și îndărătnice stoluri de păsări de foc, scînteile se revărsau spre Amara în sbor sinuos ca împinse de o putere misterioasă.

Reculegîndu-se din tulburarea ce-i încătușa pe toți, plutonierul Boiangiu murmură cu un glas răgușit de spaimă:

— Mi se pare, măi creștini, c'a sosit revoluția!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL IX.

FOCUL

1.

Joi dimineaţă soarele răsărea în Amara prevestit de zori mai roşii ca totdeauna. Orizontul vopsit de flăcările pămînteşti se împurpura tot mai mînios pînă ce se ridică greoiu globul soarelui, un cap scăldat în sînge proaspăt. Atunci lumina vîlvătăiei începu să păleasca înăbuşită de lumina zilei, scufundîndu-se parcă în zidul de foc ce tivea marginile cerului. Apoi cu cît văzduhul se limpezea, cu atît deasupra răsăritului se îngrămădeau trîmbele negre de fum care se încolăceau şi se frîngeau ca nişte braţe arse înălţate spre Dumnezeu.

Ţăranii se sculară împreună cu soarele, ca şi altădată. Se învîrteau prin ogrăzi, se uitau la cerul senin şi mai ales la vîrtejurile de fum, ridicau nările să simtă mirosul, fără mirare şi fără bucurie, ca în faţa unor întîm-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plări firești. Unii eșeau în mijlocul uliței să vază mai bine ori să schimbe o vorbă cu cine s'ar nimeri.

— Foc nu glumă! strigă Vasile Zidaru din ogradă către Leonte Orbișor care, stînd mai sus cu două case, coborîse în uliță tocmai fiindcă îl auzise tușind și scuipînd. Și uite-așa arde dela miezul nopții!... Cu ce arde acolo știu c'ar fi trăit boierește un an de zile tot satul, dacă nu și mai mult!

— Apoi las să se aleagă scrum și cenușă din toate, că ele stăteau acolo degeaba și noi pieream și nu ne auzea nimeni! făcu Orbișor aproape pițigăiat, frecîndu-și cu plăcere coșul pieptului pe deasupra cămășii parcă și-ar fi alungat o durere.

Peste drum baba Ioana, cu o strachină de boabe în brațe, își hrănea orătăniile, ocărînd pe cele mai hămesite, ocrotind pe cele fricoase, făcînd dreptate cu glasul ei veșnic morocănos.

— Văzuși pălălaia, maică Ioană? strigă Vasile și către ea. Mi se pare c'o să avem nuntă... Ai, ce zici, maică Ioană?

Baba întoarse numai o clipă fața spre dînsul, să-l cîntărească, apoi își văzu de păsările ei, bombănind:

— Numai la nuntă se mai îmbulzește lumea, fire-ar a dracului!

Alți vecini se apropiară, fiecare cu cîte-o întrebare sau cu vre-o lămurire. După cîteva vorbe însă fiecare se uita la ceilalți așteptînd un semn sau o poruncă mîntuitoare. Apoi pe măsură ce se înmulțeau, fețele lor se înăspreau și glasurile se îngroșau parcă o nerăb-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dare stăpînită le-ar fi zugrumat sufletele. Pînă ce Leonte Orbişor izbucni cu necaz:

— Da noi ce ne holbăm de pomană, măi fraţilor?... Ori n'avem altă treabă?... Ia haidem mai sus, să vedem şi noi ce mai mişcă prin sat şi să nu rămînem de căruţă!

— Aşa-i! făcură ceilalţi înviorați ca şi cînd le-ar fi vorbit din fundul inimii.

Pe drum mai întîlniră ici-colo oameni care se sfătuiau şi care deasemenea se luară după dînşii. In bătătura cîrciumii baremi era bîlciu. Pînă şi femei şi copii căscau gura amestecaţi prin mulţimea înfrigurată. Glăsuiau însă puţin şi domol, parcă cuvintele ar fi avut greutăţi de plumb. Numai uneori ţişnea cîte-o vorbă tare, ca un strop într'un nour încărcat, stîrnind uimire şi întoarcerea capetelor.

— Inlăuntru care sînt? întrebă Vasile Zidaru auzind sgomot din cîrciumă.

— Apoi sînt mulţi — răspunse Ignat Cercel care umbla de colo pînă colo printre oameni. E şi Marin, este şi feciorul cel mic al lui Dragoş, mai e şi Petrică al Smarandei, sînt mulţi şi petrec dacă au de ce...

— Adică decc? iscodi mai departe Vasile.

— Ei ştiu decc — mormăi Ignat tainic. Da lasă-i că fac bine ce fac.

— Nu-ţi spuneam eu, nea Vasile, că i-am văzut azi-noapte cum se întorceau şuierînd din jos? zise Leonte Orbişor cu mîndrie. Că ieşisem în bătătură să văd cum arde şi mă gîndeam aşa singur, oare cine l-o fi pus că prea e mare şi-a pornit deodată din toate părţile de parc'ar fi fost mai mulţi...

— Ar putea să ne spuie şi nouă, să nu zică

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndr1901-1932

pe urmă că ne-am codit şi să ne lase fără parte! se amestecă în vorbă un bătrîn slăbănog şi amărît.

— Dac'ar sta să ne'ntrebe pe toţi, pînă-i lume nu s'ar mişca nimeni! spuse iarăş tainic Ignat, ca şi cînd el ar fi ştiut mai multe.

— Asta cam aşa-i! şoptiră cîţiva clătinînd din cap.

Atunci într'alt grup, mai spre margine, porni un hohot mare de rîs şi toată lumea dădu năvală într'acolo. Se auzi un glas bucuros şi pismaş:

— Luaşi toporul, Toderiţă?... Nu cumva pornişi tocmai acuma la pădure după uscături?

Intrebarea păru atît de caraghioasă că alt val de rîsete cuprinse mulţimea. Toader Strîmbu, cu toporul agăţat pe braţul stîng, cu sumanul pe umeri, răspunse tot rîzînd, desvălindu-şi dinţii lungi sclipitori ca nişte colţi de fiară flămîndă:

— Apoi cu uscăturile trebuie să începem, măi nea Iosife, că doar aşa ne-am învăţat!

In uşa cîrciumii eşise Nicolae Dragoş, boţit la faţă parcă toată noaptea n'ar fi închis ochii şi totuş mai vioiu ca deobicciu. Văzînd pe Toader Strîmbu, strigă din prag înlăuntru:

— Haideţi, Petrică, c'a venit şi Toderiţă!

Pe cînd el cobora în uliţă, eşi din cîrciumă şi Petre, înconjurat de o grămadă de oameni, mai ales flăcăi. In urma lor apăru şi cîrciumarul care trase de mînă pe Nicolae:

— Bine, băiete, băurăţi cît v'a poftit inima şi acuma plecaţi neplătiţi? Apoi asta-i treabă de omenie, Nicule?... Adică aşa să...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Petre îi reteză vorba batjocoritor:

— Ia vezi, nea Cristache, întoarce-te uşurel la tejgheluţa matale şi lasă-ne în pace că ţi-om plăti noi cînd om avea vreme!... Hai, hai, du-te şi nu mai sta!

Busuioc se întoarse spre Petre, nedumerit. Vru să mai zică ceva, dar flăcăul urmă săgetîndu-l cu o privire urîtă, deşi cu acelaş glas:

— Nu te uităm noi nici pe tălică, n'ai grije, nea Cristache!... Ne-om socoti după cuviinţă, numai să-ţi vie rîndul! Că de-acu n'om mai zăbovi cu răfuelile, fii pe pace!

Oamenii dimprejur care rîdeau, care bombăneau. Cîrciumarul păli şi bîigui foarte răguşit:

— Da cu mine ce-aveţi, măi Petrică băiete, că doar...

Petre îl împinse la o parte, fără răspuns, zicînd către Toader Strîmbu:

— Bine că venişi, că tocmai eram să plecăm, să nu te mai aşteptăm, că uite, soarele e sus şi vine prînzul şi noi tot nu ne-am urnit!

— Lasă, c'avem vreme destulă, Petrică, şi nu ne goneşte nimeni! făcu Toader. Pînă mi-am aşezat copilaşii, că i-am lăsat singuri...

Nicolae Dragoş puse capăt vorbăriei. Erau vre-o douăzeci cei ce fuseseră în cîrciumă şi se aleseseră să pornească. Tocmai atunci sosi gîfîind de alergătură şi Chirilă Păun, cu un băţ noduros în mînă.

— Staţi, băieţi, să nu plecaţi fără mine!, strigă dînsul deabia răsuflînd. C'ar fi mai mare ruşinea să lipsesc eu, cînd ştiţi doar bine ce-am păţit cu...

— Apoi nici să stăm pînă te scormoneşti tă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro/index1901-1932

lică... — îl întrerupse Nicolae fără a-şi sfîrşi nici el gîndul. Numai cînd observă că ceata gata de drum se dublase, adăogă schimbînd glasul: Nu mai veniţi atîţia degeaba, măi oameni, că n'avem lipsă! Ş'apoi sînt şi acolo oameni să mai puie mîna de-ar trebui!

Bătrînul de adineaori, care se vîrîse în faţă, zise iar tînguitor:

— Văd că voi umblaţi şi faceţi şi de noi n'aveţi grijă, măi flăcăi!... Apoi aşa...

— Taci mulcom, moşule, că avem întîi nişte răfuieli, dar pe urmă om face noi cum o fi mai bine cu toţii! zise Petre cam ţanţoş, ca un cocoş tînăr cînd se găteşte să cînte.

Grupul porni în sus spre Lespezi. Numai Toader Strîmbu cu toporul şi Chirilă Păun cu băţul, încolo toţi cu mîinile goale. Intre ei parcă cel mai mîndru era Ilie Cîrlan care se tot uita înapoi şi rîdea spre cei mulţi rămaşi tăcuţi pe loc.

— Da oare unde se duc tocmai în sus? zise Vasile Zidaru după ce ceata se mai depărtă puţin. Ori umblă tot după Babaroaga?

Cîrciumarul Busuioc, care rămăsese printre oameni, bolborosind înfricoşat, îşi recăpătă deodată curajul ca şi cînd ar fi scăpat de primejdie:

— Ce mai întrebi, Vasile, unde se duc?... Tu nu-i vezi că s'au apucat de revoluţie?... Mai bine întreabă ce au cu mine băieţii ăştia? Că eu n'am făcut rău nimănui, oameni buni, şi...

Ileana, fata lui Dumitru Ciulici, se culcase la uşa Nadinei, în odăiţa dintre dormitor şi sufragerie. Cucoana o pusese să zăvorască

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toate uşile, ba le-a mai şi încercat ca însăşi, să vază dacă sînt bine încuiate. I-a spus că i-e frică de tîlhari şi fata a rîs.

Acuma, dimineaţa, Ileana s'a trezit şi a ieşit binişor în sufragerie, să nu tulbure odihna cucoanei. Deschise uşa cerdacului şi ferestrele dela salon şi sufragerie; voia să se poată apuca de dereticat pînă se va scula cucoana. Apoi îşi luă aşternutul să-l treacă, prin coridor şi bucătărie, acasă. In bucătărie, unde duduia focul, erau părinţii ei amîndoi supăraţi şi spăimîntaţi.

— Hai, fato, nu dospi ca boierii, că nu-i vremea de dormit! o întîmpină tatăl său. Hai, c'am dat de mare belea, că numai astea ne mai lipseau!

Adineaori, cînd răsărea soarele, Dumitru s'a dus de-a sculat pe şoferul cucoanei, cum se înţelesese. A stat pînă ce a eşit afară neamţul din odăiţa lui, apoi a plecat să dea o raită pela hambare, ca în toate dimineţile. Cînd s'a întors a găsit pe Rudolf în poartă, prăvălit la pămînt, plin de sînge, cu capul spart. Se vede că eşise pînă în uliţă, să se uite mai bine la focul cel mare dinspre Ruginoasa, şi atunci l-au trăznit cei care-l pîndeau. Nu ştie cine să fie, dar aseară a auzit aşa, o vorbă, că neamţul cucoanei n'are să scape deaici fără să mănînce o bătaie soră cu moartea pentrucă şi el ar fi bătut rău de tot nişte copii în Amara alaltăieri. L-a luat în cîrcă şi l-a dus în odăiţă unde zace şi acuma ca un bolovan măcar că l-a spălat de sînge şi l-a legat la cap... Ileana să-i spuie deci cucoanei, cînd se va trezi, ce s'a întîmplat, ca să chibzuiască dumneaei ce-i de făcut deoarece, în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

balul în care se află, şoferul nu e în stare să ducă maşina. Dar nici să mai zăbovească peaici cucoana nu e bine. Focul dela Ruginoasa are să se întindă şi încoace negreşit şi oamenii sînt îndîrjiţi. Deaceea el s'a şi gătit să pornească îndată cu brişca, numai să adape calul, la Gliganu, la stăpînul lui, să-i dea de ştire...

Primarul Pravilă cu plutonierul Boiangiu şi cu logofătul Bumbu se întoarseră osteniţi, negri de fum şi de funingine. Căruţa intră în curtea conacului, după ce oprise o clipă în uliţă să se dea jos cei doi jandarmi. Boiangiu însuşi numai cu mare greutate s'a lăsat convins să se prezinte boierului Miron, socotind că datoria lui acuma este să vegheze la post necontenit, să nu se pomenească cu vreun atac prin surprindere din partea sătenilor.

Miron Iuga era sculat şi-i aştepta. Văzuse flăcările dela Ruginoasa şi a aflat dela argaţi cîte ceva. In primul moment a chemat pe Ichim, să puie caii şi să plece la faţa locului. S'a răsgîndit. Dacă s'a dus logofătul, se va fi făcut acolo ce se putea. Prezenţa lui cel mult i-ar fi stînjenit şi poate ar fi precipitat alte urmări.. De ieri, după întrunirea cu prefectul a presimţit că se va întîmpla ceva ce nu se mai poate împiedica. Intervenţia prefectului a fost picătura de vitriol într'un pahar plin ochiu. O atitudine energică sau un gest de autoritate, însoţit de măsurile respective, ar mai fi înfricoşat pornirile anarhice latente. Frica este singurul stimulent de ordine pentru oamenii primitivi. Prefectul a venit cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

duhul blîndeţei şi cu tocmeala, semne de slăbiciune. Astfel s'a încurajat îndrăzneala celor ce încă şovăiau. Ceeace vroise să încerce Grigore a încercat Boierescu. Flăcările dela Ruginoasa se înfăţişau pentru Miron Iuga ca o cumplită confirmare a prevederilor sale.

Ascultă relatările celor trei cu un calm parcă nici n'ar fi fost vorba despre averea lui prefăcută în cenuşă. I se spuse că focul a pornit dela şirele de nutreţ. Cînd s'a prins de veste ardeau toate şi flăcările cuprinseseră hambarele şi grajdurile. Oamenii curţii au sărit să salveze vitele. Cele mai multe însă au pierit fiindcă abia se mai putea cineva apropia de acareturi. Chiar să fi fost apă şi să fi dat ajutor toţi sătenii, anevoie s'ar fi putut potoli prăpădul. Ţăranii s'au urnit greu. Numai cei mai învecinaţi s'au ridicat să-şi apere casele lor. Ceilalţi dormeau parcă erau morţi. Puneau mîna în silă şi fiecare se gîndea numai să şterpelească cîte ceva... Plutonierul îşi exprimă părerea că focul a fost pus de oameni din Amara. Aşa i-au spus cîţiva ţărani întrebaţi, precum şi colegul său dela Izvoru care a venit deasemenea acolo mai spre dimineaţă.

— Ai vre-o speranţă să-i descoperi? întrebă bătrînul Iuga atunci cu o înviorare subită.

— Cred că i-aş descoperi, dacă...

Boiangiu ezită cîteva clipe pînă să mărturisească limpede că nu prea îndrăzneşte să întrebuinţeze metoda lui obişnuită. Ţăranii au devenit foarte turbulenţi şi arţăgoşi, cum s'a văzut şi ieri, în faţa domnului prefect. Cu vorba simplă sau cu ameninţări nu se mai pot înfrîna. Nici cu forţa nu cutează să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

procedeze deocamdată, pentrucă n'are destui oameni și i-e teamă să nu provoace răscularea satului întreg și să-și atragă pe urmă vre-o pedeapsă gravă. Deaceea încearcă să mențină ordinea cel puțin în Amara prin indulgență și convingere, cum i-a recomandat nu mai departe decît ieri comandantul companiei. Altfel azi-noapte n'ar fi lăsat să treacă fluierînd grupul de țărani între care el e sigur că se aflau incendiatorii dela Ruginoasa.

Miron Iuga recunoștea că, în situația actuală, așa cum a fost lăsată să se desvolte, plutonierul într'adevăr nu mai era în stare decît să-și apere propria-i piele. Dealtminteri nici lui nu-i rămînea altceva de făcut. Acuma nu mai poate fi vorba decît să dureze pînă cînd cei de sus vor înțelege însfîrșit că răzmerița pe care au fermentat-o nu e o mascaradă ca manifestațiile lor dela București și vor lua măsuri s'o stîrpească. Totuși îndemnă pe primar și plutonier să-și facă datoria:

— Sînt și oameni cuminți în sat, poate mai mulți decît cei ticăloși. Puneți-i și pe ei să se miște și să nu se lase copleșiți de răufăcători, căci și ei sînt amenințați de prăpădul care vine. Popa Nicodim ce face?... Să nu uite nimeni că are să vie și ceasul socotelilor cînd toți vor trebui să dea seama!

In fața conacului din Lespezi, în uliță, cîțiva țărani vorbeau despre foc. Il socoteau un semn. O fi bun ori o fi rău? Matei Dulmanu, care fusese aseară prin Amara, se tot uita în jos parc'ar fi așteptat pe cineva. Bodogăni ca pentru sine:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Numai focul curăţă păcatele!

Ceilalţi clătinară din cap şi unul observă că asta-i vorbă cu tîlc mare. Matei zări atunci pîlcul de oameni din Amara apropiindu-se şi zise uşurat:

— Vine ea şi vremea deslegării tîlcurilor, n'aveţi grijă!

Amărenii se mai înmulţiseră. Pe drum i-a ajuns din urmă Pavel Tunsu, iar alţii s'au agăţat din curiozitate.

Se sfătuiră cu Matei Dulmanu şi apoi se împărţiră în două. Cei mai mulţi trecură cu Nicolae Dragoş înainte.

— Duceţi-vă, duceţi-vă, că sîntem destui aci! zise Petre. Şi de-or mai trebui oameni, nea Matei ştie vorba noastră!

— Eu rămîn cu tălică, nea Petrică! vorbi Ilie Cîrlan cu însufleţire.

— D'apoi dînşii ce treabă au? răspunse Matei Dulmanu arătînd pe cei cu care stătuse.

— Tocmai! făcu Petre. Da să nu pierdem vremea cu multă vorbă nici noi că ceilalţi uite-i cum zoresc!

2.

Nadina transformase, cît s'a putut, după gustul ei dormitorul conacului. Gogu şi Eugenia se mulţumeau la ţară cu un confort relativ în care nu intrau preocupări de frumos ci numai de util. Nadina nu voia să renunţe la minimul de artistic nici în voiajuri, în camerele de hotel unde avea să petreacă o noapte două. Patul monumental şi masiv pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

două persoane, cu care se mîndrea Gogu, spunînd că te odihnești într'însul ca la sînul mamei, Nadinei i se părea c'ar înăbuși-o și prin scufundarea în moliciunea lui, dar mai cu seamă prin monstruoasa-i lipsă de proporții și de gust. In colțul dinspre vestibul, aproape de una din ferestrele mari, cu grilaj de fier, ce deschideau o vedere simpatică spre grădina de flori, i se pusese o canapea simplă, largă pe care noaptea întîi a dormit scăldată după oboseala călătoriei. Azi-noapte însă somnul a ocolit-o deși l-ar fi dorit mai mult ca oricînd tocmai ca s'o scape de frica insistentă ce pusese stăpînire pe toată ființa ei. Mereu i se năzărea că aude pași, prin grădină sau prin celelalte camere, că a bătut cineva în geam, că o mînă a încercat clanța dela vestibul... De cîte ori ajungea în semiluciditatea ce precedează somnul cîte-un zgomot nou, straniu, o făcea să tresară, să-i îndepărteze odihna. Deabia spre dimineață, după ce a ascultat un răstimp cum își răspundeau cocoșii din sat vestind apropierea răsăritului, a adormit deabinelea. Tot un cîntec de cocoș, subt fereastra ei, în grădină, a deșteptat-o adineaori dintr'un vis atît de plăcut că nici nu și-l putea aduce aminte, rămînîndu-i doar senzația și regretul că nu l-a putut visa pînă la sfîrșit. Fără să-și dea încă seama unde se află, cîteva clipe făcu sforțări, cu ochii încă închiși să adoarmă iar ca să poată continua visul sau măcar să și-l reamintească. In loc de aceasta își redeșteptă frica urîtă cu care s'a luptat toată noaptea și deodată se desmetici... Nu îndrăzni să deschidă pleoapele parcă nevăzînd nimic ar fi mai în sigu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ranţă. Era o tăcere mare. Îşi auzi întîi vibraţiile fireşti şi deobiceiu nebăgate în seamă ale propriilor ei nervi auditivi, ca un susur continuu infinit de delicat, apoi svîcnirile ritmice ale inimii în piept şi, după un răstimp ce i se părea nesfîrşit, îi răsună în timpane, brusc şi strident, cotcodăcitul indignat al unei găini în grădină, atît de clar ca şi cînd fereastra ar fi fost larg deschisă. Sgomotul acesta neaşteptat îi sgîlţîi inima o clipă, dar îndată ce îl identifică, spaima i se transformă într'un sentiment de încredere. Întinse mîna spre mescioara pe care îşi pusese micul ei ceasornic de aur.

— Opt! murmură ea examinînd cadranul. Cît sînt de obosită! Parcă nici nu m'aş mai ridica din culcuş!... Şi totuş trebuie să plec! Am întîrziat... Aş putea fi pe drum dacă... Numai Rudolf să fie gata, eu într'o jumătate de oră sînt în maşină... Dar fata asta pe unde o fi umblînd?

Începu să strige lungind şi cîntînd silabele:

— Ileana!... Ilenuţa!... Unde eşti, Ilenuţo?... Ileana!...

Peste cîteva secunde capul fetei apăru în crăpătura uşii dela vestibul, încetinel ca şi cînd n'ar fi fost sigură dacă a auzit aievea glasul cucoanei sau numai i s'a părut.

— Hai, fetiţo, intră!... Te-ai sculat? zise Nadina întinzîndu-se alene subt plapomă şi răsfăţîndu-se ca o pisică la căldură. Rudolf a scos maşina?

Ileana, frumuşică şi curăţică, avea veşnic un rîs sglobiu care-i plăcea Nadinei încît o şi întrebase dacă n'ar vrea să meargă cu ea la Bucureşti. Acuma însă rîsul ei era speriat.

— Iar te-a certat maică-ta, Ilenuţo? urmă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nadina văzînd-o așa. Aide, nu mai fii tristă că nu-ți șade bine!

— Vai, coniță dragă...

Cum deschise gura, cum o năpădi plînsul. Abia printre lacrimi și oftări izbuti să spuie ce-a pățit șoferul și că arde Ruginoasa. Nadina însăși, parcă n'ar fi pătruns cuvintele, nu-și dădu seama îndată de înțelesul lor și întrebă:

— Bine, bine, dar mașina e gata? Fiindcă trebuie negreșit să plec....

Cînd apoi se dumeri, fu cuprinsă de o groază atît de violentă că rămase împietrită în pat, cu plapoma pînă subt bărbie, uitîndu-se la Ileana cu niște ochi măriți în care tremura o lucire sticloasă. Numai într'un tîrziu începu să bîlbîie cu un glas străin, frînt și neputincios:

— Ce fac eu acuma, Ilenuțo?... Acuma o să mă omoare și pe mine, acuma...

Fata o iubea și-i era milă de frica ei. Prinse curaj și-i explică cu însuflețire și cu vorbe pline de încredere că tatăl său s'a dus de multișor să vestească pe boierii din Gliganu despre ce s'a întîmplat și boierii vor veni cu trăsura cea mai bună și o vor lua-o, așa că poate să fie liniștită și să nu-și facă inimă rea deloc. Dealtfel oamenii de-aici nu sînt haini și n'ar cuteza să se dea la răutăți... Nadina o asculta și nu pricepea bine, dar glasul ei o mîngăia și-i alina în suflet rănile spaimei. Apoi deodată aruncă la oparte plapoma și zise pripit:

— Atunci să mă îmbrac, să mă găsească gata... Dă-mi tu, fetițo, halatul, repede și pe urmă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se răsuci pe marginea canapelei, își potrivi tălpile în papucii moi, se ridică în picioare și-și scoase cămașa de noapte aruncînd-o pe așternut. Rămase goală, cum îi plăcea atît de mult să umble acasă, în dormitorul ei, între oglinzile care-i răsfrîngeau toate rotunjimile corpului și-i măguleau încrederea în frumusețea ei. Acuma nu se gîndise să-și admire goliciunea. Gestul fusese instinctiv. Deși în odae era cald, o cutremura un fior de frig.

—Aide, Ilenuțo, aide că mi-e răcoare, murmură ea, strîngîndu-și sînii cu brațele încrucișate pe piept.

— Doamne, coniță, frumoasă mai sînteți! făcu Ileana în extaz aducîndu-i halatul și văzînd-o goală goluță.

Nadina surise fără să vrea. Admirația o încînta totdeauna... Pe cînd fata îi punea pe umeri neglijeul de mătase moale albă și ea căuta să-și vîre brațul în mîneca largă, se auzi afară, în curte, gălăgie de glasuri.

— Uite c'or fi și sosit boierii, coniță dragă! strigă Ileana cu bucurie.

— Du-te repede, fetițo! șopti Nadina cu vocea uscată de emoție. Și întoarce-te să-mi spui!

Ileana o sbughi afară prin vestibul. Nadina își simțea inima svîrcolindu-se de nerăbdare. Îi tremurau genunchii. Își împreună în față foile halatului și se lăsă pe marginea canapelei. Asculta, încordîndu-și cu desperare auzul. Percepea un zgomot confuz din care se desprindea uneori un glas cu timbrul vag cunoscut. Se silea să aleagă vocea arendașului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sau pe-a avocatului și nu izbutea parcă ar fi pierdut amintirea lor.

— Dar dacă nu sînt ei? îi trecu prin minte ca o străfulgerare.

Simți o încleștare în inimă atît de dureroasă că vru să țipe. In clipa aceea însă auzi foarte deslușit niște pași bocănind grăbit în vestibul. Apoi ușa se deschise furtunos parc'ar fi sărit din țîțîni și în fața ei apăru un țăran tînăr, voinic, osos, cu căciula neagră înfundată țanțoș într'o parte, cu ochii negri încruntați, cu laibărul negru peste cămașa lungă, cu niște bocanci grei în picioare. Trîntind ușa, Petre Petre se proțăpi înaintea Nadinei:

— Cucoană, dece...?

Glasul i se curmă brusc ca și cînd o mînă furioasă i s'ar fi înfipt în beregată. Nadina, în primul moment de spaimă, a început gestul de-a se scula în picioare. Genunchii însă n'au rezistat, încît la mijlocul mișcării a căzut înapoi pe marginea divanului. Aripile neglijeului atunci s'au desfăcut, desvălindu-i sînii, pîntecele, picioarele fără ca ea să-și mai dea seama. Ochii ei îngroziți priveau pe țăranul care năvălise în camera ei. Intr'o frîntură de secundă i se păru cunoscut, își reaminti că este vizitiul care a plimbat-o cu sania cînd s'au speriat caii, și cît a impresionat-o atunci forța lui neobișnuită și siguranța lui liniștită, apoi că totuș acuma tocmai acelaș om a venit s'o omoare. In aceeași vreme îi auzea întrebarea răcnită și îi vedea ochii. Observă în clipa următoare că i se înnecă glasul și în privirea lui o strălucire nouă în locul încruntării. Strălucirea aceasta lacomă și turbure a remarcat-o de-atîtea ori în ochii mai tuturor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bărbaților și totdeauna a măgulit-o, socotind-o ca dovada cea mai sigură a pasiunilor ce le deșteaptă frumusețea ei. Privirea țăranului o ardea ca o flacără. O simțea cum i se plimbă pe corp și deodată înțelese că corpul i-e desvălit. Sări în picioare strîngîndu-și halatul pe piept și strigînd desperată:

— Ce vrei să faci?... Ajutor!... Nu!... Ajutor!

Petre tălmăci strigătul ei ca o chemare. Sîngele îi fierbea în vine și-i roșise toată fața, până și bulbii ochilor. Nu mai vedea nimic afară de figura ei îngrozită și cu atât mai ispititoare și de haina albă ușoară subt care îi zărise carnea. Intinse instinctiv brațele cu mîini mari, noduroase ca și cînd ar fi vrut să oprească o pornire ce nu se mai poate înăbuși, bîlbăind neputincios:

— Apoi... de ce... să nu... te...

Nadina dădu să fugă spre cealaltă fereastră. O mînecă largă a halatului atinse o mînă întinsă a lui Petre. Degetele o înșfăcară singure.

— Lasă-mă, lasă-mă!... Ajutor!... Nu! striga Nadina sbătîndu-se să-și smulgă mîneca din mîna lui.

Deodată simți brațul lui vînjos cuprinzîndu-i mijlocul. Cu o lunecare de șopîrlă se smulse din haină, lăsînd-o în mîinile lui, iar ea, goală, alergă în colțul dinspre sufragerie și se piti după speteaza unui fotoliu. Lucirea mată a trupului ei stîrni mai aprig pornirea bărbatului. Svîrli haina ce-o ținuse în mîini parcă i-ar fi oferit-o să se îmbrace și se apropiă de fotoliu cu brațele deschise ca la un joc de-a ascunselea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr.1901-1932

— Nu te-apropia!... Ajutor!... Ce vrei să faci? țipă Nadina cu capul deasupra spetezei, urmărindu-i mișcările cu ochii holbați de spaimă.

Cînd Petre ajunse lîngă fotoliu, Nadina țîșni din ascunzătoare să treacă spre ușa vestibulului și pe-acolo afară. Brațul lung al lui Petre îi ațînu calea și-i încolăci mijlocul.

— Lasă-mă!... Ajutor!

Petre o ridică în sus ca pe o păpușă și o întoarse cu fața spre dînsul, cuprinzîndu-i cu cellalt braț picioarele peste șolduri. Își lăsă capul pe spate ca să-și înalțe privirea spre ochii ei. Nadina svîrcolindu-se, întîlni privirea aprinsă și-i văzu obrajii inundați de o bucurie mare. Începu să-l izbească cu pumnii peste față, peste cap, îi smulse căciula și-l lovi peste ochii în care pofta ardea ca o vîlvătaie. El răbdă loviturile ei ca niște mîngăieri pînă ce, luîndu-și seama, își ascunse obrajii pe pîntecele ei. Nadina nu simțise mîinile aspre care-i strîngeau șoldurile și mijlocul, dar acuma simțea cum îi sgîrie pielea mustățile și buzele lui fierbinți. Sbătîndu-se necontenit, corpul ei aluneca ușor în jos pînă ce gura țăranului ajunse să se scufunde între sînii ei mici și rotunzi. Buzele lui însetate se opriră deasupra unuia mozolindu-l pătimaș cîteva clipe și însfîrșit dinții mușcară ca într'o piersică pîrguită.

— Mă doare!... Ajutor!... Dă-mi drumul! țipă Nadina începînd iarăși să-l izbească peste cap.

Atunci băgă de seamă că Petre, strîngînd-o și sărutînd-o, se retrăsese pînă aproape de divanul cu plapoma boțită de pe care se scu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lase ca adineaori. Şi, fără a-şi fi ridicat faţa dintre sînii ei, călăuzit numai de lăcomia instinctului, o aşează încet pe spate, de-a curmezişul canapelei încolăcindu-i mijlocul cu un braţ, iar cu celălt sprijinindu-se. Nadina îşi înfipse degetele în părul lui, sgîlţîind cu furie. Deodată simţi mîna lui grea ca un maiu între pulpele ei lipite, despărţindu-le şi făcînd loc genunchilor lui. Aceiaşi mînă îi pipăi o clipă pîntecele cu mişcări aspre. Nadina se svîrcolea neputincioasă subt greutatea bărbatului, legănîndu-şi capul pe dunga canapelei:

— Nu vreau!... Ajutor!... Ajutor!

Petre îşi ridică atunci capul dintre sînii ei şi mormăi răguşit:

— Stai binişor... Stai că doar nu te mă... Uite-aşa!

Nadina avu o cutremurare dureroasă. Se mai sbătu cîteva clipe, apoi ţipetele ei deveniră tot mai slabe, iar mîinile ei loveau numai ca nişte aripi plăpînde. Apoi scîncetele ei se transformară în gemete sacadate, dominate şi acelea de gîfăiturile flăcăului. Cu ochii strînşi şi gura întredeschisă, capul Nadinei se legăna mereu în timp ce braţele ei încolăceau inconştient gîtul bărbatului care-i răscolea toată fiinţa într'o înfiorare ameţitoare. Se simţea pătrunsă de o bucurie atît de intensă parcă s'ar fi împărtăşit dintr'o taină necunoscută, amară şi dulce mai presus de toate.

Rămase istovită cu faţa'n sus, nemişcată, cu pleoapele închise. Deodată, glasul lui Petre, puţin batjocoritor, răsună ca dintr'o depărtare mare:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Apoi vezi, cucoană, degeaba ai ţipat şi te-ai svîrcolit, că doar nu te-am...

Nadina se ridică parcă s'ar fi trezit dintr'un coşmar. Işi învăli goliciunea cu cămaşa de noapte ce-i era la îndemînă şi-şi acoperi faţa cu mîinile, simţind numai o scîrbă infinită de corpul pe care şi-l adorase.

Petre îşi luase căciula de jos, şi o înfundase în cap. Stătu o clipă examinînd pe Nadina, parcă deabia acuma ar fi văzut-o mai bine. Murmură în sine cu o ridicare din umeri:

—Cucoană, ne-cucoană...

Apoi adăogă cu un glas care se silea să fie poruncitor:

— Dacă ţi-e dragă viaţa, cuconiţă, să fugi!... Ai auzit? Să fugi îndată, altfel...

Nadina se uită la dînsul ca şi cînd n'ar fi înţeles, fiindcă, apărîndu-şi trupul, a uitat primejdia adevărată. Din înfăţişarea lui se dumeri, îşi aduse aminte şi zise scîncit:

— Unde să fug?... Scapă-mă?... Ce să fac?

Petre nu voia să se înduioşeze. Repetă mai aspru:

— Fă ce te-o îndrepta Dumnezeu, cucoană, numai nu zăbovi deloc...

Eşi morfolindu-şi sfîrşitul. Nadina îi auzi bocancii pe duşumele. Işi căută ciorapii, bălăbănind cu mîna lîngă canapea şi şoşăind din buzele uscate parcă ar fi vorbit cu cineva:

— Trebuie să plec... Unde să plec?... Doamne, Doamne, unde să plec?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

3.

Platamonu eşind azi-noapte, ca în toate nopţile, să dea o raită prin curte, a văzut lumina focului spre răsărit. Şi-a zis că trebuie să fie în Teleorman, la graniţa judeţului, sau poate la Izvoru. In orice caz era semn că răzmeriţa se apropie şi mîine-poimîine va izbucni şi pe-aici. Hotărî deci că vor profita şi ei de plecarea Nadinei şi se vor agăţa de maşina ei până la Piteşti. Era cât p'aci să scoale pe nevastă-sa, să se sfătuiască ce să iea de prin casă afară de bani şi bijuterii.

Azi dimineaţă a deşteptat mai devreme şi pe Aristide, care obişnuia să doarmă pînă spre amiazi. Aristide s'a cam bosumflat că i-a stricat somnul cel mai dulce şi l-a ironizat că a ajuns şi dânsul fricos ca avocatul Stavrat care, de când a venit, numai într'un tremuriciu o duce. Totuş s'a sculat fiindcă în realitate lui îi era mai frică şi parada doar ca să-şi dea aiere eroice şi să se facă mai interesant în faţa tatălui său de a cărui dragoste profita şi abuza în toate felurile.

Pela şapte erau toţi trei gata de drum. Olimp Stavrat baremi se pregătise de-ascară şi dormise îmbrăcat ca să nu-l surprindă un eventual atac nocturn. Fireşte, Platamonu se ferise să vestească pe cineva dintre slugi sau argaţi, să nu meargă cumva vestea prin sat şi să se alarmeze ţăranii ori să se încurajeze la tulburări. După ce vor fi plecat se va întîmpla ce-o vrea Dumnezeu.

La opt jumătate, pe cînd se impacientau că Nadina nu soseşte desigur pentrucă n'a re-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndr/1901-1932

nunţat la lenevie şi cochetărie nici în momentele acestea de pericol, se pomeniră cu Dumitru Ciulici. După un minut de consternare, avocatul Stavrat îşi exprimă indignarea că „cucoana asta are să ne nenorocească pe toţi", adăogând că de ce n'a venit şi dumneaei cu căruţa acestui om de omenie, că nu i-ar fi căzut deloc boieria, în loc să oblige pe toată lumea să aştepte acuma cine ştie cît pînă ce se vor năpusti ţăranii asupra lor să-i masacreze. Aristide propuse să meargă repede Dumitru cu careta şi s'o aducă încoace, iar pînă atunci să se pregătească trăsura cu care apoi să plece cu toţii la Costeşti. Platamonu găsi însă mai cuminte să se îmbarce îndată în trăsura cea mare, să treacă prin Lespezi s'o ia pe Nadina şi de-acolo să iasă prin Cantacuzu în şoseaua judeţeană care e sigură şi probabil păzită de jandarmi sau armată. Porunci deci să puie caii imediat.

Stăteau cu toţii în ceardac, aşteptând să iasă trăsura şi cerînd în răstimp dela Dumitru Ciulici amănunte. D-na Platamonu se mai învîrtea prin casă, plîngînd şi dînd mereu în grija slujnicilor să iea seama şi să-i apere lucrurile că pe urmă nici ea n'are să le uite pe ele. Dumitru, învîrtind căciula în mîini, tocmai spunea lîngă scară că Lespezenii sînt liniştiţi şi le pare rău că se amînă mereu muncile, cînd o ceată de vre-o patruzeci de ţărani năvăli pe poartă cu mare gălăgie, cîţiva învîrtind nişte beţe în aer. Cei trei încremeniră pe scaune. Intr'o clipire oamenii înconjurară ceardacul strigînd, suduind, învălmăşindu-se parcă fiecare ar fi vrut să ajungă mai în faţă. Dumitru singur rămăsese cu ca-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pul gol în mijlocul mulțimii mînioase. Argații ieșiră de prin grajduri privind mirați. Vizitiul apăru cu caii să-i înhame la trăsura scoasă din șopron.

Platamonu se reculese, se sculă în picioare și întrebă cu o mutră nedumerită și prietenoasă:

— Da ce-i, oameni buni?... Cine v'a supărat?

Zeci de glasuri răspunseră deodată răcnind care de care mai vîrtos. Erau sudălmi și ocări și amenințări, toate topite într'un vacarm asurzitor din care nu se înțelegeau decît frînturi de vorbe murdare... Platamonu își rotea ochii holbați peste fețele strîmbate de furie și recunoștea țărani din Amara, din Lespezi și din Gliganu. Își opri privirea asupra lui Chirilă Păun, care era mai în față alături de fratele învățătorului Dragoș, și-i zise cu blîndețe:

— Spune tu, Chirilă, care e necazul și ce poftiți dela noi că tu știi mai bine că eu nu mă codesc niciodată să...

Chirilă Păun începu cu glasu-i moale obișnuit și vorbind urcă cele patru trepte ale ceardacului sprijinindu-se în bățul nou, încă verde, ce-l avea în stânga:

— D'apoi ce poftesc dumnealor au să-ți spuie singuri că au gură, dar eu am o răfuială mai veche pentru Gherghina cu tîlharul ăstă care...

Ajunse în ceardac și cînd rosti vorba „tîlharul", se repezi la Aristide, care ședea aiurit și cu un zâmbet nepriceput pe buze, și-i trăzni peste obraz o palmă atît de zdravănă de plescăi parc'ar-fi dat cu o lopată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu da, Chirilă! apucă să strige Platamonu.

In clipa aceea însă ţăranii tăbărau peste ei cu pumnii şi cu picioarele, tăvălindu-i pe duşumelele ceardacului. Avocatul Stavrat ţipa desperat:

— Nu mă omorîţi, fraţilor!... Eu nu-s de-aici!... Aoleu!

Din casă izbucniră strigătele d-nei Platamonu şi ale femeilor care se amestecau în sgomotul loviturilor şi al răcnetelor. Incăcrarea ţinu numai cîteva momente. Apoi răsună glasul lui Nicolae Dragoş ca o poruncă:

— Ho!... Opreşte!... Lasă-l, nea Chirilă!... Staţi, măi oameni, că noi n'am alergat pînă aci pentru nişică bătaie!... Nu mai da în el, băiete, n'auzi?... Pe grecoteiul ăsta am venit să-l jugănim, ca să nu mai poată sări pe fetele şi nevestele oamenilor!

Urmă o secundă de zăpăceală. Unele glasuri întrebară „ce-a zis", altele strigară „vrea să-l jugănească", şi iar alţii urlau „dar mai bine să-l omoare că nu-i nici o pagubă". Aristide, uluit mai mult de năvala de lovituri ce se abătuseră asupra lui, îngrămădit printre bocancii şi opincile ţăranilor, se gîndea cum s'ar putea furişa mai la o parte şi apoi să se facă nevăzut. Platamonu însă începu să sbiere îngrozit:

— Iartă-l, Chirilă!... Oameni buni, fie-vă milă!... Măi Nicolae, iartă-l şi tu!

Nu-l asculta nimeni. Cineva strigă: „Luaţi seama cu cei bătrâni!". Alţii adăogară: „Faceţi loc!... Laoparte!".

Nicolae Dragoş apucă de un picior pe Aristide, care izbutise să se strecoare puţin mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

departe, şi-l trase la mijloc, întorcîndu-l cu faţa-n sus. Pe urmă strigă ca un căprar cînd împarte corvezile:

— Aideţi, voi, Terente cu Vasilică, ţineţi-i mîinile, tu Costică şezi pe el să nu se mişte, voi ţineţi-l de picioare, aşa!... Ţineţi binc, băiete!... Hai, nea Chirilă, hai, scoate cuţitul c'ai jugănit destui porci şi eşti meşter!

El însuşi începu să descheie pantalonii lui Aristide care, dîndu-şi acuma seama ce i se pregăteşte, răcnea din răsputeri.

— Ia resfiraţi picioarele, băieţi! strigă Chirilă Păun îngenunchind tacticos cu cuţitul în dreapta. Ţine bine!

Ţăranii se îngrămădeau roată privind cu ochi lacomi spectacolul. Platamonu se aruncă nebuneşte între dînşii:

— Nu tăia, Chirilă!... Aoleu!... Omoriţi-mă pe mine, măi oameni!...Aoleo!

Cîteva braţe îl opriră pe loc, cîţiva pumni îl izbiră, iar din mijlocul cercului glasul lui Chirilă rosti cu imputare:

— Uite-aşa mă jăluiam şi eu cînd mi-am văzut pe Gherghina cu burta plină şi hoţul ăsta rîdea şi mă batjocorea!

Aristide scoase atunci un urlet de zîngănră geamurile:

— Ajutor!... Ajutor!... Aoleo!... Tată, nu mă lăsa!

In vreme ce vaietele lui de durere se îngroşau şi răguşeau şi se transformau în grohăituri şi apoi în gemete cu sughiţuri, Chirilă Păun tăia şi vorbea liniştit parc'ar fi operat un purcel:

— Taci, cocoşelul tatii, taci, că ţi-ai bătut joc destul de muierile noastre, de-acu să mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stai şi tu cuminte... Ehei, cum m'a usturat inima pe mine toată iarna şi m'am plîns şi m'am sbătut pela toţi oamenii...

Nicolae Dragoş, întunecat, se uita şi bombănea şi din cînd în cînd arunca ochii spre Platomonu care, mai deoparte, se svîrcolea în mîinile ţăranilor hohotind de plîns.

— Na, gata, uite-le! făcu Chirilă ridicându-se.

— Pune-i-le pe piept, nea Chirilă, să-şi facă tocană din ele! zise gros Nicolae Dragoş, întorcîndu-se cu scîrbă.

Cîteva rîsete izbucniră, apoi strigăte şi apoi gălăgia care se potolise un răstimp. Aristide rămăsese întins pe duşumele, gemînd. Arendaşul se smulse dintre ţăranii ce-l ţinuseră şi se aruncă la fiul său:

— Dragul tatii, dragul tatii... Of, tîlharii!

Chirilă Păun coborî cu Nicolae în curte, iar ceilalţi îi urmară lărmăluind în neştire. Platamonu însă se desmetici brusc, chemă pe nevastă-sa care leşinase de cîteva ori de groază, îi spuse că trebuie să plece imediat cel puţin la Costeşti, la un medic, altfel se prăpădeşte băiatul. Pe urmă, cu o sforţare desperată, ridică pe Aristide de jos, îl luă în braţe ca pe un copil mic şi porni cu el printre ţăranii gălăgioşi, care totuş se dădură laoparte şi-i făcură loc, să traverseze ograda pînă la trăsura pregătită de adineaori lîngă care vizitiul se învîrtea uluit. Şi păşind greu, cu feciorul în braţe, urmat de d-na Platamonu şi de două servitoare bătrîne, arendaşul strigă:

— Mitrofane, repede, caii, să plecăm la spital că moare băiatul!

Oamenii, auzindu-l şi văzîndu-i, se mai li-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

niştiră ca şi cînd i-ar fi mişcat durerea părintelui. Numai Dragoş bufni cu aceeaşi ură dispreţuitoare:

— Duceţi-vă, duceţi-vă că poate să i le puie la loc doftorii!

Nu mai rîse nimeni. Toţi se uitau cum se aşează arendaşul în trăsură, ţinînd mereu pe braţe pe Aristide, cum îi înveleşte d-na Platamonu şi cum apoi se urcă pe capră, lîngă vizitiu, cum Dumitru Ciulici şi cele două slujnice se sileau să le fie de ajutor. Apoi caii porniră spre poartă. Trecînd pe lîngă grupul de ţărani, Platamonu, cu ochii plînşi şi glasul amărît, strigă:

— Lasă, Chirilă, că Dumnezeu e sus şi are să te bată mai rău de cum m'ai lovit tu pe mine!

— Pînă la Dumnezeu m'aţi pedepsit voi destul! răspunse Chirilă Păun.

— Mama voastră de grecotei! sudui printre dinţi Nicolae Dragoş.

Trăsura ieşi uruind pe poartă. După cîteva clipe Nicolae, mai răcorit, zise:

— Acu noi am isprăvit ce-am avut de isprăvit şi ne putem întoarce acasă că mai avem şi alte treburi!

Un vlăjgan, nemulţumit, îl înfruntă:

— Da noi cum rămînem, măi vere?... Că doar nu ne-am ridicat noi numai ca să puteţi jugăni pe feciorul grecului!

— Cum, băiete, noi să vă învăţăm ce să faceţi dacă aţi scăpat de ciocoi? se înfuriă Dragoş. Voi n'aveţi cap şi minte? Ori sînteţi copii de ţîţă?... Hai, nea Chirilă! Haideţi, măi oameni, care sînteţi din Amara, că noi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

om ști ce să facem și nu i-om întreba pe dînșii!

— Așa-i, așa-i! făcură cîteva glasuri. Umblați sănătoși că nici noi n'om sta de pomană!

Totuș, după ce se depărtară Amăranii, rămaseră în curtea conacului, încurcați, încît unul chiar exclamă:

— Ce-a fost asta, măi creștini?

Apoi deodată, parcă s'ar fi mîniat că nu sînt în stare să facă nimic. începură să strige care de care, să înjure, să se îndemne:

— Puneți-i foc, măi, ca la Ruginoasa!... Stați, măi, să nu plecăm cu mîna goală!... De ce foc, fraților, mai bine să ne luăm fiecare că-s pline hambarele!... Dumnezeu și Maica Precista!... Hai, băieți, nu pregetați!... Ce ți-e frică Ioane, că nu mai sînt boieri!

Unul năvăli spre ceardac unde slujnicile dereticau lăcrimînd. Ceilalți, ca oile, năvăliră după el. Femeile fugiră în casă cu țipete de spaimă. De pe uliță soseau mereu alți țărani care prinseseră de veste că se strînge lumea la curte. Cei pătrunși în casă se înverșunau lărmăluind și spărgînd, ca și cînd s'ar fi luptat cu niște dușmani de moarte. Cîte unul ieșea încărcat cu cine știe ce lucruri care i s'au părut lui mai de preț și pleca să le ducă acasă, chiuind de mulțumire, grăbit să se întoarcă, să mai aleagă ceva pînă nu se prăpădește tot. Prin ogradă adulmecau cei veniți în urmă, iar mulți dădeau tîrcoale hambarelor. Conacul deveni curînd un furnicar de bărbați, femei, copii, toți îngrijorați să nu le iea alții înainte la împărțire...

In răstimp avocatul Stavrat, după vijelia de pumni care-l amețise de tot în primul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

moment, profitînd de vălmăşeala ce a urmat în jurul tînărului Platamonu, s'a furişat în casă şi de-acolo, pentrucă cunoştea suficient distribuirea ieşirilor (le studiase în aceste două zile tocmai în vederea eventualităţii care s'a realizat acuma), trecînd prin bucătărie, a ajuns în dosul clădirii, într'o curticică de serviciu. Deşi aiurit de lovituri şi tăvălcală, a avut prezenţa de spirit să nu se ascundă prin vre-o dependinţă a conacului, cum îi trecuse întîi prin minte, ci a escaladat gardul de uluci dinspre grădina de zarzavaturi şi a pornit curajos peste cîmp să iasă în şosea prin dosul caselor sătenilor. Niciodată n'ar fi crezut ca, la cincizeci şi şase de ani, să fie capabil de sforţări fizice atît de extraordinare. Nici nu-şi mai aducea aminte că sufere puţin de cord, că are un început de astmă, că medicul i-a interzis să alerge... Păşea ca un vînător de munte prin brazdele năclăite, prin ochiuri de bălţi, adus puţin de spinare să nu-l observe cineva, asudînd şi cu un sentiment de fericire care îi înnoia mereu puterile. Insfîrşit ultima casă! Il ispitea gîndul să se oprească, să răsufle şi să-şi usuce puţin năduşeala, dar îşi birui prudent lenea şi continuă marşul în diagonală ca să se apropie de şosea. Deodată zări o trăsură. O recunoscu, începu să strige. Glasul i se pierdea în uruitul roţilor. Il cuprinse o clipă desnădejdea. Dacă se va întîlni pe drum cu vre-o ceată de ţărani? Trăsura se depărta în galopul cailor.

— Ce tîmpiţi şi ţăranii! îşi zise dînsul cu amărăciune. Se năpustesc asupra arendaşului să-l omoare şi pe urmă îl lasă să plece

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu trăsura... Dacă ştiam rămîneam şi eu pe loc şi nu mă mai chinuiam prin hîrtoapele astea!

4.

— Trebue să plec numai decît! murmura Nadina necontenit îmbrăcîndu-se cu o grabă desperată ca şi cînd s'ar fi aprins casa. Unde mi-e pălăria?... A, trebuie să plec!

Işi adună micile obiecte de toaletă şi ceasornicul şi cîteva mărunţişuri, le înfundă în poşeta de piele roşie cu monograma ei de aur. Trecînd pe lîngă oglindă, îşi aruncă ochii fără să vrea şi se înfioră văzînd o figură străină parcă.

— O, săraca de mine! bîlbîi pierdută. Şi toate astea numai pentrucă... A, să plec repede, să...

Petre trecuse din vestibul în ceardac şi coborîse în curte unde, între timp, se mai adunaseră alţi Lespezeni. Toader Strîmbu se hărţuia cu muierea lui Dumitru Ciulici din pricina Ilenei care tot dădea să intre în casă, la cucoana ei, iar Toader îi tot aţinea calea, ba odată i-a făcut şi vînt de fata a început să bocească.

— Bine că vii, Petre, că erau să mă sfîrtice muierile! zise Toader cu un rîs larg. Da ştiu c'ai stat şi tu, Petrică!... Ori nu te-a mai lăsat cucoana să ieşi cînd a dat de bine?

— Ia taci, măi Toderiţă, nu te mai porcăi! se încruntă flăcăul. Că doar eşti om nu cîine!... Am muştruluit-o eu deajuns, n'ai grije

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tu!... Uite-acu pleacă şi ne lasă şi moşie şi tot!

— Bună treabă! făcură vre-o doi Lespezeni.

Toader Strîmbu însă se roşi deodată:

— Da ce măi, Petrică, aşa ne-a fost vorba?... Apoi d'aia mi-am tocit eu picioarele pînă aci?

— Da tu ce vrei, Toderiţă? întrebă Petre.

— Parcă ziceai că ne-a batjocorit destul şi...

— Pe tine te-a batjocorit ori pe mine?

— Dacă tu te laşi, treaba ta! urmă Toader mai înfocat. Dar eu sînt văduv, mă, şi stătut şi... Na, Ilie, ţine-mi...! adăogă brusc, întorcîndu-se către Ilie Cîrlan şi agăţîndu-i de braţ toporul. Că n'am să mă iau eu după alţii care...

Se repezi bodogănind în ceardac şi dispăru în casă. Ileana, îngrozită, apucă pe Petre de mînecă:

— Petrică, nu-l lăsa că vrea s'o omoare!

— Da fire-ar ai dracului dacă nu m'ascultă — mormăi flăcăul stăpînindu-se. Că eu i-am spus şi...

In clipa cînd Toader pătrundea în vestibul, Nadina îmbrăcată, cu poşeta în mînă, eşea din odaia de dormit. Zărind-o, ţăranul se îndreptă spre ea, zicînd cu o glumă batjocoritoare:

— Unde pornişi, porumbiţă frumoasă?... Stai, dă-mi şi mie o guriţă!

Nadina ezită un fragment de moment, apoi ţîşni ca o săgeată în salon şi închise uşa cu cheia. Intărîtat, Toader, fără a mai încerca clanţa, puse umărul în uşă şi o împinse înlăuntru.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ajutor!... Ajutor! ţipă Nadina cu ochii eşiţi din orbite.

— Nu-ţi plac, cucoană, ai? rînji Toader. Lasă, că tu îmi placi mie!

O trînti jos, îi ridică fustele'n cap. Cu o supremă sforţare Nadina mai răcni:

— Ajutor!... Ajutor!

— Nu sbiera, putoarea dracului! mormăi ţăranul, înfigîndu-i mîinile în beregată.

Glasul Nadinei se stinse parcă l-ar fi smuls din rădăcină...

Peste cîteva minute Toader Strîmbu reapăru în ceardac, cu poşeta Nadinei ascunsă în buzunarul sumanului, cu un rînjet de mulţumire pe faţă. Îşi luă toporul dela Ilie, zicînd cu un glas hîrăit:

— Hai, du-te şi tu, Ilie, că poate să mai fie caldă!

Oamenii îl priveau cu o curiozitate speriată. Ileana însă izbucni:

— Aoleu, să ştiţi c'a omorît pe coniţa!... Ucigaşule! Ucigaşule!

— Aoleu! făcu şi Petre. N'oi fi făcut una ca asta, Toderiţă?

Toader Strîmbu răspunse liniştit:

— Ba a murit ca un puiu de găină, zău aşa! Cum am strîns-o niţel să nu urle, cum n'a mai suflat...

— Aoleu! făcu Petre iarăş, mai abătut. Rău ai făcut Toderiţă, că de-acuma...

Ţăranul se uită la Petre, apoi la ceilalţi cu o mirare ce se schimba treptat în indignare şi în mînie. Pe faţa-i lătăreaţă ţepile nerase de cine ştie cînd se burzuluiau, ochii mici, înfundaţi în cap, însîngeraţi, scînteiau ca doi cărbuni aprinşi peste care suflă un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vînt năpraznic. Începu să urle ca o fiară scoasă din minți, mișcîndu-se de ici-colo parcă ar fi călcat cu tălpile goale pe jăratec, gîngăvind și spumegînd:

— Da ce-i dacă a murit?... Dar muierea mea cum a murit de nemîncare cu zilele și că nici n'am putut-o duce la doftor? Sărit-a vre-un ciocoiu că de ce-a murit nevasta lui Toader Strîmbu? Că și azi mai sînt dator și la oameni, și la popa pentru înmormîntare și-s cu copilașii flămînzi și-s fără o palmă de loc și-s stors de vlagă și muncesc pînă'mi sar ochii și n'ajung să-mi hrănesc copiii... Și voi vă supărați că i-am făcut de petrecanie în loc să săriți cu toții s'o scuipați, așa moartă, că ea de bine și de huzureală a venit să nu ne lase nouă pămîntul și să-l dea la ciocoii ei... Dar eu îi omor pe toți... care-mi pică în drum îi dau cu toporul... să nu mai rămîie picior de ciocoiu, să le piară vița și sămînța!

Invîrtea toporul deasupra capului.. Glasul răguşit avea izbucniri de trîmbiță spartă:

— Destul am răbdat și-am suferit... Acu vreau să mă răcoresc!... Trebue să beau sînge de ciocoiu, altfel îmi ard bojocii!

Se repezi cu toporul la ferestrele conacului. Geamurile și cercevelele se risipiră țăndări, pe rînd. Ceilalți țărani, molipsindu-se îndată de furia lui distrugătoare, se năpustiră și ei, cu ce le cădea în mînă, să spargă ori să dărîme ceva. Muierea lui Dumitru țipa și-și smulgea părul că-i vor prăpădi și lucrușoarele ei; în aceeași vreme Ileana dădu fuga în casă, să vază și ea ce s'a întîmplat cu conița Nadina. Pavel Tunsu ochise dintru început automobilul. Descoperind într'o magazie un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvana.ro/mdrr1901-1932

tîrnăcop, se apucă să izbească în mașină cu atît mai mînios cu cît nu izbutea s'o sfărîme destul de iute și de vizibil. Cînd însă băgă de seamă că a spart rezervorul de benzină, lăsă jos tîrnăcopul, smulse o mînă de fîn din podețul de lîngă șopron, făcu un șomoiog, se scotoci prin buzunare pînă găsi un chibrit, aprinse binișor fînul, așteptă nițel să ardă cu flacără și pe urmă îl aruncă subt automobil, pe băltoaca ce se scursese între timp. O flacără albăstruie învălui deodată mașina, se ridică pînă la coperișul de șiță, se prelinse în podurile cu fîn dealături. În cîteva clipe acareturile erau cuprinse într'un nour uriaș de fum din care țîșneau limbi galbene în răsuciri neliniștite.

— Foc!... Foc! izbucniră oamenii cu o bucurie sălbatecă.

— Uiuiu, cum îmi încălzește inima! răcni Toader Strîmbu cu fața jilavă de sudori alergînd spre acareturile aprinse parc'ar fi vrut să se arunce'n foc.

Lîngă cerdac Petre Petre rămăsese zăpăcit, uitîndu-se ca prin vis la lumea ce viermuia prin curte. Numai într'un tîrziu văzu că nici Matei Dulmanu nu s'a clintit din loc.

— Măi Petrică, ia să scoatem pe cucoana din casă, că dă focul peste dînsa și-ar fi mare păcat să ardă în flăcări...

— Că bine zici, nea Matei — aprobă repede Petre. Că oamenii și-au pierdut de tot mințile!

Tocmai atunci Ileana eșea din casa primejdiilor, ținînd în brațe pe Nadina, învălită într'un cearceaf alb.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndr1901-1932

5.

Drapelul părea în doliu. Când veni, Joi dimineaţa, pela zece, la redacţie, Titu Herdelea nu văzu nici măcar pe Roşu la faimosul birou încărcat de ziare. Află, ce-i drept, că a fost şi a plecat adineaori lăsând vorbă că se întoarce într'o jumătate de oră.

Tînărul Herdelea întîrziase pentrucă trecuse pe la Interne, la Modreanu, după informaţii despre Argeş, cum promisese eri lui Grigore Iuga. N'a aflat nimic. Dealtfel ascară Grigore a vorbit la telefon cu directorul prefecturii dela Piteşti care i-a spus că prefectul Boerescu e tocmai prin judeţ şi aşteptat să sosească în cursul nopţii, că deocamdată e linişte şi nu s'au semnalat nicăiri tulburări, deşi pericolul contaminării e mare din pricina vecinătăţii cu nebunia din Teleorman. Titu l-a căutat eri toată după amiaza şi deabia seara l-a găsit la Predeleanu. Grigore s'a scuzat cu gluma că, totdeauna cînd vrea să-l găsească sigur, să întrebe întîi la casa Predeleanu fiindcă în vremea din urmă mai mult stă aici decît acasă. Herdelea a zîmbit; cam observase el că, în afară de prietenia lui Predeleanu, ochii frumoşi ai d-rei Olga Postelnicu nu sînt chiar străini de asiduităţile tînărului Iuga.

Pe Gogu Ionescu l-a întîlnit eri după prînz. Şi el telefonase la Piteşti. Era mai abătut şi avea ochii mereu umezi parcă o presimţire

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

i-ar fi ros sufletul, oricît încerca Eugenia să-l liniștească.

Firește, Titu Herdelea își împărțise timpul așa încît să fie acasă la cinci, cînd trebuia să vie Tanța. A venit foarte punctual și s'au îmbrățișat și au plîns puțin amîndoi de bucuria revederii. Lucrurile importante, pe care i le prevestise în scrisorică, nu prea aveau importanță. Că Jenică s'a despărțit de d-na Alexandrescu a treia zi după ce s'a mutat Titu, că nu i-a cerut el să îndepărteze pe Titu ci d-na Alexandrescu a vrut să-i rămîe camera pentrucă pe Mimi a izgonit-o definitiv bărbatul ei, că d-na Alexandrescu a căutat să facă scandal, că a venit la ei și s'a certat cu toți foarte urît, chiar Tanței i-a strigat în gura mare că s'a tăvălit cu chiriașul ei, că totuș Jenică a rămas bun despărțit de ea și s'a logodit îndată cu fata subdirectorului, că dealtfel Jenică s'a purtat ca un adevărat cavaler desmințînd energic ocările Lenuței față de părinții lor... Titu Herdelea a ascultat cu mult interes toate acestea întîi fiindcă i le spunea Tanța și apoi pentrucă tot ce o privea pe ea îl pasiona în realitate mai mult ca orice. Induioșat, îi mărturisi că, dacă ar avea o situație materială cît de cît asigurată, mîine ar lua-o de nevastă și că, în orice caz, ea tot a lui trebue să fie pentru totdeauna. Iar, drept legămînt, de-aci încolo, în loc de alte mîngăeri, are să-i zică numai „mireasa mea"...

— Venișî, puiule? Bravo! murmură Roșu intrînd și găsind pe Titu cu nasul în jurnale. Va să zică gata, ai?... După amiazi avem guvern nou!

Și după ce mai răsfoi cîteva gazete:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ai văzut cum au schimbat macazul onorabilii?... Acuma nu mai e vorba de lupta sfîntă a ţăranilor. Acuma sînt numai tulburătorii ordinei publice împotriva cărora trebuesc mijloace energice de represiune. Nu ţi-am proorocit eu toate astea de-acum trei săptămîni, puiule? Dar să vezi curînd-curînd cum o să puie şi tunurile în bătaie ca să sugrume lupta sfîntă pe care au glorificat-o pînă ieri! Nu observi? I-au dat zor cu lupta sfîntă şi cu să nu curgă o picătură de sînge romînesc exact pînă eri, adică pînă în ceasul cînd au fost siguri că vin la putere. Ceeace înseamnă că au dat foc ţării cu premeditare şi fără nici un scrupul, căci ruina ţării, pentru ei, n'are importanţă, ci numai acapararea guvernului, chiar al unei ţări ruinate... Degeaba, sînt odioşi, amice! Eu nu fac politică şi-mi sînt indiferente partidele cu aşa zisele lor ideologii, dar ăştia sînt îngrozitori!

Sbîrnîitul telefonului îi întrerupse indignarea:

— Alo!... Da, da, *Drapelul!*... Domnul Herdelea? Aici... Poftim!

Era Gogu Ionescu care cerea ştiri noui, pentrucă azi i-a fost imposibil să mai vorbească la Piteşti. Titu îi promise că va trece dela Modreanu pe la dînsul.

— De, bieţii oameni, se frămîntă şi suferă pentrucă domnii ăştia au vrut cu orice preţ să ica guvernul! zise secretarul de redacţie iar, parcă întreruperea l-ar fi întărîtat. Şi cîţi o să mai sufere şi cît sînge are să mai curgă! Că ăştia vor ucide pe ţărani cu aceeaşi dezinvoltură cu care i-au îndemnat la răzmeriţă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Ba te asigur că vor găsi chiar instigatori ai dezordinelor. Evident nu pe ministrul care a proclamat lupta sfîntă. Nu, dragă! Pe tine, pe mine, pe vre-un învățătoraș sau preot care nu e în partidul lor, pe vre-un socialist...

Iar întrerupse telefonul. Grigore Iuga anunța că va trece să iea pe Titu, să meargă împreună la Interne. Apoi mai bine de o oră și jumătate Roșu își revărsă asupra docilului redactor toată înțelepciunea-i politică.

Deși extrem de hărțuit, mai ales cu schimbarea guvernului, Modreanu primi pe Grigore Iuga cu mare afabilitate, îi reaminti întîlnirea din tren și palavrele lui Rogojinaru și pe urmă spuse că i-a parvenit azi dimineață o notă telefonică dela Pitești cum că în cursul nopții s'a semnalat incendierea de către țărani a unui conac în sudul județului, cătunul Ruginita sau Ruginoasa, nu s'a putut recepta exact numele fiindcă prefectul, care telefona personal, era foarte agitat și morfolea vorbele. Modreanu adăogă că, pentru a avea deslușiri complecte în privința Argeșului, a chemat el acum vre-o oră Pitești și a vorbit cu prefectul, care i-a comunicat că legătura telefonică și telegrafică cu partea de jos a județului ori s'a deranjat ori a fost distrusă, așa că nu are nici o informație mai nouă pînă ce îi vor sosi prin eventuali curieri. Prefectul a mai subliniat că știrea despre arderea cătunului Ruginoasa a raportat-o cum a primit-o și el telefonic dela Costești, cu toate că el personal n'o crede exactă, poate să fi fost chiar vre-o farsă de prost gust, deoarece dînsul numai azi noapte a sosit din județ și a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

constatat tocmai în regiunea respectivă ordine perfectă.

— Prefectul d-voastră e o persoană foarte distinsă, dar de un optimism excesiv de robust! surîse Modreanu.

Grigore Iuga îi mulţumi călduros. Mai vorbiră două minute despre schimbarea guvernului. Tânărul Iuga spuse că pentru postul de prefect la Argeş ar fi desemnat prietenul său, avocatul Baloleanu; cel puţin el o ştie dela Baloleanu însuşi. Modreanu cunoştea, firește, pe Baloleanu şi socotea că ar fi un prefect eminent tocmai pentru vremurile acestea tragice...

Pe drum Grigore comunică lui Titu că, dacă într'adevăr va fi numit Baloleanu, va pleca şi el neapărat spre Amara în tovărăşia noului prefect. Mărturisi că e foarte îngrijorat de soarta bătrînului. Oprindu-se în faţa Teatrului Naţional, pe trotuar, Grigore Iuga îşi consultă ceasornicul şi şopti cu o tristeţe amară în glas:

— Douăsprezece şi jumătate... Doamne, Doamne, ce-o fi acuma la Amara?

6.

Pînă la amiază toată Amara ştia isprăvile celor ce plecaseră de dimineaţă la Lespezi şi la Gliganu. Firește, trecînd din gură'n gură, întîmplările se umflau. Astfel se povestea că au fost jugăniţi amîndoi grecii, şi bătrînul, şi feciorul, că pe grecoaică a omorît-o cu securea un om din Gliganu şi că avocatului din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bucureşti i-au tăiat limba ţăranii şi apoi l-au izgonit din sat, desculţ şi numai în izmene. La Lespezi toţi bărbaţii şi-au bătut joc întîi de cucoana cea frumoasă, pe urmă Toader Strîmbu i-a sucit gîtul ca unui puiu de găină şi a asvîrlit-o în foc, iar Pavel Tunsu a bătut pe neamţ pînă l-a lăsat mort lat... Totuş ţăranii s'au întors mai mult răsfiraţi, nu grămadă cum porniseră, şi deaceea nu s'a prea băgat de seamă cînd au trecut spre casele lor. Numai Pavel Tunsu a trecut chiuind ca un nebun şi pe Toader Strîmbu l-ar fi văzut cineva cu o traistă grea în spinare despre care alţii au aflat c'ar fi fost plină cu galbeni şi giuvaiere luate dela cucoana omorîtă.

Primarul Ion Pravilă lăsase azi pe secretar la cancelarie, iar el stătu pe-acasă. Ştia toate cîte se petreceau în sat, dar nu voia să se mai amestece în nici un fel. Aflase că sînt unii oameni care şi-au pus în gînd să-l bată măr şi să-i aprindă casele din ură că i-ar fi năpăstuit cîndva. Şi din pricina asta socotea cuminte să-i lase pe săteni să-şi facă mendrele cum îi taie capul. De ce să-şi primejduiască dînsul viaţa şi averea dacă lumea s'a smintit? O să-i desmeticească curînd-curînd stăpînirea şi atunci se vor căi amarnic. Pînă atunci el trebue să joace cu lupii ca să nu-l sfîşie.

Secretarul Chiriţă Dumitrescu, plictisindu-se singur în toată cancelaria, a chemat înlăuntru cele două străji şi desbătea cu ele întîmplările. Dezaproba şi dispreţuia sălbătăciile ţăranilor şi lua partea boierilor cu entuziasm, considerîndu-se făcînd parte din boierime. Avea oglinjoara pe biurou şi vorbind îşi a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

runca deseori ochii să se admire sau să-şi mai aranjeze gulerul şi cravata...

Dela curtea Iuga pînă la jandarmerie, după întoarcerea dela Ruginoasa şi întrevederea cu bătrînul Miron, primarul a avut de dimineaţă o mică ciocnire amicală cu Boiangiu, fiecare căutînd să treacă asupra celuilalt atribuţiile poliţieneşti şi menţinerea ordinei în sat. La despărţire Pravilă a declarat că el se spală pe mîini, că nu mai are nici o putere. Plutonierul i-a răspuns cu o înjurătură în general şi apoi cu observaţia acră că numai la greu e bun jandarmul, încheind ameninţător:

— Să nu mă scoateţi pe mine din ţîţîni că pe urmă vă împuşc pe toţi ca ciorile, mama voastră de ţopîrlani!

Boiangiu îşi făcea curaj înafară, dar în sine-şi era pierit rău. Deocamdată socotea să se mai odihnească puţin fiindcă azi-noapte deabia apucase a aţipi cînd l-au sculat şi acum se simţea frînt de somn. Unde să mai aibă răgaz de odihnă? A trebuit să se certe vre-un ceas cu Didina de era gata-gata s'o bată dacă nu sărea caporalul. Pe urmă a aflat despre plecarea grupului de ţărani spre Lespezi, desigur nu cu gînduri paşnice. Pe urmă au venit veştile despre isprăvile oamenilor. Şi însfîrşit Lazăr Odudie, vătăşelul arendaşului Cosma, adineaori, speriat, că o seamă de oameni dau mereu tîrcoale conacului şi că i-e frică să nu-i puie foc.

Intre timp, după ce a isprăvit cearta cu nevastă-sa, a ţinut un fel de consiliu de război cu toţi patru jandarmii. Pentrucă sînt puţini trebuie să se prefacă a ignora dezordinele din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

satele vecine care s'au petrecut sau care se vor petrece. Chiar în Amara vor închide ochii faţă de abaterile mai mici, cum au şi făcut dealtfel de vre-o cîteva zile de cînd se frămîntă mai stăruitor lumea, dar vor împiedica cu energie devastările sau incendiile. In caz de nevoie, întreg postul va ieşi complect înarmat ca să facă impresie mai puternică. Armele însă nu vor fi încărcate, ci se vor încărca la faţa locului, deasemenea pentru a speria mulţimea. Dacă, Doamne fereşte, s'ar ajunge să fie silit a comanda foc, prima oară vor trage peste capetele oamenilor şi numai cînd nici asta n'ar avea rezultatul dorit, se va trage în plin. In aşteptare nimeni nu mai părăseşte postul şi toţi vor fi pregătiţi pentru orice eventualitate cu echipamentul şi armamentul la îndemînă.

— Măi Odudie, măi — zise Boiangiu vătăşelului reclamant — ieа seama că vouă acuma numai a revoluţii vi se năzare cum vedeţi doi oameni stînd de vorbă, aşa de viteji sînteţi, măi Odudie!

— Dom'le plutonier, eu nu mai răzbesc cu oamenii! făcu Lazăr Odudie resemnat. Matale să faci ce vrei, dar eu a trebuit să-ţi spun, că pe urmă, cînd s'or întoarce boierii, să nu mă iea pe mine la rost că n'am purtat de grijă avutului dumnealor...

Plutonierul trimise mai tîrziu pe jandarmul Bogza, care era mai desgheţat, să constate situaţia reală. Bogza aduse veşti mai rele. Conacul propriu-zis încă n'a fost atins, dar încolo e haram şi oamenii cară fără sfială cu sacii şi cu tîrnele porumb, fasole, grîu, ce se găseşte. Au venit mulţi şi din Vaideei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la împărţeala pe tăcute. Toate hambarele au fost sparte încă de azi-noapte. Un argat i-a spus că pîndarii arendaşului sînt cei mai înverşunaţi şi că tocmai ei ar fi chemat lumea la pradă. De fapt chiar Odudie pare a se fi înţeles cu ţăranii că lui nu-i pasă ce fac dînşii cu hambarele şi cu celelalte, numai de conac să nu s'atingă, dar acuma a prins de veste că oamenii umblă să dea foc conacului sau măcar să-l strice şi deaceea a venit să reclame. Acolo totuş nu e multă lume căci fiecare iea ce doreşte şi pleacă. In bătătura cîrciumii însă sînt vre-o cincizeci, poate şi mai mulţi, care stau de vorbă sau complotează.

Boiangiu se încruntă. Va să zică nu se astîmpără deloc ţopîrlanii? Totuş, prudent, hotărî să-i lase în pace. Dacă nu fac tărăboiu, de ce să-i stîrnească?

Peste mai puţin de jumătate ceas un jandarm, care stătea prin ogradă, năvăli în biuroul şefului, raportînd cu sufletul pe buze:

— Dom' plotonier, foc!... Arde conacul!

Şeful ieşi speriat afară. Da, în direcţia conacului lui Cosma Buruiană bolboceau nouri groşi de fum. Nu mai putea rămînea nepăsător. Ar risca să fie trimis în judecata consiliului de războiu dacă s'ar afla, şi s'ar afla cu certitudine, că jandarmii nu s'au mişcat nici cînd ţăranii au pus foc conacului. Dădu cîteva ordine şi se echipă repede şi dînsul în vreme ce Didina striga, frîngîndu-şi mîinile:

— Silvestre, Silvestre, iea seama să nu te omoare!

Boiangiu era calm. Se stăpînea. Işi zicea că mare lucru n'are să fie nici acuma. Doar să patruleze puţin, să facă act de prezenţă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu vrea să aţiţe pe ţărani, ci să-i liniştească. Nu va lua cunoştinţă că focul a fost pus, ci va proceda ca şi cînd ar fi un incendiu oarecare... Mai tîrziu, după ce se vor fi calmat spiritele, va întoarce el foaia şi se va răfui cu toţi zurbagiii de azi.

In colţul cîrciumii, la încrucişarea spre conac, uliţa era cuprînsă de ţărani. Plutonierul, în fruntea celor patru jandarmi, se apropia cu paşi rari, cu o figură deschisă şi puţin surîzătoare ca să le arate că nu vine cu intenţii duşmănoase. Ţăranii tăceau şi îi priveau parcă cu indiferenţa cu care privesc îndeobşte pe trecătorii străini. Numai cînd jandarmii ajunseră la doi paşi, le făcură atîta loc cît să se strecoare prin mulţime. Boiangiu întrebă în glumă:

— Da ce, băieţi, nu ne lăsaţi să trecem?

— Apoi ce să mai treceţi că arde el şi singur! strigă un glas batjocoritor.

Plutonierul se făcu a nu pricepe batjocura şi se opri în mijlocul lor, zicînd

— De ars văd eu că arde, dar noi trebue să ne facem datoria! Ori tu zici că nu, măi Serafime? adăogă către Serafim Mogoş care se afla char în faţa lui, întunecat şi dîrz.

Mogoş dădu din umeri, fără a răspunde. In locul lui glăsui Trifon Guju:

— Datoria matale lasă c'o ştim noi... E uşor să baţi oamenii cînd ai puterea în mînă să-i chinueşti!

— De, dacă aşa e slujba, Trifoane? făcu Boiangiu tot împăciuitor, mai ales înţelegînd că ţăranii umblă să-l întărîte.

— Dar tu ai gustat din papara asta, ori nu?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bufni deodată Serafim Mogoș. Ca să-ți arăt eu cum e, soarele și anafura și...

Îi cîrpi, una după alta, fulgerător, două palme zdravene pe obraji. Boiangiu nici nu mai avu timp să se dumirească. Într'o clipire loviturile îl copleșiră din toate părțile. Văzu ca prin vis că Trifon Guju i-a smuls pușca de pe umăr. Își ferea capul, lăsîndu-l pe piept și instinctiv nu căuta decît să scape din mijlocul mulțimii. Țăranii urlau și loveau. „Dă bine, mă!" „Arde-l"!" „Fugi! Fugi!" În spate auzea glasurile jandarmilor, spăimîntate: „Nu da!" Se avîntă cu capul înainte să-și croiască o trecere.

Iureșul ținu numai cîteva minute. Cu toată răpăiala de pumni Boiangiu izbuti să înainteze și simți curînd că s'a rărit mulțimea după rărirea loviturilor ce le primea. În urma lui încăierarea continua însă cu aceeași furie parcă țăranii n'ar fi băgat de seamă că el s'a smuls dintre dînșii.

— Fugi!... Fugi! răsunau împrejurul lui glasurile batjocoritoare.

Fără să-și dea el seama, picioarele ascultau singure îndemnul și alergau mîncînd pămîntul. Alți pași tropoteau în urmele lui, ar fi vrut să vază cine sînt, dar îi era frică să se uite înapoi. Strigătele continuau. După cîteva clipe de goană zări la dreapta o poartă deschisă larg. Recunoscu casa lui Marin Stan. Dădu buzna pe poartă, trecu prin ogradă spre grădină. Un cîine încercă zadarnic să-i ație calea hămăind cu mare furie. Deabia între pomii din dosul casei își încetini fuga și întoarse capul. După dînsul veneau cu aceeași iuțeală desperată cei patru jandarmi la in-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tervale care arătau în ce ordine au scăpat din încăierare. Toţi patru erau fără arme, ca şi şeful, iar doi în capul gol, pierzîndu-şi capelele pe cîmpul de luptă. Ţăranii victorioşi, ajungînd în dreptul casei, se opriră şi numai deacolo huiduiau şi înjurau, arătîndu-şi pumnii şi învîrtind puştile rămase în mîinile lor. Mai liniştit oarecum, după ce a constatat că subalternii îl urmează, plutonierul întoarse iar spatele oamenilor care vociferau şi continuă retragerea prin grădini, într'un ritm mai cumpătat, gîndind că se va uni cu trupa la adăpost şi zicîndu-şi, pe măsură ce se recules:

— Noroc că n'au fost încărcate armele, altfel tîlharii ne omorau!

Pe cînd jandarmii dispăreau pipăindu-şi cucuiele şi coastele, ţăranii comentau bătălia cu rîsete şi glume, cu sudălmi şi ocări. Trifon Guju bălăbănea o puşcă în aer şi chiuia şi striga cu o vioiciune ce nu se potrivea deloc cu faţa lui morocănoasă:

— Acu-i acu, fraţilor!... Acu-i acu!

Vestea izgonirii jandarmilor se răspîndi repede dintr'un capăt la altul al satului, împrăştiind o bucurie parcă tuturor li s'ar fi ridicat o piatră de pe inimă. Băieţelul cel mai mic al Smarandei, care se nemerise prin preajma cîrciumii şi văzuse bătaia, goni într'un suflet pînă acasă şi începu din ogradă:

— Nea Petrică! Mamă! I-au alungat... pe jandarmi... oamenii... şi i-au bătut... şi...

Petre venise dela Lespezi mai demult şi nici nu mai ieşise din casă. Era bosumflat şi tăcut ca şi cînd ar fi băut numai fiere. Deabia,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a schimbat două vorbe cu maică-sa şi nici nu a vrut să mănînce. Bombăni cu imputare:

— Bine că s'au dus dracului că n'au fost buni la nimic!

7.

Pela ora şase Bucureştii răsunau de strigătele ţigănuşilor:

— Ediţie specială!... Noul guvern!... Manifestul către ţară!

Grigore Iuga, de cînd se întorsese dela ţară, mînca în fiece seară la Predeleanu. I-ar fi fost peste putinţă să stea acasă cu mătuşă-sa Mariuca, să-i asculte fleacurile clevetitoare, sau pe la restaurante ori la club cu prieteni care pînă eri mureau de dragul ţărănimii şi propovăduiau împărţirea moşiilor, cu gîndul ascuns că tot nu se va întîmpla şi cu mîndria că totuş pot părea drept spirite înaintate, iar azi reclamau vehement să fie rase cu tunul toate satele care s'au revoltat şi ţăranii să fie bătuţi pînă la sînge, toţi, fără excepţie, ca să servească de pildă şi să nu mai îndrăznească nici pe viitor să ridice capul niciodată. Cu Victor se înţelegea, ca totdeauna, şi apoi găsea la ei o atmosferă care-i era necesară mai ales acuma, cînd tatăl său sta singur la ţară în primejdie, iar el aici fără nici o posibilitate de a-i sări în ajutor.

Mergînd, strînse toate ediţiile speciale, să le citească şi să le comenteze împreună cu Victor. Pe el nu-l interesa compoziţia guvernului, ci manifestul în care se svonea că vor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fi anunţate mari reforme care vor opri imediat agitaţiile ţăranilor, fără să fie nevoie de represiune armată.

Pînă la masă avură timp să răsdiscute toate măsurile cuprinse în manifest, fără a se putea pune totuş de acord. Predeleanu socotea că guvernul debutează excelent şi că manifestul e o ramură de măslin în mîna celor ce vor fi trimişi să liniştească pe ţărani. Mai mult nu se putea promite, în deosebi subt presiunea tulburărilor. Grigore credea dimpotrivă că pentru lumea satelor răsculate reformele promise vor părea o batjocură. Oamenii vor pămînt, au dat foc şi au făcut cruzimi ca să rămîie stăpînii pămîntului, iar guvernul nou vine şi, în loc de pămînt, îi scuteşte de nişte taxe, le făgăduieşte să le arendeze lor moşiile Statului, să uşureze învoielile cu boierii şi alte asemenea lucruri care ar fi fost foarte bune înaintea de izbucnirea răzmeriţei, pe cînd azi...

— Eu am fost la Amara numai acum cîteva zile şi am pipăit pulsul ţăranilor! urmă Grigore. Cu vre-o lună înainte umblau şi se sbăteau să cumpere moşia Babaroaga. Azi nici prin gînd nu le mai trece aşaceva. Azi pretind foarte simplu să li se împartă toate moşiile. Şi acestor oameni vrei d-ta să le duci acuma pe tavă făgăduieli de scutiri de taxe?... Ridicol!

— Ei bine, atunci va trebui să intervie forţa ca să-i potolească întîi, iar pe urmă, cînd se vor desmetici, vor pricepe şi ei însemnătatea măsurilor ce s'au luat în favoarea lor! zise Predeleanu senin.

— Da, aşa! aprobă tînărul Iuga. Să nu um-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

blăm cu ipocrizii! Ţăranii s'au revoltat — să iasă armata să-i pedepsească. Punct. Reformele se discută cu oameni sănătoşi, nu cu bolnavi sau cu exaltaţi. Manifestul e o ipocrizie în plus, deaceea mă supără. Potolirea răscoalei nu se poate face fără vărsare de sînge. In loc să tragă cu gloanţe direct în răsculaţi, guvernul trage întîi în vînt cu manifestul, ca să se poată spăla pe mîini mai tîrziu că n'a vrut vărsare de sînge, dar... Un bizantinism ieftin care va exaspera pe nenorociţii de ţărani şi va face să se cheltuiască mai mult sînge!

Tecla le interzisese să discute la masă despre răscoale şi politică. Vorbiră aproape numai despre Miron Iuga. D-na Predeleanu observă într'un rînd:

— Numai cînd îmi închipuiesc că Victor ar putea fi singur la ţară în zilele astea, parcă îmi vine să înebunesc!

Grigore Iuga aruncă o privire spre Olga.

Tocmai atunci Predeleanu întrebă:

— Apropos, Grigoriţă... Să mă ierţi dacă sînt poate indiscret sau, ştiu eu, nedelicat. Am auzit că nevastă-ta...

— Fosta! rectifică Grigore repede roşind.

— Da, fosta ta nevastă ar fi plecată acuma la ţară... Adevărat? Fiindcă ar fi ceva...

— Nu ştiu! murmură tînărul Iuga întunecîndu-se. Pentru mine e moartă demult.

8.

Logofătul Bumbu ţinea în curent pe bătrînul Iuga cu cele ce se petreceau în sat, cum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

îi poruncise. De azi-dimineaţă, de cînd a aflat despre Ruginoasa, boierul l-a chemat de cîteva ori, luîndu-l cu aceiaşi întrebare:

— Ei, ce ispravă au mai făcut oamenii noştri?

Bumbu i-a ascuns numai uciderea Nadinei de teamă să nu se încăpăţîneze şi să plece la Lespezi să se convingă. Cînd l-a întrebat de soarta cuconiţei, a răspuns că n'a auzit nimic, dar probabil că nu mai este în sat. Iuga a exclamat bucuros:

— Evident. Nici n'avea ce să caute ea aici acuma. Bine c'a avut automobilul, să o poată şterge la timp, altfel cu oamenii noştri cine ştie ce batjocură i se putea întîmpla...

După cină bătrînul a eşit în curte, singur, ca în toate serile bune, să facă puţină mişcare înainte de a se culca. Cerul era curat, vînăt închis, cu stelele tremurătoare ca nişte picături de rouă. Răcoarea primăverii îi înviora paşii. Ocoli clădirea cea nouă pe aleea prunduită, curăţată proaspăt, merse spre poarta cea mare dinspre uliţă. Printre copacii parcului vedea în faţă, aproape, parcă numai la cîţiva metri, focul ce mistuia conacul lui Cosma Buruiană. Ardea potolit, fără flăcări mari, cu o roşcaţă ce păta văzduhul. Era ora zece. Furia incendiului se mulcomise, ca şi gălăgia ţăranilor care se auzise pînă aici în liniştea amurgului. Satul dormea, parcă toate cîte se întîmplaseră în cursul zilei ar fi fost în vis. Numai lumina focului dovedea că n'a fost vis... In stînga, mai departe, altă pată roşie pe cer. Acolo a ars şi arde conacul din Lespezi, dacă nu şi cel din Gliganu. Chiar şi în dreapta, spre Ruginoasa, mai stăruia o undă roză.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce mai ardea, ardea tihnit, fără grabă, cum se cuvine cu rămăşiţele.

— Niciodată n'aş fi crezut ca oamenii mei să fie cei mai ticăloşi, ca tocmai ei să ducă la vecini ticăloşia şi să-i înveţe neomeniile! îşi zise Miron Iuga, oprindu-se o clipă lîngă poartă. Toate silinţele mele cu ei n'au folosit nimic! Degeaba, ţăranul e destinat să rămîe sălbatec pînă la sfîrşitul lumii.

Se întoarse, ocoli casa pe dincolo, trecu pe lîngă clădirea veche în grădina mare din dos, unde nu erau arbori şi se deschidea o vedere mai largă. In suflet îi picura tristeţea din ce în ce mai apăsătoare. Pînă azi dimineaţă, în ciuda tuturor întîmplărilor şi svonurilor, a fost convins în adîncul său că oamenii lui vor sta liniştiţi chiar dacă de jur-împrejur toate satele s'ar răscula. Se simţea atît de înfrăţit cu ei prin toată viaţa sa şi a înaintaşilor săi încît i se părea peste putinţă ca ţăranii să nu aibă instinctul aceleeaşi frăţii.

— Ar fi trebuit să mă duc totuş la Ruginoasa să-i dojenesc! îi fulgeră iar prin creeri gîndul care-l frămîntase toată ziua şi pe care-l înlăturase mereu. Te pomeneşti că ţăranii vor crede că mi-a fost frică şi...

Ajunsese la marginea grădinii, unde începea ogorul. Conacul rămăsese în urmă. Felinarele din curte pîlpîiau galben de departe ca nişte sfioase candele de veghe. Se opri şi se întoarse pe loc să mai vază cum ardea conacul lui Buruiană. Bătrînul avu subit o strîngere de inimă. Privind de-aici, focul părea că mistuie chiar propriile-i clădiri. Pata roşie pe cer era mai sîngeroasă şi pe ea se zugrăveau contururile conacului Iuga ca nişte ruine arse

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi încă fumegînd. Gîndul i se risipi. Altele îi luară locul, înăbuşite însă şi ele:

— Asta nu se poate!

La stînga se deslușea mai bine incendiul dela Lespezi, parcă s'ar fi apropiat şi s'ar fi înviorat. Intre cele două focuri însă bătrînul Miron descoperi o nouă rană purpurie pe orizont mărindu-se văzînd cu ochii şi înălţîndu-se pe cer.

— Intr'acolo vine Cantacuzu... Va să zică şi la căpitanul Grădinaru au început! murmură privind cu atenţie şi examinînd limbi de flăcări ce se îngroşau.

Invîrtindu-se spre stînga în direcţia Babaroaga şi Vlăduţa, adăogă în sine:

— Colonelul văd că a scăpat pînă acuma...

Spre Curteanca însă, mai la stînga, ardea conacul lui Popescu-Ciocoiul, apoi în jos, pe valea Telcormanului, conacul generalului Dadarlat la Humele şi al lui Ioniţă Rotompan la Goia.

— Ei, săracul Ioniţă! îşi zise Miron. Şi pe dînsul l-au prădat...

Focul dela Goia apărea, de unde privea bătrînul, alături de Ruginoasa, dar mult mai viu, semn că începuse mai recent.

Alte învolburări de flăcări se zăreau mai jos de Ruginoasa, poate la Orodelu sau la Izvoru. Apoi altele deasupra pădurii Amara, poate la Dumbrăveni...

— Pretutindeni, pretutindeni foc şi prăpăd! se gîndi Miron ajungînd iarăş cu faţa spre conacul său, după ce făcuse pe loc înconjurul orizontului. Am rămas ca o insulă.

Noaptea înegrise văzduhul complect. Nici o adiere şi nici un sgomot pe întreg cuprin-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mon/1901-1932

sul. Bătrînul nu auzea, în tăcerea profundă ce-l împresora, decît propria-i respiraţie care părea aspră ca un horcăit. Şi de jur-împrejur focurile mute ca plăgile unui trup uriaş răstignit pe pămînt din care se înalţă aburii roşii cutropind întreg văzduhul.

Stînd nemişcat în întunerec Miron Iuga simţi o înfiorare parcă s'ar fi lăsat brusc un val de frig. Porni înapoi cu ochii la conacurile lui deasupra cărora se svîrcoleau luminile focului. Şi iar murmură dîrz:

— Asta nu se poate!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL X.

SÂNGELE

1.

In zorii zilei de Vineri ţăranii din Amara se sculară fiecare cu grija să nu i-o ia ceilalţi înainte. Unii mai sîrguitori au cărat pînă noaptea tîrziu dela conacul arendaşului ce-au putut mîntui din flăcări. Baremi Pavel Tunsu s'a bătut, de erau să se omoare, cu Iacob Mitruţoiu, din pricina unui juncan pe care pusese mîna să-l ia acasă şi de care pîndarul zicea că-i al lui, că l-a ochit mai bine de o săptămînă cum poate mărturisi şi Zamfir Chelaru... Cînd a izbucnit focul s'au bucurat grozav toţi, dar pe urmă le-a părut rău că l-a pus cine l-a pus înainte de-a fi adunat ce era folositor, mai ales după ce au scăpat de grija jandarmilor. Acuma s'au prăpădit degeaba atîtea bunătăţi în flăcări. Şi tocmai cei săraci s'au ales cu mai puţin că ei întîi n'au

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdr:1901-1932

îndrăznit şi cînd au îndrăznit nu mai aveau ce alege.

Ignat Cercel se făcu borş de cum deschise ochii, fiindcă muierea nu era mulţumită deloc că n'a luat şi un purcel ca să aibă şi copilaşii ei cu ce să-şi mai îndulcească inima. Inzadar îi amintea bărbatul că a adus trei saci de porumb, să le ajungă pînă'n miezul verii, de era să-şi rupă spinarea, că toată noaptea l-a durut mijlocul, ca o ţinea lanţ cu purcelul.

— Măi muierea dracului, dar cum era să aduc eu cogemite porcul? In spate? strigă Ignat. Că doar porcul nu merge ca omul ori ca boul, să-l mîi dinapoi!

— D'apoi alţii cum au luat, bărbate?... Şi încă oameni cari au tăiat cîte doi porci de Crăciun, nu ca noi de ni l-a mîncat perceptorul, mînca-l'ar şerpii şi pe el să-l mănînce! Doar îmi spuse aseară Tinca lui Ioniţă că şi ginerele popii şi-a băgat în coteţ trei purceluşi dela arendaşul...

Aici Ignat ar fi recunoscut dreptatea muierii dacă n'ar fi fost prea supărat. De fapt dînsul, lăcomindu-se la porumb, ca săracul care n'are de mămăligă, nici nu s'a gîndit ieri de loc că s'ar putea sau ar trebui să-şi rostuiască un porc. Răspunse deci furios:

— Ba să se bage dracii 'n pielea ta cea afurisită că te faci a nu şti că popa şade numai peste drum de conac şi-i venea uşor lui Filip să treacă drumul cu toţi porcii arendaşului!

Se mai învîrti puţin prin casă şi prin bătătură, apoi luă un streang şi plecă drept la locuinţa perceptorului. Ştia că Bîrzotescu a fugit, împreună cu nevastă-sa, încă de ieri dimi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neaţă, cu noaptea 'n cap, îndată ce a văzut focul dela Ruginoasa. De frică nici n'au cutezat să o apuce pe drum, ci prin grădini şi peste cîmp, fiecare cu cîte-o bocceluţă în spinare. Vre-o doi oameni i-au întîlnit, dar i-au lăsat dracului că prea erau speriaţi. In casă rămăsese numai o toantă de slujnică să păzească averea ce şi-o încherbălise Bîrzotescu de cînd a fost mutat aici goluţ şi sărmănuţ de-ţi era mai mare mila... Ignat Cercel intră în ogradă şi merse glonţ la coteţul în care grohăiau şi guiţau trei porci. Slujnica încă nu le dăduse de mîncare. El îi scoase binişor afară, îi cîntări, îşi alese pe cel mai grăsun, îi înodă streangul de piciorul dinapoi şi-l porni spre portiţa rămasă deschisă. Slujnica, nemai auzind guiţatul obişnuit de dimineaţă, eşi repede din casă cu o strachină de porumb în mînă. Ignat, fără nici o vorbă, îi înhăţă strachina şi o luă înainte scuturînd boabele, iar porcii după el. Toanta, desmeticită, începu să ţipe:

— Aoleu! Săriţi!... Hoţii!... Mi-a furat porcii! Ajutor!

Ignat, parcă nici n'ar fi auzit-o, ieşi pe poartă urmat de toţi trei porcii. In mijlocul uliţii le aruncă un pumn de porumb, aşteptă pînă ce culeseră boabele şi apoi îşi continuă calea. Ţipetele servitoarei făcură pe vre-o doi vecini să iasă să vază ce s'a întîmplat.

— I-ai luat, nea Ignate? îl întrebă unul cu o prietenie invidioasă.

— D'apoi că şi dînsul mi l-a luat pe-al meu! răspunse Ignat foarte natural, adăogînd apoi cu rîvnă şi scuturînd strachina: Ţug, ţug, ţug, ţugul, ţugul!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ajunse cu bine acasă. Numai ştreangul s'a pierdut pe drum căci l-a uitat la piciorul porcului de s'a tîrît pînă s'a deslegat. Intrînd în ogradă cu porcii făcu falnic către nevastă-sa, trecîndu-i strachina:

— Porumb ai, porci ţi-am adus, dar să nu mai cîrteşti acuma că să ştii că mă pun cu parul pe spinarea ta, fire-ai să fii a dracului de muiere!

Femeea holbă întîi nişte ochi cît cepele, apoi, venindu-şi în fire bolborosi lacom:

— Aoleu, Maică Precistă!... Ţugu mamii, ţugu, ţugu, ţug!

Melentie Heruvimu se sculase cum s'a crăpat de ziuă, încetinel ca să nu trezească pe nevastă-sa care se svîrcolise în dureri toată noaptea, aţîţă focul, jumuli o găină şi o puse să fiarbă, apoi aşternu o faţă pe masă. El, de cînd a plecat arendaşul Cosma, tot pe lîngă conac s'a învîrtit, să fie acolo de s'ar întîmpla ceva. Şi-a adus dînsul cîţiva saci de porumb, dar grija cea mare îi era să apuce oarecare lucruri mai bune de mîncare, să-şi poată ospăta odată boiereşte muierea şi copilaşii, că prea mult au flămînzit. Era convins că biata femee numai de nemîncare a căzut la pat şi zace de-atîta amar de vreme şi că, hrănită zdravăn măcar cîteva zile, s'ar împiciorongi mai bine decît cu orice leacuri. Apoi, văzînd că oamenii numai prin hambare scotocesc, s'a repezit el singur la vătăşelul Lazăr şi l-a luat de piept, să-l dea laoparte ca să poată intra în casă. Lazăr, mai voinic, era mai-mai să-l biruiască, dacă nu săreau şi alţi oameni care, după ce l-au smintit pe Lazăr în bătaie, s'au

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

împrăştiat prin toate odăile să strice şi să iea ce le poftea inima. Melinte a mirosit pînă ce a nimerit în cămara plină cu de toate. A încărcat în două coşuri, găsite acolo, borcane de dulceaţă, sticle de vin şi de lichioruri, brînză, o pîine albă, mezeluri, un muşchiu şi o şuncă, măsline şi ce i-a căzut în mînă. Cînd a sosit cu coşurile acasă era seară. Nici nu le-a mai arătat, ci le-a ascuns în tindă cu gîndul ca mîine dimineaţă să întindă o masă ca'n basme.

Golind acuma coşurile şi înşirînd pe faţa albă toate bunătăţile, Melentie avea o strălucire de bucurie care-i îmbujora obrajii tăbăciţi. Cînd isprăvi şi se dădu un pas înapoi să admire minunea, întîile raze ale soarelui tocmai rîdeau în geamurile murdare. Intoarse capul spre patul femeei. Ochii ei mari negri îl priveau puţin speriaţi. Bărbatul, surprins, zise zîmbind şi ca o scuză:

— Credeam că dormi... Uite, ce bunătăţi! Pentru tine le-am adus toate că copiii mănîncă orice, numai mîncare să fie, dar tu trebue să te hrăneşti cu lucruri mai bune ca să te înzdrăveneşti, c'ai zăcut destul ş'ai suferit. Am pus şi o găină în oală să-ţi fac o ciorbă fierbinte şi...

Se întrerupse deodată. Ochii îl priveau mereu, nemişcaţi, cu aceeaşi umbră de spaimă, deşi gura întredeschisă parcă voia să vorbească.

— Aoleu, doar n'oi fi murit? bîigui Melentie zăpăcit.

Se apropiă, pipăi braţul uscat sprijinit pe dunga patului şi cu degetele atîrnînd în jos.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— A murit — făcu omul abătut, uitîndu-se lung în ochii încremeniţi cu privirea spre masă. Tocmai acuma s'a prăpădit şi ea cînd...

In pat, la picioarele moartei, copilaşul cel mai mic se ridică, scîncind şi frecîndu-şi ochii. După cîteva clipe, văzînd pe tatăl său, se însenină şi întinse mînuţele spre dînsul. Melinte îl luă în braţe şi iar se uită la femee, parcă nu i-ar fi venit a crede, strîngînd la piept şi mîngîind în neştire copilaşul. Apoi sculă pe ceilalţi doi:

— Hai, c'aţi dormit destul! Hai, că nu-i vreme de dormit!

Copiii se urniră anevoie şi bombănind. Cînd descoperiră însă masa încărcată se înviorară şi-şi amintiră că li-e foame. Melentie îi aşează pe toţi trei pe laviţă:

— Mîncaţi ce vă place, copii, pînă vă săturaţi!... Numai să nu vă bateţi şi să nu faceţi gălăgie că măicuţa a murit şi ar fi ruşine!... Păvăluc, tu, că eşti mai mare, iea seama să nu dea în foc oala asta cu ciorbă, că eu mă duc să chem o vecină s'o scalde!

Colonelul Ştefănescu sări din pat, îşi puse halatul şi, în papuci şi capul gol, eşi repede afară. Soarele deabia răsărit îl izbi drept în faţă încît, în primul moment, fiind şi după somn, nici nu văzu bine mulţimea de ţărani ce năpădise curtea lărmăluind. Strigă la întîmplare:

— Da ce, măi băieţi, din somn şi în izmene mă luaraţi?

Cei de pe-aproape, care-l auziră, izbucniră în rîsete, ceilalţi însă vociferau mai aprig. Atunci observă bătrînul pensionar că mulţi au

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

venit cu furci, cu topoare, cu sape, ca la o bătălie. Colonelul își păstrase din militărie curaj și îndrăzneală în fața primejdiei. Fricâ i-a fost de o eventuală ridicare a țăranilor numai din pricina fetelor pe care le iubea ca lumina ochilor și-i era să nu se întâmple să se năpustească asupra lor ticăloșii, să le nenorocească pentru toată viața. Acuma însă se simțea la largul său. Fără să se impresioneze de urletele lor, strigă iarăș, mai tare, să-l audă toți:

— Ho! Ho! mai lăsați răcnetele, să mă auziți și să vă aud!... Ei, ce-i? C'ați venit cu arme, văd, voi mai mult de-o sută și eu unul singur!... Ce-i? Ce poftiți dela mine?

Țăranii, care se liniștiseră o clipă, porniră din nou să țipe într'un cor infernal:

— Să pleci de-aci!... Nu mai vrem învoeli!... Lasă moșia, don' colonel, că-i a noastră!... I-uite cum ne înfruntă hodorogul!... O să-ți dăm bătaie!... Ne-ai înșelat și ne-ai jupuit destul!... Pământul!... Pământurile!... Pământul nostru și munca noastră!

Bătrînul Ștefănescu privea și asculta cu o față prietenoasă ca și cînd oamenii l-ar fi hiritisit. Apoi cînd se mai potoli puțin gălăgia, reveni:

— Voi vorbiți o sută deodată, cum să vă înțeleg?

După vre-un sfert de ceas de tărăboiu se aleseră doi țărani care să parlamenteze. Colonelul dădu din cap mulțumit:

— Așa, băieți! Acuma știu cu cine vorbesc... Zi tu, Ioane!... Ori vrei tu, nu știu cum te cheamă, că nu te mai țin minte...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Io-s Găligan Ştefan, dom' colonel! făcu ţăranul umflînd pieptul.

— Bine zici, aşa-i... Iţi uitasem numele, Fănică, uita-te-ar necazurile! strigă Ştefănescu jovial. Atunci zi tu, Fănică!

— Apoi ce să zicem, don' colonel? Mata nu ştii c'a venit revoluţia? zise Găligan cu mîndrie.

— Eu văd c'a venit, dar nu ştiu ce are cu mine revoluţia, că eu...

— Lasă că ştii matale prea bine! făcu cellalt ţăran mai aspru. Numai te prefaci a nu şti!... Ş'apoi ori ştii, ori nu ştii, nouă ne trebue moşia, că tălică ai stăpînit-o destul şi ne-a venit rîndul şi nouă!... Dacă o dai cu binele, bine de bine, dacă nu, noi tot o luăm!

— Dar luaţi-o, oameni buni! vorbi colonelul dînd din mîini parcă s'ar fi lepădat de diavolul. Da ce, a mea e moşia?... Băgaţi plugurile, copii, şi s'o stăpîniţi sănătoşi!... Din partea mea, vai de mine, toată voia!

— Zici matale aşa acuma, că ţi-e frică de noi, dar mîine ai să zici c'ai uitat! reluă ţăranul. Nu ne mai înşeli tălică pe noi, don' colonel! Că te-am păscut noi, slavă Domnului!... Dar să faci bine să-ţi strîngi bocceluţele şi să te duci de-aici, că noi nu te mai răbdăm şi nu mai răbdăm picior de boier pe pămînturile noastre, iacă!

— Unde să mă duc, Ioane? întrebă bătrînul cu candoare.

— De unde ai venit, dom'le colonel! zise Ion. Că nu te-am adus noi şi nici nu te-am chemat!

— Cum să plec aşa, măi omule? Cum?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Să-mi las toată agoniseala mea de haram? Se poate, Ioane? stărui colonelul arendaș.

— Se poate! Că din munca și sudoarea noastră-s toate!

— Apoi așa am venit eu aci, gol cum mă vezi, ai?

— Ce mai la deal la vale, să-ți pară bine că nici nu te-am înjurat și nici nu te-am bătut, cum au pățit alți boieri, că poate-i fi auzit și matale! zise țăranul neînduplecat. Pleacă sănătos și să ne vedem cînd ne-om vedea ceafa!

Colonelul nu se dădu învins. Încercă toate argumentele. Ajunse să le propuie să-l ia și pe dînsul tovarăș la revoluție, numai să-și poată salva capitalul ce-l avea învestit în inventarul moșiei, aproape toată zestrea fetelor. Țăranii ascultau, chiar rîdeau uneori de cîte-o glumă de-a lui, dar găseau replici la orice și unde nu, se îndîrjau că e munca lor și revoluția nu mai îngăduie să se amestece boierii în treburile oamenilor.

— Ne-om descurca noi, n'ai grijă matale — spuse Găligan. Oamenii cu oamenii, boierii cu boierii. Tălică du-te la oraș că acolo-s boierii și-i locul matale!

Intîi ceruseră să plece pe jos numai cu o boccea cît poate duce în spinare. In cele din urmă i-au permis să meargă cu trăsura și să ia ce poate duce trăsura. Stînd atîta timp în răcoarea dimineții cu capul gol, colonelul începu să strănute:

— Na, că m'am ales și cu un guturai după toate necazurile celelalte!

— Dar care s'au ales cu bătaie ori mai rău, ce să mai zică? strigă cineva.

— D'apoi m'ați bătut voi destul, măi creș-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

tine, că mă lăsaţi pe drumuri, lipit pământului, om bătrîn şi cu trei fete de măritat! făcu colonelul cu amărăciune.

Petre se apucase de dimineaţă să dreagă poarta dinspre uliţă din care numai stîlpii mai erau întregi în picioare. Nevoie aşa mare n'ar fi fost. Cum a stat un an şi jumătate, de cînd s'a prăpădit tatăl său, ar mai fi putut sta. Dar Petre voia să aibă de lucru ca să nu se mai ducă cu oamenii nicăiri şi să nu se mai amestece.

De cînd s'a întors ieri dela Lespezi numai a bolit şi a rumegat. Mă-sa a auzit dela vecini ce s'a întîmplat şi era îngrozită. El n'a vrut să-i spuie nimic. Doar cînd Smaranda l-a învinuit că dela dînsul se trag toate, că aşa zic oamenii, a răspuns mînios că cine zice, minte, fiindcă el n'are nici un păcat pe suflet, martor i-e Dumnezeu.

Dealtfel acelaş lucru şi-l zicea mereu şi în sinea lui şi totuş nu-şi putea mulcomi mustrările. Ii părea rău că nu şi-a căutat de necazurile lor dela început şi s'a tot vîrît ba să fie la cumpărarea moşiei, ba acuma la împărţirea pămînturilor, pretutindeni. Cu el boierii s'au purtat destul de frumos. Baremi Grigoriţă părinte să-i fi fost şi mai mult nu-i putea face. Şi drept răsplată dînsul s'a înverşunat împotriva cucoanei Nadina, aşa, din senin. Că l-a batjocorit pentrucă n'a vrut să le vînză Babaroaga... Tocmai el s'a găsit dintre toţi mai batjocorit, iar ceilalţi au putut sta liniştiţi. I-a intrat în cap că trebuie s'o batjocorească şi el, încă de astă-iarnă cînd au fost la Bucureşti. De-atunci numai asta o visa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

şi parcă-i părea bine că se aţiţă oamenii, ca să-i poată veni şi lui mai lesne să-şi sare inima. Nu s'a gîndit mai dinainte ce anume răzbunare să fie, cum a făcut feciorul lui Dragoş cu Chirilă Păun. Îşi zicea că va vedea el atunci cum s'o iea. Acolo, la Lespezi, parcă i s'a aprins mintea. S'a repezit înăuntru s'o strîngă de gît şi s'o omoare... Numai cînd s'a pomenit în faţa ei şi-a dat seama că mai curînd s'ar omorî el decît s'o omoare pe ea. Şi totuşi Toader Strîmbu a omorît-o... I-a trecut lui prin minte să nu-i lase pe Toader să intre şi nu l-ar fi lăsat dacă nu i-ar fi fost ruşine să nu zică oamenii că s'a dat de partea cucoanei cine ştie de ce. Şi pe urmă, în vreme ce oamenii dărîmau şi prădau la conac, lui mereu i-a venit să-l sugrume pe Toderiţă pentrucă a săvîrşit nelegiuirea asta şi numai de ruşine şi-a stăpînit mînia. S'a întors singur dela Lespezi, lăsîndu-i pe ceilalţi împrejurul focului. Dacă şi Matei Dulmanu s'a supărat c'a omorît-o?... Nu îndrăznea să-şi mărturisească nici în străfundul său de ce l-a amărît într'atîta moartea cucoanei. Dar îşi zicea necontenit că el nu e vinovat şi, fiindcă s'a întîmplat omor fără voia lui, el se dă deoparte. Nici n'a mai ieşit din ogradă şi nici nu mai voia să iasă, orice s'ar întîmpla şi chiar de ar rămînea, din pricina asta, fără pămînt, numai el, din tot satul... Azi-noapte a şi visat pe cucoana. Parcă o ţinea în braţe şi ea nu mai ţipa, ci îl mîngîia şi-i zicea: „De ce lăsaşi să mă omoare?" S'a deşteptat din somn cu glasul ei mustrător în urechi...

Acuma cioplea şi bocănea de zor ca şi cînd ar fi vrut să uite sau cel puţin să înăbuşe a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

mintirea întîmplării. Dar oricît se trudea, mereu îi săgeta în creeri cîte o întrebare şi fiecare îl durea şi-l ustura şi-l chinuia...

Două ceasuri după răsăritul soarelui era o viermuială în Amara de parcă satul ar fi pornit să-şi mute locul ca o şatră cînd s'a isprăvit popasul.

2.

Pe bătătura din faţa cîrciumii se încrucişau toate veştile şi svonurile. Şi veneau atît de multe şi de deosebite că oamenii fierbeau aşteptînd mereu să se mai întîmple ceva, dar ceva mai însemnat decît cele întîmplate care acuma li se păreau lucruri de toate zilele.

Din cînd în cînd se găsea cîte cineva să pomenească de boierul cel bătrîn, mereu cu un semn de întrebare în privire. Ceilalţi schimbau vorba parcă i-ar fi speriat întrebarea sau cel puţin n'ar fi vrut s'o înţeleagă. Chiar Trifon Guju, răguşit de cît răcnise şi se fudulise de cînd cu bătaia jandarmilor pe care el o socotea biruinţa lui proprie, numai mîrîia şi dădea din umeri.

Mai spre amiazi însă se pomeniră cu Anton nebunul. Sosea din jos, mai zdrenţos de cum plecase acum cîteva zile, asudat şi murdar, însă cu faţa mîndră ca şi cînd ar fi cules în sufletul său toate fericirile. Şi îndată se apucă să povestească cum n'a rămas nici picior de boier între Roşiori şi Alexandria, pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mori1901-1932

unde a rătăcit el zilele astea, iar conacele toate le-au făcut oamenii una cu pămîntul ca să nici nu se mai cunoască urmele unde au fost, apoi cum se adună pe-acolo oamenii, cu mic cu mare, pe sate, şi se înarmează şi stau de pază să nu se întoarcă cumva înapoi ciocoii şi să-i împiedice la împărţeala pămînturilor, ba sînt unii care se pregătesc să se ducă pînă la Bucureşti să mîntuiască pe Vodă din prinsoarea boierilor, că numai boierii nu-l lasă deloc pe Vodă să trimită porunci oamenilor precum că bine au făcut de au izgonit pe boieri şi să nu întîrzie deloc de a face împărţeală dreaptă sărăcimii din toate moşiile...

Ţăranii erau obişnuiţi cu proorocirile nebunului şi-l luară mai mult în rîs. Unii, glumeţii, îl întrebară cum de n'a avut norocul să-l ieă oamenii şi pe el drept boier şi să-i mai scurteze puţin limba, să scape lumea de năzdrăvăniile ce le vorbeşte. Pe cînd se hîrşuiau astfel din gură în gură cu nebunul, se ivi şi un om în toată firea, Marin Vîlcu dela Izvoru. Era cu căruţa şi se ducea la Costeşti cu un copil, să-l arate doftorului, că trăgea să moară. A oprit la cîrciumă să lase caii să îmbuce şi să-i odihnească puţin că au iernat rău fără nutreţ şi deabia se ţineau pe picioare. Marin povesti că azi-noapte s'a aflat pela ei cum că Vodă a scos din slujbă pe boierii cari au cîrmuit pînă acuma, pentrucă nu s'au purtat bine cu prostimea şi n'au vrut să le dea pămînt, şi a pus pe alţii cari au făgăduit să nu mai rabde nici un boier la sate şi să împartă toate moşiile între oameni ca fiecare să bage plugul şi să-şi muncească numai locul său. Dar cîrmui-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mon/1901-1932

torii pe cari i-a scos Vodă s'au învoit între dînşii şi nu vor să asculte poruncile şi au făcut tocmeală cu gheneralii să omoare pe Vodă şi pe urmă să pornească cu armata şi cu tunurile să iea înapoi moşiile dela oameni, pe unde le-au cuprins, şi să-i împuşte pe toţi care s'au sculat împotriva boierilor. Atunci Vodă, ca să nu fie biruit de boierii cei neascultători, a trimis într'ascuns, noaptea, cîţi slujitori credincioşi a avut la îndemînă, să alerge şi să dea de veste ţăranilor şi să le poruncească să nu mai îngăduie nici un boier printre dînşii, să-i alunge pe cari mai sînt şi să nu cumva să-i lase să-şi iea înapoi moşiile că strașnic are să-i pedepsească pe cei ce se vor învoi cu boierii, pentrucă boierii i-au călcat în picioare poruncile. Iar cei cari sînt mai aproape de Bucureşti să se ridice degrabă şi să vie cu mulţime mare să-l ajute împotriva boierilor, că el numai cu oamenii ţine şi vrea să le facă dreptate şi deaceea îl năpăstuesc şi pe dînsul boierii...

Dacă le-ar fi spus astea Anton şi încă s'ar fi mirat. Dar cînd ies din gura unui bărbat de omenie? Dealtfel nici nu pornise bine Marin Vîlcu cu căruţa şi iată că mai pică un om din Găujani care povesti aceleaşi porunci, auzite chiar din gura unui ţăran ce a trecut dis de dimineaţă prin satul lor, călare şi cu o cruce de argint pe piept. Pe urmă ceva mai tîrziu unul din Vaideei aduse aceeaşi veste sosită la ei prin Mozăceni...

Printre oameni se stîrni o îngrijorare grea. Se vedeau pedepsiţi şi rămaşi fără pămînt fiindcă ei n'au împlinit porunca lui Vodă. Adevărat că n'au ştiut-o, dar acum au aflat. Mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

mulţi strigară că trebuie să meargă la boierul cel bătrîn, să-i spuie cum a venit porunca şi că nu-l mai pot îngădui între ei, că nu vor să se supere regele. Alţii adăogară că trebue să meargă cu toţii, nu unii să stea ascunşi în casă pînă e greul, iar apoi să se îndese la cîştig. Cîţiva îndată pomeniră pe Filip Ilioasa, ginerele popii, care s'a codit de cîte ori l-au chemat oamenii, dar dela arendaşul Cosma a sărit să-şi tragă acasă trei porci cît viţeii.

— Hai la primărie! răcni Trifon Guju. Să-l întrebăm pe dom' primar cum de nu ne-a spus porunca lui Vodă pînă azi?

Porniră cu urlete de însufleţire, dar găsiră numai pe secretarul Chiriţă şi un agent de percepţie, amărît şi înfricoşat, crezînd că au venit să-l omoare pe el, fiindcă el a umblat mai mult iarna trecută după biruri. Chiriţă se încolţi cu oamenii şi mîncă la repezeală nişte pumni dela Toader Strîmbu care demult îl păştea.

— Ai dat în mine, Toadere, să ţii minte! zise tînărul Chiriţă Dumitrescu grav şi jicnit. După crima de ieri, asta ţi-a mai lipsit! Nu-i nimic! Ne-om răfui noi, n'ai grijă!

— Cum să nu dau dacă tu eşti porc de cîine, dom' Chiriţă! strigă Toader rînjind. Şi am să mai dau de nu te astîmperi!

Dacă i-ar mai fi plesnit o palmă peste obraz şi încă nu l-ar fi durut pe secretar cît tulburea în faţa atîtor oameni. Nu mai spuse nimic, mulţumindu-se a întoarce spatele cu dispreţ. Dealtfel nici ţăranii nu-l mai luară în seamă, căci primarul Pravilă, auzind că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

mulţimea a dat buzna în cancelarie, sosi într'un suflet, galben, speriat şi plîngător:

— Ce-i cu voi, măi creştini? Nu v'ajunge să vă războiţi cu boierii de-aţi început şi cu Statul? Aţi nebunit, oameni buni, ori nu mai aveţi mult?

Trifon Guju însă strigă înfruntîndu-l:

— De ce-ai ascuns porunca lui Vodă, dom' primar?

Pravilă, aflînd numai acuma despre ce e vorba, se scuză că el n'a primit nici o poruncă de nicăiri de alaltăeri, cînd a plecat prefectul, că poşta nu a mai venit, iar telefonul s'a stricat tot de-atunci, fie că s'or fi tăiat firele undeva, fie din altă pricină. Trifon îi ceru, cu glas poruncitor parcă el ar fi fost mai mare în sat, să trimită străjile să cheme toată lumea la cancelarie ca pe urmă să se ducă cu toţii la boierul cel bătrîn.

— Ba eu nici nu trimit străjile şi nici nu mă duc cu voi! zise Pravilă. Că dacă aţi făcut ce-aţi făcut cum aţi vrut şi fără mine, apoi eu nu mă mai bag şi nu mă amestec! Treaba voastră cum vă descurcaţi, că eu sînt primar şi nu mă pot lua după vorbe şi basme!

— Ba ai să trimiţi că de nu să ştii că mănînci bătaie! se răsti deodată Trifon ridicînd pumnul.

— Tu să dai în mine, măi Trifoane? Tu să-mi porunceşti mie? făcu primarul cu o înflăcărare mînioasă şi mîndră. Ia poftim, Trifoane! Dă!

Trifon se repezi înjurînd, dar ţăranii îl opriră. Urmă o hărţuială lungă cu urlete şi răcnete la care luară parte toţi cîte puţin, ca să-l convingă pe primar să fie alături de oa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

meni, nu împotriva lor, că nu şade bine, amenințîndu-l chiar că altfel nu va fi părtaş nici la pămînturi. Ion Pravilă, şi din ambiţie că o cîrpă de om ca Trifon Guju a îndrăznit să se răstească la dînsul, şi de teamă că mîine-poimîne se vor întoarce lucrurile cum au fost, rămase nezdruncinat, declarînd chiar că mai bine se lipseşte de pămînt decît să fie călcat în picioare. Trifon, atins, sări iarăş:

— Matale te-ai învăţat să fii primarul boierilor, dar nouă ne trebue primarul nostru, să ştii mata, că nu mai merge cum a fost!

— Poate că oamenii te-or pune pe tine primar? Iacă, să te puie! zise Pravilă batjocoritor.

Atunci Trifon Guju, furios, chemă străjile şi le porunci el să meargă din casă'n casă şi să strîngă pe oameni la primărie. Observînd că toată lumea era de partea lui Trifon, primarul socoti cuminte să tacă. Doar după ce porniră străjile, în continuarea certurilor, se lăudă că i-ar fi putut împiedica, dacă ar fi vrut, căci în cancelarie numai el are dreptul să dea porunci.

Ţăranii nici nu mai plecară din curtea primăriei în aşteptarea celorlalţi. Plănuiau şi strigau şi se sfătuiau. Se înfuriau unul dela altul şi începeau să suduie ori să scrişnească din dinţi. Se încurajau reciproc să nu le fie frică de nimeni că dacă Vodă s'a dat pe faţă de partea lor apoi boierii nu vor mai îndrăzni să-i asuprească. Unii explicau că şi de-ar veni soldaţi, cît de mulţi, n'are de ce să le fie frică, fiindcă soldaţii sînt tot ţărani şi nu vor trage în oameni, ba, dacă s'or întărîta, vor trece şi ei de partea astalaltă şi atunci să-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

vezi pe ciocoi... Se pomenea din ce în ce mai des de boierul Miron, fără să se mai ferească nimeni. Se ridicau și glasuri care-l înjurau. iar Toader Strîmbu ajunse să strige în gura mare:

— Numai hoțul cel bătrîn e de vină că ne-a copleșit atîta de rău sărăcia, că ceilalți hoți după dînsul s'au luat de ne-au asuprit și ne-au flămînzit!... Dar și cînd i-oi pune mîna'n ceafă, ehehe. să te ții, moșule, cum ți-o fi de bine!

Alții erau înfricoșați că din pricina bătrînului vor pierde cîștigurile răzmeriței. că dînsul n'are să-și dea moșia din mînă de bună voie și cu sila cine să i-o apuce?

— Da ce. acu merge pe voia lui? se încruntară cîțiva. Ce, tot el are să ne poruncească? D'aia a venit revoluția să suflăm noi în ciorba lui ori dînsul într'a noastră?

— Lăsați, fraților, că țițăie sufletul într'însul și numai să ne strîmbăm odată la el că fuge, cîtu-i de bătrîn, de nu-l prinzi nici cu ogarii! observă unul spîn și slab. stîrnind rîsete de mulțumire.

Trecuseră trei ceasuri de cînd cancelaria și curtea erau pline de oameni. Străjile se întorseseră, după ce colindaseră tot satul. Lumea însă nu se urnea așteptînd mereu pe fruntași. Trifon, ca și cînd el ar fi fost capul satului, mereu eșea pe-afară și întreba: n'a venit Luca Talabă, nici moș Lupu. nici Marin Stan, dar Filip Ilioasa...?

Insfîrșit sosiră unul cîte unul parcă n'ar fi știut de ce sînt chemați. Se codiră fiecare în parte, că ei n'au ce să se amestece.

— Dar la împărțirea moșiilor o să vă îm-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bulziţi! strigă Toader Strîmbu. Lasă că vă ştim noi! Aţi umblat să cumpăraţi cu bani grei Babaroaga şi nici n'aţi vrut să ne cunoaşteţi pe noi, sărăcimea. Atunci era bun pămîntul. Acu, pentrucă se împarte la toţi, nu vă mai place.

— Ba mie-mi place, măi Toderiţă, numai să-mi daţi! zise Marin Stan voios.

— Apoi ţi-ai luat şi dela arendaşul Cosma ce-ai putut, dar acu te faci că nu ne cunoşti! vorbi Leonte Orbişor cu imputare.

— M'a chemat cineva pe mine, Leonte? Spune tu... Apoi atunci? făcu Marin înţepat deodată.

— Dar la cumpărat cine te-a chemat? Şi ai umblat cu limba scoasă! sări din nou Toader.

Discuţia se înfierbînta. Mulţimea se aţiţa socotind că bătrînii se împotrivesc numai ca să încurce pe cei săraci în dobîndirea pămînturilor. Cu cît şovăiau mai mult, cu atît participarea lor părea oamenilor mai trebuincioasă de teamă că altminteri se vor învîrti lucrurile aşa încît la împărţire vor fi daţi laoparte cei ce n'au şi vor lua iarăş cei înstăriţi, cum au făcut şi cînd au umblat să cumpere moşia cucoanei... Vorbele se îngroşau şi ameninţările cu sudălmi sporeau. Luca Talabă se înfuriă că de ce-l înjură pe el, că nu e sluga nimănui. Filip Ilioasa, jicnit, vru să plece acasă, dar cineva îi pomeni de porcii arendaşului. Atunci se născu o încăierare. Filip încercînd să-şi facă loc de trecere, parc'ar fi rupt un zăgaz de mînie, se pomeni deodată cu o revărsare de pumni şi ghionturi din toate părţile care nu se domoli decît cînd Luca strigă speriat şi dînsul:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

— Da ce, măi oameni, ne-aţi poftit aci să ne luaţi la bătaie?... Aşa merge treaba?

— Aşa, nea Luca! răspunse Trifon Guju desvălindu-şi dinţii. Cine nu pricepe de vorbă, trebue să priceapă de bătaie!

3.

— N'am mai fost la Cameră poate de trei ani, dar la şedinţa de azi aş fi fost în stare să şi plătesc numai să nu lipsesc! zise Roşu către Titu Herdelea urcînd Dealul Mitropoliei şi oprindu-se uneori să respire fiind puţin astmatic. Trebuie să văd schimbările la faţă, că prea sînt extraordinare. Ştii cum vine afacerea asta? Eu m'am certat cu tine şi atunci, ca să-ţi fac rău ţie, dau drumul de-aci, din vîrful dealului, pe panta asta pe care însfîrşit am suit cu ajutorul Domnului, dau drumul, zic, unei stînci formidabile să se rostogolească la vale pentrucă, ameninţînd să prăbuşească tot în calea ei, şi casa ta şi ale altora, tu ai să te sperii şi îmi vei cere scuze. Tu, cînd vezi că eu am nebunit, vii repede: „Hai, nene, să ne împăcăm!" Iar eu, deşteptul, încep să strig, ca să opresc rostogolirea mai departe: „Opreşte că ne-am împăcat! Nu mai e nevoie să distrugi!"

Tribuna presei era plină de astădată, ca dealtfel toate tribunele. O atmosferă de mare premieră la un teatru oficial. La Cameră şedinţele anunţate pentru ora trei, încep obişnuit după patru. Azi, la trei fără un sfert nu mai lipsea decît noul guvern. Şi Roşu numai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu ceartă izbuti să-şi cucerească un locşor de şezut. Titu Herdelea rămase în picioare în fund... Incinta gemea de lume, fiindcă veniseră şi senatorii să asiste la spectacol. Pe toate feţele însă se citea mai multă spaimă decît solemnitate, încît Stan Răcaru, primul-redactor al unui ziar independent şi efemer, apărut recent, zise în gura mare, desigur ca să-l audă şi lumea din tribunele vecine:

— Noul guvern, dacă ar fi democrat şi într'adevăr iubitor de ţărani, cum s'a lăudat în opoziţie, ar putea acuma să decreteze şi exproprierea moşiilor sau măcar s'o anunţe, iar ăştia de jos, cît sînt de îngroziţi de răscoala ţăranilor, ar aplauda cu frenezie, pe onoarea mea!

— Tu glumeşti, Nicule — replică reporterul *Universului* — dar să ştii că aşa este cum ai spus! Eu am vorbit cu mulţi deputaţi şi senatori care declară că ei primesc orice reforme, oricît de radicale, chiar exproprierea, căci altfel nu mai e chip să se întoarcă la ţară, nici după potolirea tulburărilor.

— Spun oamenii multe, dar cînd a trecut primejdia şi mai multe se uită! observă un fost deputat şi bătrîn gazetar cu barbă impozantă, recoltînd un succes de ilaritate care-i făcu atîta plăcere că pe urmă pufni de rîs toată vremea pînă la sfîrşitul şedinţei enervînd lumea dimprejur.

Deodată se făcu rumoare generală. Noul guvern intrase. Şedinţa începea. Primul-ministru, un bătrînel gîrbovit cu glas de văduvă necăjită, începu o cuvîntare patetică, pomenind în fiece frază de „scumpa noastră ţărişoară", „ţărişoara noastră scumpă", „a noa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stră scumpă ţărişoară", întrerupîndu-se deseori să-şi usuce lacrimile de pe obraji şi încheind cu „ţărănimea rătăcită", „măsuri energice" şi „concursul tuturor bunilor romîni". Ii răspunse fostul prim-ministru şi actualul şef al majorităţii parlamentare, un bătrîn mai arătos şi cu barbă albă, gîngăvind deasemenea fraze despre „ţărişoara" noastră şi făgăduind noului guvern concursul necondiţionat al vechiului parlament. Atunci noul prim-ministru se duse la fostul prim-ministru, la tribună, îi strînse amîndouă mîinile şi apoi se sărutară pe amîndoi obrajii. Deputaţii şi senatorii, împreună cu publicul din tribune, acompaniară cu un uragan de aplauze scena aceasta de înfrăţire patriotică. Mulţi ochi se umplură de lacrimi şi o duioşie înfioră chiar inimile cele mai rezistente. Numai prim-redactorul independent de adineaori nu-şi ţinu gura şi spuse în tribuna presei:

— Pupăturile astea o să usture teribil spinarea ţăranilor!

Atunci Max Streşin, vechiu redactor la *Glasul Poporului*, oficiosul noului guvern, nu se putu stăpîni şi izbucni indignat:

— Nu-ţi permit, domnule, să tulburi asemenea momente înălţătoare prin glume insipide bune numai pentru presa d-voastră jidovească!

Stan Răcaru replică cu sînge rece:

— Ascultă, băete! Cu indignarea ta patriotică eu fac ceva, căci se ştie cît e de dezinteresată, dar ce-oi fi avînd cu presa jidovească tocmai tu care, de, eşti niţel cam jidov de-acasă?

Streşin mai bolborosi cîteva cuvinte de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

revoltă și, profitînd de un nou ropot de aplauze, părăsi ţanţoș tribuna presei. In răstimp în incintă manifestaţiile de entuziasm continuau, susţinute viguros de publicul spectator, deoarece, după îmbrăţişarea şefilor, membrii noului guvern s'au coborît să strîngă mîinile membrilor vechiului guvern și altor fruntași, fiecare acoladă fiind pecetluită cu urale și aplauze cu atît mai prelungite cu cît cei ce își împreunau emoţiile împăcării fuseseră pînă eri mai vajnici dușmani ocărîndu-se și înjurîndu-se mai fără cruţare.

In atmosfera de concordie duioasă fură apoi votate cu aclamaţii proiectele de legi ale noului guvern, toate privind restabilirea ordinei, și în primul rînd autorizaţia de-a decreta starea de asediu unde va fi trebuinţă.

— Asta-i fraţilor! mormăi Stan Răcaru cu ironia-i mult gustată de confraţi. Ce-mi umblaţi mie cu mofturi și acadele patriotice! Că doar noi sîntem stăpînii!

Roșu, care nu scosese nici un cuvînt, zîmbi acum sarcastic și se întoarse după Titu Herdelea. Tînărul dispăruse. Zărise pe doamna Gogu Ionescu și ești s'o aștepte. Vroia să le spuie că Grigore Iuga, care pleacă mâine dimineaţă în Argeș cu noul prefect Baloleanu, l'a rugat cu multă insistenţă să-l însoţească și el, să nu fie acum singur la Amara unde nu știe ce va găsi. El, deși n'ar fi momentul să lipsească dela gazetă, nu poate refuza pe Iuga și trebuie să meargă. Dacă s'a dus pentru distracţie odinioară, cu atât mai mult e obligat să fie lîngă Iuga acuma cînd s'ar putea să-i fie folositor într'un fel sau altul.

Gogu urcă să iea pe Eugenia înainte de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sfîrșitul ședinței și găsi pe coridor, la ușa tribunei, pe Titu. Trebuind să aștepte câteva minute, Gogu Ionescu profită să spuie tînărului Herdelea, într'ascuns de Eugenia pe care nu mai voia s'o amărască, fiind și așa destul de îngrozită, că un deputat piteștean i-a comunicat adineaori lucruri foarte grave despre caracterul ce l'au luat tulburările în sudul Argeșului. Nu se știe încă nimic precis, căci legături directe nu mai sunt de vre-o două zile între Pitești și părțile de jos ale județului, dar se svonește că s'ar fi săvîrșit și omoruri.

— Acuma închipuiește-ți inima mea, dragă Herdelea! zise Gogu. Nadina în mijlocul revoltaților care comit asasinate! Ce-o fi cu ea, a izbutit să fugă, a încăput pe mîinile țăranilor? Bietul tata își mușcă mâinile de disperare că n'a oprit-o. Cum e bolnav și bătrîn, și cu slăbiciunea lui pentru Nadina, cred că s'ar prăpădi dacă ar afla că i s'a întîmplat ceva. Insfârșit, o tragedie întreagă!... Să dea Dumnezeu să se potolească lucrurile, dar eu știu că nu mai vreau să aud de moșie și de țărani măcar să trăesc cât bolovanii. Sunt în stare să și dăruiesc Lespezii și să scap. Cât am îndurat noi zilele astea nu doresc nici dușmanilor mei!

Eugenia era mișcată de solemnitatea ședinței. Ea sfătui pe Titu, secondată fără convingere de Gogu, să nu se ducă la țară, să nu pățească și el ca Nadina, mai ales că armata poate să tragă și să se întîmple cine știe ce bătălii sîngeroase. Tînărul Herdelea răspunse cu o modestie de erou pornind la război:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— O. doamnă, de mine n'ar fi nici o pagubă!

4.

Deabia când soarele se apropia de asfinţit mulţimea izbuti să se urnească dela primărie, în jos, spre curtea Iuga, sporovăind şi gâlcevind, parc'ar fi mers la nuntă. Cât s'au tot certat mai mult s'au întărâtat încât acuma toţi erau înfierbântaţi. La gălăgie se adunaseră şi copiii să caşte gura.

— Măi nea Cristache, ia mai lasă tejgheaua! strigă Trifon în fruntea mulţimii, trecînd pela cîrciumă şi văzînd pe Busuioc în uşă. Că ori eşti de-al nostru, ori de-al altora ca să ştim şi să te însemnăm la răboj!

— Iacă viu, măi frate Trifoane! răspunse cîrciumarul grăbit şi înfricoşat. Se poate să lipsesc eu când e tot satul?.... Măi muiere! adăogă apoi înlăuntru. Auzi tu? Ieşi şi stai în prăvălie că eu mă duc cu oamenii!

Dinlăuntru glasul femeei boscorodi ceva. dar Cristea Busuioc se amestecă în mulţime, cu o mutră veselă, potrivită împrejurărilor. Inima îi veni puţin la loc observând printre oameni şi pe fruntaşii satului şi chiar pe primarul Pravilă.

— Aşa, da, fraţilor! făcu cîrciumarul către cei dimprejurul său. Dacă ne ţinem de mînă cu toţii nu mai poate să ne înfrunte nimeni!

Miron Iuga ştia de întrunirea sătenilor şi de pregătirile lor împotriva lui. Isbăşescu,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

care pînă azi nu scosese nasul din registre, socotind că pe dînsul nu-l interesează controversele dintre proprietari şi săteni, el fiind un simplu negustor de cifre, — fu cuprins de groază cînd logofătul Bumbu îi spuse, mai mult în glumă, că ţăranii tocmai pe el îl urăsc mai tare din pricina catastifelor cu datoriile şi evidenţele învoielilor. Astfel de azi dimineaţă îndată ce auzea vre-un svon de pela argaţi sau alţi oameni umblători pela curte, se ducea repede să-l comunice bătrînului Miron, adăogînd mereu că părerea lui ar fi să profite de ezitările ţăranilor şi să părăsească Amara cît mai e timp, căci orice rezistenţă ar fi inutilă faţă de starea spiritelor prea încărcată. Miron Iuga asculta, dar se făcea că nu aude poveţile contabilului. Numai cînd Isbăşescu îşi permise să insiste, bătrînul se enervă puţin şi-l admonestă să-şi caute de registrele lui şi să-l scutească de poveţe.

— Vin ţăranii, coane Miroane! strigă în cele din urmă Isbăşescu desperat, năvălind în apartamentul stăpânului. E tot satul, cucoane!.... E prăpăd mare!... Doamne, Doamne, cum nu m'aţi ascultat şi pe mine!

— Ia mai închide gura şi nu mi te prăpădi cu firea! zise liniştit bătrânul Iuga. Lasă-i să vie! Bine că vin, ca să ne lămurim!

Isbăşescu se hotărîse să rămîie cam prin prejurul boierului. Ce-o păţi boierul, să păţească şi el, îşi zicea, în speranţa că boierul, fiind foarte respectat de oameni, nu va păţi nimic şi prin urmare nici dânsul.

— Ce faceţi, cucoane? întrebă contabilul iar, observând că bătrânul se plimbă prin odaie cu mîinile la spate. Nu ieşiţi înaintea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

lor, să nu dea cumva buzna aici, peste d-voastră?

Miron Iuga își continua plimbarea fără a-i răspunde, mormăind numai în sine vorbe neînțelese. In realitate nici el nu știa ce să facă cu oamenii aceștia care, numai în cîteva zile, au ajuns să dărîme toate zăgazurile autorității și, dintr'un sat organizat, să se transforme într'o turmă inconștientă, trasă și împinsă de pofte primitive după bătaia vînturilor. Firește, alungarea jandarmilor, incendiile, devastările și toate destrăbălările ultimelor zile au fost numai concluzia inerentă a unor permanente abdicări ale autorității, provocate de nedestoinicia guvernanților și de demoralizarea lor sistematică prin promisiunile înșelătoare ale demagogilor, care toate au încurajat nașterea și propagarea spiritului de nemulțumire întîi și în sfîrșit de răzvrătire în sufletul simplist al țăranului. Pornirile anarhice trebuiesc curmate în primul moment, cînd sînt în germene. Atunci e suficientă persuasiunea energică. După ce au prins rădăcini și au început să se manifeste, numai forța brutală le mai poate stăvili distrugerile. Își dădea deci perfect seama că dînsul singur nu mai poate lupta cu mulțimea care și-a pierdut cumpătul. Dar nici nu putea dezerta dela datoria de a-și apăra pămîntul. Simpla-i prezență, prin prestigiul persoanei sale, constituia o piedică în deslănțuirea anarhici complecte. Țăranul are instinctul respectului de bătrîni și fruntași, cu atît mai mult de stăpînul din moși-strămoși. Unde și cît va fi prezent dînsul, oamenii se vor sfii a trece la prădăciuni. Au pus foc la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ruginoasa fiindcă el nu era acolo... Desigur, mai ales după incendierea conacului din vecini al lui Cosma Buruiană, chibzuind azinoapte îndelung, și-a pus întrebarea dacă totuș n'ar fi mai înțelept să se retragă deocamdată pînă ce vor interveni forțele care să desmeticească pe nebuni? A înfrunta o ceată de răzvrătiți care și-au pierdut judecata nu e oare și din parte-i o nebunie, cînd nu se bazează pe altă armă decît teama și rușinea ce poate să le inspire persoana lui? Și în clipa cînd zăgazul respectului s'ar rupe, n'ar fi socotită prezența lui ca o sfidare aținînd mai violente deslănțuiri de furie?... Și-a întrerupt întrebările atunci fiindcă i s'au părut primele simptome ale lașității. Numai lașitatea scormonește după argumente și considerente care s'o justifice. Ce va fi se va vedea atunci cînd va fi să fie...

Acuma Miron, plimbîndu-se prin odaie, auzea afară glasurile care-i spuneau că a sosit momentul hotărîtor. Lîngă o fereastră Isbășescu privea înfrigurat, cu interjecții de spaimă. Își zicea că ar trebui să iasă, să-i întîmpine, dar amîna mereu, parcă fiece minut de întîrziere ar fi fost un cîștig pentru dînsul.

Afară sgomotul de pași și de glasuri se înteța. Mulțimea se revărsase din uliță în ograda și în parcul conacului ca un rîu care și-a schimbat brusc albia. Pe aleea prunduită și curățită de curînd țăranii se îmbulzeau și se fereau să nu calce pe marginile cu firicele de iarbă deabia încolțită. Ici-colo cîte-un glas dojenea:

— Ferește, măi creștine, nu strica iarba că-i păcat de muncă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndr/1901-1932

Dealtfel gălăgia mai contenise ca şi cînd le-ar fi fost ruşine şi s'ar fi simţit vinovaţi că au intrat prin parc pe unde ţăranii n'aveau voie să umble. Numai lîngă rondul din faţa castelului Trifon Guju îndrăzni să chiuiască gros şi prelung, parc'ar fi vrut să-şi încerce curajul şi să spargă liniştea care-i amorţea pe toţi...

Cei mai mulţi, intraţi pe dincolo, prin curtea conacului, erau mai gălăgioşi. Dinaintea lor porumbeii se ridicară în văzduh, iar orătăniile se împrăştiară orăcăind speriate. De prin grajduri şi acareturi apăreau slujitori şi argaţi de toate felurile, privind cu o curiozitate copilărească sosirea satului, rîzînd, schimbînd glume, parc'ar fi venit la clacă cu lăutari. Numai bătrînul Ichim se uita mirat şi nedumerit. Logofătul Bumbu se oprise, cu tremurături în genunchi şi cu o înfăţişare resemnată, lîngă uşa locuinţei sale, în fund, în vreme ce nevastă-sa dîrdăia înlăuntru, pîndind de după perdea.

— Aţi venit, aţi venit? întrebă prosteşte logofătul cînd oamenii din capul cetei ajunseră lîngă dînsul.

Auzind că alţii au intrat prin parc, trecu şi el dincolo, parcă s'ar fi supărat că au îndrăznit să intre pe acolo şi ar fi vrut să-i alunge. Curtea interioară dintre castel şi conacul vechiu era plină de ţărani. Logofătul, mai zăpăcit, aruncă cîte-o vorbă bună cînd unuia cînd altuia. iar pe urmă se proţăpi în dreptul uşii, între doi stîlpi ai cerdacului parcă s'ar fi pregătit să oprească lumea de-a năvăli asupra stăpînului său, dar cu faţa mereu umezită de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

un surîs sortit să-i ascundă frica şi să-i cîştige bunăvoinţa tuturor.

Înmulţindu-se mereu, oamenii se îmbulzeau şi vacarmul creştea. Unele glasuri înţepau şi pe logofătul zîmbitor care, cînd înţelese, făcu nevinovat:

— Ce-i, băieţi? Ce vreţi voi?... Spuneţi-mi mie că...

Rîsete batjocoritoare şi cîteva huiduieli îi acoperiră vorbele. Bumbu se fîstîci complect. Deodată Lupu Chiriţoiu care, fără să vrea, fusese împins aproape în faţă, strigă:

— Du-te, omule, nu mai sta şi spune boierului să iasă pînă afară c'a venit satul!

— Iacă mă duc, mă duc! bolborosi Leonte Bumbu desmeticindu-se şi repezindu-se în casă.

Bătu la uşa bătrînului Miron şi, fără a mai aştepta răspuns, intră:

— Poftiţi, conaşule, c'a venit satul!

Miron Iuga se întoarse, parcă vestea l'ar fi surprins cu toate că de cîteva minute auzea de-afară murmurul de oameni din ce în ce mai neliniştitor. Se uită un moment în ochii logofătului:

— Bine, Leonte!... Să mergem să vedem ce mai pofteşte satul!

Îşi luă de pe o mobilă căciuliţa ce o purta obişnuit prin curte, şi-o potrivi bine pe cap şi păşi spre uşă. Bumbu îl opri o clipă, apucă din cuierul de lîngă uşă o haină scurtă de piele căptuşită cu blană şi i-o ţinu s'o îmbrace, bîiguind supus:

— E cam răcoare, conaşule, şi puteţi răci dacă...

— Ce dracu mă mai întorseşi din cale —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mormăi Miron, îmbrăcînd totuș haina și încheind cu atenție toți nasturii parc'ar fi plecat la drum lung.

Isbășescu, stană de piatră lîngă fereastră, nu clintise nici cînd a intrat logofătul. Văzînd pregătirea de eșire a boierului, i-a venit inspirația să rămîe el mai bine pe loc. E mai prudent pentru orice eventualitate. De ce să se expuie de prisos el care, în fond, e un biet proletar aflat în situația dramatică de-a fi urît de niște oameni la fel de săraci și de oropsiți? Leonte Bumbu, urmînd pe Miron, îi făcu o întrebare mută: nu vii? Mut răspunse și Isbășescu: nu.

Aparițiia bătrînului Miron Iuga în cerdac stinse subit toate glasurile. Cîteva căciuli și pălării se ridicară instinctiv. In marginea cerdacului, la nivelul oamenilor, Iuga se opri. Dintr'o singură ochire observă că țăranii au cuprins toată împrejurimea conacului pînă la castelul lui Grigoriță și toată ograda argaților. Soarele coborîse spre asfințit în spatele caselor, adumbrind cerdacul și însîngerînd sutele de capete cu privirile strîmbate de puterea luminii.

— Văd că într'adevăr ați venit tot satul, cu cățel cu purcel! zise Miron calm, cercetînd fețele parc'ar fi vrut să vază cine lipsește.

— De, cucoane! răspunseră cîteva glasuri nesigure, între care bătrînul Iuga recunoscu pe-al lui Ignat Cercel zărindu-i chiar mutra plîngăreață undeva, fără să-l intereseze însă, ci numai ca o fulgerare a conștiinței.

Trecură cîteva clipe. Pauza păru tuturor nesfîrșit de lungă. Pe urmă brusc, Miron Iuga strigă poruncitor:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cine v'a chemat pe voi aci, să-mi stricaţi straturile şi rondurile şi potecile la care am muncit din greu cu oamenii?... Cine v'a dat voie?.. .Adică dincolo, în curte, nu puteaţi aştepta? Acolo nu mai e bine? V'aţi boierit, ai, de cînd umblaţi cu revoluţia şi cu blestemăţiile?

Vorbind se aprindea şi nu se mai putea domina, deşi îşi dădea seama că merge prea departe şi riscă să provoace tocmai efectul contrar celui scontat. Intr'adevăr cineva îl întrerupse obraznic:

— Da, ce, noi am venit să ne probozeşti matale ori să te probozim noi pe mata?

Miron Iuga ezită o fracţiune de clipă dacă să reţină obrăznicia ori să n'o audă. Continuă cu acelaş glas: ·

— La mine nu merge cu boieria, băieţi, că eu muncesc ca şi voi şi cu voi împreună, aşa că noi putem vorbi, ca totdeauna, şi dincolo, între noi, nu aici unde e loc de odihnă... Dar acuma dac'aţi venit, nu face nimic. Aide, să v'aud durerile!

Atunci eşi în faţă obraznic, cu căciula pe ceafă, Trifon Guju:

— Cucoane, s'au dus vremurile alea... Mata n'ai auzit porunca lui Vodă ori nu vrei s'o asculţi?

Bătrînul Iuga făcu o sforţare cumplită să nu-l pleznească imediat peste ochi, în loc de orice alt răspuns. Il ştia pe Trifon leneş şi rău, deci dintre ţăranii cu care dînsul nici nu obişnuia să stea de vorbă. Ca şi cînd nici nu l-ar fi auzit, Miron întoarse capul să întrebe pe alţii despre ce anume poruncă e vorba. Isbăşescu îl pusese în curent de ceri,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dar credea că e bine să se facă a n'o cunoaşte. Cîţiva oameni de treabă se grăbiră să-i explice cum şi ce s'a aflat. Boierul asculta liniştit şi se pregătea să vorbească. Trifon întrerupse din nou, mai provocător, jicnit că nu l-a întrebat pe el:

— Stai, cucoane, să te lămuresc eu că dînşii sînt proşti şi nu...

— Eu cu oameni necuviincioşi şi fără obraz nu vorbesc — zise bătrînul Miron măsurîndu-l cu dispreţ şi apoi urmă către ceilalţi: Spune tu, Profire, va să zică...

Ascultînd spusele încurcate ale celor întrebaţi, Miron Iuga simţea cum i se urca tot sîngele în obraz. Indrăzneala lui Trifon îi fierbea creerii oricît se sforţa să se calmeze şi oricît îşi dădea seama că ticălosul înadins caută să-l scoată din sărite ca astfel să aţîţe pe ceilalţi. In acelaş timp şi Trifon Guju se socotea umilit că boierul nu-l lăsa pe el să explice, deşi el s'a străduit mai mult de i-a ridicat şi i-a adus pe toţi aci. Cum şi mulţi alţii păreau a fi de partea lui, bombănind că de ce să-l bruftuluiască boierul şi nici nu-i dă voie să vorbească, Trifon mai rău se umfla şi se înfuria.

Insfirşit bătrînul Iuga nu mai avu puterea să asculte bîiguelile cu porunca regelui şi, tăindu-le vorba cu mîna, întoarse faţa spre mulţimea ce începuse a prinde glas:

— Apoi după basme d'astea vă luaţi voi, măi băieţi, şi daţi buzna aci de-mi călcaţi şi-mi stricaţi grădina? Şi veniţi claie peste grămadă, oameni în toată firea, adică să mă speriaţi pe mine ori ce?... Ei, ruşine să vă fie! Şi mai ales vouă care eraţi oameni de ome-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nie şi v'am cinstit! Uite, primarul satului! Frumos îţi şade, n'am ce zice! In loc tu să potoleşti pe cei smintiţi şi fără chibzuială, te bagi între ei la răzmeriţă... Halal de aşa primar!

— Să ne iertaţi, cucoane, dar dacă ne-a luat satul noi ce putem face? boscorodi Pravilă umil şi plecat.

— Şi tu Luca! urmă Miron înflăcărîndu-se mereu. Şi tu, Lupule, om bătrîn, cu plete cărunte, mai mare ca mine, între neisprăviţi ca alde Trifon! Ei, măi creştini, mi-e şi silă de voi!

Vorbind îi trecea neîncetat prin minte că şi-a pierdut cumpătul, dar nu se mai putea opri întocmai ca alergătorul, care din greşeală şi-a luat vînt pe o coastă piezişă şi e dus la vale irezistibil deşi ştie că se apropie de o prăpastie. Efectul dojanei dealtminteri îl încuraja să continue. Gloata de ţărani amuţea pe măsură ce glasul lui se înăsprea şi biciuia. Parcă instinctul de frică şi supunere s'ar fi redeşteptat brusc în sufletele tuturor, oamenii clătinau din cap îngrijoraţi sau murmurau scuze monosilabice.

Pe cînd cuvintele bătrînului Iuga şerpuiau ameninţător peste capetele mulţimii surprinse, ca pleazna unui biciu în mîna îmblînzitorului, gata să se abată în fiece moment, Trifon Guju îşi legănă deodată trupul, parcă şi-ar fi strîns mijlocul cu o curea, şi izbucni cu glas spart:

— Ia stai, cucoane, că noi nu ne-am sculat de florile mărului...

Glasul lui se încurcă şi se ciocni în văzduh cu glasul bătrînului Miron Iuga. O clipă gla-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mem1901-1932

sul lui Iuga, surprins, se înnecă. Dar imediat se ridică cu o furie nouă pornită parcă să ardă tot în calea ei:

— Tu să taci, ticălosule!... Să taci, tîlharule!... Să taci!... Să taci!...

Cu ochii bolbocați, cu o spumă subțire în colțurile gurii, Miron Iuga răcnea scuturînd pumnul spre Trifon Guju care însă, după o secundă de șovăire, îi înfruntă privirea cu un rînjet obraznic. Apoi fiindcă boierul nu mai contenea cu „să taci", deși abia mai hîrăia de oboseală, Trifon strigă gros și sfidător:

— Da de ce să tac?... Iacă, nu vreau să tac!... Ai să-mi poruncești dumneata ? Ce, sînt sluga dumitale?

Miron Iuga nu mai vedea, dar fiece cuvînt îi pleznea obrajii de-i țiuiau urechile. Continuă cu aceeași mînie:

— Să taci... și să ieși îndată din curtea mea!... Eși afară, ticălosule! Acu să ieși, hoțule, că altfel...

Trifon Guju își resfiră picioarele și întinse genunchii ca să se înfigă mai puternic pe loc, răspunzînd în acelaș timp mai dîrz și încruntat:

— Uite că nu ies, cucoane! Nu vreau să ies!... Că nici nu mai e curtea dumitale și nici n'am poftă să ies, uite-așa!

— Nu ieși?... Din ograda mea?... Și mă înfrunți tu pe mine?... Ei, stai atunci că te învăț eu pe tine omenie, tîlharule!

Vocea bătrînului Iuga se schimbase și se înmuiase. Intră repede în casă. La fiece pas își zicea că trebuie să se calmeze. Îi tremurau însă și mîinile, și genunchii, numai în inimă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îi bătea un ciocan cu lovituri asurzitoare. In camera de culcare, deasupra patului, atîrna o pușcă de vînătoare, veșnic încărcată. O smuci din cuiu.

Afară toate limbile se deslegaseră. Numai Luca Talabă îi strigă lui Trifon că nu face bine împungîndu-se cu boierul cel bătrîn. Din toate părțile se ridicau în schimb aprobări gălăgioase:

— Bine făcuși, Trifonică!... Nu te lăsa!... De ce să-l asuprească și să-l batjocorească?... Trebuia să-i pui mîna 'n beregată și...

Un glas subțire strigă, mai departe, stîrnind veselie împrejur:

— S'a încins moșul, fraților, nu-i fie de deochiu!

Ignat Cercel bîlbăi îngrijorat:

— Ia vezi, Trifoane, să nu te pomenești cu boierul că te...

Cînd reapăru Miron Iuga cu pușca în mînă și cu ochii umflați și roșii ca cepele, fu întîmpinat cu un murmur de mirare și de nemulțumire. Bătrînul se opri la trei pași de Trifon Guju, unde fusese adineaori, și porunci fără să mai țipe, dar mai apăsat și cu o voce grea de energie:

— Imediat să ieși de-aici, hoțule, ori de unde nu, o să ieși pe targă!

— I-ascultă, boierule, nu vreau să ies, ai înțeles?... strigă întărîtat Trifon. Și încearcă numai să... c'apoi vezi dumneata pe dracul, cît oi fi de boier, că doar...

Nu apucă să isprăvească. Iuga ridicase arma la ochi după primele lui cuvinte. Răsunară două detunături una după alta, atît de apropiate parcă a doua ar fi fost ecoul celei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

dintîi. Faţa lui Trifon Guju, cu gura largă de vorbe, primind descărcăturile în plin, se ciurui brusc ca de vărsat negru. Ochii mici avură o clipire mirată. Se prăvăli ca un sac greu.

— Tîlharule! mormăi Miron Iuga, văzîndu-l cum se frînge, cu o satisfacţie care-i îngrăşa inima.

Cînd răsunară împuşcăturile cîţiva oameni de pe lîngă Trifon îşi feriră capetele, retrăgîndu-se cu spaimă peste cei dinapoia lor. Ţipete diverse ţîşniră într'o îmbrînceală generală. Printre glasurile speriate însă porniră deodată înjurături şi ameninţări. Toader Strîmbu, la cîţiva paşi, răbufni cu o mutră roşie de ură:

— Ce, boierule, vrei să ne omori?

In aceeaşi clipă mişcarea mulţimii se învolbură. Deasupra lui Trifon se aplecaseră cîţiva să-l sprijine. Oamenii se îmbulzeau val-vîrtej, într'o înebunire subită. Pe cînd rostea Toader Strîmbu întrebarea, un băţ de rădăcină cu măciuca cît un pumn de copil se înălţa în aer lîngă Miron Iuga. Măciuca îl lovi în cap cu atîta sete că se auzi împrejur un pîrîit. Căciuliţa boierului se turtise în creştet.

— Cum îndrăzneşti, hoţule, să ridi...? începu Miron fără să mai poată sfîrşi.

Zeci de alte beţe se agitau izbind la întrecere într'o vălmăşeală furioasă. Bătrînul Miron Iuga, fără cunoştinţă, cu ţeasta zdrobită, rămase în picioare în mijlocul ţăranilor care, îndesîndu-se să-l lovească, parcă-l sprijineau să nu cază.

Cerdacul deschis cu stîlpii pătraţi se umplu de oameni care izbeau în dreapta şi în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stînga, în neştire, parcă pretutindeni şi chiar în aier ar fi fost numai duşmani. Geamurile ferestrelor ţipau strident sfărîmîndu-se. Mulţimea, frămîntată ca o baltă răscolită de o furtună năpraznică, se îndoia cînd încoace, cînd încolo, căutînd parcă să-şi descarce mai repede furia ce o sugruma. Urletele pe toate glasurile, înjurăturile îmbălate se încrucişau într'un vuiet prelung care înăbuşea strigătele desperate ale celor cîteva slujitoare dela curte... In izbucnirea de furie, descătuşată într'o singură clipire, ca un trăznet clocit mult între nouri şi căzut fără obişnuitele tunete şi fulgere pregătitoare, ţăranii se năpustiră şi asupra argaţilor, în vreme ce logofătul Bumbu, deşi aflat lîngă bătrînul boier, a scăpat numai cu îmbrînceli parcă, în toiul vijeliei, nimeni nu l'ar fi recunoscut.

După numai cîteva clipe, cei ce se oţărau împrejurul bătrînului Iuga îl părăsiră unul cîte unul, răcoriţi sau flămînzi de alte fapte. Fără sprijinul ţăranilor, Miron Iuga se prăbuşi cu faţa'n jos, scormonind pămîntul şi mirosindu-i mai lacom ca totdeauna aroma dulce-amară, pentru ultima oară. Nimeni nu se mai sinchisea de dînsul. Ţăranii, îmbrîncindu-se fără odihnă treceau peste trupul lui, îl călcau în picioare, apăsîndu-l şi frămîntîndu-l cu pămîntul în care îşi înfipsese din viaţă toate rădăcinile.

5.

— Petrică, sai că oamenii au omorît pe boierul cel bătrîn! strigă în gura mare Ma-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rioara năvălind în ogradă. Vino, Petrică, degrabă, să nu se apuce de vre-o poznă şi mai mare!

Petre Petre isprăvise poarta şi ciocănea în fundul bătăturii, la grajd, numai ca să aibă de lucru şi să nu fie mînat a se mai amesteca în nimica. A auzit dela maică-sa Smaranda că satul a pornit la curtea boierului cel mare şi l'a ispitit un moment să meargă şi el, nu să strice ori să aţiţe, ci dimpotrivă să oprească ce s'ar putea să facă alde Toader Strîmbu şi alţii de teapa lui. Dar s'a încăpăţînat să rămîie acasă ca şi cînd ar fi vrut să-şi rumege mai îndelung durerea ce-i clocea în inimă, precum şi pentrucă socotea peste putinţă ca oamenii să îndrăznească a se atinge de boierul Miron, chiar ducîndu-se la dînsul cu răzmeriţa.

— Vai de mine şi de mine! făcu deodată Petre parcă l'ar fi lovit în moalele capului.

Nici nu se uită la Marioara, cu toate că o iubea şi avea planul să facă nunta după Paşti. I se părea străină şi necunoscută şi indiferentă. Numai glasul ei îi sbîrnăia în urechi urît ca niciodată.

Fără altă vorbă îşi curmă lucrul şi porni grăbit, aproape fugind. Marioara îl urma ca un căţel şi-i povestea gîfăind întîmplările dela curte. Petre o auzea din urmă şi cuvintele ei parcă-l împingeau înainte. Îşi zicea totuş în acelaş timp că se duce degeaba căci el singur n'are să se poată lupta cu tot satul şi nici să oprească pe oameni de-a se răcori.

De departe curtea Iuga vuia de gălăgie. Petre îşi iuţi mai mult mersul. Era fără suman, ca la muncă, şi avea în mînă barda cu care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cioplise şi pe care a luat-o fără să-şi dea seama, ca un băţ cînd pleci la drum.

In ograda cea mare a conacului oamenii alergau de ici-colo năuciţi, cu feţele aprinse, vociferînd şi neştiind ce să facă. Unii se hărţuiau cu argaţii, alţii se certau între dînşii din senin, gata să se ia de piept. La fîntînă cîţiva îngrijeau pe Trifon Guju care gemea. Petre aruncă o privire, dar nu se opri. La uşa locuinţei lui Leonte Bumbu se grămădeau unii cu răcnete ameninţătoare pe care însă le întreceau ţipetele nevestei logofătului, dinlăuntru. Alături, în cancelarie, se învîrteau mai mulţi spărgînd ce le cădea în cale şi războindu-se mai ales cu registrele în care erau însemnate învoielile şi datoriile oamenilor.

Petre trecu în curtea cealaltă. Intre cele două clădiri înghesuiala era mai mare. Mulţimea se frămînta în acelaş loc aşteptînd parcă o poruncă sau măcar un semn,

— Unde-i boierul cel bătrîn? întrebă Petre într'un grup de mînioşi.

— Adineaori l-au dus în casă — răspunse totuş un glas.

Flăcăul nu recunoscu nici pe cel ce-i răspunse, nici pe ceilalţi, parc'ar fi fost din altă lume. Intră în conacul vechiu. In cerdac se rărise lumea. Geamurile sparte căscau guri negre în pereţi. Pe uşile deschise larg unii intrau şi alţii eşeau ca la moară. In a treia odaie erau cîţiva oameni tăcuţi, cu capetele goale. Aici se plimbase adineaori Miron Iuga, cu mîinile la spate. Acuma zăcea întins, cu mîinile pe piept, pe canapeaua dintre două ferestre. Hainele îi erau mînjite de pămînt, iar pe faţă parcă purta o mască de lut. Bă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mcr/1901-1932

trînul vizitiu Ichim l-a cules dintre picioarele ţăranilor, bucătăreasa Profira a aşternut cearceaful alb pe canapea şi i-a aprins la căpătîi o lumînare a cărei flacără se perpelea între ferestrele sfărîmate. Profira se trudea să curăţe puţin pămîntul de pe hainele şi figura mortului. Primarul Ion Pravilă, aflat acolo printre alţi oameni, îi zise domol:

— Lasă, muiere, lasă-l să se odihnească aşa cum a orînduit Dumnezeu...

Voia să spună că pînă va veni vre-o anchetă care să stabilească împrejurările morţii, dar nu îndrăznea.

Petre privea lung faţa năruită a bătrînului boier. Vedea pe obrazul stîng o dîră de sînge năclăit cu humă, ca o panglică de catifea neagră eşită de subt căciula turtită. Tresări cînd auzi glasul primarului cu o imputare ascunsă:

— Mi se pare că nu fuseşi aci, Petrică?

— Bine că n'am fost, Doamne iartă-mă! bîigui flăcăul. Că ce-o mai ieşi din toate astea numai Cel de sus poate să ştie!

— De, se vede că ne-a fost nouă scris să...

Pravilă iar nu cuteză să sfîrşească. Dealtfel Ichim îi luă vorba din gură:

— Du-te tu, Petrică băiete, că pe tine poate să te asculte, şi nu lăsa să mai jefuiască şi să strice, că-i destul cît au făcut şi ce-au făcut! De-aia am şi trimis pe Marioara după tine... Aide, du-te că şi boierii ţi-au făcut bine şi te-au ajutat cînd ai fost la necaz!

Petre mormăi întunecat:

— Multora le-au făcut bine şi uite răsplata!

— Şi dumnealui a fost prea proclet şi iute, Dumnezeu să-l ierte! făcu atunci Luca Talabă foarte blînd.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tăcură toţi un răstimp. Apoi Petre, luîndu-şi seama, rosti aspru:

— Care n'aveţi treabă aici să faceţi bine să ieşiţi afară!

Nu mai aşteptă să vază dacă l'au ascultat, ca şi cînd ar fi fost sigur că va fi. Şi în curînd mortul rămase numai cu Ichim, cu Profira şi cu Marioara să-l privegheze.

Petre, cu acelaş glas hotărît, cărăbăni pe toţi ţăranii care mai rătăceau prin casă. Cînd însă ajunse în cerdac, se întîlni cu o ceată care nu se îndura să plece cu mîna goală. Se înfuriă:

— Ce, voi nu înţelegeţi de vorbă bună, că-i mortul în casă? Nu v'ajunge că l-aţi omorît, nici să se odihnească nu vreţi să-l lăsaţi în pace?

In vreme ce oamenii se retrăgeau bombănind, Petre observă că alţii se îmbulzesc să intre în castelul cel nou ale cărui uşi fuseseră smulse din ţîţîni. Ii trecu prin gînd că e tocmai clădirea lui Grigoriţă căruia el îi datorează numai recunoştinţă. Şi se repezi într'acolo strigînd speriat:

— Nu stricaţi, oameni buni!... Faceţi loc!... Daţi-vă laoparte!... Nu mai intraţi că n'aveţi ce lua!... Nea Serafime, fii tălică mai cuminte!

Işi croi drum cu coatele şi pătrunse înlăuntru. In marele hall dela parter oamenii umblau cu oarecare sfială, pipăiau lucrurile, vorbeau încet. Petre strigă mai mult rugător decît poruncitor:

— Ieşiţi afară, măi oameni!... Ia ieşiţi că n'aveţi ce căuta aici!

Auzi paşi sus, la etaj. Urcă în goană pe sca-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

ra de stejar. In camerele deschise cotrobăiau după obiecte pe care să le poată căra. O femeie strînsese într'un cearşaf diferite boarfe bolborosind într'una jeluitor că de ce să se piardă toate astea şi să nu le folosească mai bine ea care-i sărmană. Petre năvăli într'o odaie unde zărise mai multă lume, repetînd mereu aceleaşi vorbe:

— Ia ieşiţi afară, măi oameni, că...

Era odaia de culcare a Nadinei, cu patul larg, cu fotografia ei mare la căpătîi, pe perete. Petre străbătu pînă lîngă pat şi dădu brusc cu ochii de Nadina. Se buimăci parc'ar fi fost vie. Glasul i se uscă în gîtlej, numai buzele i se mişcau arse. Aproape goală, Nadina se uita tocmai la dînsul cu priviri galeşe în care însă juca un dispreţ jicnitor. Oamenii se holbau ca şi dînsul şi nici nu cutezau să deschidă gura în prezenţa ei. In sufletul flăcăului răsărise întîi numai bucurie ca şi cînd ar fi regăsit ceva ce căuta înzadar. In clipa următoare îi căzu vălul de pe ochi. Dispreţul privirilor ei îi sfredelea inima şi i-o otrăvea. Se simţea înşelat şi pălmuit. Izbucni deodată răguşit:

— Uite drăcoaica asta cum ne batjocoreşte!

Işi aminti numai atunci că şi-a luat barda. O învîrti deasupra capului, sări pe pat şi izbi cu toată puterea. Sgomotul sticlei zdrobite păru o tînguire prelungă şi înţepătoare. Cioburile împroşcau din locul loviturii ca stropii de sînge dintr'o rană. Cîteva ţîndări îl pleznră peste obraji, sgîriindu-l ca nişte ghiare de pisică. Petre lovea repede, gîfăind lacom. Trupul Nadinei, ciopîrţit, se scoroji în zdrenţe de carton, dar ochii rămaseră dispreţuitori

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi galeşi chiar cînd figura se umplu de crestături.

— Daţi, băieţi, ce staţi! răcni Petre cu ochii însîngeraţi de mînie.

Parcă demult şi numai atîta ar fi aşteptat, oamenii se năpustiră. In cîteva clipe sfărîmară tot ce se găsea în odaie, svîrlind pe ferestrele scoase din pervaze picioare de scaune rupte, rufe sfîrticate, oale de noapte, perne spintecate şi cu fulgii împrăştiaţi, rame de tablouri...

— După mine, fraţilor! strigă Petre peste un răstimp.

Prin celelalte odăi şi la parter toată lumea spărgea şi urla. Petre alerga ca un nebun, agitînd barda.

— Foc!... Foc!... Praf şi cenuşă să se-aleagă! poruncea Petre coborînd în parter către cei ce soseau de afară.

— Puneţi foc, fraţilor! strigau alţii învîrtindu-se pe loc.

— Apoi aşa da, Petrică! făcu Serafim Mogoş văzîndu-l cu barda ştirbită. Că destul am răbdat toate nedreptăţile!

Petre se pomeni afară. Soarele scăpătase în spatele conacului vechiu. Amurgul îşi cernea lin întunerecul. Oamenii păreau mai grăbiţi şi mai mînioşi. Faţa flăcăului lucia de sudoare şi de amărăciune.

— Da ce-i, Petrică? întrebă primarul Pravilă văzîndu-l atît de schimbat.

— D-ta nu vezi ce-i ori nu vrei să vezi? se strîmbă Petre cu răutate.

— D'apoi că ruşinea asta... începu Lupu Chiriţoiu, care se afla alături, cu glas de dojană şi părere de rău.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Petre nu-i dădu răgaz să isprăvească:

— Ia mai tacă-ţi clanţa, hodorogule! Că destul ne-ai bătut capul şi ne-ai ţinut în loc cu braşoavele şi cu miorlăielile tale!

— Ai nebunit şi tu, băiete, vai de tine! bîlbăi bătrînul crucindu-se. Numai să nu-ţi pară rău pe urmă!

— Ce să-mi pară rău, că doar o singură moarte are tot omul! strigă Petre depărtîndu-se grăbit fără să ştie unde.

In cîteva ferestre ale castelului se iviră fuioare de fum.

— Focul!... Focul! răcni un glas cu o bucurie sălbatecă.

Dar focul se încingea greoiu. Ardea numai înlăuntru şi mai mult afuma. Deabia cînd se înoptă deabinelea flăcările mari izbucniră prin coperiş ca o coroană luminoasă scăpărînd milioane de scîntei. Oamenii umblau în jurul focului parcă n'ar mai fi avut nici somn, nici case. Toţi răguşiseră urlînd şi totuş urlau mereu vorbe fără şir şi sudălmi cu care voiau să răscumpere toate tăcerile trecutului.

In spatele castelului în flăcări vechiul conac apărea negru şi adormit. Numai într'un geam pîlpîia tainic o luminiţă galbenă. Cînd se uitau într'acolo oamenii se cutremurau involuntar. Ignat Cercel, ca să-şi încălzească inima, bolborosi singur:

— Iacă, l'a săturat Dumnezeu şi de pămînt, şi de toate!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL XI

PETRE PETRE

1.

Toată noaptea spre Sîmbătă cerul Amarei fu însîngerat de jocul flăcărilor ce mistuiau castelul Iuga. Mulţimea de ţărani, furioasă şi gălăgioasă, nu se dădea deloc dusă parcă şi-ar fi pierdut somnul. Chiotele unei bucurii năpraznice înăbuşeau trozniturile focului. In lumina roşie oamenii viermuiau ca nişte umbre fără odihnă, cu glasuri aspre, hîrbuite care se topeau într'un sgomot straniu izbucnit parcă din rărunchii pămîntului... Tîrziu după miezul nopţii coperişul cu căpriorii arşi se prăbuşi peste tavanul etajului. Un nour uriaş de scîntei răbufni brusc şi se împrăştiă în văzduhul roşu, urmat de un cîrd de flăcări proaspete desprinse din mormanul de jăratec. Din sute de piepturi porni ca la o comandă supremă, un urlet prelung de mulţumire. Apoi, ca şi cînd numai acest semn de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901 1932

izbîndă deplină l'ar mai fi aşteptat, ţăranii se risipiră încetul cu încetul. Doar cîţiva se încăpăţînară a rămînea de teamă să nu se mai întîmple ceva şi ei să lipsească. Astfel înspre ziuă curtea se mai linişti de oameni şi focul însuşi ardea mai potolit şi sătul, cu pîlpîiri somnoroase.

In fereastra bătrînului conac veghea aceeaşi lumină sfioasă. Scînteile mari sburătăceau ca fluturii pe coperiş şi se stingeau atingînd olanele bătrîne parc'ar fi căzut pe ghiaţă. Ichim închisese uşile spre cerdac, să nu mai intre nimeni să tulbure odihna casei. Un răstimp a priveghiat el lîngă boierul ucis, apoi bucătăreasa, apoi logofătul, apoi bărbatul bucătăresei. Acuma, de vre-un ceas, clipocea Marioara pe jilţul din colţ, în camera mortului. Ii era somn şi mai ales frică. Nu se uita deloc spre canapeaua pe care zăcea Miron Iuga. O spăimîntau deajuns umbrele ce se legănau pe pereţi ca nişte stafii neostoite. Pe geamurile sparte intra răcoarea din ce în ce mai tăioasă. De cîteva ori i s'a părut, tocmai cînd închisese ochii, că aude un fîşîit ciudat. O singură dată a îndrăznit să priveasscă într'acolo. Cum se clătina flacăra lumînării mortul părea că se mişcă. S'a închinat repede de trei ori... După ce îşi mai veni puţin în fire, auzi deodată foarte desluşit un suspin greu şi dureros ca un gemăt. De groază nici nu putu scoate glas, dar sări în picioare. In aceeaşi clipă o voce speriată rosti:

— Marioară, să nu ţipi că mă nenoroceşti!... Sînt eu, Isbăşescu!

Eşi anevoie de subt canapea. Era amorţit. Se ascunsese de cînd a văzut pe bătrînul Miron

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că iea puşca, bănuind ce are să se întîmple. Chircit acolo a mulţumit lui Dumnezeu că i-a dăruit ideea salvatoare, altfel desigur brutele l'ar fi masacrat. I-a fost teamă dintîi să nu aprindă casa ţăranii şi să ardă ca un şoarece. Se gîndise să nu mişte pînă va simţi el că a trecut orice primejdie, chiar de-ar fi să stea o săptămînă. Pe urmă, cuprins şi de neputinţe, şi de groaza mortului ce zăcea deasupra lui, şi-a zis că ar fi mai cuminte să o iea cumva la sănătoasa, mai cu seamă cînd a văzut că a venit la priveghiu Marioara, în care inima lui avea mai mare încredere.

Ca să nu-l zărească cineva de pe-afară, se piti după o perdea şi de-acolo întrebă cu deamănuntul pe Marioara asupra tuturor celor petrecute. Cînd auzi că ţăranii au bătut şi pe Leonte Bumbu, ba şi pe nevastă-sa, şi i-au cam prădat locuinţa, se gîndi în sine că pe dînsul cu siguranţă l-ar fi jupuit de viu. Fata îi mai spuse apoi că poate să plece fără frică, prin grădină, că abia de mai sînt oameni prin curte. Atunci îi veni o nouă inspiraţie: numai îmbrăcat ţărăneşte, ar putea să se strecoare, fără riscul de a fi recunoscut, prin cele cîteva sate pînă la Costeşti. Trimise pe Marioara să ceară un rînd de haine, oricît de rupte, dela unchiul ei şi să le aducă prin dos, să n'o vază nimeni, făgăduindu-i o răsplată bună şi recunoştinţă veşnică. Cu hainele veni însăşi Profira, să-i iea în schimb pe cele nemţeşti, ca să nu păgubească dacă cumva contabilul nu s'ar mai întoarce.

— Ei, ţaţo Profiro, Dumnezeu să-ţi răsplătească binele ce mi l-ai făcut, că mi-ai salvat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vicața! zise lăcrimînd și strîngîndu-i mîinile. N'am să vă uit niciodată!

Pe cînd se crăpa de ziuă Isbășescu se strecura prin grădină spre Bîrlogu, fără să fi văzut cum arde castelul Iuga și fără să se mai uite înapoi...

Apoi puțin înainte de răsăritul soarelui tavanul etajului, prefăcut demult într'o băltoacă de jăratec, se scufundă, uruind și troznind, peste tavanul parterului care, încins și slăbit, se prăbuși deasemenea. In cuprinderea zidurilor înegrite, prin găurile ferestrelor se vedea clocotul flăcărilor cu răsuciri mînioase de scîntei.

Curînd începură să se adune iar țăranii, unul cîte unul. Se uitau la foc, clătinau din cap, aruncau cîte-o vorbă și repede întorceau ochii spre conacul vechiu. Li se părea, chiar spusese cineva, că treaba nu e sfîrșită cît timp tocmai casa cea bătrînă boierească rămîne în picioare. Dar din pricina mortului nu cuteza nimeni să se apropie, oricît jinduiau. Dealtfel cei mai mulți veneau pentru pradă. Sărăcimea se lăcomea mai cu seamă la porumb. Un hambar de sămînță a fost golit de-aseară. Mai erau două magazii cu rămășițe. Pavel Tunsu aduse înadins un drug de fier și izbuti să iasă cel dintîi cu un sac plin în spinare numai pînă în vecini, la baba Ioana, soacră-sa, care se necăjea cu păsările și cu odorul de nepot Costică.

— Hai, soacră, hai, nu sta, să-ți iai și tălică nițel porumb că oamenii se îndeasă la pomană și pe urmă degeaba te-ai mai duce! strigă Pavel sfătos, înapoindu-se degrabă la conac.

— Fire-ar a dracului! bombăni baba vă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zîndu-şi de treburi parcă nici nu l-ar fi văzut şi nici auzit.

In vreme ce mulţimea se îmbrîncea în jurul magaziilor, unii mai îndrăzneţi se ciorovăiau din pricina vitelor. Marin Stan scoase din grajduri o pereche de boi şi voia să-i ducă acasă. Leonte Orbişor era indignat şi răcnea:

— Să-ţi fie ruşine să pui tu mîna pe boi, că doar tu ai şi nu-ţi fac trebuinţă, iar eu nu mi-am putut agonisi niciodată şi n'am cu ce munci!... D'aia fii bun şi lasă boii, Marine, că eu fac şi moarte de om dacă nu-i laşi!

— Adică asta-i dreptatea, să ieа ce-i mai bun tot care au, iar noi să fluerăm a pagubă? ameninţă altul.

— Eu nu vreau să ştiu nimic! făcu Marin Stan furios. Aici nu merge pe tocmeală că nu e bîlciu. Cine ce a apucat, e bun stăpîn!

Leonte Orbişor îi puse mîna în piept. Se smuciră cîteva clipe şi se suduiră. Marin simţind că toţi îi sînt potrivnici, se înmuie:

— Apoi lasă c'om vorbi noi altădată dacă-i aşa povestea!... Nu face nimic, Leonte, ai să mai vii tu la moara mea!

— De ce nu te-ai agăţat de cai, pricopsitule, că n'ai şi ţi-ar prinde bine! strigă Orbişor în batjocură. Ce zici, nea Ichime?

In uşa grajdului, alături, stătea Ichim cu furca de fier în mînă. Răspunse:

— De căişorii mei nu se atinge nimeni cît oi trăi eu!

— Iea seama c'o să-ţi dăm foc şi d-tale, nea Ichime, că vezi bine cum mai arde de frumos conacul! mormăi un glas.

— Mai bine să arză decît să ajungă de bat-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

jocura voastră! făcu bătrînul vizitiu cu o mîndrie parcă el ar fi fost boierul.

Țăranii nu voiau să-și puie mintea cu Ichim, și că era bătrîn, și că îl știau trăznit din fire, cu toate că se credeau în drept să ia ficcare ce-i place și ce poate, că doar din munca lor s'a făcut averea boerului și deci între ei trebuie să se împartă. Unul îi și impută mînios:

— Degeaba umbli să te faci stăpîn pe munca noastră, nea Ichime, că nu te-om răbda! Dacă n'am răbdat noi nici pe boierul cel mare, dar mi-te pe tălică!... Stai nițel, să vie Petrică și ai să vezi!

Petre însă dormea dus. Se dusese tîrziu acasă și atît de ostenit cum nu s'a mai simțit niciodată. S'a trîntit pe laviță, îmbrăcat cum era, căciula drept pernă, și îndată a adormit ca mort. Acuma toată casa se sculase, numai el nu se urnea. Pentrucă nu i se mai întîmplase să-l găsească soarele în pat, Smaranda încercă să-l deștepte. Flăcăul murmură cu ochii închiși:

— Lasă-mă, mamă, să mă mai odihnesc că vai ce somn mi-e!

— Dormi, dragul mamii, dormi! zise femeea. Mai bine să dormi toată ziua decît să te mai duci pe unde-ai fost!

2.

— Am plecat foarte exact! observă Titu Herdelea examinîndu-și ceasul și văzînd că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la nouă jumătate precis trenul s'a pus în mișcare.

— Măcar de-am sosi cu bine! zise Grigore Iuga cu o emoție abia stăpînită.

Baloleanu, cu capul scos pe fereastra compartimentului, agita o batistă de mătase și murmura într'una cu vocea înnecată:

— La revedere, Melanie!... La revedere!... La revedere!

Cînd se așeză, după ce ieșiră din gară, avea ochii umezi. Surîse totuș:

— Sărăcuța!... A rămas foarte îngrijorată... Ce-i drept, cred și eu că are de ce, cu toate că m'am silit s'o conving că nu e nici un pericol. Dacă nu mi-ar fi cerut-o șeful cu insistență, nici n'aș fi primit o misiune atît de covîrșitoare! Vă dau cuvîntul meu, n'aș fi primit!... Biata femee, cum mai plîngea! Mi se rupea inima...

Trenul era compus numai din cîteva vagoane, și acelea aproape goale. Inafară de cîțiva noui prefecți, doar niște ofițeri și negustori au cutezat să mai părăsească Bucureștii. Mecanicul era instruit să conducă garnitura cu mare atenție pentrucă circulă svonuri că țăranii ar avea intenția să ridice șinele și să oprească trenurile ca să întîrzie sosirea trupelor în regiunile răsculate.

Numai Titu Herdelea își păstrase seninătatea. El era ferm convins că toate știrile cu tulburările țăranilor trebue să fie mult exagerate. Observase că în Romînia oamenii nu cunosc decît extremitățile, zeflemeaua sau tragedia, deopotrivă de gălăgioase și nestatornice. Așa și cu răscoala aceasta: întîi toată lumea a luat-o ca o diversiune politicianistă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

un ingenios mijloc de-a răsturna guvernul, iar acuma toată lumea e disperată și anunță prăbușirea țării.

Grigore Iuga era mai îngrijorat chiar decît Baloleanu. Ascară, la Predeleanu, a fost sfătuit să nu se hazardeze inutil pînă ce se va pacifica județul. Nimeni nu știe precis ce e la țară. Ori că merge, ori că așteaptă la București, el nu mai poate fi de nici un folos bătrînului Iuga. Iar argumentul suprem s'a rostit mai în șoaptă: dacă soldații vor refuza să tragă și vor trece de partea țăranilor ?... Tocmai acest argument l-a încăpățînat să plece. Altfel poate s'ar fi răsgîndit, mai cu seamă că și Olga îl reținea cu o privire umedă de duioșie. Mai tîrziu, găsindu-se o clipă singuri, ea i-a șoptit brusc: „Rămîi, dacă mă iubești!" Grigore a fost așa de surprins că, sărutîndu-i mîna, deabia a putut răspunde : „Trebuie să plec tocmai fiindcă te iubesc atît de mult!" Acasă, pe urmă, replica aceasta i s'a părut complect idioată și i-a fost rușine că a rostit-o, deși Olga n'a găsit-o probabil așa de proastă pentrucă n'a rîs nici atunci și nici mai tîrziu.

Șoapta Olguței i-a răscolit sufletul și i-a trezit întrebări pe care nu le cunoscuse pînă acuma sau pe care poate le înăbușise înadins. Se simțea demascat în fața sa însuși. Prietenia lui cu Victor era veche, evident, dar se pare că ochii Olguței au strîns-o mai mult în ultima vreme. Și totuș el nu și-a mărturisit niciodată că s'ar putea ca vizitele și mesele lui cotidiane la Predeleanu să aibă și alte motive. Nu s'a gîndit că iubește pe Olga cu toate că iubirea îi umplea inima și nici

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vre-o aluzie de dragoste nu i-a făcut măcar în glumă. Cel mult ochii lui au vorbit, fără voia lui.

Se învinovăţea însă că, în momentele acestea de durere generală, preocuparea lui cea mai mare e o iubire nouă. Îi mijea în minte gîndul că repudiarea Nadinei, atît de irreconciliabilă, a făcut-o ca să-şi înlesnească apropierea de Olga. Desigur, Nadina l'a jignit aşa de crunt că nu mai putea fi vorba de-a continua împreună căsnicia. Totuş, dacă n'ar fi fost Olga la mijloc, el n'ar fi avut tăria s'o alunge cu atîta brutalitate. Cu deosebire începea să-l chinuiască ideea că a lăsat pe tatăl său singur la ţară numai din egoismul de-a rămîne aproape de Olga, de-a nu renunţa să o vază, cel puţin, în fiece zi. Degeaba îşi zicea că şi-a făcut datoria ducîndu-se acasă şi oferindu-se să stea acolo, că a trebuit să respecte ordinul bătrînului părinte. Acuma era sigur că, în alte împrejurări, adică de n'ar fi fost îndrăgostit, nu s'ar fi mişcat din Amara...

Emoţia lui Baloleanu se manifesta printr'o irezistibilă avalanşă verbală. Din clipa cînd a fost desemnat pentru postul de prefect al unui judeţ răzvrătit, a simţit nevoia să se înfăţişeze pretutindeni ca un martir trimis la eşafod. Prin Bucureşti se vorbea în taină că armata nu mai e deloc sigură şi că, pînă la urmă, va trebui totuş să se facă apel la austriaci pentru adevărata pacificare. Se zicea că nici noul guvern n'are încredere mare în soldaţii ţărani, dar nu vrea să cheme ajutor străin înainte de-a face o supremă încercare.

— Dragii mei, trăim cea mai cumplită tragedie din istoria neamului romînesc! zise Ba-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

loleanu cu glas înecat. Insuşi şeful a fost mişcat eri după amiazi cînd ne-a dat instrucţiile pentru executarea penibilei misiuni. Recunoştea că avem o sarcină extrem de dificilă şi mai ales primejdioasă. Contez, zice, pe tactul, pe inteligenţa şi pe energia d-voastră! Aveţi manifestul cu reformele care satisfac doleanţele cele mai urgente. E o armă pacifică excelentă pe care trebuie s'o mînuiţi cu toată abilitatea. Unde însă persuasiunea nu va fi suficientă, unde veţi întîmpina rezistenţă războinică, veţi utiliza forţa armată cu toată hotărîrea şi toată vigoarea. La violenţă veţi răspunde prin violenţă, căci ordinea trebuie restabilită cu orice preţ... Aşa, şeful. Eram zguduiţi de emoţie. Momentul era istoric. Ne-a îmbrăţişat apoi pe fiecare... Se pune acuma întrebarea ce vom găsi la faţa locului? Eu sînt democrat prin toată educaţia mea şi umanitarist convins. Vă închipuiţi ce-ar fi pentru sufletul meu dacă ar trebui să ordon o represiune sîngeroasă. Şi totuş interesele superioare ale neamului!... Ingrozitoare dilemă!

Titu Herdelea îl asculta cu toată gravitatea cuvenită, dar în sinea sa se gîndia că acest Baloleanu e un mare farsor. Işi aducea aminte cu cîtă emfază predica odinioară, la Enache, împărţirea moşiilor la ţărani. Şi acuma cum caută să justifice mai dinainte uciderea acelorași ţărani dacă nu se vor mulţumi cu reformele în care nici pomeneală nu mai este de împărţirea pămînturilor. Ii venea mereu să-i reamintească promisiunile de odinioară. In locul său vorbi Grigore parcă şi pe el Far fi muncit aceleaşi gînduri:

— Cînd ţăranii au apucat să se scoale pen-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tru pământ, greu se vor mulțumi numai cu reforme platonice!

— Cum, crezi că ar trebui să li se împartă moșiile? făcu Baloneanu puțin surprins.

— Eu nu, dar tu credeai! răspunse Grigore simplu.

— O, bine, altceva e o credință intimă și alta e posibilitatea realizării — zise prefectul confuz. In orice caz asemenea măsuri revoluționare nu se pot decreta subt presiunea teroarei țăranilor, nu-i așa? Dealtminteri chiar tulburările actuale, atît de tragice, arată cu elocvență că țăranul nostru are încă nevoie de multă, multă educație socială. Barbariile pe cari le-au săvîrșit, dacă ar fi numai pe jumătate adevărate, justifică toate aprehensiunile, dragul meu. Și fii sigur că eu, care, cum știi, iubesc pe țăran, nu voi șovăi să pedepsesc cu cea mai mare severitate orice sălbătăcie. A iubi pe țărani nu înseamnă să le tolerezi nebuniile și nici să le accepți tîlhăriile. Țăranul trebuie să fie supus și respectuos de lege și de avutul altuia, ca toată lumea. Altfel unde ajungem?

Grigore Iuga surîse ironic:

— Eu mă îndoesc numai de efectul reformelor în care tu ai încredere. Atît. Îți închipui că eu aș avea poate și motive personale să reclam toate fulgerele împotriva țăranilor mai ales dacă, după cum se pare, nu ne-au cruțat deloc nici pe noi care am trăit între ei și ne-am făcut totdeauna datoria față de dînșii...

— Care va să zică sîntem de acord, Grigoriță! făcu Baloleanu,. M'aș fi și mirat să fie altfel că doar amîndoi iubim deopotrivă țara

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aceasta scumpă și pe țăranii noștri. Astăzi nu mai e vorba de politică ci de salvarea Romînici!

Iar se încălzi și povesti amănunte înduioșătoare despre despărțirea lui de Melania, despre presimțirile ei, despre curajul lui... Vorbea toată vremea numai de el. Doar prin gări se întrerupea și examina cu atenție lumea. De cîte ori descoperea un grup de țărani, îi arăta cu o ușoară spaimă, zicînd încet, parcă să nu fie auzit de ei:

— Uite-i cum complotează!... Degeaba, țăranul nu înțelege decît de frică!

Apoi își relua firul despre reforme, despre șef și iar despre Melania, cînd mișcat, cînd cu patetism și mereu cu un tremolo care să-i acopere înfricoșarea.

In răstimp trenul înainta prudent, fumegînd mai abondent ca altădată... Sirena locomotivei, agitată des și prelung, avea un sunet sgîrietor ca țipătul cucuvelei.

3.

— Iea seama, tăicuțule, să nu pățești ceva cu oamenii! zise Niculina văzînd că preotul Nicodim și-a luat patrafirul și crucea. Doar știi bine cît sînt de apucați...

— Hai, dascăle, hai la datorie! murmură bătrînul preot fără să asculte pe fiică-sa. Că ne-a fost stăpîn și ne-a zidit biserica și ne-ar bate D-zeu dacă nu i-am da toată cinstea creștinească! Ș'apoi după amiazi avem înmormîntarea femeei lui Melentie... Hai, hai!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mergea greu și se sprijinea în cîrjă și se oprea să se odihnească pe drum. La curtea Iuga se mărise gălăgia. Castelul ardea mereu, înfundat. Bucătăreasa Profira sărută mîna preotului și-l conduse în odaia mortului.

— Of, Doamne, Doamne, amară soartă ai hărăzit omului! bolborosi preotul, punîndu-și patrafirul, după ce s'a uitat o clipă la cadavrul boierului Miron. Ascunse sînt cărările tale, Doamne, blagoslovit fie numele tău în vecii vecilor, amin!

Sosirea preotului nu stînjeni deloc fierberea țăranilor. Cîțiva se uitară după el pînă intră în casă, apoi își continuară sfătuirile. In timp ce unii mai urlau în neștire sau umblau să mai găsească ceva de luat, cei mai mulți, în grupuri răzlețe, vorbeau numai despre împărțirea pămînturilor, sperînd fiecare să aibă o parte mai mare. Acuma că nu mai sînt boieri, socoteau că ar fi bine să nu tărăgănceze măsurătoarea, că dacă vor apuca să-și ia ce li se cuvine, apoi degeaba se vor mai întoarce ciocoii că oamenii nu vor da înapoi pămîntul nici morți. Toți aveau păreri cum ar trebui făcută împărțirea ca să fie mai dreaptă, firește fiecare chibzuind că adevărat dreaptă nu poate fi decît cea care i-ar atribui lui lotul cel mai bun și mai aproape de sat și mai măricel. Cînd cineva spuse că și celelalte sate s'ar putea să ceară parte din moșie, a sărit toată lumea cu mare mînie gata să-l ia la bătaie. Sărăcimea ar fi vrut să înlăture dela împărțeală pe cei care mai au pămînt. Li se imputa că au alergat cu limba scoasă să cumpere Babaroaga și că s'au codit la revo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

luţie aşteptînd să le vie toate de-a gata. Se tocmeau aşa între ei fiindcă toţi erau oameni mai slăbuţi şi nimeni nu avea autoritatea de-a se impune ca conducător şi a se face ascultat. Încerca el Toader Strîmbu să ridice glasul, dar oamenii nu-l luau în seamă cînd era vorba de o treabă aşa de însemnată. El şi Trifon erau buni la sfadă unde trebue numai gură şi obrăznicie. Acuma trebuiau oameni aşezaţi, gospodari şi cuminţi, care ştiu să cîntărească şi să judece înţelept. Dacă Popa Nicodim ar fi fost mai tînăr şi mai sprinten, el ar fi fost chemat să facă dreptate, sau şi mai bun învăţătorul Dragoş, dacă nu l-ar fi închis boierii.

— Văd că nici Petrică n'a mai venit şi doar se lăuda aseară că nici de odihnă nu mai vrea să audă pînă ce n'om avea dreptatea deplină! zise într'o vreme Ignat Cercel într'un grup mai mare. Dînsul ar fi bun la sfat că-i desgheţat şi ne-ar putea îndrepta pe calea cea bună!

— Apoi aşa fac toţi că li-e frică!

— Ce face? sări Ignat. Lui Petrică?... Fugi, omule, ce băzneşti? Petrică se joacă cu trei ca tine şi tu zici că i-e frică!

— Apoi atunci de ce şade acasă? Că uite, s'a făcut de amiazi!

— Ei, o fi avînd şi el ale lui ca orice om... Dar cînd a început Petrică o treabă, n'o lasă neisprăvită! Că şi tatăl-său, fie iertat, a fost om de frunte şi de ispravă!

Tocmai în clipa aceea pică şi Petre împreună cu Nicolae Dragoş. Petre s'a certat rău cu maică-sa care n'a vrut să-l lase să mai iasă din casă şi plîngea şi se jeluia că are

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să se nenorocească. Baremi Nicolae a avut să ţie piept şi părinţilor, dar şi cumnatei sale, cea mai înfricoşată, ca pe urma faptelor lui să nu pătimească Ionel al ei. Cei doi flăcăi s'au înţeles fără cuvinte. Şi-a făcut socoteala în sine că deacuma nu mai pot da înapoi şi deci trebuie să meargă pînă la capăt, orice s'ar mai întîmpla. Amîndoi şi-au dat seama, după ce s'au trezit puţin din beţia mîniei, că ei vor ispăşi mai crunt pentru faptele tuturor dacă cumva se vor întoarce lucrurile iarăş cum au fost... Deaceea, venind, au intrat pela postul de jandarmi. Casa era pustie, uşile vraişte, obiectele răsturnate şi răvăşite. Ei sperau să găsească măcar cîteva cartuşe pentru armele luate dela jandarmi, ca să se poată apăra de va fi trebuinţă. N'au găsit. Nevasta plutonierului se zicea că s'a ascuns la cineva în sat, nimeni nu bănuia unde.

Cum se amestecară în mulţime, fură iar cuprinşi de ameţeala obştească. Discuţia asupra împărţirii moşiilor o reluară dela început. După multă vorbărie zadarnică, Petre hotărî:

— Asta nu e treabă de oameni ca noi, degeaba, că noi ne-om sfădi şi ne-om bate şi nu ne-om potrivi. Asta e treabă de ingineri! Să mai aşteptăm să se aşeze lucrurile şi să se facă pace şi atunci stăpînirea o să trimită ingineri să facă împărţirea cum se cuvine, fiecăruia după dreptate, să măsoare şi să taie tuturor cît se ajunge... Nu zic bine, oameni buni?

— Bine!... Aşa e! încuviinţară oamenii. Să ne trimită ingineri că d'aia îi plăteşte stăpînirea!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Apoi da, că inginerul, dacă nu-s boieri. împarte drept şi cum scrie la carte! adăogă Ignat foarte mulţumit.

— Cu boierii am isprăvit! strigă Leonte Orbişor ţanţoş. Nu ne mai trebuie boieri!

— Noi am fi isprăvit, Leonte, dar poate că n'au isprăvit ei! zise gros Nicolae Dragoş.

Atunci toţi din toate părţile protestară că nu mai vor boieri şi că mai curînd mor pînă la unul decît să fie iarăş batjocoriţi şi asupriţi.

— Apoi las să vă vedem la treabă că de gură ştiu că sînteţi buni! făcu Petre.

4.

In gara Piteşti aştepta un alaiu întreg de proprietari şi arendaşi refugiaţi. In fruntea lor se afla fostul prefect Boierescu care, avînd în vedere primejdia naţională, a lăsat laoparte consideraţiile de adversitate politică şi s'a hotărît să dea în primire prefectura noului titular şi mai ales să-l puie în curent cu situaţia. Mai mult însă decît motivele superioare era la Boierescu amorul propriu, profund jignit de ţăranii nerecunoscători, care-l făcea să-şi calce pe inimă şi să stea de vorbă cu urmaşul său. Cînd el personal s'a ostenit de a cutreerat mai toate satele şi i-a sfătuit şi i-a dăscălit ca un părinte şi ei totuş s'au dedat la ticăloşii cum a întors spatele, — asta nu le-o putea ierta ţăranilor. Unde să mai pui că netrebnicii nu s'au ruşinat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să incendieze şi să devasteze chiar conacul lui dela Rociu...

Grigore Iuga făcu prezentările căci Baloleanu, străin, nu cunoştea pe nimeni. Pe urmă el, cu Titu Herdelea, se retrase ca să nu-l încurce în afacerile oficiale, înţeleşi să se întîlnească diseară şi să ica masa împreună.

Mulţimea de sinistraţi înconjurase pe noul prefect şi-l asalta cu tot felul de plîngeri. Baloleanu asculta pe unii, compătimea pe alţii. dar văzînd că astfel nu se va putea urni din gară, strigă cu glas tremurat de emoţia obligatorie:

— Domnilor, înţeleg durerea d-voastră şi apreciez revolta firească ce fierbe în sufletele tuturor din cauza nelegiuirilor ale căror victime sînteţi! Am venit să iau măsurile de îndreptare şi de represiune pe care le reclamă situaţia. Daţi-mi deci un răgaz de cîteva ore să mă orientez întîi, să iau cunoştinţă oficială de cele ce s'au petrecut în acest judeţ, iar pe urmă voi aviza. Vă rog să aveţi încredere că vom face tot ce este posibil ca să vă alinăm măcar în parte suferinţele!

La braţ cu Boierescu îşi croi drum printre oamenii desperaţi şi înfuriaţi. Numeroase glasuri lăcrimoase repetau acelaş strigăt:

— Ne-au sărăcit tîlharii!...

Cel mai gălăgios şi mai amărît era colonelul pensionar Ştefănescu care îl petrecu pînă la trăsură jelindu-se:

— Am rămas calic, domnule prefect!... Toată munca mea de patruzeci de ani e cenuşă şi ruină!... N'am avut nici o apărare. Şi-au bătut joc de noi hoţii cum au vrut... Numai viaţa mi-au lăsat-o, domnule prefect!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Grigore Iuga strînse în pripă multe mîini cunoscute și auzi crîmpeie de tînguiri. Era nerăbdător să afle ceva despre tatăl său și despre Amara, totuș nu cuteza să întrebe direct pe nimeni, dîndu-și seama pe deoparte că toți acești oameni sînt prea plini de suferințele lor și deci fără înțelegere pentru suferința altora, dar mai ales de teama să nu se confirme presimțirile ce-l sbuciumau cu atît mai dureros cu cît se apropia momentul cînd va trebui să descopere realitatea. Deodată îi răsună în spate un glas foarte cunoscut:

— Coane Grigoriță!... Coane Grigoriță!

— Ei, domnule Buruiană! Și d-ta pe-aici? zise tînărul Iuga bucuros de întîlnire. Ce-i pela noi? Spune, spune repede că d-ta nu se poate să nu știi!

Cosma Buruiană nu voia să-i mărturisească numai decît că el a fugit înainte de-a se fi întîmplat ceva. Mai plîngător ca deobiceiu, răspunse totuș:

— Păcatele noastre, coane Grigoriță! Pârjol și prăpăd!... Uite-mă, așa am scăpat cum mă vezi! Cînd vă spuneam eu că țăranii noștri sînt cîini, d-voastră mă batjocoreați și nu credeați... Și iacă, nicăiri n'au fost mai multe blestemății ca la Amara! Acolo e cuibul revoluției și de-acolo au pornit toate!... Ce să vă mai spui, nenorocire mare! Și încă cu tot mulțumesc lui Dumnezeu că mi-am salvat cel puțin viața și familia, că dacă ascultam pe conul Miron, cine știe ce-aș fi pătimit. Dar eu, prudent cum mă știți, n'am mai așteptat să izbucnească focul și m'am încărcat cu familia în trăsură și mînă, și mînă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dar tata a rămas pe loc ori...? insistă Grigore.

— De, coane Grigoriță, eu, drept să vă spun, acolo l-am lăsat — zise arendașul cu o ezitare. Că dumnealui, îl știți d-voastră...

— Ei, și ce anume s'a întîmplat la noi? urmă tînărul Iuga mai nerăbdător.

— Pe-aici se vorbesc multe, coane Grigoriță — reluă Cosma Buruiană mai încurcat. Dar nu poate să știe nimeni adevărul, că de Miercuri noaptea s'a întrerupt legătura telefonică și nu se mai poate comunica cu comuna. Ce veşti umblă sînt aduse din gură în gură, încît nu știi ce să alegi. Bine însă nu poate să fie, coane Grigoriță. Și stricăciuni trebue să fi făcut multe oamenii noștri că sînt capabili de orice. Așa eri dimineață mă întîlnii cu judecătorul dela Costești. Ce mi-a povestit, m'am crucit. A venit în tren cu un avocat dela București care a fost cu coniţa Nadina la Lespezi pentru vînzarea Babaroagei. Poate că-l și cunoașteți ? Ei, cîte-a îndura bietul om, ți se face părul măciucă. Numai ca prin urechile acului a scăpat dela moarte alergînd peste cîmpuri dela Gliganu pînă la Costești unde-a ajuns într'un hal fără hal. N'aș fi crezut totuș, dacă azi nu mă întîlneam cu Platamonu care...

Buruiană povesti cu multe înfloriturí pățaniile lui Platamonu ca astfel să evite a-i spune ce se vorbea prin oraș despre Miron Iuga și Nadina. Eșiră din gară și o luară pe jos pe bulevard spre oraș. Din urmă îl ajunse grăbit colonelul Ștefănescu care căuta pe Grigore fiindcă-l văzuse în tovărășia noului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prefect. Il și rugă îndată să-i mijlocească o întrevedere cu prefectul căruia voia să-i ceară un detașament de soldați, dacă se poate și tunuri, ca să-și recucerească averea și să pedepsească pe banditii care l-au izgonit și l-au prădat. Apoi, după ce își zugrăvi în toate amănuntele suferințele fără margini, spuse lui Grigore, fără nici un înconjur, că pe-aici se svonește că Miron Iuga ar fi fost măcelărit de țărani, adăogînd totuș că el nu crede să fie adevărat, fiindcă tîlharii au săvîrșit toate blestemățiile, ce-i drept, dar sînge n'au vărsat. La fel umblă vorba că ar fi omorît-o și pe Nadina, după ce în prealabil ar fi fost necinstită de o ceată întreagă de netrebnici. Știrile acestea trebuiesc primite cu multă rezervă. Trecînd din om în om, toate se deformează și se exagerează.

— Nu e nevoie de exagerări cînd adevărul adevărat e mai mult decît îngrozitor! urmă colonelul. Parcă trebuie să te omoare ca să te nefericească? Iacă eu, dacă nu m'aș fi gîndit la bietele fete, care rămîneau singure în lume, m'aș fi luat de piept cu bestiile...

Reluă povestea suferințelor sale, întrerupt des de Cosma Buruiană care încerca să-și istorisească din nou pe ale sale. Grigore Iuga nu-i mai auzea. Pricepuse suficient chiar din ezitările lui Buruiană. Adaosurile colonelului, prin brutalitatea lor cazonă, mai mult l'au indispus decît l-au impresionat. Din fericire la grădina publică reuși să scape de amîndoi. Titu Herdelea numai atunci îndrăzni să-l consoleze fără convingere:

— Poate totuș să nu fie adevărat tot ce...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— E adevărat, dragă prietene — zise Grigore abătut. Am presimțit că are să se întîmple nenorocirea de cînd am fost deunăzi la Amara. Regret numai că atunci n'am rămas acasă, chiar împotriva voinței tatii. Dacă eram eu, poate n'ar fi ajuns aci lucrurile!

Intre timp Baloleanu sosi la Prefectură unde aștepta alt grup de refugiați dela țară. Boieriescu îi prezintă cîțiva funcționari și pe urmă, cu harta județului pe biurou, îi indică localitățile răzvrătite și-i predă dosarul cu rapoartele despre tulburări, neuitînd să-i atragă atenția că pînă și conacul lui a fost devastat. După mulțumiri și diverse mici amabilități avocățești, Baloleanu se cotorosi de dînsul, înțelegînd că își pierde vremea zadarnic. Și nu voia să piardă nici un minut. Avea ambiția să dovedească șefului că a fost bine inspirat cînd a făcut apel la Baloleanu.

Convocă imediat pe primul-procuror, pe căpitanul de jandarmi și pe comandantul trupelor din regiunea Pitești, precum și pe președintele tribunalului, mai mult însă ca un gest de deferență pentru justiție. Pînă la sosirea lor, studiă dosarul cu rapoartele și harta județului.

— Domnilor, în maximum trei zile vreau să avem ordine, liniște și pace în județ! declară dînsul grav și solemn către cei patru șefi de autorități, în cabinetul său.

Le ținu un mic discurs patriotic vibrant și energic. Făcu impresie. Primul-procuror Toma Grecescu, slăbuț, spîn și placid, se uita cu admirație la figura plină și impozantă a prefectului, care răspîndea atîta siguranță.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Căpitanul de jandarmi Corbuleanu aproba din cap fiece cuvînt al noului său şef. Preşedintele tribunalului, Manole Obogeanu, bătrîn, sgîrcit, îmbrăcat prost, se simţea străin la consfătuirea aceasta, dar avînd şi el o mică proprietate prin apropiere şi fiindu-i frică să nu i-o devasteze ţăranii, era bucuros să cunoască măsurile de protecţie pe care le pregăteşte noul guvern. Numai generalul Dardalat, obişnuit cu familiarismul lui Boierescu, a încercat să întrerupă de două ori şi s'a pomenit admonestat foarte fin dar categoric.

— Acuma aveţi d-voastră cuvîntul, domnule general, căci eu am terminat! făcu Baloleanu cu un surîs ironic, drept încheere.

Generalul voise numai să arate că şi el a fost păgubit de rebeli. Acuma mai observă, tuşind viguros, că, după părerea lui, trebuie procedat cu ultima energie, altfel focul va cuprinde şi părţile unde ţăranii încă nu s'au mişcat.

— Tocmai deaceea am fost trimis în acest loc de grea răspundere! zise prefectul cu gravitate.

După ce află dela Corbuleanu că în satele răzvrătite jandarmii au fost bătuţi şi alungaţi pentrucă erau puţini şi n'au avut voie să facă uz de arme, Baloleanu întrebă pe generalul Dardalat dacă trupele de subt ordinele lui sînt sigure pentru orice eventualitate.

— Domnule prefect, trupa totdeauna execută ordinele! răspunse generalul cu mîndrie.

— Evident, nu m'am îndoit de trupe — zise Baloleanu, puţin încurcat. Nu m'aţi înţeles exact. Am vrut să spun dacă soldaţii, mai ales

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rezerviștii, sînt siguri? Căci, poate știți, pe-alocuri au fost mici defecțiuni și n'aș dori să avem și noi surprize.

— Nu, nu, domnule prefect, eu garantez pentru oamenii mei! repetă generalul.

— In orice caz, spre a evita orice eventuale ezitări, vă rog să luați măsuri, domnule general, ca în detașamentele desemnate pentru represiune să nu fie înglobați soldați din regiunea tulburată! zise prefectul cu mai multă gravitate.

Pe urmă discutară puțin itinerarul expediției de pacificare. Baloleanu hotărî ca un detașament de o mie de oameni cu șase tunuri să fie mîine, Duminică, la ora opt dimineața lîngă gara Costești unde va sosi și dînsul cu reprezentanții parchetului.

— Orice rezistență va fi imediat reprimată cu forța armată, firește după somațiile legale! sfîrși marțial Baloleanu.

— Ce ne facem, domnule prefect, dacă în spatele trupei se ridică din nou satele? zise generalul Dardalat care ținea negreșit să dovedească tuturor că are idei și e circumspect ca orice bun comandant.

— Satele acelea vor fi complect rase cu tunul, domnule general! făcu prefectul ridicînd semeț capul și scoțînd înainte burta.

— Așa da, perfect! recunoscu Dadarlat.

Pînă seara apoi Baloleanu primi pe moșierii sinistrați care se văietau mai vehement și reclamau despăgubiri imediate sau cel puțin ajutoare bănești substanțiale ca să nu moară de foame pe trotoarele orașului. Cei mai mulți cereau trupe speciale, să-i însoțească la moșiile lor și să-i păzească de fu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ria țăranilor, pe cînd alții doreau neapărat tunuri spre a distruge pe cei care le-au distrus averea. Prefectul le oferi tuturor multe promisiuni bune, scuzîndu-se că deocamdată nu se poate ocupa de doleanțele lor, prima sa grijă fiind restabilirea ordinei. Ii asigură că vor fi despăgubiți și-i invită să depună cererile respective cu specificarea detaliată a stricăciunilor suferite.

Deabia pela nouă se întîlni cu Grigore Iuga și cu Titu, la restaurant. Deoarece aflase dela Boierescu despre Miron, prefectul îmbrățișă patetic pe tînărul Iuga:

— Nu-ți închipui cît m'ar durea dacă ar fi adevărat, dragă Grigoriță! Dar să sperăm că providența va fi fost mai îndurătoare!

Mîncă și bău cu mare poftă, uitînd că se balonează, sporovăind necontenit și mai ales lăudîndu-se cu dispozițiile ingenioase ce le-a luat. Găsi un prilej să le explice că mîine îi primește bucuros și pe ei să-l însoțească pînă la Costești, dar mai departe, cu regret, n'ar putea pentrucă intră în exercițiul dureroasei funcțiuni pe teren unde persoanele neoficiale nu pot fi admise.

— Cu toate astea, chiar fără permisiunea ta, eu te voi urma la o distanță oarecare! zise Grigore Iuga ferm. Pentru mine e o datorie, Alexandre!

— Negreșit, nici nu încape discuție! reveni prefectul cu elan. Să nu crezi că eu nu înțeleg starea ta, iubitule! Am vrut numai să spun că în mod oficial...

— Dacă oficialitatea n'a fost în stare să oprească nenorocirea, măcar piedici să nu-mi puie! zise Grigore cu imputare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Evident, dar evident! făcu Baloleanu împăciuitor şi, căutînd să schimbe vorba, urmă mai volubil: Dealtfel, să vezi, am dat ordine foarte severe ca...

5.

Duminecă dimineaţa se răspîndi vestea în Amara că vine armata. Nişte cărăuşi din alte sate, mai de vale, întorcîndu-se dinspre Piteşti, au întîlnit pe drum sumedenie de soldaţi şi tunuri, iar un ofiţer călare i-ar fi şi înjurat de mamă şi că „vă arăt eu vouă revoluţie". Alţi oameni, sosiţi din comunele de sus, povestiră că împrejurul Costeştilor e armată cîtă frunză şi iarbă, gata să pornească încoace, să aducă înapoi pe boieri, dacă nu cumva n'o fi şi pornit...

Amara începu să clocotească. Intîi ştirea, făcînd ocolul satului, stîrni curiozitate. Ţăranii şi-o împărtăşeau cu mirare şi nedumerire, clătinînd din cap şi întrebîndu-se din ochi. Pe urmă, pe măsură ce se convingeau că trebuie să fie adevărată, mirarea se transforma în uimire:

— Dar ei nu ştiu porunca lui Vodă?... Ori nici ei nu mai vor să asculte poruncile şi s'au dat de partea ciocoilor?

Şi încetul cu încetul satul fu cuprins de indignare şi de mînie. In bătătura cîrciumii se strînse repede o mulţime de oameni şi de femei. Toţi vorbeau răstit şi pe toate feţele era încrustată o desperare aprigă. Intrebările se ciocneau într'un vîrtej:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Da ce mai vine armata?... Să ne omoare pe noi?... Ce le-am făcut noi lor?... Cîini sîntem ori oameni, de nu ne lasă să trăim?... Nu ne-au asuprit destul boierii?

Porneau răspunsuri de ici-colo, mai sfioase la început, apoi îndrăzneţe şi răcnite:

— Să vie şi armata că noi tot nu ne lăsăm!... Mai bine murim cu toţii ca să scăpăm de toate!... Nu ni-e frică nouă de armată!... Cu furcile o să-i alungăm dacă vin asupra noastră!... Nu mai răbdăm, fraţilor!... Puneţi mîna pe topoare!

Femeile ţipau mai vîrtos ca bărbaţii. Anghelina lui Nistor Mucenicu, atît de amărîtă şi de plîngăreaţă, cu copilaşul în braţe, sbiera ca o năucă, cu ochii eşiţi din orbite:

— Mi-au ucis bărbatul în reghimentele lor şi tot nu le ajunge, mînca-i-ar cîinii! Mînca-i-ar toate relele şi boalele! Arde-i-ar focul iadului cum mi-au ars ei mie inima!...

Cîrciumarul Busuioc, eşit în faţa prăvăliei, cu o figură satisfăcută, ascultînd un răstimp gălăgia, n'avu de lucru şi zise în chip de mustrare:

— De, măi oameni, n'aţi ascultat pe cine vă învăţa să vă astîmpăraţi ş'acu...

Parcă i-ar fi atins cu un sfîrc de biciu, ţăranii se năpustiră asupra lui cu sete, bucuroşi că pot să-şi mai răcorească puţin sufletul. Cu chiu cu vai Busuioc reuşi să se refugieze în prăvălie şi de-acolo în casă. Cîrciuma fu invadată. Unii spărgeau şi sfărîmau ce se nemerea, alţii se repezeau la sticle cu băuturi.

Iureşul ţinu însă numai cîteva minute. Afară sosi Petre cu un pîlc de bărbaţi mai tineri şi flăcăi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vine Petrică!... A venit Petrică!... Uite şi pe Petrică! Staţi c'a picat Petrică!

— Da ce-i, oameni buni? întrebă dînsul văzînd vălmăşeala în cîrciumă. Ce-a mai făcut nea Cristache de v'aţi apucat să-l jăcmăniţi ca pe-un ciocoi?

In vreme ce unii ocărau pe cîrciumar, alţii se frămîntau să-i vestească apropierea armatei, care cu spaimă, care cu mînie şi toţi cu priviri întrebătoare ca şi cînd de răspunsul lui ar fi atîrnat soarta tuturor. Ignat Cercel vorbi mai jalnic:

— Acu ce-i de făcut, Petrică?... Invaţă-ne tu să ştim cum să ne purtăm fiecare!

Petre scrută cu ochii lui aprinşi mulţimea care-l înconjura. Pe faţa-i osoasă muşchii jucau subt pielea oacheşă întinsă şi lucitoare. Şi deodată gura i se strîmbă într'un rîs larg şi plin de dispreţ:

— Apoi dacă vi-e frică de armată de ce n'aţi stat mulcom?... Nu trebuia să vă sculaţi asupra boierilor dac'aţi crezut că boierii or sta cu mîinile 'n buzunar şi ne-or lăsa pe noi să le luăm moşiile, ba să-i şi cotonogim ici-colo! Pămînt de pomană nu se află nicăiri! Ori îl plăteşti cu bani, ori cu altceva, dar fără plată nu se poate!

— Nu ni-e frică nouă nici de armată, înzadar ne batjocoreşti! mormăi Ignat cu glasu-i plîngăreţ. Dar dacă vine, trebue să ştim ce facem!

— Nici n'ar trebui să ne fie frică — urmă Petre — că armata vine numai să ne sperie!

— Aşa-i, Petrică! strigă Toader Strîmbu mînios. N'au voie să ridice armele asupra noastră, că şi noi am fost soldaţi şi ştim!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iar Nicolae Dragoș, ca fost sergent, adăogă că, chiar dacă ar comanda foc ofițerii, soldații nu vor trage în oameni, ci în vînt, ba s'ar putea să nici nu mai asculte comenzile și să treacă unde sînt frații și părinții lor.

— Bine-ar fi să fie cum ziceți voi! făcu Serafim Mogoș necrezător. Numai că în nădejdea asta să nu ne lăsăm, că peste cîteva ceasuri, de nu și mai curînd, ne-om pomeni în sat cu compăniile și cu jandarmii ș'apoi atunci să vedeți bătăi și schingiuiri!

Recunoscu și Petre că Serafim are dreptate. Soldații nu vor trage în oameni, dar vor aduce înapoi pe jandarmi și pe boieri.

— Nu, nu!... Nu putem răbda să intre peste noi armata! strigă Petre. N'are ce să caute armata în satul nostru!... Nu ne trebue aici armata!... Să stea la orașe, să păzească pe boieri, că noi ne păzim și singuri!

Strigînd se înflăcăra și se înfuria, ca și cînd s'ar fi sfădit cu dușmani nevăzuți. Țăranii, împrejur, gîfăind încă de ostenelile din cîrciumă, răcneau cînd și cînd, ca să-și dovedească puterile și curajul. Cei care nimeriseră la băuturi, nu se mai urneau din cîrciumă și horeau cu foc un cîntec vitejesc, înjurînd pe Busuioc sau pe ciocoi.

— Toată lumea, cu mic cu mare, să iasă în capul satului! porunci Petre, ascuțit și sec, ca la armată.

Trebui să explice de mai multe ori că nimeni să nu vie cu mîna goală, ci fiecare să se înarmeze cu ce poate, măcar cu o furcă de fier

— Apoi de-acuma cc-o vrea Dumnezeu! murmură Petre închinîndu-se.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

6.

— Dragă Grigoriță, acuma ne despărțim — zise Baloleanu în clipa cînd trenul intra în gara Costești. Dacă vrei să asculți sfatul meu, tu oprește-te și așteaptă aici un cuvînt dela mine. Sper că pînă diseară vom reuși să pacificăm satele, inclusiv Amara voastră. Atunci vei putea merge fără primejdii. Așa, dragul meu! Va să zică la revedere!... La revedere, domnule Herdelea!

Le strînse mîinile foarte mișcat. Fața lui durdulie era palidă. Emoția îi schimbase vocea. Coborî pe peron grav, aproape întunecat. Maiorul Tănăsescu, comandantul trupelor, mustăcios și sprîncenos, cu privirea tăioasă și glasul aspru, se prezintă raportînd că, conform ordinelor primite atît direct dela generalul Dadarlat, comandantul diviziei, cît și dela comandantul regimentului său, se pune la dispoziția prefectului.

— Ce trupe aveți, domnule maior? întrebă Baloleanu.

— Un batalion cu efectiv de război și o baterie cu șase tunuri! zise ofițerul.

Prefectul mulțumi rece și se uită împrejur. In afară de cîțiva ofițeri, un grup compact de refugiați ocupa și aici peronul. Socotind că este în interesul popularității sale personale și a partidului său, se apropiă de ei:

— Domnilor, am venit să restabilim ordinea și vom restabili-o fără întîrziere! Aveți

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

deci toată încrederea și ajutați-mă și d-voastră prin puțină răbdare!

Colonelul pensionar Ștefănescu, sosit cu acelaș tren, nu se ostoi pînă ce nu mai șopti comandantului trupelor să nu cumva să-l uite fiindcă într'însul și-a pus toată nădejdea. Dumnezeu și norocul lui au făcut ca tocmai Tănăsescu să fie însărcinat cu conducerea detașamentului mixt, vechiul camarad în familia căruia se adăposteau azi fetele de frica țăranilor și unde s'a retras și dînsul cînd a fost izgonit.

Prefectul Baloleanu trecu apoi repede la primărie, urmat de membrii parchetului și comandantul trupelor. Administratorul de plasă îi comunică toate informațiile ce le avea asupra situației din comunele răsculate. Nu erau deloc îmbucurătoare, mai ales că prevedeau o rezistență dîrză din partea țăranilor. Știrile veneau negreșit dela oamenii care sau au fugit sau au fost fugăriți din sate, răspîndind spaimă și groază de puterea, îndărătnicia și sălbătăcia răzvrătiților. Totuși Baloleanu, oricît îi tremura sufletul, își păstra aparența de liniște și hotărîre:

— In orice caz noi vom proceda fără pripire și fără ură! Noi aducem pacea pentru cei pașnici. Față de ceilalți avem constrîngerea. Nu dorim vărsare de sînge, dar nu vom șovăi a întrebuința arma unde va fi nevoie. Acestea sînt normele generale, domnule maior și domnilor procurori!

Apoi, cu harta județului pe masă, repetă itinerarul pe care-l discutase aseară la prefectură în Pitești. Decisese ca el cu primul-procuror să meargă, într'o trăsură, în frun-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

tea coloanei. Maiorul îi atrase atenţia că ar fi periculos şi-l rugă să-i permită să întrebuinţeze prescripţiile militare în privinţa înaintării. Baloleanu îşi dădu seama că era să-şi rişte viaţa şi acceptă propunerea comandantului ca o patrulă puternică, în frunte cu un ofiţer, să recunoască întîi satele şi să impună respectul ordinei...

In acest timp Grigore Iuga, rămas în gară cu tînărul Herdelea, fu înconjurat de diferiţi cunoscuţi care se îmbulzeau, cu mutre de circumstanţă, să-i exprime condoleanţele lor sincere. Grigore dădu cu ochii de Isbăşescu:

— Vino 'ncoace, vino, domnule, să aflu însfîrşit şi eu ce-a fost!!

— Să trăiţi, coane Grigoriţă! făcu contabilul zăpăcit. Să mă iertaţi că n'am îndrăznit... Dealtfel mai sînt pe-aici şi alţii dela noi care numai Dumnezeu ştie cum au scăpat din ghiarele tîlharilor!

Grigore nu observase pe plutonierul Boiangiu şi nici pe perceptorul Bîrzotescu deşi se găseau împreună cu Isbăşescu. In mai puţin de douăzeci şi patru de ore primise atîtea veşti dureroase că sufletu-i era complect răscolit. Şi totuş în fond nu ştia nimic precis. Toate informaţiile le auzise dela oameni care şi ei numai le auziseră. Nesiguranţa îl chinuia mai mult decît dacă ar fi cunoscut adevărul oricît de crud. Nerăbdarea lui de-a ajunge grabnic la Amara îl tortura mai cu seamă din dorinţa de-a dobîndi certitudinea. Avea convingerea că odată cu certitudinea va veni şi liniştea sufletească.

Plecară cu toţii şi pe drum trebuiră să-i po-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vestească pe rînd fiecare ce ştia. Bîrzotescu îl plictisi cu peripeţiile fugii sale. Il şi întrerupse. Boiangiu se plînse întîi că i-a rămas nevasta în mijlocul ţăranilor. Cît l-a rugat ea mereu să o ducă undeva! Dacă o fi păţit ceva, va avea-o pe conştiinţă pînă la moarte... Pe urmă spuse cum l-au dezarmat şi fugărit rebelii. Firește, ca să nu iasă coborît, îşi ticluise o versiune oarecum eroică: Indată ce a izbucnit focul la Ruginoasa, a alergat, a luat măsuri pentru localizarea incendiului, cum scrie la regulament. Din nenorocire a întîmpinat reavoinţă din partea ţăranilor pe deoparte, iar de altă parte a lipsit apa, aşa că nu s'a putut salva mai nimic. Dar cel puţin a putut să descopere urmele răufăcătorilor care au pus focul. Dimineaţa a raportat boierului Miron care a poruncit să închidă ochii ca să nu aţîte mai rău pe ţărani. N'a apucat nici să răsufle bine că i-a venit vestea că şi la Lespezi s'a pus foc, ba ar fi săvîrşit şi răutăţi mai mari. Şi apoi, numai decît, că arde conacul d-lui Cosma. Atunci, fără zăbavă, a eşit să facă ordine chiar de-ar trebui să verse sînge. Era clar că hoţii lucrau după un plan şi că este la mijloc un complot în toată regula. Aproape de cîrciumă a întîlnit o îngrămădire de săteni care păreau liniştiţi şi paşnici. A pătruns în mulţime şi...

Grigore Iuga ascultă pînă-şi isprăvi povestea. Afla cel puţin începutul tulburării. Dela Isbăşescu avea să afle restul. Dealtminteri vestea uciderii lui Miron Iuga dela Isbăşescu a aflat-o lumea. De eri, de pela ora zece, cînd a sosit, îmbrăcat ţărăneşte, în tîrguşorul Costeşti, a fost eroul zilei. A trebuit să isto-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

risească cel puțin de douăzeci de ori tuturor domnilor din Costești ororile petrecute la Amara. Administratorul plășii a telefonat știrea imediat oficial prefecturii, îngrozind pe demisionarul Boerescu dela care a cunoscut-o curînd tot orașul. Primarul i-a oferit ospitalitate chiar în familia sa și i-a făcut rost dela judecătorul supleant de un costum de haine nemțești pe care însă Isbășescu, spre a-și păstra cît mai mult aureola de martir, nu le-a îmbrăcat decît azi-dimineață.

— Povestea mea e mai lungă, coane Grigoriță! zise contabilul cu glas jalnic potrivit împrejurării. Dacă vreți să mă ascultați, ar fi mai bine să vă osteniți pînă la gazda mea, la primarul tîrgului, că sîntem aproape, să vă spun toate din fir în păr!... O, Doamne! Prin cîte am trecut și ce-am văzut parcă nici mie nu-mi vine a crede că s'au întîmplat aievea! Și baremi cu am scăpat cu viață, slavă Domnului, pe cînd sărmanul conul Miron, Dumnezeu să-l ierte...

— A murit? făcu Grigore sugrumat.

— L'au ucis tîlharii...

— Cînd?... Demult?

— Alaltăeri, Vineri, spre seară! răspunse Isbășescu.

— Aidem la gazda d-tale să-mi spui tot! murmură Grigore cu glas bolnav.

Conferința prefectului cu militarii și procurorii se prelungi. Baloleanu avea obiceiul să repete de zece ori o explicație în toate amănuntele, ca să fie sigur că a fost înțeles bine. Făcea el aceasta acasă, în cancelaria lui, cu secretarul, pentru mici lucruri de pro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr.1901-1932

cedură, dar azi cînd era vorba de niște hotărîri atît de grave, de care poate să depindă viața lui sau soarta țării! Insfîrșit, socotind că s'au lămurit deplin, rosti sacramental și într'o atitudine eroică:

— Și acuma, domnilor, înainte, la datorie!

Deși trăsura, în care luase loc el cu primul-procuror, era precedată de o companie de soldați cu armele încărcate și cartușierele pline de gloanțe, Baloleanu își simțea inima sfîrăind. Îi veni în minte Melania, plînsă și îngrijorată, cum a lăsat-o pe peronul Gării de Nord. Măcar de n'ar fi o prevestire! Cu țăranii ăștia, cuprinși de nebunie colectivă, nu poți fi sigur de nimic. Sînt așa de mulți că nici o armată nu i-ar putea stăpîni. Ce-ar fi să se pomenească înconjurați și atacați din toate părțile de cîteva mii de disperați? In realitate nici în armată nu poți pune absolută încredere cînd pornești împotriva țăranilor; în orice moment te poți aștepta să te măcelărească proprii tăi soldați.

— Domnule prim-procuror, cum îți explici d-ta că tocmai în acest județ frumos dezordinile au luat niște proporții atît de întristătoare? întrebă deodată Baloleanu ca să-și risipească gîndurile negre și să-și alimenteze curajul.

Toma Grecescu nu făcea teorii sociologice decît rareori, în rechizitoriile dela jurați, cînd era silit să combată pe vre-un apărător mai pretențios. Firește, atunci se pregătea. Intrebarea prefectului îl zăpăci. El n'a avut răgaz să mediteze asupra cauzelor răscoalei actuale. In timpul liber se distra și dînsul, ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toată lumea bună pitești eană, la vre-o partidă de pocher. Răspunse tatonînd:

— A fost o relaxare generală a spiritului de ordine și de autoritate, domnule prefect. Nu știu cum și de ce, fiindcă nu intră în atribuțiile mele asemenea cercetări, dar parcă în ultimul timp a slăbit disciplina socială cam pretutindeni. La țăran, ca la toți primitivii, reacțiunea se manifestă fatal în explozii de sălbătăcie...

Maiorul Tănăsescu, încălecînd un roib impozant, plecase în trap leneș înaintea grosului coloanei și chiar a avantgardei, pe urmele patrulei de recunoaștere. Baloleanu îl văzu venind înapoi într'un galop furtunos. Se cutremură. In aceiași direcție se zărea conturul unui sat. Puse mîna pe brațul procurorului, să-i oprească sforțarea intelectuală:

— Un moment... Ce s'o fi întîmplat oare, de gonește așa maiorul?

Tănăsescu se grăbea doar să-i anunțe că satul Vlăduța e liniștit. Au dat foc conacului și au prădat, adevărat, dar acuma oamenii s'au desmetecit și cer iertare. Pentru a se evita orice poftă de eventuală reizbucnire a dezordinei, va lăsa în sat o secție de soldați sub comanda unui ofițer.

— Perfect, domnule maior! Mulțumesc! zise Baloleanu ușurat.

In uliță, în fața ruinelor conacului, era adunat tot satul. Cînd sosi trăsura cu prefectul, maiorul Tănăsescu, care galopase iar înainte, strigă:

— In genunchi, hoților, că vă fac piftie!

Toată lumea căzu la pămînt. Baloleanu, recunoscător maiorului pentru energia ce o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

desfășoară, coborî din trăsură și se apropiă de mulțimea prosternată, strigînd și el, dar cu o milă oficială în voce:

— Ce-ați făcut, nenorociților!

— Iertați-ne, dom'le prefect!... Fie-vă milă! gîngăviră sute de guri plîngătoare.

— Vă pare rău de ce-ați făcut? continuă prefectul.

— Păcatele noastre!... Milă și îndurare! plînse corul în genunchi.

După ce le puse în vedere că vor trebui să plătească toate pagubele pînă la un ban și că cei ce se vor dovedi vinovați vor suferi aspra legii, le citi manifestul guvernului însoțindu-l cu multe explicații. Peste vorbele lui, promițătoare și iertătoare, maiorul adăogă o cruce:

— Cine va mai face vre-o nelegiuire, oricît de mică, sau nu va asculta o poruncă, va fi imediat împușcat fără judecată! Nimeni n'are voie să iasă din sat fără voia ofițerului care rămîne aici cu trupa!

Ordonă apoi sublocotenentului să stea la dispoziția colonelului Ștefănescu, care are să sosească în curînd, și să-i dea tot concursul său și al trupei.

Prefectul era foarte mulțumit. Așa-l voise și el pe comandantul trupelor. Dacă se va menține pînă la capăt, se gîndea să-l propuie pentru decorație. El, ca civil și reprezentant politic al guvernului, trebuie să fie mai indulgent. Guvernul are nevoie de simpatiile cetățenilor și chiar ale țăranilor. Armatei i-e indiferentă simpatia oricui. Toată lumea e obligată să o iubească. Cine n'o iubește sau se ridică contra ei, mănîncă pușcărie. Ce bi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ne-ar fi dacă și guvernul ar putea impune poporului o iubire perpetuă!

In satul Ioneşti, următorul, prefectul ţinu o cuvîntare mai caldă fiindcă nu fusese nici o dezordine; adevărat că nici conac boieresc nu se găsea.

Indată ce eşi coloana din Ioneşti, maiorul Tănăsescu trecu la compania din urmă să dea ultimele dispoziţii căpitanului însărcinat cu pacificarea satelor de pe malul drept al Teleormanului pînă la Izvoru. Intr'o brişcă, un procuror cu administratorul de plasă reprezentau autoritatea civilă...

In Babaroaga un pluton, comandat de un locotenent, fu detaşat pe linia Gliganu-Lespezi ca flanc-gardă. Avînd informaţii că în Gliganu dezordinele au fost mai grave, locotenentul urma să-şi iea toate măsurile de precauţie. Dacă va fi nevoie, va rămînea cu plutonul întreg să ţie ocupat satul, trimiţînd o simplă patrulă la Lespezi, locul de raliere, pentru a raporta despre situaţie.

Coloana principală continuă calea spre Bîrlogu pe drumul mai puţin umblat de care. In Bîrlogu prefectul fu agreabil surprins văzînd mai în fiecare poartă cîte-o bucată de pînză albă, atîrnată ca o închipuire de steag al păcii.

— Ei da, asta e comună de omenie! declară Baloleanu aflînd că nu s'a întîmplat nimic rău şi că modestul conac, nelocuit şi servind doar ca magazie, a rămas neatins.

Un grup de ţărani aştepta la primărie sosirea armatei. După ce îi lăudă că au fost cuminţi, prefectul le spuse patetic că şi guvernul are grije de nevoile lor şi a hotărît să fa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

că toate înlesnirile celor ce s'au purtat bine şi să-i ajute în toate. Iar ca o dovadă a solicitudinei guvernului, citi rar şi cu glas muiat în emoţie manifestul cu reformele, lămurind pe graiul poporului ceeace i se părea mai puţin lămurit. Ţăranii ascultară cu capetele goale, cu frunţile încreţite, cu priviri ciudate şi nedumerite.

— Rămîneţi sănătoşi, oameni buni, şi să nu vă abateţi nici în viitor de pe calea cea dreaptă! strigă Baloleanu sfîrşind şi urcîndu-se în trăsură.

Pînă la Lespezi, o jumătate de oră, nu mai conteni a scoate în valoare meritele acestor bravi săteni care, în mijlocul furiei incendiare ce a cuprins toată regiunea, au avut tăria sufletească să păstreze ordinea. Primul-procuror Grecescu îşi permise să observe, bazat pe vechea sa experienţă în materie penală, că ar fi mai practic să întreprindă imediat, în satele prin care trec, cîte-o cercetare sumară, să afle pe agitatorii şi răufăcătorii principali şi să-i aresteze, ca astfel să se împiedice mai sigur reînceperea dezordinelor.

— Evident, din punct de vedere procedural aşa ar fi! zise prefectul foarte volubil. Dar trebue să ţinem seama şi de factorul politic, domnul meu! Dezordinele s'au generalizat prea mult şi spiritele sînt prea înfierbîntate. Primul scop trebue să ne fie o pacificare a spiritelor. Ţăranii să se liniştească fără teama unor represiuni care i-ar putea exaspera şi care deci ar agrava situaţia. Vinovaţii vor fi pedepsiţi, negreşit, exemplar, dar după ce vom asigura o destindere generală. Pe urmă va începe şi opera justiţiei care va aplica

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sancțiuni necruțătoare spre a evita în viitor repetarea unor astfel de nenorociri naționale!

În Lespezi, la marginea comunei, maiorul Tănăsescu raportă clocotind de indignare:

— Domnule prefect, aici e un sat de criminali! Aici s'au comis omoruri!... Aici trebuie să...

— Calm, calm, domnule maior! zise Baloleanu speriat. Sarcina noastră e prea dureroasă și tocmai deaceea trebue să ne păstrăm sîngele rece!

Bombănind și scrîșnind înjurături, maiorul conduse pe Baloleanu direct la biserică. Un preot tinerel și spîn, în odăjdii, aștepta în poartă, cu o față onctuoasă și îngrozită, căci adineaori maiorul Tănăsescu îl înjurase și-i făgăduise că-l va împușca.

— Domnule prefect, noi am fost neputincioși să împiedicăm ce... — îngînă preotul cu o plecăciune umilă.

— Dă-te laoparte, banditule! sîsăi maiorul înlăturîndu-l cu cotul din ușă.

Lîngă altar, pe un catafalc improvizat, acoperit cu un giulgiu, zăcea cadavrul Nadinei. Maiorul ridică un colț desvăluind figura învinețită și scofîlcită. Baloleanu întoarse privirea bîlbîind:

— O, bestiile, bestiile!... Sărmana femee!

Eși repede afară. In nări îi stăruia un miros necăcios și atît de răscolitor de parcă-i întorcea stomacul pe dos. Își umplu plămînii de cîteva ori cu aer proaspăt, gîfăind cuvinte de revoltă, pînă ce dădu cu ochii de tînărul preot care rămăsese înlemnit lîngă intrarea bisericii.

— Bine, părinte, cum ați putut îngădui ase-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mcr1901-1932

menea nelegiuire?... Bietul Grigoriță! Are să fie zdrobit cînd...

Preotul se scuză plîngător. Toate s'au petrecut așa de năpraznic că nici el, nici nimeni n'a putut interveni. Ulterior a aflat și dînsul că niște oameni din Amara ar fi fost aținătorii relelor și le-ar fi săvîrșit chiar pe cele mai mari. El îi știa pe toți vinovații, cum îi știa tot satul, dar nu îndrăznea să-i divulge de frică să nu-și facă traiul imposibil în Lespezi. Povesti prefectului cum a salvat Matei Dulmanu cadavrul cucoanei cînd norodul a pus foc conacului, cum apoi dînsul l-a așezat în biserică, aproape de altar, ca nu cumva vre-un smintit să-l pîngărească în vre-un fel, ceeace s'ar fi putut întîmpla în zilele acestea de răsturnări fără seamăn. Insfîrșit mai spuse cum a adăpostit el și a ascuns, cu multe riscuri, în propria-i casă, pe șoferul neamț, rănit și amenințat a fi masacrat de mulțimea pornită pe răzbunări...

— Destul! strigă Baloleanu înfiorat. Vom lua la timp măsurile cuvenite! Pînă atunci... Unde este primarul comunei?

— Noi n'avem primar în sat fiindcă ținem de Amara...

Pe Baloleanu nu-l mai interesa răspunsul preotului. Se întoarse spre primul-procuror și îi vorbi despre Nadina și Grigore, plîngîndu-i pe amîndoi deopotrivă.

— Și totuș trebuie să ne păstrăm calmul, să ne stăpînim! oftă dînsul întristat și demn. Inainte, la datorie!

Coborî în uliță morfolind în minte cuvîntarea ce voia s'o țină țăranilor adunați în fața ruinelor rămase din conacul lui Gogu Io-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

nescu. Era hotărît să-i mustre sever, dar fără să-i exaspereze spre a nu compromite opera de liniştire pornită subt auspicii suficient de favorabile... Maiorul, care se depărtase să mai dea ordine, se înapoiă mai furios:

— Tîlharii ăştia nu pricep de vorbă, domnule prefect!... Dacă continuăm aşa, riscăm să fim atacaţi, domnule prefect!... Banditii îşi închipuiesc că ni-e frică de ei, domnule prefect!

Dela locotenentul plutonului trimis spre Gliganu a primit un raport că trebue să rămîie pe loc, situaţia fiind prea tulbure. In acelaş timp i s'a atras atenţia asupra unui nour de fum din direcţia Bîrlogu. Drept răspuns la vorbele bune şi laudele de adineaori, la reformele şi înlesnirile din manifestul guvernului, ticăloşii au incendiat conacul îndată ce trupele au părăsit satul. Asta era grav. Dacă ei îndrăznesc să se răscoale şi în spatele armatei, înseamnă că duhul răului e mai adînc înrădăcinat decît se crede... Maiorul Tănăsescu declară ritos prefectului că, avînd răspunderea întreagă pentru siguranţa trupelor, el nu poate îngădui să fie încercuit. Baloleanu fu cuprins de spaimă. Se şi vedea înconjurat de cete de ţărani sălbătăciţi, bătut, schingiuit şi omorît. Presimţirea Melaniei sale era aproape să se împlinească.

— Domnule maior, vă rog să luaţi dispoziţiile pe care le credeţi utile! zise dînsul brusc, cu glasul puţin tremurat.

Un detaşament de două plutoane fu trimis să restabilească ordinea în Bîrlogu. Va fi pedepsit exemplar şi imediat tot satul, bărbaţi, femei, copii, fără nici o excepţie, prin bătaie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr/1901-1932

Dacă s'ar schița vre-o rezistență, se va trage în plin și, la nevoie, se vor aduce tunurile și se va distruge cuibul de rebeli din temelii.

In clipa cînd cele două plutoane porneau în marș forțat spre Bîrlogu, dinspre Amara sosi patrula de recunoaștere, raportînd că țăranii de-acolo, înarmați cu coase, furci, topoare și cîteva arme de foc, s'au concentrat la marginea satului și au refuzat să permită trupei să-și continue calea amenințînd pe ofițer cu moartea dacă ar încerca să pătrundă în comună.

Baloleanu păli. Avea impresia că a căzut într'o capcană îngrozitoare. Administratorul de plasă a avut dreptate că țăranii sînt bine organizați și în stare să înfrunte chiar armata.

— Ei, domnule maior? Acuma? întrebă perplex și răgușit.

Maiorul Tănăsescu avea scăpărări furioase în ochi. Răspunse războinic:

— Domnule prefect, avem noi ac de cojocul tîlharilor!

Dădu ordine. Trupele își reluară înaintarea. Urcîndu-se în trăsură, Baloleanu, parc'ar fi încercat suprema supapă de siguranță, mai întrebă odată pe Tănăsescu, încet, să nu-l audă alții:

— Oamenii d-voastră sînt, sper, siguri, domnule maior?

— Soldatul romîn execută ordinele, domnule prefect! E cel mai leal soldat din lume!

Eșind din Lespezi, prefectul se spovedi confidențial și primului-procuror:

— In asemenea situație îți închipui ce-ar fi dacă n'am putea conta pe disciplina arma-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tei!... Ce catastrofă!... Vorbesc, firește, în general fără să ne mai gîndim la soarta ce ne-ar aștepta pe noi ăștia care ne sacrificăm aici pentru fericirea țării!

7.

In marginea satului țăranii trepădau de nerăbdare, umplînd șoseaua și împrejurimea. Cu fețele roșii, cu ochii înflăcărați așteptau și se îndemnau ca la o nuntă mare. Toți aveau de spus cîte ceva, ca și cînd ceilalți n'ar fi știut nimic sau nici n'ar fi fost de față, și toți spuneau acelaș lucru și aproape cu aceleași cuvinte. Uneori, arar, se făcea liniște și atunci toți se simțeau cuprinși de o înfiorare apăsătoare pe care încercau apoi s'o alunge cu alte urlete mai năvalnice parcă le-ar fi fost frică tuturor să nu se trezească dintr'o beție fericită.

— Uite-i că iar vin! strigară deodată cîteva glasuri.

Toate capetele se întoarseră spre Lespezi. Știau că iar vor veni, că trebue să vie și fiecare nădăjduise în taină că totuș nu vor reveni.

— Să vie, să vie că doar pe ei îi așteptăm! răcni Petre Petre cu un glas subțire, atît de schimbat, parcă nici n'ar fi fost al lui.

Nicolae Dragoș, alături, strîngînd o furcă de fier în mînă, mormăi cu o ură care-i învineția vorbele:

— Lasă că le facem noi de petrecanie, soarele și Dumnezeii și Precista și...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistafranciskana.ro/mdr1901-1932

Sudălmile i se încîlciră în cerul gurii pînă se înecară într'un scrîșnit. Chirilă Păun, ținîndu-se pe lîngă Nicolae, țipa ca o babă amenințînd cu o pușcă luată dela jandarmi și întrebuințată în chip de măciucă. Mai departe, în mijlocul unei îmbulzeli, Toader Știrimbu, înarmat la fel, se jura că n'are să se astîmpere pînă ce nu va zdrobi căpățîna ofițerului care comandă trupele măcar de-ar fi gheneral. Tăcut și încruntat, Serafim Mogoș avea deasemenea o armă, chiar pe a plutonierului, pe care o purta agățată de curea pe umăr ca un recrut silitor, cu toate că nu făcuse armată niciodată. In dosul lui Petre, parc'ar fi fost umbra lui, se sbuciuma Ilie Cîrlan, agitînd și el o pușcă și hăpăind într'una, ca și cînd n'ar mai fi fost în stare să găsească altceva: „Nea Petrică!... Nea Petrică!...” Strigătele și înjurăturile răbufneau cînd ici cînd colo. Furia țîșnea din ochi și din gîtlejuri ca un abur otrăvit încingînd sutele de oameni în aceeași ceață invizibilă. Coase, topoare, furci, sape se învîrteau în aer cercînd parcă să sperie și să oprească prin amenințări apropierea primejdiei. Glasuri ascuțite de femei și copii spintecau lărmuirea bărbaților ca împunsături de ace într'o pînză groasă de cîlți.

In vreme ce țăranii se vînzoleau, coloana de soldați se tîra pe șosea ca o uriașă rîmă neagră. Raze de soare jucăușe, căzînd pe luciul baionetelor înfipte pe arme, se resfrîngeau cu sclipiri speriate în văzduh. In curînd se deosebiră rîndurile și cei cîțiva călăreți și trăsura cu prefectul și procurorul, apoi tunu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rile trase de cîte şase cai încheind trupul apocaliptic ca o coadă turtită cu solzi metalici.

Cu cît oastea tăcută se apropia, cu atît gălăgia ţărănească se învolbura ca un cor sălbatec ameţitor. Grămădirea de oameni se resfira în părţi deacurmezişul şoselei, subţiindu-se parcă toţi ar fi vrut să vază mai bine pe vrăjmaşi şi să-i înfrunte.

O comandă aspră răsună în vîrful coloanei militare. Două compănii se desfăşurară în linie, una în dreapta şi alta în stînga şoselei, oprindu-se apoi la o distanţă numai de vre-o sută de paşi de gloatele ţărăneşti. Intre ele, pe şosea, apărea trăsura prefectului Baloleanu escortată de maiorul călare.

— Calm, domnule maior! Să nu ne pierdem calmul! bolborosi Baloleanu, foarte galben, coborînd şovăitor din caleaşcă, urmat de primul porcuror care părea cel mai liniştit dintre toţi.

— Cum ordonaţi d-voastră, domnule prefect! făcu maiorul Tănăsescu, agitîndu-şi atît de vijelios cravaşa cu mîner de argint încît calul ciulea urechile. Deşi acuma îi vedeţi şi-i auziţi şi vă puteţi convinge că nu merită altceva decît gloanţe şi baionete!

— Nu, nu! bîigui Baloleanu. Trebue mai întîi să...

I se împleticeau picioarele şi-i clănţăneau dinţii. O frică nătîngă îi rodea inima, că soldaţii se vor înfrăţi cu ţăranii şi-l vor măcelări.

Mulţimea de ţărani începu deodată o mişcare pe loc ca o apă bătută de un vînt nehotărît. Era o legănare într'o parte şi într'alta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

căreia clocotul de urlete îi împrumuta o înfăţişare războinică:

— Nu ne trebuie boieri!... Aţi venit să ne omorîţi?... Noi nu ne speriem de soldaţi!... Destul ne-au batjocorit ciocoii!... Huo, huo!... Să nu trageţi, fraţilor!...

Prefectul împietrise pe şosea privind vălmăşagul de ţărani şi murmurînd în neştire:

— Calm, calm, domnilor...

Primul-procuror Grecescu rămăsese cîţiva paşi mai înapoi, iar maiorul, abia strunindu-şi nerăbdarea, gîdila cu pintenii coastele calului care dansa şi trepida.

Apoi din gloata ţărănească ţîşni deodată Anghelina lui Nistor Mucenicu, cu copilaşul cel mic în braţe, cu basmaua alunecată pe spate şi părul ciufulit.

Ajunse pînă aproape de Baloleanu, sbierînd şi blestemînd cu un glas desperat.

Ca şi cînd ar fi vrut s'o apere, Anton nebunul fugi după ea şi o smuci înapoi strigînd:

— Să n'o ascultaţi pe muierea asta că e amărîtă şi nu ştie ce-i iese din gură!... In lături, Anghelino! Şi taci mulcom şi lasă să le spun eu ce mi-a poruncit Dumnezeu!... Că a venit ceasul judecăţii şi oamenii trebue să afle adevărul!... Nu staţi, fraţilor, încruntaţi la faţă şi cu armele întinse spre fraţii voştri cei oropsiţi! Intoarceţi armele asupra diavolului care v'a trimis să ucideţi nevinovaţi şi să...

Cuvintele se revărsau ca o vîltoare de scîntei gata să aprindă tot ce întîlneşte în cale. Glasul se ridica stăpînitor peste vuietul mulţimii parc'ar fi fost al unui cîntăreţ extraordinar acompaniat de un uriaş cor barbar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In faţa gloatelor gălăgioase soldaţii, de o parte şi alta a şoselei, stăteau neclintiţi, negri şi reci ca nişte maşini în formă de oameni. Numai ochii pe feţele negricioase clipeau cu luciri arzătoare.

Pe şosea, între cele două ziduri de soldaţi, ca într'o poartă deschisă spre altă lume, se agitau într'o zăpăceală galbenă prefectul Baloleanu, primul-procuror şi maiorul Tănăsescu, avînd în spate trăsura cu doi cai şi trupul nemişcat al grosului armatei în coloană de marş cu bateria de tunuri în coadă.

— Ce facem, ei, ce facem? strigă prefectul nervos, cu manifestul guvernului mototolit în dreapta. Domnule maior, ce facem?... Domnule prim-procuror?

— Tîlharii au înebunit de tot — făcu maiorul, învîrtindu-şi calul încoace şi încolo ca la o paradă. Sînt în stare să atace trupa, aveţi să vedeţi, domnule prefect!

— Totuş trebue să le comunicăm manifestul, domnilor! reluă Baloleanu, complect buimăcit, cu ochii mereu la mulţimea furioasă de ţărani care părea că se apropie, deşi stătea pe loc în aceiaşi aţîţare. D-ta ce zici, domnule prim-procuror?

— Să nu ne pierdem capul! zise Toma Grecescu cu spaimă. Legea trebue respectată, domnule prefect!

— Trompet, trompet! răcni Tănăsescu. Unde umbli, zevzecule?... Aici, lîngă mine să stai, înţelegi?

Trompetul batalionului, un sergent călare, sosi în galop cu trîmbiţa sprijinită reglementar pe genunchiul drept:

— Ordonaţi, domnule maior!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tănăsescu întoarse spatele. Auzea vorbele lui Anton care-l supărau mai mult ca orice parcă l-ar fi insultat pe el personal. Se gîndea să se repează la dînsul și să-l cravașeze în fața mulțimii ca să fie pildă și altora care ar mai cuteza să sfideze trupa. Se pomeni însă răstindu-se aproape la prefect:

— Domnule prefect, d-voastră nu auziți îndemnul la nesupunere și rebeliune către trupele de subt comanda mea?... Eu trebuie să iau măsuri, domnule prefect!... Eu am răspundere pentru siguranța trupelor, domnule prefect!

— Domnule maior, nu-ți permit să ridici tonul! strigă deodată, înfuriat, Baloleanu. D-ta ești aici subt ordinele mele, nu eu la ordinele d-tale!

In acelaș moment, Anghelina, care nu încetase a sbiera, începu să alerge prin fața frontului, cu copilul în brațe, arătînd și bătîndu-și bucile:

— Să vă fie rușine! Soldați sînteți voi ori tîlhari?... Rușine!... Nu mi-e frică de puștile voastre, iacă!... Trageți colea, dacă îndrăzniți!... Trageți!... De ce nu trageți?... Uite colea! Uite colea!

Tănăsescu, văzînd-o, agită iar cravașa:

— Uite, scîrnăvia dracului cum își bate joc de trupă!... Mama ei de scîrnăvie!... Puneți mîna pe ea, băieți!...

Zidul militar nici nu clipea parc'ar fi fost de oțel. In schimb din mulțimea răzvrătită porniră brusc alte strigăte:

— N'o lăsați, măi oameni, s'o omoare!... Săriți, băieți!... Pe ei, fraților!

Ici-colo cîte-un pîlc de îndrăzneți se avînta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spre frontul soldaților, în timp ce alții împroșcau cu bulgări de pământ sau cu pietre. Calul maiorului, lovit de un bolovan rătăcit, se ridică speriat în două picioare.

— D-ta aștepți să ne masacreze bandiții? se răsti Tănăsescu la primul procuror. Nu vezi că au început să ne bombardeze?

Apoi continuă cu glas de comandă:

— Trompet, sună!... Trompet!

In secunda următoare văzduhul fu străfulgerat de sunetul arămiu al trîmbiței. Calul trompetului mișca urechile după cum obrajii sergentului se umflau și se roșeau.

— In numele legii...

Cuvintele procurorului, înfricoșate și uscate, nu le auzi nici prefectul Baloleanu. Numai glasul trîmbiței, necruțător și amenințător, șerpuia peste capetele oamenilor ca un biciu de foc. Pe cînd trîmbița suna, maiorul Tănăsescu ridică sus cravașa cu o comandă scurtă. Două sute de țevi de pușcă se îndreptară cu același gest spasmodic asupra țăranilor. Vociferările sălbatice se curmară o clipă, parcă le-ar fi retezat un paloș, dar numai spre a reizbucni mai tumultoase:

— N'au voie să tragă!... Nu-ți fie frică, moșule!... Hai, băieți, că nu vă împușcă!... Aoleu că v'a întrecut Anghelina!

Apoi răsunară alte comenzi aspre, ascuțite ca niște scîrțăituri de ferăstrău ruginit. Zidul de soldați executa mașinal, sacadat aceiași mișcare de arme. Țevile cu cîte-o dungă albă de soare se ridicară deodată la ochi, degetele apăsară deodată pe trăgaciu și salva de gloanțe umplu cerul cu o răpăială pripită.

In vreme ce, cu aceleași gesturi automate,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

soldaţii coborau armele dela ochi şi le reîncărcau, din mulţimea de ţărani izbucniră ţipete de spaimă. Ca şi cînd o perdea de uragan ar fi măturat cîmpia, oamenii se simţeau cuprinşi într'un început de mişcare de fugă.

— Au tras în aer! răcni Petre cu ochii bolbocaţi. N'aveţi frică, fraţilor!... Staţi pe loc!... Unde te îndeşi?... Nu fugiţi!... Inainte, oameni buni! Pe ei!... Să le luăm puştile şi gloanţele!

Parcă pînza de gloanţe, cu pocnetele ei, ar fi spălat toate sgomotele ce murdăreau văzduhul, se făcuse o clipă de tăcere mare şi dureroasă. O groază mare părea că a rărit şi risipit aerul încît pe faţa pămîntului n'a mai rămas decît un vid imens, chinuitor de suflete. In tăcerea aceasta goală glasul lui Petre cădea ca o ploaie fierbinte, asmuţitoare. Din toate piepturile izbucni deodată un urlet care parcă aprinse văzduhul mai violent ca salva de gloanţe de adineaori. Pe urmă glasurile se vălmăşiră iar într'o larmă tulbure şi cleioasă ca o băltoacă răscolită de grindină.

— Domnule maior! strigă prefectul Baloleanu cu pălăria pe ceafă, cu faţa pămîntie. Ne asaltează ţăranii, domnule!... Nu vezi?... Domnule procuror!...

I se părea că mulţimea smintită îşi iea vînt să se năpustească asupra armatei. Frica îi sfîşia inima, dar în acelaş timp îl sugruma şi o furie mare împotriva comandantului care îl lasă să fie măcelărit de banda răzvrătiţilor.

Maiorul Tănăsescu nu mai auzea nimic, atîta era de enervat, în deosebi din pricina prefectului care, cu tergiversările lui de laşitate, l-a pus şi pe el în situaţia de-a tolera ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cuviinţele, insultele şi chiar loviturile ţăranilor.

— Trompet! izbucni maiorul. De ce nu suni, ticălosule?... Sună mereu, trompet, să audă şi domnul prefect că aici nu mai e politică!... Hoţii vreau să ne bea sîngele, onorate domnule prefect!... Vedeţi, domnule prefect?

Calul îl învîrtea într'un cerc, înebunit de vociferările mulţimii. Trîmbiţa sfîrtica acrul cu o insistenţă parc'ar fi răsucit un cuţit într'o rană vie.

Buimăciţi de glasul de alarmă, grupuri de ţărani, cu beţe, furci şi coase, ca şi cînd s'ar fi apărat de lupi, se avîntau spre frontul trupelor. Maiorul Tănăsescu ridică cravaşa. Două comenzi lacome fură subliniate de două zgomote metalice, simple, ritmice. Apoi, la intervale foarte scurte, se auzi foarte ascuţit numai cîte-un cuvînt scurt:

— ...ochi!... foc!

Gloatele de ţărani se poticniră parc'ar fi primit fiecare om cîte-un pumn în piept, numai o clipă, cît pîrîi salva şi pînă cînd ţevile cu gura fumegînd alb reveniră în poziţia orizontală. Trîmbiţa nu-şi întrerupse deloc ţipetele de aramă... Zdrenţele zgomotului împuşcăturilor încă nu se risipiseră şi nici şuerul gloanţelor încă nu apucase a se potoli cînd din vălmăşagul de oameni ţîşniră stropi de sînge şi urlete de durere. Multe trupuri se prăbuşiră, scormonind pămîntul care cu unghiile care cu dinţii, toate svîrcolite de chinuri ca nişte rîme sdrobite:

— Aoleu!... M'a omorît, mamă!... Aoleu, fraţilor!... M'a împuşcat, oameni buni!...

In acelaş moment mulţimea se întoarse

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

înapoi cuprinzînd în fuga ei şi pe puţinii care nu-şi pierduseră îndrăzneala. Spaima îşi înfigea tentaculele nenumărate în cetele zguduite de focul soldaţilor, împingîndu-le într'o goană zvăpăiată spre sat...

Maiorul Tănăsescu îşi ţinea strîns roibul, cu luciri de oţel în ochi, cu o uşoară încruntare a muşchilor figurii. Alături trompetul îşi umfla mereu obrajii ca nişte foi automate, legănînd uşor trîmbiţa, în vreme ce calul lui, cu gîtul încordat şi capul în piept, îşi rodea zăbalele cu clăbuci de spumă cenuşie. Mai înapoi, în şoseca, prefectul Baloleanu, cu picioarele înţepenite, cu ochii rătăcitori, spunea într'una procurorului care parcă asculta şi nu auzea:

— Ne trebue sînge rece ca să nu se verse sînge nevinovat...

Îşi dădea seama că vorbeşte de sînge, vroia să evite cuvîntul şi cuvîntul îi venea mereu pe buze şi-i ardea gura ca o năvală de sînge fierbinte.

Cravaşa maiorului se înălţă iarăş în aer, glasul lui tăios se sfredeli iar printre sunetele trîmbiţei, armele făcură iarăşi cîteva mişcări scurte şi împuşcăturile trozniră cu acelaş pîrîit prelung.

— Domnule maior, domnule maior! strigă prefectul fără să-şi poată desmorţi picioarele. Baia de sînge...

Se opri amărît că iar i-a venit sîngele pe limbă. Ba acuma parcă şi mirosul îi gîdila nările... Tănăsescu întoarse capul spre el, dar nu răspunse decît printr'o privire dispreţuitoare. În schimb rosti cîteva comenzi care puseră în mişcare zidul de soldaţi...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Țăranii fugeau mîncînd pămîntul, îmbulzindu-se, strivindu-se, urlînd. Se îngrămădeau mai ales spre șosea, dar mulți se împrăștiau și prin grădini, prin curțile caselor de margine, fiecare grăbit să dispară din fața gloanțelor. Pe cîmp rămîneau doar cîteva zeci de trupuri, unele svîrcolindu-se și văietîndu-se, altele înțepenite cum le-a găsit moartea. Lîngă șanțul șoselei, Anghelina zăcea cu fața 'n sus, nemișcată, lovită de un glonte în frunte; copilașul în brațele ei moarte plîngea și vrăjea din mînuțele goale parc'ar fi căutat să se smulgă dela pieptul mamei. Aproape de ea, un bătrîn se svîrcolea între un băiețel ucis, cu fața strîmbată de spaimă, și Chirilă Păun care horcăia nemișcat, vărsînd la fiecare horcăit sînge negricios, năclăindu-i barba, gîtul, pieptul, închegîndu-se în dungi groase... Pete albe însemnau pe pămîntul gras dela marginea Amarei numai trupurile țăranilor morți reci sau agonizanți, căci cei loviți mai ușor goneau sau se tîrau printre ceilalți fugari, vrîstînd calea cu dîre de sînge...

— Nu fugiți, fraților!... Opriți, fraților!... Dumnezeul lor de...

Petre striga cît îl ținea gura, precum a strigat dela primul moment, dar era tîrît și el în goana mulțimii, neputincios, ca o frunză pe un puhoi de ape ce-au rupt zăgazurile. Ilie Cîrlan, strîngînd cu mîndrie pușca goală, gîfăia lîngă Petre, desperat de desperarea lui. Mai departe, Nicolae Dragoș se svîrcolea să se apropie de Petre, să schimbe împreună două vorbe. Dar mulțimea îngrozită îi cuprindea pe toți, irezistibil, în aceeași fugă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

desmățată, spre un adăpost împotriva morții care le țiuise tuturor în urechi...

In urma gloatei fugare un detașament de soldați pornise pe șoseaua presărată cu cadavre. In frunte păşea un lanț strîns de trăgători, cu armele gata de-a trage, ocupînd corpul șoselei din șanț în șanț, iar pe amîndouă marginile cîte-un pluton în coloană de marș, mijlocul rămînînd rezervat pentru maiorul Tănăsescu, însoțit de trompetul batalionului. Din cînd în cînd maiorul răcnea comenzi scurte, trupa se oprea, puștile trozneau, apoi marșul reîncepea pe ulița satului, printre casele care păreau pustii.

Tănăsescu vedea cum, la fiecare salvă mai mulți sau mai puțini din fugari se rostogoleau la pămînt parcă și-ar fi pus piedică ei între ei, cum unii încercau să se mai ridice și apoi se prăbușeau fără să mai clintească. Dar goana țăranilor îl întărîta ca și cînd i-ar fi socotit lași sau ar fi dorit o împotrivire care să justifice gloanțele. Suduia neîncetat printre dinți, răcorindu-și puțin nervii, apoi iar comanda:

— ...stai!... ochi!... foc!...

Grosul trupelor rămăsese la marginea satului, pe loc, așteptînd întîi curățirea terenului. Impreună cu ele rămăsese și prefectul Baloleanu cu primul-procuror, lîngă trăsura lor. Baloleanu nu-și mai dădea seama cum s'au întîmplat lucrurile, dar se simțea profund jicnit că maiorul a plecat să urmărească pe țărani iar pe el l-a lăsat acolo caraghios, deși el are toate puterile și toate răspunderile. Incepu să explice procurorului că maiorul și-a depășit rolul și că el nu va permite să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

i se încalce autoritatea fiindcă pacificarea turburărilor e o operă delicată care cere calm şi tact, iar nu orgie de sînge. Procurorul, cu ochii holbaţi, aproba dînd mereu din cap şi tresărind de cîte ori auzea o nouă salvă.

— ...stai!... ochi!... foc! urla maiorul Tănăsescu în clipele cînd prefectul Baloleanu se sbuciuma la marginea satului.

Ceata fugarilor scăzuse la mai puţin de o treime. In afară de cei prăbuşiţi de gloanţe, mulţi se refugiau prin ogrăzi ca să scape de urmărire, mai cu seamă cînd ajungeau la casele lor. Chiar şi Nicolae Dragoş, dîndu-şi seama că nu mai e chip să răzbească pînă la Petre şi că ar fi de prisos să mai încerce vre-o împotrivire, cînd îşi văzu casa părintească se gîndi să se oprească. Valul îl ducea înainte. Numai după ce trecu izbuti să se smulgă din strîmtoarea fugarilor şi să iasă la marginea uliţei. In şanţ zări pe Gherghina lui Chirilă, plină de sînge şi scofîlcită. Se vedea că, după ce s'a prăbuşit, a fost călcată în picioare de ceilalţi. Sări peste trupul ei stîrcit, dînd să se abată în curtea şcoalei care se afla mai aproape. Tocmai cînd ajunse la poartă, din urmă răbufni o nouă salvă.

— Vor să ne omoare pe toţi, nu le-ar ajuta Dumnezeu! îşi zise cu o undă de bucurie că el totuş a scăpat.

Atunci simţi o înţepătură în coşul pieptului, uşoară ca un junghiu, şi gura i se umplu de fierbinţeală.

— Mi se pare că... — îi trecu prin minte.

Gîndul i se curmă într'o bruscă întunecare. Căzu grămadă ca un sac, cu mîna întinsă spre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a deschide, izbindu-se cu capul de stîlpul porții...

Mulțimea împuținată continua goana pe uliță, acuma însă tăcută, ca și cînd le-ar fi fost frică să mai strige și să se vaiete ca nu cumva prin glasurile lor să atragă asupră-le gloanțele din urmă. Numai glasul lui Petre, tot mai răgușit, nu înceta deloc:

— Nu fugiți!... Unde fugiți?... Nu fugiți!

Totuș fugea și el, cu toate că nu-l mai împingeau alții din spate. Ii era rușine că fuge, dar nu se mai putea opri și numai din gură îndemna pe ceilalți să se oprească parcă astfel ar fi căutat să-și ascundă fuga lui. Își dădea seama că s'a sfîrșit tot și-i părea rău că s'a sfîrșit așa, oricît nu se putea sfîrși altfel. El credea și în clipele acestea că dacă oamenii nu s'ar fi speriat de întîile împușcături și s'ar fi repezit la soldați, soldații s'ar fi lăsat dezarmați și astfel ar fi împiedecat întoarcerea boerilor. Acuma s'a isprăvit. Acuma toate speranțele s'au prăbușit, plătite cu sînge. Care nu va fi ucis de gloanțe, va fi omorît în bătăi și'n închisori, iar în loc de pămînt vor fi înjugați ca vitele. Barem el n'are să se aștepte la nici o milă sau cruțare căci el va fi arătat chiar de sătenii lui drept căpetenia tuturor relelor.

— Nea Petrică, nea Petrică, noi ce mai facem? strigă lîngă dînsul Ilie Cîrlan cu fața galbenă de spaimă, cu cămașa înroșită de sînge.

— Eu nu mă las, Ilie, mai bine să mă omoare! făcu Petre fără să se uite la dînsul parcă i-ar fi fost rușine.

Cînd sosi în bătătura cîrciumii, la încruci-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şarea drumurilor, se opri. Mulţimea se împrăştiase. Cîteva grupuri de oameni mai alergau unii pe uliţă spre Vaideei, alţii spre Ruginoasa. El rămăsese numai cu Ilie Cîrlan care iar întreba:

— Nea Petrică, ce facem, spune, că eu nu mă despart de tălică!

— Facem pace, măi Ilie! mormăi Petre văzîndu-l însîngerat. Da unde eşti împuşcat tu de ţi s'a roşit cămaşa?

— O fi în umărul ăsta, că parcă nici nu-l mai simt! zise băeţandrul privindu-l cu un zîmbet de mîndrie.

— Mama lor de tîlhari!

Petre avea o puşcă încărcată, luată dela pîndarii arendaşului Cosma. O ţinea de ţeavă ca o ghiogă. Un necaz mare îi înăbuşea inima ca un năduf. Ii trecea prin creeri să fugă şi el acasă, ca ceilalţi toţi, dar îi era ruşine de băiatul de lîngă el care îi arăta o încredere neţărmurită.

— Atunci stai, nea Petrică, să facem semn de pace, să nu ne mai omoare de geaba! strigă bucuros Ilie.

Işi scoase cămaşa însîngerată şi ruptă, o agăţă în ţeava armei cu care se mîndrise atîta, ca un steag alb, şi o ridică în sus, s'o vază soldaţii care erau încă departe. Puşca era grea pentru braţul lui găurit şi ţeava cu cămaşa în vîrf se bălăbănea ca bătută de vînt.

Stătură aşa un răstimp. Imprejur linişte mare şi nici o mişcare, parcă satul ar fi fost mort. Uşa cîrciumii era închisă. Petre bombănea şi scrîşnea aşteptînd cine ştie ce minune. Atunci din vale, pe uliţă, spre curtea lui Iuga, auzi glasul babei Ioana, supărat ca totdeauna:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Păsărelele mamii, păsărele, păsări...

— Maica Ioana tot cu găinile ei ş'acuma, nea Petrică, auzi? zise Ilie bucuros c'a auzit glas de om în tăcerea asta dureroasă.

— D'apoi că ea nici n'are alte griji — bîigui Petre morocănos.

După alt răstimp, ciocănit de chemările babei, soldaţii începură a se vedea mai bine cu maiorul călare, la mijloc. Petre îi privea cu nişte ochi neîncrezători şi parcă numărîndu-le paşii. Deodată răsună iar trîmbiţa, prelung ca o prevestire. Şi îndată Petre auzi frînturile de comenzi:

— ...stai!... ochi!... foc!

Ilie începu să legene mai tare steagul alb, să nu cumva să nu-l observe soldaţii. Troznitura salvei păru mai asurzitoare. Cămaşa însîngerată cu puşca se prăvăli scurt, ca un drapel cînd dă onorul. Ilie se frînse icnind:

— Aoleu!

Două gloanţe loviseră şi pe Petre, dar nu le simţi.

— Nici pacea noastră nu le mai ajunge! se gîndi dînsul cuprins de o indignare subită pentrucă soldaţii au împuşcat semnul păcii. Apoi atunci...

Trupa îşi reluase înaintarea automat. Petre, parcă numai atunci şi-ar fi adus aminte, ridică puşca la ochi şi trase cu sete. Arma se descărcă cu un pocnet năbuşit. După o clipă comanda răsună din nou:

— ...stai!... ochi!... foc!

Şi înainte chiar de-a se auzi ultimul cuvînt, salva trozni. Petre rămase în picioare, cu puşca goală în mînă, sfidător:

— Paştele şi anafura voastră de...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morri1901-1932

Căzu întîi în genunchi. Pe cămașa-i albă țîșniră cîteva pete de sînge.

— Foc!... Foc!... Foc! țipa, furios, glasul maiorului.

Impușcăturile pîrăiau parcă o morișcă s'ar fi pornit singură undeva să se învîrtească. Petre își simți capul greu-plumb. Lăsîndu-l jos pe piept nu-și mai putu păstra echilibrul și se rostogoli, gemînd cu o ultimă sforțare de mînie:

— Dumnezeul... soarele... pămîntul...

Mai de vale baba Ioana, în mijlocul uliței, striga cu atît mai nerăbdătoare cu cît împușcăturile se apropiau:

— Păsărelele mamii, păsărele...

Găinile, în șanțul cellalt, ciuguleau nepăsătoare. Ingrijorată să nu i le omoare, baba nu contenea chemările uitîndu-se doar din cînd în cînd mai urît spre cîrciumă, de unde venea sgomotul armelor:

— Păsărelele mamii... Fire-ați ai dracului cu focurile voastre să fiți!... Păsări, păsări, veniți la maica!

Apoi deodată se răsuci pe loc, mînioasă, bombănind:

— Fire-ați ai dra...

Se prăbuși svîrcolindu-se, și mișcînd numai buzele, fără glas.

Trăsura cu prefectul Baloleanu și primul-procuror, escortată de trompetul batalionului pe care maiorul îl trimisese cu ordine la grosul trupei, opri pe bătătura cîrciumii, înconjurată de soldații cu baioneta la armă.

— Domnule maior, vă rog, am crezut că...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

— zise Baloleanu, îngrozit de cadavrele şi răniţii întîlniţi pe drum.

Maiorul Tănăsescu, călare, se apropiă de trăsură cu mîna la cozoroc, cu glas triumfător:

— Domnule prefect, am onoarea a vă raporta că în Amara s'a restabilit liniştea şi ordinea!

Baloleanu văzu la cîţiva paşi cadavrul gol dela brîu în sus al lui Ilie Cîrlan şi trupul ciuruit de gloanţe al lui Petre, iar între ele cămaşa albă, desfăşurată ca un drapel prosternat. Bolborosi înfricoşat, întorcînd capul:

— Da... liniştea şi ordinea... Prea bine, domnule maior!... Mulţumesc!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL XII.

APUSUL

1.

Pînă la amiazi Grigore Iuga își stăpîni răbdarea în Costești. A ascultat toate relatările despre întîmplările din Amara, despre moartea tatălui său și a Nadinei, liniștit și fără lacrimi, încît Titu Herdelea se mira în sine de atîta tărie sufletească.

— Trebue să înștiințez pe Gogu! zise în cele din urmă tînărul Iuga.

Se duse numai cu Titu pînă la poștă să telegrafieze. Voia să scape puțin de toți cei care îi dăduseră toate veștile rele ca de niște dușmani. Simțea o nevoie mare de singurătate și de tăcere. Eșind dela oficiul telegrafic spuse lui Herdelea, încet și trist parc'ar fi vorbit cu inima sa:

— Niciodată n'aș fi crezut că un om poate suferi atîta!

Pe urmă, îndată după prînz, porunci lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Isbăşescu să-i tocmească o trăsură, să plece spre Amara. Isbăşescu încercă să-l convingă că ar fi mai bine să aştepte totuş pînă mîine... Grigore îi aruncă o privire atît de mustrătoare că contabilul nu îndrăzni să mai continuie.

Pela ora două erau pe drum. Isbăşescu, pe capră, avea inima cît un purice. Vrînd să-şi facă puţin curaj şi observînd că Grigore nu e dispus să-i mai audă glasul, începu o conversaţie pe şoptite, despre ororile ţăranilor răsculaţi, cu birjarul care tremura de frică să nu-şi găsească moartea în călătoria asta şi regreta că s'a lăsat ispitit de preţul mare ce i s'a făgăduit ca să plece.

In Vlăduţa, în dreptul conacului ars, uliţa era închisă de o mulţime de ţărani pe brînci, păziţi de soldaţi cu baioneta la armă. Un sergent eşi înaintea trăsurii:

— Inapoi!... Inapoi!... Nu e voie!

Toate încercările de a-l îndupleca fură zadarnice. Grigore Iuga trebui să se dea jos şi să obţină permisiunea ofiţerului pentru a putea trece. Auzi de departe pe colonelul pensionar Ştefănescu strigînd furios în mijlocul ţăranilor:

— Spuneţi, tîlharilor, care aţi pus focul!... Nu spui?... Măi, spuneţi că vă bat pînă vă omor pe toţi!... Spuneţi, măi, care aţi furat!

Recunoscînd pe Grigore colonelul i se plînse amărît, arătîndu-i ruinele:

— Uite, domnule, ce mi-a rămas din toată agoniseala vieţii!... Uite ce mi-au făcut hoţii ăştia!... Apoi nu merită oare să fie împuşcaţi toţi, fără cruţare, dacă nici ei n'au avut milă de bătrîneţele mele?... Credeam că nu-mi vor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fi devastat tot, tot, deaceea am alergat și iacă ce-am găsit!

Îi tremura glasul de durere și de mînie.

— Dați-vă laoparte să treacă trăsura! strigă sublocotenentul după ce bătrînul Ștefănescu își vărsă amarul față de tînărul Iuga.

Țăranii încercară să se ridice ca să facă loc. Ofițerul răcni speriat:

— Jos! Jos!... Soldat, pocnește-l!... Dă, soldat!

Trăsura își urmă calea, prin Babaroaga și Gliganu, pînă la Lespezi unde făcu un popas mai lung. Grigore, fără să-și mărturisească, avusese mai mare groază de întîlnirea cu cadavrul Nadinei decît de al tatălui său. Dela serbarea Obolului n'a mai văzut-o deloc și astfel i-a rămas în minte cu torsiunile, flexiunile și vibrațiile din dansul apașilor, o imagine dureroasă pentru inima lui. Acuma, în biserică, în fața catafalcului pe care zăcea corpul ei rece de cîteva zile, învălit cu cearceaful ordinar, îi apăru în suflet aceeași imagine, dar caldă, felină și frumoasă parcă nu s'ar fi despărțit de ea nici o clipă. Îi fu frică să ridice colțul cearceafului și să-și distrugă pe vecie chipul pe care l-a iubit și care i-a dăruit toate suferințele și bucuriile iubirii. Se așeză în strana dela căpătîiul catafalcului, cu fruntea în mîini și rămase acolo, singur, îndelung. Pe tăblia stranei erau cîteva cărți liturgice, vechi, cu scoarțe de lemn și filele murdare. Mirosul greu de mort îl înneca și totuș nu-l supăra. Gîndurile îi rătăceau lenește. Aci își zicea că singur el are dreptul și obligația să se ocupe de înmormîntarea ei fiindcă divorțul lor, deși pronunțat, încă nu s'a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

transcris, aci că soarta a vrut ca ea să moară tocmai la ţară, poate ca o pedeapsă sau o ironie că i-a fost atît de urîtă ţara, apoi iarăşi că, de s'ar fi întîmplat nenorocirea aceasta peste două săptămîni, el ar fi fost un simplu străin chiar în faţa cadavrului ei...

Titu Herdelea eşise demult din biserică neputînd suporta aerul dinlăuntru. Un ofiţer îi spuse că la Amara trebue să se fi întîmplat lucruri grozave deoarece s'au auzit pînă aici împuşcăturile. Grigore Iuga, aflînd mai tîrziu, vru totuş să continue. Ofiţerul se împotrivi. A trimis o patrulă să-i aducă ştiri. Pînă nu se întoarce nu poate permite trecerea; s'ar expune la sancţiuni grave. Abia pe înserat porniră mai departe, spre Amara; totuş Grigore nu se mai întoarse în biserică...

La marginea Amarei şi apoi pe uliţă cadavrele zăceau în aceleaşi locuri. Ici-colo cîte un muribund gemea ori se svîrcolea încă. Birjarul arăta cu biciul mereu:

— Uite colea un mort!... Şi dincolo!... Asta parcă mai suflă, vezi?

Isbăşescu recunoscu pe Chirilă Păun, apoi pe Nicolae Dragoş... Titu Herdelea exclamă îngrozit:

— Aici trebue să fi fost bătălie mare!

Numai Grigore tăcea, cu ochii în gol, parcă n'ar fi văzut nimic.

O patrulă îi opri în dreptul bisericii, alta la cîrciumă. La conac trăsura rămase în uliţă. Grigore cu Titu şi Isbăşescu intrară pe jos, pe poarta cea mare cu columbarul. Perechi de porumbei albi se drăgosteau gîngurind melancolic. Parcul cu aleele erau răvăşite ca şi cînd ar fi trecut cirezi de vite sălbătăcite.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Altfel însă liniștea era așa de mare că din uliță se auzi căscatul prelung al birjarului urmat de o scuturare de clopoței a unui cal care-și destindea ostenceala. Zidurile rămase în picioare din castelul cel nou se profilau mai negre pe cerul albastru vînăt al înserării.

Grigore privea cu băgare de seamă ca un cercetător străin, întorcînd capul cînd încoace cînd încolo, fără a zăbovi însă lîngă ruine. Deodată din ograda argaților apăru logofătul Leonte Bumbu, speriat parcă nu și-ar fi crezut ochilor, iar din conacul vechiu bucătăreasa Profira care începu să boccască cu un glas răguşit ca de bărbat, repezindu-se să sărute mîna și umplîndu-i-o de lacrimi. Tînărul Iuga puse cîteva întrebări și ascultă răspunsurile cu o figură rece ca și cînd le-ar mai fi auzit sau nu l-ar fi interesat.

In cerdacul conacului vechiu stătea căpitanul Lache Grădinaru, lăsat în comună cu compania lui pentru menținerea ordinei și orice altă eventualitate. După ce exprimă lui Grigore condoleanțele cele mai sincere în niște fraze ceremonioase și false, căpitanul spuse că prefectul Baloleanu cu maiorul Tănăsescu s'au închinat înaintea rămășițelor pămînteşti ale regretatului Miron Iuga și apoi au trecut spre Ruginoasa și mai departe, dar că mîine speră să se poată reîntoarce. Grigore mulțumi cu vorbe la fel ceremonioase de care se ruşina și totuș le pronunța, pe urmă își curmă o frază și intră brusc în casă.

Tatăl său părea că doarme cu lumînarea la căpătîi. Grigore îl privi cîteva minute, îngenunchiă ca la rugăciune și mai stătu așa iar cîteva minute, și însfîrșit se întinse și sărută

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mîna rece, cenușie, cu unghiile învineţite. In clipa aceea lacrimile îl năpădiră singure, îmbelşugate, picurînd pe mîinile împreunate ale mortului, lucind ca nişte pete de ulei... Grigore se ridică, scoase batista, cu gîndul să şteargă mîinile mortului, dar pînă ce o desfăşură se răsgîndi şi-şi acoperi cu ea obrajii...

Peste un răstimp, reculegîndu-se, trecu în altă cameră, urmat de ceilalţi afară de căpitanul care se retrăsese discret spre a nu-i tulbura durerea.

— Leonte, trebue să pleci îndată la Costeşti! zise Grigore cu glasul puţin plîns, dar liniştit parcă lacrimile i-ar fi redat stăpînirea de sine.

Logofătul fu însărcinat să aducă chiar astăseară două cosciuge şi cele necesare pentru înmormîntare. Unul va fi lăsat la Lespezi; preotul de-acolo va îngriji ca trupul Nadinei să fie aşezat în sicriu pentru a putea fi transportat aci mîine dimineaţă. Socotea măsura aceasta absolut urgentă, cea mai urgentă, deoarece cadavrele aveau nevoie de odihnă.

A doua zi, Luni, de dimineaţă porni cu Titu Herdelea să examineze proporţiile distrugerilor, întîi aici, apoi la Ruginoasa. Vizitiul Ichim le înşiră pe drum cîţi şi care oameni au fost împuşcaţi în răzmeriţa dela marginea satului.

In Ruginoasa se întîlniră cu trăsura prefectului Baloleanu care petrecuse noaptea, împreună cu primul-procuror Grecescu, în castelul Ghica dela Izvoru, scăpat ca prin minune de furia ţăranilor. Condoleanţele fură lungi şi lăcrimoase. Baloleanu apoi purcese cu rîvnă la povestirea activităţii sale de paci-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ficare. Era mişcat şi plin de admiraţie pentru propriul său eroism. Zugrăvea în culori poetice primejdiile nemai pomenite care i-au ameninţat viaţa şi din care a scăpat ca prin urechile acului de se miră şi el. Se felicita că a reuşit să restabilească liniştea atît de repede şi aproape fără vărsare de sînge.

— Săraca mea Melania, dacă ar bănui ea prin ce-am trecut! suspină dînsul înduioşat. Numai sîngele rece şi tactul meu proverbial au putut face minunea asta, dragă Grigoriţă!... Dar opera mea încă nu e terminată. Pacostea cea mai grea deabia începe. Nu e destul să combaţi răul, trebue să-i stîrpeşti rădăcinile ca să nu mai revie! Nu-i aşa, domnule prim-procuror?...

2.

Maiorul Tănăsescu s'a întors aseară tîrziu la Amara, întovărăşit numai de aghiotantul său şi de trompetul detaşamentului. Ar fi putut dormi şi el la Izvoru, dar a ţinut să dovedească prefectului că ordinea este atît de mare că poate merge noaptea şi singur prin satele care au fost răsculate. Şi pe urmă voia să iea personal conducerea anchetei preliminare în Amara, cuibul întregei mişcări de răzvrătire.

Dis de dimineaţă Ion Pravilă aştepta în curtea primăriei, tremurînd şi sfătuind cu straja despre secretarul Chiriţă Dumitrescu care de două zile stătea ascuns cine ştie unde,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de frica oamenilor, și de care poate să fie nevoie acuma.

— Tu ești primarul tîlharilor? întrebă maiorul dînd cu ochii de el.

Primarul nu apucă să răspundă. Tănăsescu îi cîrpi cîteva perechi de palme de văzu stele verzi, strigînd:

— Vă satur eu acușica de revoluție, n'ai grije! Pe toți vă satur, să țineți minte!

Aseară dăduse ordine severe ca morții să fie lăsați unde se găseau spre a servi de pildă tuturor celor vii. Acuma porunci primarului bătut să identifice, subt controlul unui plutonier, pe cei căzuți, iar pe urmă cadavrele să fie cărate la cimitir spre a fi îngropate mai tîrziu, cînd va hotărî dînsul. Căpitanul Lache Grădinaru fu însărcinat să ieà măsuri ca toți sătenii, fără nici o excepție, inclusiv femeile și copiii, să fie adunați degrabă în curtea și grădina primăriei, pentru cercetări.

Apoi, cu concursul aghiotantului, un sublocotenent tînăr și timid ca o fecioară, meditâ un plan metodic de lucru pentru a descoperi fără întîrziere pe ucigașii Nadinei și ai lui Miron Iuga, pe criminalii care au mutilat pe fiul arendașului Platamonu, pe incendiatorii conacelor, pe cei ce au lovit și dezarmat pe jandarmi, pe cei ce au furat și însfîrșit pe cei ce au participat la insultarea trupelor...

— Pînă una-alta să trimitem pe cineva la Lespezi și la Gliganu să ne aducă și pe tîlharii principali de-acolo, să-i putem confrunta și judeca împreună cu ăștialalți! zise maiorul Tănăsescu întrerupîndu-se nerăbdător.

Peste cîtva timp se prezintă căpitanul Corbuleanu, sosit să reinstaleze postul de jan-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

darmi. Maiorul se bucură. Avea nevoe de jandarmii cunoscători ai oamenilor şi împrejurărilor localnice. Nimeni, din acest sat de criminali, nu-i inspira nici o încredere. Dacă şi preotul bătrîn s'a amestecat între rebeli şi a fost împuşcat printre ei, în cine să aibă încredere? (In realitate preotul Nicodim fusese să citească rugăciunile legiuite la căpătîiul boierului Miron şi, întorcîndu-se dela curte cu crucea înfăşurată în patrafir, a fost ucis de un glonte rătăcit pe uliţă, aproape de casele sale).

Plutonierul Boiangiu găsi, în locuinţa sa devastată, pe Didina, puţin slăbită, dar altfel veselă. Se îmbrăţişară. Femeea plînse niţel, povesti cum a avut noroc cu baba Ioana care a ascuns-o în podul colibei sale şi a hrănit-o şi a îngrijit-o, căci de-ar fi dat peste ea ţăranii, ar fi omorît-o negreşit. Şi plutonierul lăcrimă puţin şi apoi alergă la primărie, la datorie.

Pela orele nouă, cînd sosi trăsura cu prefectul şi primul-procuror, ancheta era în toiu. Dela cîrciumă se auzeau vaietele şi ţipetele mulţimii de ţărani ce umplea uliţa, curtea şi grădina primăriei. Cordoane de soldaţi vegheau ca nu cumva să fugă cineva înnainte de-a fi cercetat.

Totuşi rezultate deosebite încă nu se obţinuseră. Două echipe de soldaţi cu vergi şi cu pari, băteau fără alegere şi cu rîndul, spre a nu obosi. Ţăranii urlau, implorau milă şi iertare, dar nu voiau să mărturisească crimele şi nici să denunţe pe criminalii principali. Numai graţie plutonierului Boiangiu au putut fi descoperiţi şapte inşi care au lovit şi dez-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

armat pe jandarmi, între ei Serafim Mogoș și Trifon Guju.

— De ce-ai lovit pe plutonier, hoțule? strigă maiorul cu ochii injectați. Cum ai îndrăznit să ridici mîna, tîlharule?

— Apoi...

Atîta îngînă Serafim Mogoș uitîndu-se drept în ochii maiorului, liniștit parcă și-ar fi dat seama că orice răspuns ar fi zadarnic. Tănăsescu tăbărî asupra lui cu cravașa pînă ce-l umplu de sînge, lihăind:

— De ce-ai dat, ticălosule?... De ce-ai dat?... De ce...

Serafim Mogoș răbda loviturile fără a se clinti și fără a scoate un glas, cu aceeași privire care înfuria pe maior părîndu-i-se sfidătoare.

— Caporal! răcni apoi Tănăsescu, obosind. O sută de bețe banditului! Imediat!... Și pe urmă în lanțuri!

Trifon Guju lipsea. Cineva spuse că a fost împușcat de boierul cel bătrîn și că acuma zace acasă. Fu adus degrabă pe sus. Toată fața îi era o rană neagră. Rămase întins pe pămînt, gemînd.

— Sus! In picioare, tîlharule! urlă maiorul izbindu-l cu botul cizmei în coaste.

Țăranul se ridică. Ochii îi erau umflați și închiși. Se clătina parcă în fiece clipă ar fi fost să se prăbușească.

— De ce te-a împușcat boerul, hoțule? întrebă ofițerul. Ai ridicat mîna asupra dumnealui, nu-i așa?... Ai vrut să-l omori, ai?... Tu ai fost capul ucigașilor!

Trifon gemu ceva neînțeles.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

— Dar plutonierului de ce i-ai smuls arma?... De ce l'ai lovit?... Spune, tîlharule!

Il plezni cu cravaşa peste capul ciuruit de răni vii. Omul scoase un urlet înfiorător, ca şi cînd i s'ar fi desghiocat carnea, şi se prăvăli ca o buturugă găunoasă. Mai furios, maiorul îl călcă în picioare, necontenind cu „hoţule" şi „tîlharule". Apoi deodată se retrase cîţiva paşi şi ordonă rece, tăios:

— Sergent!... Tu! Da!... Iea şase oameni!... Duceţi pe tîlharul ăsta în fundul grădinii!... Acolo să fie împuşcat!... Impuşcat! Ai înţeles, sergent?...

— Trăiţi, domnule maior! făcu sergentul, îndesat şi negricios, bătîndu-şi călcîile parcă s'ar fi cutremurat.

Soldaţii înşfăcară pe Trifon şi-l tîrîră prin mulţimea deasă de ţărani. Cu o supremă sete de viaţă Trifon Guju gemea rugător:

— Iertare... iertare...

Dispăru cu soldaţii. In urma lor rămase o tăcere amară întretăiată numai de vîjîiturile cravaşei cu care maiorul Tănăsescu spinteca aerul într'o încordare nervoasă. Trecură minute. Cravaşa îşi iuţea dumicările. Apoi răbufni o detunătură din fundul grădinii, scurtă, înăbuşită, fără ecou.

— Ceilalţi! strigă maiorul îndată destrămînd pînza tăcerii pe care detunătura deabia o clătinase puţin. Voi cum aţi îndrăznit să ridicaţi labele asupra jandarmilor?...

Ţăranii porniră să se jure şi să se vaiete că ei nu sînt vinovaţi, că nici n'au fost acolo cînd s'a întîmplat fapta aceea... Maiorul Tănăsescu gîfăia. Incepuse să se îngraşe în vremea din urmă, avea puţină burtă, iar un doctor îi spu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

sese de curînd că are grăsime şi la inimă. In orice caz obosea repede. Ca să nu-şi periclitez sănătatea cu bandiţii, ordonă să se aplice fiecăruia din cei cinci cîte o sută la spate. Ordinul tocmai se executa, indivizii se întreceau în urlete la fiece lovitură, cînd trăsura prefectului opri în uliţă.

In vreme ce bătaia continua, caporalul numărînd cu glas tare loviturile ca să nu se întîmple vre-o lipsă, maiorul Tănăsescu se plînse prefectului şi primului-procuror de încăpăţînarea tîlharilor de-a nu mărturisi şi a nu denunţa pe vinovaţii cei mari. Pe Baloleanu ţipetele ţăranilor îl supărau şi-l enervau. După ce caporalul rosti suta şi ţăranii bătuţi fură închişi în cancelarie, prefectul, ca să-şi redobîndească siguranţa, strigă către mulţimea cu faţa la pămînt că crimele şi ticăloşiile lor au spăimîntat lumea şi că numai prin pocăinţă şi mărturisiri sincere îşi vor putea uşura soarta... Ca la o comandă, sutele de oameni ridicară capetele cu o mişcare parc'ar fi vrut să se scoale în picioare, bîiguind într'un singur glas prelung ca murmurul unei furtuni trecute:

— Iertaţi-ne...

Baloleanu încremeni de groază ca şi cînd mişcarea şi glasul mulţimei ar fi fost începutul unei noui răzvrătiri. Aceeaşi frică subită cuprinse şi pe procuror, şi pe maior, ca şi pe toţi ofiţerii şi chiar pe soldaţi. Singur plutonierul Boiangiu nu-şi pierdu cumpătul şi răcni deodată:

— Jos!... Jos!... La pămînt!... Jos!

In clipa următoare strigătul lui Boiangiu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fu reluat de mai multe glasuri, iar soldaţii începură să lovească în dreapta şi în stînga pe spinările încovoiate, repetînd speriaţi:

— Jos!... Jos!

Prefectul renunţă la continuarea admonestării. Se trecu îndată la interogatoriul lui Toader Strîmbu pe care Boiangiu îl indicase ca ucigaş al Nadinei.

— Spune cum ai omorît-o! zise primul-procuror.

— Apoi, domnule, eu n'am omorît pe nimeni şi nu-s vinovat! răspunse ţăranul cu faţa pămîntie.

— Atunci cine a omorît-o?

— Eu nu ştiu, domnule! Poate Petrică a Smarandei, că el a intrat în conac înaintea mea, dar eu n'am omorît-o!

— Să iasă Petre a Smarandei! strigă primul-procuror liniştit.

— Mort... mort! răsunară mai multe glasuri.

Maiorul Tănăsescu fierbea. Nu se putu stăpîni. Ţăranul acesta i se părea de o viclenie revoltătoare. Se năpusti brusc asupra lui:

— De ce nu spui, tîlharule?... De ce-ai omorît-o, tîlharule?... Şi de ce ai batjocorit-o şi ai necinstit-o?... Ai poftit la trup de cucoană mare, spurcăciune blestemată?

Toader Strîmbu îşi ferea capul de plesniturile cravaşei şi bocea ca o muiere:

— Aoleu!... Aoleu!... Nu-s eu, dom'le maior!... Iartă-mă, dom'le maior, că nu-s vinovat!

Atunci trecu pe uliţă carul cu patru boi, aducînd cosciugul simplu cu rămăşiţele pămînteşti ale Nadinei. In urma carului mer-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gea preotul din Lespezi în odăjdiile cele mai bune, cu crucea într'o mînă şi cădelniţa în cealaltă. Dascălul, bătrîn şi slăbănog, cînta versurile morţilor, uitîndu-se curios spre curtea primăriei plină de oameni pe brînci şi mai ales la anchetatorii în picioare.

Se făcu tăcere pînă ce trecu carul mortuar. Toţi se descoperiră, iar Baloleanu murmură cu o întristare indignată:

— Biata femee, biata femee!... Ce crimă odioasă!

Primul-procuror, auzind indignarea prefectului, se răsti şi el la Toader:

— Ce ţi-a făcut ţie cucoana asta bună şi frumoasă, nemernicule, de ai omorît-o?

— Eu n'am omorît-o! tăgădui ţăranul cu îndărătnicie.

Sosi şi convoiul de ţărani din Lespezi, escortat de soldaţi. Primul-procuror Grecescu, ambiţios să dovedească pe ucigaşul d-nei Iuga, luă repede pe nouii veniţi să-i spuie ei adevărul, fiindcă în satul lor s'a întîmplat omorul şi nu se poate să nu ştie cine a omorît-o. Ileana mărturisi îndată;

— Nea Toader a omorît pe coniţa, domnule, după ce şi-a făcut poftele cu dumneaei... Eu l-am văzut cînd a intrat în casă şi l-am auzit pe urmă cum s'a lăudat şi l-a îndemnat şi pe Ilie Cîrlan să-şi facă poftele cu coniţa pînă nu se răceşte... Poate să spuie şi nea Matei Dulmanu, c'a fost şi dumnealui de faţă cu Petrică a Smarandei cînd am scos-o pe coniţa moartă din casă dacă am văzut că nea Pavel Tunsu a dat foc maşinei...

— Eu n'am omorît-o, degeaba minte fata

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

asta! zise Toader Strîmbu fără să se uite la Ileana.

— Ba fata nu minte, măi Toadere! făcu atunci Matei Dulmanu cu mustrare. De ce nu mărturiseşti c'ai omorît, dac'ai omorît? De ce umbli să năpăstueşti pe alţii, Toadere?

— Ba, dacă-i pe spus, mai bine spune d-ta, nea Matei, cum ai spart capul neamţului! glăsui Toader întunecat.

— Apoi eu nici nu m'oi ascunde cînd m'or întreba boierii! zise Matei răspicat şi fără frică.

Procurorul asculta satisfăcut, uitîndu-se din cînd în cînd la prefect şi la maior parc'ar fi vrut să vază dacă ei observă cît de abil a procedat şi cum a reuşit să-i facă pe ţărani să vorbească.

— Mulţi răufăcători mi-au trecut prin mînă dar mai cinic şi mai ticălos ca ăsta n'am pomenit! rosti în cele din urmă procurorul către Baloleanu.

Maiorul Tănăsescu îşi smulgea mustăţile ca să se stăpînească. Ii fu frică să nu-i plesnească vinele de atîta constrîngere nervoasă. Se puse deci cu pumnii şi cu cravaşa pe Toader Strîmbu, îl umplu de sînge, îl călcă în picioare... Cînd obosi porunci caporalului să continue cu parul pînă-i va zdrobi ciolanele. Urletele ţăranului se transformau în gemete din ce în ce mai slabe şi mai horcăite.

— Sergent! strigă însfîrşit maiorul. Iea-l şi pe ăsta!... In fundul grădinii!... Impuşcat!... Repede, repede!

Ordinul maiorului îl deşteptă brusc din toropeală parcă ar fi turnat peste el o găleată cu apă. Se tîrî la picioarele ofiţerului, gemînd:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

— Iartă-mă, dom'le maior... Imi rămîn copilaşii orfani... Fie-vă...

— Iea-l, sergent! răcni Tănăsescu ferindu-şi cizmele de atingerea ţăranului. Aide!... Puneţi mîna pe el!

Tocmai în pauza cînd se aştepta detunătura apăru şi Titu Herdelea în curtea primăriei. Fiindcă Grigore Iuga era ocupat cu pregătirile de înmormîntare, a socotit potrivit să nu-l încurce cu prezenţa lui. Auzind împuşcăturile din fundul grădinii, întrebă încet pe Baloleanu care, spre a-şi arăta energia, răspunse cu o nepăsare firească:

— Nimic... A fost împuşcat ucigaşul d-nei Iuga...

Matei Dulmanu, mărturisindu-şi vina, procurorul Grecescu îl declară arestat pentru a fi trimis în judecata tribunalului. Maiorul însă protestă:

— Pardon, domnule procuror! Pînă la judecată, bătaia e mai sfîntă!... Caporal, numără-i şi ăstuia douăzeci şi cinci!

Şi, pe cînd Matei Dulmanu primea bătaia fără a crîcni, Tănăsescu explică domnilor civili că tîlharii ăştia numai de bătaie înţeleg, că închisoarea e o adevărată recreaţie pentru ei şi că, în orice caz, osebit de ancheta civilă, el trebue să aplice tuturor sancţiunile drastice cuvenite pentrucă au îndrăznit să se ridice împotriva armatei... Titu Herdelea avea pe buze un răspuns, dar tăcu văzînd că Baloleanu şi Grecescu, cei chemaţi să vorbească, primesc fără obiecţie rodomontadele ofiţerului.

— Pavel Tunsu!... Care eşti?... Vino 'ncoace! strigă pe urmă procurorul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pavel se ridică de jos. Dîrdâia de spaimă că va fi și el împușcat. Bîlbăi în neștire, fără să mai aștepte vre-o întrebare:

— Eu n'am omorît pe nimeni... Eu am stricat mașina și i-am pus foc, că mi-au schilodit copilul, dar n'am vărsat sînge că am copii....

Se socoti cel mai fericit cînd, snopit în bătaie, fu aruncat între ceilalți arestați, în cancelarie. Își făcu cruce și mulțumi bunului Dumnezeu că a avut milă de copilașii lui.

Spre a deosebi cît mai grabnic pe cei buni de cei răi, primul-procuror crezu necesar să schimbe ordînea cercetărilor și să asculte în primul rînd pe fruntașii satului dela care poate mai curînd să afle pe adevărații răufăcători și instigatori.

— Să-mi spui cinstit, moșule, cum s'au petrecut blestemățiile și cine-s vinovații! întrebă pe Lupu Chirițoiu.

— D'apoi, domnule, eu nu m'am amestecat că-s bătrîn și nu mi-ar fi șezut frumos să...

— Bine, bine, te cred, dar cum a început răzmerița asta și cine au stîrnit-o? Că din senin doar n'a venit, moșule? insistă procurorul.

— Ba cam așa a venit, domnule! întări bătrînul. A fost un vînt mare și i-a luat pe bieții oameni și i-a mînat ca oile...

— I-ascultă, moșule, să nu ne îmbeți pe noi cu basme că n'avem vreme de d'astea! interveni maiorul Tănăsescu enervat de sfătoșenia bătrînului.

Și, după cîteva replici, îi trăzni o pereche de palme. Lupu Chirițoiu îl privi drept în ochi și rosti rar:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Apoi, domnule maior, Dumnezeu să-ţi plătească ruşinea asta pe bătrîneţele mele!

— Ce?... Ce?... Eşti obraznic cu mine, tîlhar bătrîn ce eşti? sări Tănăsescu. Caporal, numără-i cincizeci!

Titu Herdelea tremura lîngă prefectul Baloleanu tot timpul cît bătrînul suferea loviturile fără a scoate un glas de durere parc'ar fi fost de piatră.

După ce mai fură bătuţi cîţiva bătrîni, între care mai rău Luca Talabă pentrucă atitudinea lui a părut cutezătoare, după ce atît Filip Ilioasa cît şi Marin Stan fură dovediţi şi recunoscură că s'au lăcomit fiecare la prădăciune, deşi sînt oameni cu stare, veni rîndul lui Ignat Cercel. Eri, cînd s'au potolit împuşcăturile, ca să se iea bine cu armata, Ignat a spînzurat un ştergar alb într'un băţ şi l'a pus în poarta bătăturii, să-l vază boerii cînd vor trece. Maiorul într'adevăr l'a observat şi s'a înfuriat: „Ce-i asta, hoţule?" „Pace, dom'le maior!" a răspuns Ignat umil. „Pace, hoţule? Da cu cine ai fost tu în războiu, tîlharule? Cu armata romînă?" Şi l-a bătut de l-a omorît... Acuma îl recunoscu:

— Tu eşti cu steagul alb, ai, şi cu pacea, hoţule?

— De, domnule maior, păcatele noastre, că nu ştim cum am face mai bine ca să nu greşim! bîigui Ignat. Dacă Dumnezeu ne-a pedepsit să fim proşti, de, păcatele noastre...

Pe cînd procurorul, mereu întrerupt de exploziile maiorului, isprăvea cu Ignat Cercel, veni primarul Ion Pravilă să raporteze că, precum i s'a poruncit, a adunat şi identificat pe toţi morţii, adică patruzeci şi patru, al pa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

truzeci și cincilea fiind preotul Nicodim al cărui cadavru însă a fost ridicat din uliță încă de-aseară de către fiică-sa Niculina. Maiorul Tănăsescu se făcu foc: cum a îndrăznit fata hoțului de popă să nesocotească ordinele lui? Primarul îngheță, așteptîndu-se să mănînce iar bătaie și încă în fața satului întreg.

— Unde e bestia de muiere care a cutezat? strigă maiorul cu ochii bolbocați.

Niculina eși la iveală, palidă, cu copilașul de mînă. Fără nici o vorbă, maiorul Tănăsescu se repezi la ea cu cravașa. Femeca țipa, se ferea, iar copilul începu să urle îngrozit:

— Mămica mea!... Mămica mea!

— Aoleu, aoleu, ajutor! sbiera Niculina cu obrajii vrîstați de loviturile care nu conteneau.

— Caporal! strigă maiorul obosit. Numără-i cincizeci!...

— Aoleu, oameni buni!... Aoleu!

Soldații o înșfăcară. Niculina, întinsă cu fața în jos și ținută de patru soldați, se svîrcolea țipînd ca din gură de șarpe. Antonel se arunca la maică-sa, cu acelaș scîncet de spaimă:

— Mămica mea!... Mămica mea!

Cînd un soldat începu să lovească, Titu Herdelea, care șoptise mereu „îngrozitor, îngrozitor", ca să-l audă prefectul Baloleanu, își pierdu deodată stăpînirea și, apropiindu-se de Tănăsescu, îi zise revoltat:

— Domnule maior, ajunge!... E insuportabil!... Asta e...

Maiorul, parcă l-ar fi pălmuit, tresări:

— Ce-ai zis?... Cine ești d-ta?... Ce cauți aici?... Cum îți permiți să te amesteci d-ta în...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mă numesc Titu Herdelea şi sînt...

— Nu vreau să ştiu nimic! continuă Tănăsescu cu pumnii strînşi. Imediat să părăseşti primăria, altfel te arestez şi te pun între baionete!... Imediat!... Imediat!

Prefectul Baloleanu înmărmuri. Energia maiorului cu ţăranii nu-i displăcea, deoarece îl scutea pe dînsul de-a fi energic şi de-a se încărca cu eventuale răspunderi. Orice ar interveni ulterior, el se poate spăla pe mîini. Dar incidentul cu un ziarist bucureştean şi prieten al lui Grigore Iuga poate să creeze complicaţii cu repercusiuni mai mult decît plicticoase. Reculegîndu-se puţin din stupoare, interveni amical şi în franţuzeşte, căutînd să calmeze pe Tănăsescu care se îndîrjea din ce în ce mai tare:

— Eu nu permit nimănui!... Oricine ar fi!... Să fie şi Dumnezeu, eu nu permit!...

Titu Herdelea se făcuse ca ceara şi de indignare şi de emoţie. Îşi dădu îndată seama că amestecul lui, oricît de firesc omeneşte, a fost insolit. Totuş nu-i părea rău. Spre a nu aţîţa scandalul şi a nu se expune să fie într'adevăr arestat, întoarse spatele. Prefectul, vrînd să-l împace, îl luă de mînă să-l reţie:

— Domnule Herdelea, te rog... Fă-mi plăcerea!... Domnul maior are să...

— Decît să asist la asemenea barbarii, prefer să mă retrag, domnule prefect! zise Titu căutînd să-şi iea o mutră cît mai demnă.

— Ce rău îmi pare că... — murmură Baloleanu, strîngîndu-i mîna şi lăsîndu-l totuş să plece.

Şi Tănăsescu se îmblînzi văzîndu-l că se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

depărtează. Din clipa cînd a auzit dela prefect că e ziarist, furia i-a scăzut brusc, fără însă să arate că s'ar da bătut. Acum cîţiva ani, fiind în garnizoană la Turnu-Severin, a pălmuit la un chef pe un gazetăraş local. S'a făcut un tărăboiu enorm; toate ziarele din Bucureşti l'au luat în primire; a ajuns pînă la consiliul de reformă. Dacă n'ar fi avut în memoriu afacerea aceea, azi ar fi demult locotenent-colonel...

— Nu pot permite să fiu înfruntat în exerciţiul funcţiunii! făcu dînsul umflîndu-şi glasul ca să-şi păstreze aparenţa de mînie. Eu am o răspundere aici! Nu ne jucăm, nu-i aşa, domnule prefect?... Dela Bucureşti e uşor să comanzi şi să scrii, dar uite pe tîlharii ăştia care au distrus şi au jefuit şi au prădat şi au ucis!...

Cum ajunse la ţărani, vocea iar i se înăspri, revolta îi reveni parc'ar fi fost jicnit şi devastat el însuşi, cu toate că el n'avea nici o avere.

— Satele astea ar trebui rase cu tunul de pe faţa pămîntului!... Pînă şi popa lor a fost tîlhar!... Ce-au făcut ăştia, blestămăţiile pe care le-au făcut n'au pereche!... In alte părţi au mai avut niţică ruşine, aici au fost în stare să măcelărească şi femei, şi bătrîni...

Pe cînd maiorul Tănăsescu vorbea aşa, de jos se ridică un ţăran cu părul vîlvoi, cu faţa luminată, şi se apropiă cu glas arzător:

— Domnule, domnule, văd că te-ai pus să omori pe creştinii lui Dumnezeu şi nu vrei să asculţi poruncile care trîmbiţează în văzduhuri...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Jos, jos! strigară cîţiva soldaţi zeloşi.

— Ce porunci?... Ce zice? făcu maiorul uluit de atîta îndrăzneală, după ce de azi dimineaţă se sileşte să-i înmoaie.

— E nebun, domnule maior, trăiţi! zise plutonierul Boiangiu.

— Nebun?... Las că cunosc eu nebuniile astea! strigă Tănăsescu. Dealtfel banditul ăsta a fost eri în fruntea rebelilor şi a îndemnat pe soldaţi la nesupunere... L-am auzit cu urechile mele!... Caporal, ia să-i numeri cît i se cuvine!

In vreme ce soldaţii îl băteau, Anton urla cu mare bucurie, parcă nici n'ar fi simţit loviturile:

— Daţi, daţi, fraţilor!... Că judecata cea mare tot are să vie şi glasul lui Dumnezeu... Loviţi, loviţi!... Că d'aia m'am sculat de jos şi d'aia...

Maiorul Tănăsescu, plictisit că bătaia n'avea nici un efect, porunci caporalului:

— Ia daţi-i drumul să se ducă dracului de nebun!

Apoi, întorcîndu-se la primul-procuror, adăogă:

— Să continuăm!... Vă rog!...

3.

Grigore Iuga îşi simţea sufletul sfîşiat de remuşcări, iar prin gînd îi trecea mereu:

— Poate dac'aş fi rămas aici nu s'ar fi întîmplat...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar, în acelaş timp, îşi dădea seama că toate recriminările sînt de prisos şi că alte datorii i se impun acuma. Corpul Nadinei îşi căuta de cinci zile odihna, al tatălui său de trei. Avea impresia că morţii zac neîngrijiţi de prea mult timp, că sufletele lor nu-şi pot găsi odihna, că se chinuesc şi chinuesc pe cei vii dimprejur, în primul rînd pe el care de-aceea suferă atît de mult şi e copleşit de mustrările conştiinţei.

Cînd a expediat eri la Costeşti telegrama lui Gogu Ionescu, anunţîndu-i moartea Nadinei, nu s'a gîndit la înmormîntare precum nu s'a gîndit la nimic material... Deabia aseară, după ce a văzut cadavrele, şi-a zis că cel puţin Gogu cu Eugenia ar trebui să vie la înmormîntarea Nadinei şi că deci trebue să-i aştepte. Azi însă, după ce a văzut cosciugul în carul urmat de preotul din Lespezi, i-a venit în minte că Gogu n'are să vie acum la ţară nici chiar pentru înmormîntarea surorii sale şi că dealtfel nici nu e timpul pentru o înmormîntare pompoasă cînd satele se svîrcolesc în desmeticirea din nebunia furioasă şi cînd ruinele încă fumegă ca şi sufletele oamenilor. Atunci, în clipa aceea, s'a hotărît să facă îndată o înmormîntare simplă, potrivită împrejurărilor, lăsînd pentru mai tîrziu, cînd se va fi coborît liniştea adevărată, ceremonia cea mare. Şi din clipa aceea i s'a risipit tulburarea care-i ţinuse sufletul într'o neputinţă dureroasă de-a se orienta parc'ar fi plutit într'o lume ireală.

— Ascultă, Leonte, după amiazi vom face înmormîntarea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Calm, ca şi cînd ar fi fost vorba despre lucrurile cele mai obişnuite, dădu logofătului dispoziţii precise, amănunţite. Cîteva generaţii de-ale familiei Iuga erau îngropate împrejurul bisericii dela Amara. Ultimul mormînt îl construise Miron Iuga. Într'însul odihnea de cîţiva ani soţia lui. Era zidit în piatră, boltit şi vast, destinat să-l adăpostească şi pe el cînd îi va sosi ceasul. In acelaş lăcaş va încăpea, cel puţin provizoriu, şi sicriul Nadinei. Fiindcă bătrînul preot Nicodim s'a prăpădit, va sluji preotul din Lespezi care a întovărăşit carul mortuar al Nadinei. Ajunge el singur...

Slujba se făcu în curte. Bătea vesel soarele primăverii. Arborii înmugureau văzînd cu ochii. Cosciugurile erau aşezate fiecare pe cîte-un car cu patru boi înjugaţi. In spate conacul vechiu, cu geamurile încă sparte, părea un moşneag cu ochii plînşi. In faţă zidurile înegrite şi grinzile arse ale castelului nou, profilîndu-se pe şirul de plopi dinspre uliţă, alcătuiau un decor funerar parcă înadins pregătit. In odăjdiile noui preotul spîn, cu bărbuţa speriată, citea şi cînta şi ridica mereu ochii spre cerul albastru pe care nouraşi albi, ca nişte şiraguri de îngeri, se întreceau să asculte pomenirea morţilor. Preotul avea un glas mic, subţirel şi totuş alinător. Glasul acesta se suia în văzduh ca o dîră de fum de tămîie, împrăştiindu-se în tăcerea îndoliată ce stăpînea nu numai conacul ci toată împrejurimea. Răspunsurile dascălului, maşinale şi fonfăite, rămîneau de desubt, se amestecau cu rumegatul indiferent şi mut al boilor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ale căror cozi lungi se legănau ritmic alungînd muşte imaginare.

Grigore Iuga stătea lîngă loitra carului cu cosciugul tatălui său, avînd alături pe Titu Herdelea ca un aghiotant credincios. In partea cealaltă, pînă la gardul dinspre ograda conacului, din care numai cîţiva stîlpi se mai aflau în picioare, se îngrămădeau toţi oamenii curţii, cu Isbăşescu în frunte şi cu argaţii la urmă. Nevasta logofătului şi bucătăreasa Profira plîngeau cu sughiţuri multe, dar fără bocete gălăgioase, ruşinate parcă de răceala lui Grigore.

Ochii lui, roşii şi tulburi, cuprindeau în aceeaşi privire amîndouă cosciugurile. Erau la fel de mari, din acelaş lemn, parc'ar fi fost comandate demult. In sufletul tînărului Iuga dăinuia o linişte resemnată. Gînduri multe îi fulgerau prin minte, se ciocneau, se alungau fără încetare şi fără a se cristaliza, ca nişte crîmpeie fără rost vînturate de întîmplare. Numai în inimă îi stăruia un simţămînt apăsător ca o rană deschisă care te doare fără să-ţi mai dai seama.

Nici nu băgă de seamă cînd s'a isprăvit slujba, cînd au pornit spre cimitir. Deabia ajungînd în uliţă, şopti lui Titu Herdelea:

— Poate c'ar fi trebuit să-l anunţăm şi pe Baloleanu... Insfîrşit!

Mergea în urma carului al doilea în care era cosciugul tatălui său. La cîţiva paşi mai înapoi auzea paşii celorlalţi şi plînsetele femeilor, mai sgomotoase. Inaintea celuilalt car văzu strălucirea odăjdiilor preotului şi apoi îi auzi şi glasul cîntînd parcă dintr'o mare depărtare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se miră de mulțimea adunată la primărie. Titu îi dădu cîteva lămuriri sumare. Niște vaiete confirmau că ancheta continua cu aceiași ardoare. Cînd sosi convoiul funerar mai aproape, prefectul Baloleanu eși din curtea plină de țărani, urmat de primul-procuror Grecescu, de maiorul Tănăsescu și de căpitanul de jandarmi Corbuleanu. (Căpitanul Lache Grădinaru, care ar fi dorit să se asocieze ca unul ce a cunoscut pe bătrînul Miron și i-a fost oaspe de multe ori, fu obligat să continue instrucția rebelilor cît vor lipsi anchetatorii).

— Să mă ierți și să ne ierți, Grigoriță dragă, că n'am știut nimic, altfel lăsam toate și veneam să aduc ultimul omagiu venerabilului tău părinte! murmură Baloleanu cu o mutră întristată, strîngîndu-i mîna prelung.

Ceilalți, luîndu-și fiecare înfățișarea îndoliată potrivită, îi strînseră deasemenea mîna pe rînd, cu clipiri din ochi care voiau să spună că durerea lor nu găsește cuvinte să o exprime destul de elocvent.

Grigore Iuga voi să ceară el scuze prietenului său Baloleanu că a neglijat să-l vestească. In momentul cînd deschise gura, îl văzu scoțînd grăbit batista și ștergîndu-și ochii, parc'ar fi avut să-și înăbușe lacrimile. Gestul i se păru atît de nesincer, că renunță să mai răspundă și continuă mersul întrerupt cîteva clipe, iuțind pașii ca să ajungă din urmă carul care nu se oprise.

Convoiul intră curînd în curtea bisericii. Preotul mai cîntă puțin, apoi cosciugurile fură coborîte pe rînd în mormîntul deschis, lîngă care stăteau cei trei argați trimiși de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

logofătul Bumbu să ridice, cu băgare de seamă lespedea şi pe urmă să o aşeze la loc cum a fost. Alţi oameni de-ai curţii trebuiră să dea ajutor celor trei, cosciugurile fiind prea grele. Preotul repetă de mai multe ori „veşnica lor pomenire", acompaniat şi de mormăelile dascălului, apoi încetă brusc, cu o plecăciune umilă spre Grigore Iuga care privea cu ochi rătăcitori şi fără să facă vreo mişcare. La un semn al logofătului, cei trei oameni se apucară să acopere mormîntul. Baloleanu şi ceilalţi exprimară iarăş sincere condoleanţe pe care Grigore le ascultă tăcut, dînd doar puţin din cap în semn de mulţumire. Auzi însă foarte clar cuvintele maiorului Tănăsescu către căpitanul de jandarmi:

— Fiindcă tot sîntem aici şi avem pe popă la îndemînă, să te duci să îngropaţi şi pe ţărani, la cimitirul satului, nu ştiu unde vine, popa trebuie să ştie. Găseşti acolo pe primar. Te rog, puiule, ca să scăpăm şi de formalitatea asta!... Dar ştii, scurt, fără multă ceremonie. Şi atîta e prea mult pentru nişte tîlhari!... Să nu uitaţi pe cei executaţi adineaori la primărie!

Grigore avu o tresărire parcă şi-ar fi adus aminte de ceva foarte important. Zise repede către Titu:

— Aş fi vrut să fiu şi eu la înmormîntarea ţăranilor, dar nu mă simt deloc capabil acuma... Vrei d-ta să te duci în locul meu?

— Desigur! răspunse scurt tînărul Herdelea.

Preotul conduse pe Titu Herdelea şi pe Corbulcanu. Trecură prin grădina bisericii, prin alte două grădini şi o livadă. Morţii erau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înşiraţi în cimitir pe două rînduri, înţepeniţi şi strîmbaţi cum i-a lăsat moartea. O groapă lungă şi largă era săpată gata alături.

— Scurt, părinţele, că n'avem timp! îndeamnă căpitanul Corbuleanu.

Stătu ca pe spini cele cîteva minute cît fură pomeniţi morţii, mai stătu alte cîteva minute pînă ce-i văzu aruncaţi în groapa comună, apoi plecă fără a mai întoarce capul.

Titu Herdelea rămase numai cu preotul, privind tăcuţi amîndoi cum pămîntul slăninos, cu bulgări grei, izbea cadavrele svîrlite şi îngrămădite în groapă ca nişte crăci putrede, cum morţii, încetul cu încetul, îşi potriveau culcuşul, se amestecau şi se topeau cu pămîntul care îi ascundea de toate primejdiile.

— Cît s'au sbătut ei să aibă pămînt şi iată că pămîntul i-a culeş pe toţi! îşi zicea Titu Herdelea cu o strîngere de inimă. Şi cînd te gîndeşti că, în cele din urmă, toate străduinţele noastre tot aici sînt sortite să sfîrşească!

Vre-o zece ţărani asudau cu lopeţile, muţi, gîfăind. Primarul Pravilă îi zorea mereu speriat parcă palmele primite dela maior l-ar fi zăpăcit cu desăvîrşire.

— Cîţi au fost, primarule? întrebă Titu cînd văzu că pămîntul i-a înghiţit pe toţi.

— Patruzeci şi şase, domnule, împreună cu Trifon şi cu Toader pe care numai adineaori i-am adus dela cancelarie — zise primarul apropiindu-se cu încredere fiindcă fusese de faţă cînd Titu a avut ciocnirea cu maiorul. Părintele Nicodim a rămas acasă. A bătut-o el domnul maior pe Niculina, dar tot s'a îmblînzit pe urmă şi n'a mai poruncit să-l ri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

dicăm din casă, c'ar fi fost şi ruşine să-l arunce laolaltă cu toţi sărmanii, că doar dumnealui n'a avut nici o vină, că citise rugăciunea la căpătîiul boierului Miron şi... Of, Doamne, apără-ne şi ocroteşte-ne că mare greutate a dat peste noi!

După o pauză, tînărul Herdelea întrebă iar:

— Dar revoluţia asta ce-a fost, primare?... Cum v'a venit să faceţi atîtea nelegiuiri, atîta stricăciune şi răutate?

— De, domnule, s'au iuţit oamenii şi au păcătuit fără dreptate! răspunse Pravilă amărît. Dar nici aşa cum s'au întors lucrurile parcă nu-i cu dreptate! Că prostimea-i prostime şi nu-i mirare să greşească, boierii însă sînt înţelepţi şi...

Titu nu răspunse. Intoarse ochii spre groparii care se luptau greu cu pămîntul morţilor. Primarul amuţi deodată ca şi cînd şi-ar fi luat seama şi i-ar fi fost frică să nu fi vorbit prea mult...

Pentru cină atît Baloleanu cu Grecescu cît şi ofiţerii au fost invitaţii lui Grigore Iuga la conac. Prefectul improviză un mic discurs pentru proslăvirea memoriei celor două victime ale răzvrătirei criminale care a umplut ţara de ruine şi de doliu. Pe urmă spre a menaja pe amfitrion, nici nu mai pomeniră de cei morţi. Se vorbi mult despre cruzimile şi prădăciunile ţăranilor... Observînd că tînărul ziarist bucureştean tace ca şi Grigore, Baloleanu se simţi dator să facă un apel la unirea tuturor în faţa primejdiei ce o prezintă turma rătăcită de nişte instigatori criminali, care vor fi negreşit descoperiţi...

— Trebuesc uitate micile ambiţii personale,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

precum trebuesc scuzate eventuale mici jicniri involuntare şi provocate de împrejurările anormale! exclamă dînsul patetic. Nu-i aşa, domnule Herdelea?

Titu ridică din umeri parc'ar fi vrut să spuie că astea n'au nici o importanţă. Grigore se uită mirat la Baloleanu, neînţelegînd aluziile.

— A, nu ţi-a spus nimic? zise prefectul surprins. Ei, iacă, domnilor, sufletul fin şi delicat! Vedeţi cum se cunoaşte imediat?...

Şi după ce dumeri pe Grigore în cîteva cuvinte, goli un pahar de vin pentru uitarea incidentului. Maiorul Tănăsescu strînse peste masă mîna lui Titu în aplauzele admirative ale tuturor. Pe urmă toţi îşi dădură multe silinţi să explice tînărului ardelean că ţăranul în deobşte e aşa de ticălos şi de încăpăţînat în răutăţi că numai forţa brută poate să-l înfrîneze dela crimele cele mai oribile.

— Să nu uităm că ne aflăm într'o casă de două ori îndoliată de aceşti tîlhari, devastată şi incendiată! făcu maiorul Tănăsescu cu o indignare muiată într'un glas dulce.

— E suficient să priveşti împrejur ca să-ţi dai seama cît sînt de sălbateci! adăogă Corbuleanu răsucindu-şi mustaţa parc'ar fi fost şi femei de faţă.

Primul-procuror Grecescu, taciturn din fire, se făcu foarte ascultat povestind în ce fel s'au reprimat în alte ţări asemenea răzmeriţe şi scoţînd în evidenţă că cele cîteva beţe aplicate aici pe spinarea barbarilor noştri pot fi privite ca nişte inofensive mîngăieri părinteşti.

Pe Titu Herdelea discuţia îl înflăcăra. El

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

simţea că domnii aceştia n'au dreptate, dar nu-şi putea concretiza obiecţiile într'o replică convingătoare.

— Pe mine numai nedreptatea mă revoltă! strigă el de cîteva ori ca şi cînd prin aceasta ar fi vrut să se deosebească.

Apoi, mai tîrziu, inspirat de focul discuţiei, declară cu o siguranţă care-l uimea şi pe el însuşi:

— Eu înţeleg şi admit orice sancţiune cu singura condiţie să fie dreaptă şi legală. D-voastră, care reprezentaţi statul şi aveţi la dispoziţie toată puterea statului, d-voastră nu vi-e permis să cădeţi în vina ţăranilor care au călcat legile şi au săvîrşit crime. Călcînd legile săvîrşiţi şi d-voastră crime. Iar crimele d-voastră sînt mai grele pentrucă le săvîrşiţi sub scutul statului şi abuzînd de forţele lui de constrîngere. Ţăranii, cînd s'au răsculat şi au săvîrşit nelegiuirile, au riscat în fiece moment să întîlnească forţa statului, armata sau poliţia sau jandarmii, care să-i pedepsească. D-voastră în loc să le aplicaţi rigorile legilor, batjocoriţi şi schingiuiţi pe nişte oameni încătuşaţi şi fără posibilitate de apărare, pentrucă ştiţi că nu veţi întîlni pe nimeni care să vă pedepsească!

— Iubitule, iubitule! surîse Baloleanu cu indulgenţă. Eu sînt om de legi şi de drept! Ei bine, statul are nu numai dreptul, dar chiar datoria să-şi apere existenţa, cînd i-e ameninţată, prin orice mijloace! Legal şi drept este orice contribuţie la menţinerea şi întărirea statului!

— Aşa-mi vorbea odinioară şi un ofiţer de jandarmi ungur! răspunse ironic Titu. Deo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sebirea este doar că el vorbea ungureşte, iar d-voastră romîneşte!

— Dar nici să tolerăm revoluţia...

— Legea învinge revoluţia. Numai fărădelegea provoacă şi propagă revoluţiile! zise Titu Herdelea cu mîndria omului care a făcut o mare descoperire.

4.

A doua zi, înainte de amiazi, un convoiu de vre-o cincizeci de ţărani fu pornit spre Piteşti, încadrat de soldaţi cu armele încărcate, subt comanda unui plutonier bătrîn şi rînzos. Dovediţi sau bănuiţi a fi fost capii răzvrătirii şi a fi săvîrşit diferite crime, erau ferecaţi în lanţuri şi apoi toţi împreună legaţi de un singur lanţ gros şi lung, doi cîte doi. Cîţiva soldaţi purtau şi bîte grele cu care să îmboldească la mers pe eventualii şovăitori.

Curînd după amiazi îşi luară rămas bun dela Grigore Iuga, unde prînziseră, Baloleanu, Grecescu şi maiorul Tănăsescu. Se duceau, spunea prefectul, să constate efectele pacificării în toate comunele care au fost contaminate de spiritul răzvrătirii. Mai ales că au primit rapoarte confidenţiale cum că, în unele sate, moşierii, întorşi acasă subt ocrotirea armatei şi găsindu-şi avutul prădat, au început să se facă singuri instructori, judecători şi executori ai presupuşilor vinovaţi.

— Asta nu se poate! declama Baloleanu cu o nobilă indignare. Eu nu voiu tolera represalii! Unde-am ajunge dacă fiecine s'ar apuca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-şi facă singur dreptate după capriciile sale? Legea trebue să fie egală pentru toţi!... (Intîlnind privirea ironică a tînărului Herdelea.) Una e apărarea interesului general, şi alta e interesul particular cu răzbunările lui dispreţuitoare de legi!...

Ziua următoare plecă şi Titu Herdelea. Grigore l-ar mai fi reţinut dacă nu s'ar fi gîndit că, în împrejurările acestea, cînd la ţară e numai jale şi durere şi ruină, aceasta ar însemna mai mult egoism decît prietenie.

— Ai fost prea bun că ai stat lîngă mine în zilele de primejdie şi de suferinţă — îi zise la despărţire. Nu vreau să abuzez de prietenia d-tale... Iţi mulţumesc şi nu voiu uita niciodată devotamentul adevărat cu care ai înţeles şi ai suportat toanele şi tăcerile mele!... Dealtfel nici eu nu voiu zăbovi mult pe-aicĭ acuma. Singurătatea şi toate umbrele care rătăcesc aici în aer m'ar neurasteniza complect. Trebue însă să iau dispoziţii pentru muncile încă neîncepute şi pentru reparaţia celor ce se mai pot repara...

Cu aceeaşi brişcă galbenă şi cu acelaş Ichim pe capră părăsi Titu şi acuma Amara. Uliţa era tot pustie parcă oamenii încă n'ar fi îndrăznit să iasă de prin case sau ascunzătorĭ. Curtea primăriei era tot plină de ţărani culcaţi la pămînt cu faţa'n jos şi păziţi de soldaţi. Ancheta continua cu aceiaşi intensitate, numai anchetatorii s'au schimbat. Căpitanul Lache Grădinaru a luat locul maiorului, iar plutonierul Boiangiu pe al procurorului...

Pînă la Costeşti în toate satele văzu semne de anchete similare. In gara Costeşti se întîlni cu Cosma Buruiană care îl descusu în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

delung asupra stărilor din Amara şi-i spuse că mîine se va întoarce şi el acasă, deocamdată singur pînă va constata că într'adevăr nu mai e nici o primejdie...

In Bucureşti primul drum îl făcu în aceeaşi zi la Gogu Ionescu. Ii era penibil să fie crainicul nenorocirii dar îşi zicea că, după telegrama laconică a lui Grigore, amănuntele pe care le aduce dînsul vor fi totuş o consolare. Casa din strada Argintari, cu scara monumentală şi scoica deasupra intrării, care cu vre-o şase luni în urmă, cînd venea mişcat şi înfricoşat să se intereseze de sosirea boierilor i s'a părut atît de veselă şi de fericită, acuma avea o înfăţişare posomorîtă, cu toate că razele asfinţitului îi mîngîiau zidurile şi se jucau în geamuri, iar în grădiniţa cu potecile curate straturile de iarbă tînără verzuiau ca nişte covoraşe de catifea întinse la soare. Găsi numai pe Eugenia acasă. Il puse să-i povestească tot, înainte de a sosi Gogu. Eugenia era îngrozită, dar mai mult de durerea soţului ei. Ea l-a oprit să plece la Amara pentru înmormîntarea Nadinei. I-a fost frică să nu se mai întîmple ceva pe-acolo... Sosi şi Gogu curînd. In cele cîteva zile de cînd nu l-a văzut Titu parc'ar fi îmbătrînit cu zece ani. Işi uitase cochetăriile şi-şi pierduse jovialitatea. Cum dădu cu ochii de Titu, începu să plîngă cu hohote ca o femee incapabilă să se stăpînească. Numai acuma simţea cît de mult a iubit-o pe Nadina, mai mult decît pe o soră, ca pe un copil al său. Ascultînd pe Titu, care trebui să repete povestirea, ofta mereu: „Bietul tata!... Cum o să suporte el vestea asta!" Bătrînul Tudor Ionescu întreba mereu dacă s'a îna-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

poiat Nadina, răsfăţata inimii lui bolnave. dela ţară pentrucă a aflat şi el despre întinderea răscoalei în Argeş...

Seara Titu Herdelea trebui să povestească şi soţilor Gavrilaş, la masă, ce-a păţit şi ce-a văzut la ţară. Astfel se culcă tîrziu şi numai în pat îşi aruncă ochii pe gazetele de după amiazi. Zîmbi trist citind că, graţie măsurilor cuminţi luate de noul guvern, tulburările sunt aproape pretutindeni potolite fără vărsare de sînge. I se părea o batjocură. In suflet îi mocnea mereu revolta înăbuşită. Se visă la Amara, în curtea primăriei, în mijlocul mulţimii tăvălită la pămînt. Maiorul tăia capetele plecate cu sabia lui ştirbită şi ruginită de sînge. Cînd o ridică asupra unui copilaş care plîngea sfîşietor, Titu s'a aruncat asupra maiorului, i-a smuls-o din mînă şi a asvîrlit-o... „Te arestez! Te arestez" răcnea maiorul. Titu se văzu înhăţat de soldaţi furioşi şi apoi deodată cravaşa maiorului începu să-i sfîrtice obrajii...

La *Drapelul*, a doua zi, Roşu îl îmbrăţişă parcă s'ar fi întors din mormînt. Il introduse şi la Deliceanu, să-i istorisească metodele de pacificare ale noului guvern. Veşnic ispitit de-a ridica *Drapelul* prin ceva de mare senzaţie, secretarul redacţiei se gîndea să publice impresiile tînărului redactor, inclusiv conflictul cu maiorul sanguinar.

— Nu, nu, Roşule! îl opri directorul. Noi ne-am obligat moralmente să le dăm concurs pentru potolirea dezordinelor. Trebue să ne respectăm angajamentul! Noi nu putem fi murdari şi criminali cum au fost ei!

— Bine! făcu Roşu. Ştiam anticipat. *Dra-*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pelul e condamnat să vegeteze în vecii vecilor!

Peste cîteva zile Titu, prezentîndu-se regulat la *Drapelul*, găsi pe Roşu mai negru ca totdeauna. Crezu că a avut vre-o neplăcere particulară şi-l lăsă în pace, aşezîndu-se să fabrice articolaşele anodine cotidiane pe care se obişnuise acuma a le produce în redacţie. Intr'un tîrziu secretarul izbucni singur:

— Ce oroare!... Ce ticăloşie!... Ce barbarie!

Nu i se potriveau exploziile teatrale. Glasul lui suna gol ca al unui actor fără talent. Parcă şi-ar fi dat seama, se scufundă iar în tăcere şi numai după vreun sfert de oră reluă sarcastic:

— Ei, ce mai facem cu revoluţia noastră, puiule?... S'a terminat, ai?... I-am pus cruce?... Adică ce cruce?... Mii de cruci!

Titu Herdelea se apropiă ca de obiceiu spre a arăta că-l interesează.

— Ai observat, sper, că rubrica tulburărilor ţărăneşti a dispărut aproape complect din ziare?... Ceeace înseamnă că represiunea a fost eficace. Liniştea s'a restabilit în toată ţara... Ce linişte!... Mii de morminte proaspete semnalează că ordinea cea mai perfectă domneşte iarăş în Romînia!

Apoi după o mică pauză cu faţa congestionată de indignare:

— Măi băiete, ce-ai văzut tu în Argeş a fost o glumă de salon faţă de orgia de cruzime şi barbarie ce s'a abătut asupra tuturor satelor din ţară de cînd au luat ăştia conducerea!... Cei împuşcaţi sau în general ucişi de expediţiile represive sînt cei fericiţi şi norocoşi, pentrucă au scăpat de schingiuirile spăimîntă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toare pe care trebue să le îndure cei vii... In-sfîrşit a fost o baie de sînge colosală, ceva cum nu s'a mai pomenit nicăiri în lume în veacul din urmă, nici chiar în colonii sau faţă de triburile sălbatice. Şi toate pe tăcute, să nu afle Europa şi lumea. Tunurile au bubuit, au nimicit din temelii sate multe; puştile au troznit neîncetat... Victimele sînt aruncate în gropi colective, fără cruce, să nu lase nici o urmă... Şi nimeni nu poate protesta, nimeni nu cutează să crîcnească fiindcă sînt în joc interesele ţării şi fiindcă interesele ţării cer ca atîtea milioane de ţărani să muncească flămînzi şi goi pentru a procura cîtorva mii de trîntori bogăţiile care să fie risipite în lux şi luxură!

— Dacă n'am unde să scriu? zise ţînărul Herdelea. Eu aş protesta!

— Mai bine că n'ai unde, puiule, căci cu tine ar isprăvi repede: te-ar expulza din ţară ca pe orice străin indezirabil!

— Eu? străin? In Romînia? zîmbi Titu cu superioritate ironică.

— Nu uita, puiule, că tu nu eşti cetăţean romîn, oricît te-ai crede tu mai romîn ca alţii! Aşa că îndată ce vei deveni periculos ordinei publice, nu vei mai fi frate, ci duşman şi ca atare... Dar fii liniştit!... Intr'o săptămînă două numai tribunalele vor mai păstra amintirea răzmeriţei de eri prin judecarea zecilor de mii de ţărani, strînşi cu arcanul de pretutindeni, care umplu toate închisorile ţării... Incolo toată lumea va fi profitată şi mulţumită. Cei devastaţi vor fi repede şi gras despăgubiţi de către stat ca să-şi refacă gospodăriile, ba chiar să le îmbunătăţească. Iar ţă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ranii dacă vor fi cuminți, vor primi o nouă avalanșă de discursuri și promisiuni și vorbe goale, fiindcă, să nu uităm, parlamentul actual va fi dizolvat curînd-curînd și se vor face alegeri noui...

Într'adevăr peste vre-o zece zile nici chiar Roșu nu mai pomenea despre mișcările țărănești. Ziarele discutau tot mai insistent despre alegerile în perspectivă. Ici-colo, mai ales în presa partidelor, se cerea descoperirea și pedepsirea instigatorilor. Primăvara trezea noui pofte de viață. Grădinile de vară își pregăteau deschiderile. Cafenelele și cîrciumile acaparau trotuarele cu mesele scoase la aer. Pe calea Victoriei, între Bulevard și Palat, femeile frumoase întinereau în toalete ispititoare. Plimbăreții cotidiani de ambele sexe își șopteau pe trotoare obișnuitele chemări: „iubire", „păpușica"...

Titu Herdelea stătea acuma mai puțin pe-acasă, deși camera lui era drăguță și prietenoasă. Tocmai într'o după amiază pe care se hotărîse să o jertfească unei cărți interesante, se pomeni cu vizita d-nei Alexandrescu însoțită de surîzătoarea Mimi. Tînărul se miră. Fosta-i gazdă îi spuse că s'a abătut pe-aici și fiindcă a avut drum și i-a fost dor de dînsul, că nu l-a uitat cît a fost totdeauna de gentil, dar mai cu seamă fiindcă Mimi a cicălit-o: „Hai, mămico, să-l vedem dacă m'a uitat"... Pe urmă aduse vorba despre Jenică ocărîndu-l c'a fost o lichea și s'a purtat ca un ordinar, că într'o bună zi n'a mai dat pe la ea și i-a trimis pe hodorogul de tatăl-său să-i notifice sfîrșitul aventurii. Ce mai faier le-a tras ea tuturor, n'o să uite nici în cer!... Mimi, să-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

răcuța, nu l-a putut suferi dela început pe Jean, că i s'a părut antișat de persoana lui și lipsit de educația fină pe care Mimi a primit-o dela mămica ei. Dar ea, naivă, de, ca femeca cinstită, n'a luat seama la nimic și s'a încrezut în vorbele lui. Ce regretă mai mult e că, din pricina lichelei și a ofticoasei de soră-sa, a despărțit două inimi cari se iubeau. Că Mimi, drăgălașa de ea, i-a mărturisit deschis, ca unei mame bune, din prima zi: „Mămico, tare-i simpatic chiriașul tău! Și deatunci n'are peri în cap de cîte ori i-a spus: „Mămico, mi-e drag și mi-e drag!" Insfîrșit acuma a dat Dumnezeu de a rămas liberă și Mimi, a scăpat și ea de Jenică, așa că acuma...

— Ei hai, pupați-vă, hai, că eu mă întorc cu spatele! zise deodată d-na Alexandrescu, drept încheere.

Mimi se agăță de gîtul lui Titu frecîndu-și buzele de buzele lui. Tînărul Herdelea se rușina de toată scena asta și îngîna, fîstîcit, cuvinte galante de care îi era și mai rușine. Insfîrșit d-na Alexandrescu îl pofti să le viziteze. La plecare Mimi rămase în urmă, iar se frecă de el și-i șopti languros:

— Să vii negreșit, bebe!

Intîmplarea aceasta hotărî pe Titu Herdelea să se ducă chiar a doua zi la Tanța, în dosul gării, la părinții ei. De două săptămîni, de cînd s'a întors dela țară, nu s'a întîlnit deloc cu Tanța. Ea nu s'a mai arătat, iar el n'a îndrăznit s'o caute. Fu primit bine de toată familia. Tanța se minuna și se bucura și se îmbujora de fericire. Jean i-a strîns mîna parcă numai ieri s'ar fi despărțit. Vorbiră mai mult de nunta lui care era fixată peste cîteva săp-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tămîni, după Paşti. Jean îi propuse să-i fie cavaler de onoare. Titu acceptă cu condiţia să aibă de pereche o domnişoară de onoare simpatică. Adică pe Tanţa. Ochii d-nei Ionescu se înduioşară de mulţumire; chiar bătrînul Ionescu se sili să surîdă şi reuşi.

Grigore Iuga sosi la Bucureşti abia peste trei săptămîni după Titu. Deşi avea figura obosită, în ochi îi pîlpîia parcă o nouă încredere.

— S'au întors, firește, toţi cei fugiţi — răspunse dînsul curiozităţii tînărului Herdelea. S'a întors şi Platamonu, dar fără fiul său mutilat care, probabil, boleşte undeva, în vre-un sanatoriu... Numai morţii nu se mai pot întoarce!

Căutînd să-i alunge tristeţea, Titu încercă să schimbe vorba, Grigore însă continuă liniştit:

— Am început şi am terminat semănăturile de primăvară!... Oamenii s'au întors la ogoare parcă episodul răzvrătirii ar fi fost un vis urît. S'au reluat muncile cu mai multă rîvnă, cu un fel de desperare mută... Din nenorocire aproape un sfert dintre ţărani sînt închişi pe la Piteşti. Toate beciurile oraşului s'au transformat în temniţe. Noi nu învăţăm nimic din nici o nenorocire... Fără să-ţi mai spun că lipsa atîtor braţe, în împrejurările astea, e şi o mare pierdere pentru economia ţării!... Insfîrşit ne silim să ştergem urmele uraganului, pe cît se poate. De altfel natura însăşi ne ajută. Pretutindeni e o năvală de viaţă nouă. Pomii şi copacii au înflorit. Ruinele focurilor, ţăciunii, scrumul, peste toate a pus stăpînire primăvara...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdr/1901-1932

— Dar sufletele oamenilor? întrebă Titu.

— Dumnezeu ştie, numai Dumnezeu! zise Grigore. Mie mi s'a părut, de cîte ori am vorbit cu vre-un ţăran care a fost bătut, şi doar toţi au fost, că nu regretă nimic, ba poate dimpotrivă... A rămas în mintea tuturor întrebarea pe care n'o mai poate smulge nici o represiune: „Apoi cum să trăim fără pămînt?"

5.

Grigore Iuga avu lungi consfătuiri agricole cu Victor Predeleanu. Rămas prin voia soartei singurul stăpîn al domeniului Amara, voia să-şi puie în practică planurile de reorganizare a exploatării. Ii trebuia însă neapărat un agronom cinstit şi priceput, care să-i fie colaborator credincios, cu care să se înţeleagă şi pe care să se poată bizui deplin pentru orice eventualitate. Socotea să se stabilească în Bucureşti, ca şi Predeleanu, şi numai în timpul muncilor principale să stea la ţară. Castelul ars nu se mai gîndea să-l refacă. Dacă va fi nevoie va moderniza vechiul conac cruţat de furia focului.

Predeleanu se interesă, căută şi găsi omul care-i trebuia lui Grigore. Era un tînăr simpatic, vioiu, inteligent şi chipeş, cu cîţiva ani de practică agricolă în Germania şi alţi cîţiva ani de conducere, cu bune rezultate, a unei mari ferme model a statului.

— Uite-l! Se numeşte Stelian Halunga... Iţi place? întrebă Predeleanu prezentîndu-l.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Imi place! zîmbi Grigore. Şi sper că vom fi buni prieteni!

Inainte de-a se duce la Amara să instaleze pe noul administrator, Grigore mai avea să limpezească unele chestiuni care, tocmai pentru că erau rămăşiţe de-ale trecutului, ar fi putut încurca viitorul. Cu Gogu Ionescu a trebuit să discute despre mormîntul Nadinei. Cum Nadina numai prin lipsa unei mici formalităţi procedurale a mai putut figura ca soţia lui, Grigore nu se credea îndreptăţit să decidă nimica în privinţa ei. Gogu, deşi încă neconsolat, credea că de vreme ce destinul a mînat-o la ţară în zilele cele mai periculoase, nicăiri n'ar avea odihnă mai mare sufletul ei atît de neastîmpărat în viaţa aceasta decît acolo unde a găsit-o moartea. La parastasul de trei luni vor merge cu toţii. Dealtfel cu aceeaşi ocazie el ar vrea să-şi vîndă moşia lui dela Lespezi, poate şi pe a Nadinei dela Babaroaga. Evenimentele acestea l-au zdruncinat prea mult. N'ar mai avea inimă să trăiască şi să se simtă acasă, în locurile şi între brutele care au asasinat pe soră-sa.

— Atunci vinde ţăranilor! zise Grigore. Au plătit şi ei cu destul sînge măcar dreptul de-a cumpăra pămînt!

— Nu, nu! făcu Gogu cu groază. Nu vreau să mai am de-afacc cu ţăranii nici un fel de legătură, nici măcar de vînzare-cumpărare. Eu aş vinde cel mai bucuros unei bănci care n'are decît să parceleze proprietăţile pentru ţărani... Degeaba, dragă Grigoriţă, eu n'am afinităţi cu pămîntul ca tine, şi nici cu ţăranii. Eu sînt orăşan get-beget. Poate şi de-aceea eu nu voiu uita şi cu atît mai puţin nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

voi ierta crimele lor care mi-au zdrobit inima!

Lui Dumescu, la Banca Romană, i-a făcut mai multe vizite. Dumescu, în amintirea prieteniei cu Miron, s'a oferit să-l ajute în toate încurcăturile financiare. Grigore n'ar fi vrut să primească nici un fel de despăgubire dela stat, cum se îmbulzeau să cerşească cei mai mulţi dintre sinistraţi care îşi umflau pagubele ca să profite de pe urmele nenorocirii. Din toate cîte-i devastase focul numai castelul cel nou a fost asigurat. Totuşi dacă societatea îşi va respecta angajamentul şi-i va plăti despăgubirea contractuală, din suma realizată, el ar achita datoria la bancă, iar cu diferenţa şi-ar reface măcar în parte acareturile şi inventariul. Dumescu bănuia însă că societăţile de asigurare nu vor consimţi să plătească, considerînd răscoala ca un caz de forţă majoră care anulează de drept obligaţiile lor. Ar fi bine dacă guvernul ar veni cu o lege care să reglementeze complicaţiile pe care le-au creat întîmplările acestea excepţionale. In orice caz el, Dumescu se va interesa de toate.

Grigore interveni apoi la Mitropolie şi obţinu să fie adus la Amara, în locul vacant de preot, fiul bătrînului Nicodim, ca astfel măcar după moarte să i se împlinească dorinţa care l-a muncit atîta în viaţă. De altfel tînărul a alergat acasă, tocmai din Gorj, unde-şi avea parohia, să slujească şi el la groapa părintelui său şi să fie de ajutor Niculinei pînă ce va putea scăpa cumva şi Filip, aflat închis la Piteşti cu ceilalţi oameni năpăstuiţi...

Pentru a contribui la potolirea şi mîngîerea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

sufletelor, Grigore Iuga, plecînd însfîrşit la ţară cu noul administrator, se opri la Piteşti să libereze din închisoare cel puţin pe învăţătorul Dragoş.

Prefectul Baloleanu se lăsa greu. Işi formase convingerea că răscoala, în deosebi în judeţul Argeş a fost opera unor instigatori şi avea ambiţia să-i descopere, servind astfel interesele partidului său care începuse a fi acuzat, prin anume ziare anarhice, că ar fi autorul moral al tristelor evenimente. Dragoş îi fuse indicat ca cel mai periculos agitator. Numai după două zile de tratative şi insistenţe consimţi să-i dea drumul, dar pe garanţia personală a lui Grigore...

Amara îşi reluase înfăţişarea obişnuită. Cîrciumarul Busuioc, cu pălăria pe ceafă, cu burta înafară, tăifăsuia iar din prag cu oamenii care treceau pe uliţă. Primarul Ion Pravilă se abătea mai des să tragă cîte-o ţuică, să-şi dreagă puterile pentru a putea ţinea piept tuturor greutăţilor iscate de potopul revoluţiei.

— Cu oamenii ce se mai aude, măi dom'.... primar? întreba mereu cîrciumarul. Le dă drumul ori îi mai ţine prin cele puşcării să le putrezească oasele?

— Apoi de, Cristache, dacă nu m'au ascultat oamenii? răspundea primarul grijuliu. Au luat-o razna şi s'au făcut mai deştepţi pînă ce au aflat ce-au căutat... Acu numai conaşul Grigoriţă să se milostivească şi să-i scape cum l-a scăpat şi pe dom' Nică!

— Da pagubele oare ni le plăteşte sau o să ne alegem cu nimic? continua Cristea Busuioc care se înscrisese şi aici, şi la Piteşti, spe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rînd astfel să se aleagă cu un cîştig bun pe urma suferinţelor sale.

— Apoi tot la conaşul Grigoriţă e nădejdea! zicea Pravilă. D'aci încolo numai bunătatea dumnealui mai poate să ne ajute...

La cancelarie trebăluia secretarul Dumitrescu, copleşit de hîrţoage căci primarul era cînd la postul de jandarmi, cînd la curte. Plutonierul Boiangiu ar fi ţinut anchetele încă un an de zile dacă Grigore nu l-ar fi povăţuit să le isprăvească şi să se domolească.

— Cînd îţi spuneam eu că Amara e sat de tîlhari, nu mă credeai — imputa Boiangiu deseori primarului. Acu i-ai păscut şi tălică!... Dar lasă că de-acu eu sînt popa lor!....

Vechiul conac părea întinerit subt tencuiala nouă şi în cadrul pomilor înfloriţi. Ruinele castelului au fost curăţate, iar pe locul lor cîteva ronduri de flori dădeau parcului o înfăţişare mai vastă şi mai prietenoasă. Administratorul Halunga a luat în mînă conducerea parc'ar fi fost aici de cînd lumea. Inspira încredere şi ţăranilor prin vorba-i blîndă, printr'o bunătate potrivită împrejurărilor, prin pilda lui de muncă şi energie. Doar Isbăşescu, ocupat cu refacerea registrelor distruse, îl urmărea cu o duşmănie ascunsă socotinduse jicnit şi micşorat pentrucă îi uzurpă locul ce i s'ar fi cuvenit lui şi numai lui după toate legile şi dreptăţile, mai ales că a şi suferit atîta din pricina lealităţii lui faţă de Iuga.

Duminecile Grigore strîngea pe ţărani la curte, să le asculte el însuşi necazurile şi păsurile. Auzea aceleaşi plîngeri, spuse cu mai multă rezervă, despre lipsa porumbului şi greutatea datoriilor şi nevoia de pămînt. Nici

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

unul, niciodată nu aducea vorba despre întîmplările răzmeriței, iar cînd întreba el, primea aproape mereu acelaș răspuns:

— S'au iuțit oamenii, cucoane Grigoriță, c'așa a fost scris!

Singur Lupu Chiriloiu a îndrăznit să spuie odată:

— N'a sosit încă ceasul dreptății, cucoane Grigoriță, dar trebue să soseasca odată ș'odată, că lume fără dreptate nu se poate!

Cosma Buruiană venea mereu să ceară sfaturi și ajutoare și mai ales să se jeluiască. Toate speranțele lui erau în despăgubirile dela stat, altfel și-ar fi luat lumea în cap, că țăranii i-au risipit și cenușa din vatră. Dela dînsul a aflat Grigore că colonelul Ștefănescu, într'o clipă de desnădejde, a împușcat cu mîna lui trei țărani dela Vlăduța pe care i-a dovedit că au pus foc conacului...

La sfîrșitul lui Maiu după ce Halunga se familiarizâ bine cu împrejurările dela Amara, Grigore Iuga plecă din nou la București. Zicea că prezența lui e mai necesară în Capitală, ca să fie aproape de Dumescu și să urgenteze rezolvirea chestiilor financiare. In sufletul său însă recunoștea că este ceva mai important care-l atrage la București, atît de important că de asta depinde viața lui.

Totuș la București lăsa să treacă zile după zile fără să îndrăznească a provoca o limpezire. Se ocupa tot de lucruri mărunte parcă înadins ar fi căutat să amîne pe cele mari. Se ducea mai rar pela Predeleanu, pretextînd diferite preocupări grave privitoare la Amara. De cînd s'a dizolvat Parlamentul, la începutul lui Iunie, și Baloleanu, renunțînd la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prefectură spre a candida pentru Cameră, şi-a reluat reşedinţa în Capitală, Grigore îl vizita aproape zilnic, ca odinioară pe Predeleanu. Nu dintr'o recrudescenţă de simpatie, căci Baloleanu, de îndată ce nu mai era într'un loc de răspundere directă, reîncepu teoriile radicale şi sporovăia iarăş despre chestia ţărănească cu frazele goale care pe Grigore îl supărau.

— Prima noastră lege are să fie o amnistie generală care să vindece rănile nenorocirilor recente şi să aducă adevărata pace în suflete! declară într'o zi Baloleanu cu o mîndrie seniorială. Noi care am sîngerat pînă în fundul inimii cînd a trebuit să facem ordine în ţară, ştim să facem şi dreptate, dragă Grigoriţă! Miile de nenorociţi care umplu toate închisorile, trebuie să se întoarcă la vetrele lor, pocăiţi şi îndreptaţi, spre a-şi relua munca în folosul şi pentru propăşirea Romînici!

Prin influenţa lui Baloleanu tînărul Iuga voia să dobîndească o slujbă pentru Titu Herdelea care, aflînd dela Roşu situaţia lui adevărată la *Drapelul*, era desperat că rămîne iar pe drumuri. In cele din urmă Baloleanu, prin secretarul general dela Ministerul Domeniilor, reuşi să-l plaseze într'un loc de referent la Direcţia Dobrogei.

— Şi ce voi avea de făcut acolo? întrebă emoţionat Titu pe care Grigore îl aduse să afle direct vestea bună.

— Să te duci odată pe lună şi să-ţi încasezi leafa! strigă Baloleanu jovial. Şi altminteri să faci versuri, dacă mai poţi!... Sau să te însori, dacă pofteşti!

Tînărul Herdelea roşi ca şi cînd i-ar fi ghi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cit în suflet. Totuş avu prezenţa de spirit să riposteze:

— Cred că urarea aceasta ar fi mai potrivită pentru domnul Iuga!

Grigore răspunse numai după o pauză şi aproape grav:

— Poate că n'ar fi rău...

6.

Pela mijlocul lui Iunie, fără să fi isprăvit nimic, Grigore Iuga se hotărî să se întoarcă la Amara şi nici să nu mai vie pela Bucureşti pînă la toamnă. Se duse la familia Predeleanu să-şi iea rămas bun. Victor era singur acasă, Tecla şi Olga aflîndu-se pentru cumpărături prin oraş. După ce discutară despre toate actualităţile şi mai ales despre pagubele pe care le-au avut Predelenii la Delga (de altfel prea puţin însemnate), Grigore întrebă deodată, ca din senin, schimbînd vorba:

— Crezi că Olga ar vrea să fie soţia mea, Victore?... Dar te rog să-mi spui sincer şi fără nici un menajament, fiindcă...

Predeleanu surîse cu o şiretenie străvezie:

— Ea ce crede?... Ai întrebat-o?

Atunci Grigore Iuga îi mărturisi pe nerăsuflate că o iubeşte demult, că s'a luptat cu sine însuşi în zadar, că i s'a urît cu viaţa, că ar vrea să înceapă o viaţă nouă... Predeleanu îl lăsă să-şi răcorească inima, ascultîndu-l cu toată seriozitatea de rigoare în asemenea ocazii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Uite, dragă Grigoriță — zise însfîrșit Victor. Spuneai că vrei să pleci mîine la Amara. Amînă plecarea cu o zi. Poimîine pleacă și Olguța acasă. Poți s'o însoțești, să-i ții de urît și chiar să faci o vizită părinților ei la Craiova. Am eu, așa, o bănuială că n'are să-ți pară rău!

Trenul pleca la cinci. Grigore aștepta în gară dela patru. Intîi sosi Titu Herdelea cu un mic buchet de flori albe. Intr'un moment de plinătate sufletească, Grigore i-a spus eri, cînd au dejunat împreună, că e fericit și că iubește pe d-ra Postelnicu. Tînărul Herdelea a vrut să fie primul care să felicite pe Olguța măcar printr'o floare, căci prin cuvinte încă nu-și putea permite, ca să nu fie indiscret... Dar mai ținea să comunice lui Grigore și bucuria mare ce a avut-o ieri după ce s'au despărțit, cînd Deliceanu, desigur în urma insistențelor lui Roșu, i-a pus în vedere că rămîne mai departe la *Drapelul*, cu acelaș salariu, fiindcă ziarul are nevoie de serviciile lui. Cu o strălucire plină de încredere, Titu exclamă:

— De-acum nu-mi mai pasă de viață!... Alaltăeri mă credeam în pulbere și azi iatămă cu două lefuri!... Am noroc și pace!...

Trecuse și pela Tanța, să-i spuie ce noroc a avut. Fata l'a însoțit pînă la gară și-l aștepta la o cofetărie, în Calea Griviței, să meargă pe urmă să se bucure împreună toată ziua.

Pe cînd Titu vorbea cu entuziasm și Grigore aștepta nerăbdător, sosi un tren în gară. In mulțimea călătorilor care alergau spre ieșire, Grigore recunoscu pe Ilie Rogojinaru, arendașul dela Oleana. Intoarse capul parcă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

i-ar fi fost frică de el. Rogojinaru îl zări şi veni glonţ, cu un geamantan în mînă, asudat şi zîmbitor.

— Mă mai cunoşti, cucoane? întrebă dînsul, lăsînd jos geamantanul şi ştergîndu-şi faţa şi chelia cu o batistă mare. Am auzit şi-am citit ce-aţi pătimit! urmă apoi cu alt glas şi clătinînd întristat din cap.

Regretă în multe cuvinte moartea lui Miron Iuga şi a Nadinei, întrebă dacă au avut altfel pagube mari, dacă au început să primească despăgubiri, dacă au fost ucişi mulţi ţărani cu ocazia represiunii, întrerupîndu-se mereu cu aceeaşi observaţie:

— Nu vă spuneam eu că ţăranii sînt ticăloşi?... V'aduceţi aminte?

Pe urmă istorisi cu mare lux de amănunte ce noroc a avut el de şi-a salvat averea. O zi dacă mai întîrzia, deunăzi, cînd s'au întîlnit în tren spre Piteşti, nu mai găsea decît praf şi cenuşă. Ţăranii, mai îndrăciţi în Dolj decît în alte părţi, începuseră a da foc conacelor şi a prăda. Au venit şi la dînsul: cucoane în sus, cucoane în jos, să ne dai moşia c'altfel e moarte şi prăpăd... Atunci ce s'a gîndit: ia să fie el mai al dracului ca tîlharii! Şi s'a tocmit şi s'a înţeles cu ei că le dă de bună voie moşia cu tot ce se află pe ea, s'o împartă între dînşii cum le pofteşte inima, obligîndu-se să despăgubească el pe proprietar dacă ar avea vre-o pretenţie. Ca să fie mai siguri au făcut şi contract la primărie, cu sigiliu şi iscălituri. In schimb ei l-au îngăduit să stea în conac pînă va trece revoluţia. Peste două zile apoi a sosit armata şi i-a săturat de pămînt... Rîdea cu mare mulţumire:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Şi iacă aşa am scăpat cu faţa curată, cucoane, de furia tîlharilor!

Pe Grigore rîsul arendaşului îl enervă. Observă rece:

— Dacă noi nici dintr'o nenorocire ca asta nu învăţăm nimic, atunci...

Rogojinaru întrerupse supărat:

— Adică ce să învăţăm, cucoane?.. A-i ţine mai bine în frîu ori a-i lăsa să ne măcelărească pe toţi cum porniseră?... Nu, nu, cucoane! Aruncaţi în foc cărţile cu teorii şi începeţi a vedea pe ţărani aşa cum sînt şi cum s'au arătat chiar acuma!... Lăsaţi-i să muncească, nu-i obişnuiţi să aştepte să le dea statul ce nu sînt în stare să agonisească ei prin muncă!... Să nu credeţi că ţăranul va fi vreodată mulţumit. Dacă mîine îi daţi pămînt de pomană, are să vă ceară pe urmă vite şi unelte de pomană, pe urmă bani de pomană... veşnic cîte ceva!...

— Pînă una alta au fost satisfăcuţi cu gloanţe! bombăni Grigore întunecat.

— Poate ai fi vrut d-ta, cucoane, să le dea plăcinte calde şi felicitări oficiale? strigă arendaşul, umflîndu-se. Imi pare rău! Apoi dacă d-voastră, care aţi pătimit ca nimeni altul, puteţi vorbi aşa, ce să mai zicem de cei care...

Spre fericirea lui Grigore apărură Predelenii şi Rogojinaru rămase bodogănind cu geamantanul. Olga mulţumi cu un surîs lui Titu pentru flori.

— Poetul nu se desminte niciodată! strigă Predeleanu strîngînd mîna tînărului Herdelea.

— Mai cu seamă cînd e vorba de o domni-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şoară aşa de fermecătoare! zise tînărul cu pălăria în mînă şi cu o privire admirativă către Grigore.

D-na Tecla Predeleanu era mai mişcată ca toţi. Ii părea rău că n'a luat şi pe copii la gară, să fie de faţă cînd pleacă Olga, deşi peste cîteva zile aveau să plece şi ei la ţară şi, în drum, să se oprească puţin la Craiova. Grigore, fericit şi încurcat, zîmbea mereu, fără să se uite însă la Olga.

— Ei, haideţi, urcaţi-vă în compartiment că nu mai sînt decît trei minute! zise Predeleanu.

— Sper că mai vii pela Amara? spuse Grigore lui Titu.

— Dacă o să mă primiţi, bucuros totdeauna! răspunse tînărul Herdelea îmbrăţişîndu-l în aceeaşi privire cu Olga.

Pe urmă trenul porni atît de uşor că nici nu se simţi. Din aceeaşi fereastră Olga cu Grigore surîdeau celor rămaşi pe peron, repetînd cu toţii ca un refren:

— La revedere!... La revedere!... La revedere!

Glasurile se amestecau, se confundau, se pierdeau în sgomotul din ce în ce mai mare al lumii.

SFARŞIT

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CARTEA ACEASTA S'A TIPĂRIT ÎN ATELIERELE „ADEVERUL", S. A. BUCUREŞTI, ÎN LUNILE SEPTEMVRE-DECEMVRE, ANUL 1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932